

a Per te stat. facit C. de vsur. l. acceptam. & supra de ope. no. nun. l. prator. §. deinde.

b Migrare. id est exire vel recedere cum rebus suis.

c Cui rei. scilicet in colono, non dico migranti, sed recedenti. vel dic in colono & inquilino. ad qd est. §. ne vis fiat ei. l. si quis missus. sic aliàs differentia est inter colonū & inquilinum: vt Co. locati. l. certi iuris. Accursus.

d Infrequens. id est valde frequens: cum & detur vile colono etiam sic. §. de liberis & posthu. l. Gallus. §. ille. vel id est minus frequens: cum nunquā detur colono, & inquilino interdum non detur, sed extra ordinem subueniatur. Accur.

e Nondū debeat. quia tempus in cōuentione expressum nōdum preterit.

f Eam p̄sonem. totam etiam futuri temporis.

g soluit. ratione preteriti. non enim efficaciter pro futuro debetur, nisi elapso tempore: arg. §. sol. matrimo. l. diuortio. j. respon. Azo.

h Debeat. conuentionis iure: non quia tāto tēpore sit vsus habitatione. Itē hoc intellige cū conduxit in singulis sex mensibus, secundum Hugo. vel etiā dic quōd in annum; & tunc erit argumentum quod in medio anni est soluenda pensio. sic C. de aduoca. diuer. iudi. l. per hanc. §. sexcenti autem. Accur.

i Ita tamen. ergo à cōtrario si hoc modo specialiter non est actū, licet migrare etiam non soluta pensio futuri temporis. & sic est contra. §. loca. l. si in lege. §. si domus. Solu. hic de necessaria migratione: ibi de voluntaria. Irne. vel solue vt ibi. vel hic sunt plures conductiones, scilicet singulis sex mensibus vel annis: ibi vna. & facit. §. loca. l. dominus horreorum. §. fina. & de damno infecto. l. vtique.

k Non exegisse. quantum ad hoc vt competat hoc interdictum.

l Pignori res. quia aliena.

m Non potuerint. veluti si res tales sunt, quarum commercium est interdictum: vt homo liber.

n Nec retineri. competit enim & si nō sint obligatæ, nec pignoris nomine inducæ: nec ex verbis edicti apparet: vt. §. ead. l. in prin. & l. proxi.

o Hoc interdictum. vtile. id est efficax: vt. §. l. j. in prin. vel proprie illud in rebus inquilini, licet non obligatis. & facit. §. l. proxi. §. illud.

DE SALVIANO INTERDICTO.

Saluiano interdictum inuentum, vt suspicor à Iuliano, conditore edicti perpetui, cui etiam accepto fertur edictum nouum de coniungendis cum emancipato liberis, & interdictum hoc igitur nouum est de pignoribus, sicut superius. sed superius debitori ad retinendam possessionem, hoc creditori datur ad apiscendam, illud exhibitorium & prohibitorium, hoc restitutorium, illud de rebus inquilini pignoris nomine illatis in habitationem, hoc de rebus co-

ff. Nouum.

loni natis in agro conducto, vel nominatim pignori obligatis, imò vtiliter & de rebus cuiuscumque debitoris pignori obligatis. l. §. Cod. de precar.

S Cuiacius. I colonus.] CASYS. Ego Franciscus locaui Titio fundum pro pensione certa. in hunc fundum induxit ancillā

nomine pignoris, & eam vendidit, & peperit penes emptorem. dicitur quōd habeo hoc interdictum etiam ad partum recuperandum. Secundo dicit: si fundum duorum Titij conduxit, & in solidum cuique res Titij in fundum ad-

ductæ sint obligatæ, dicitur quōd si tertius has res incipit possidere, quilibet istorum poterit agere in solidū hoc interdicto. si autem alter eorum possidet, potior est possessor. si autem erat actū vt pro partibus cuique sint obligatæ, tūc quilibet eorum in parte poterit agere hoc interdicto, & contra extraneum, & inter se. Idem est si habes rem communem cum aliquo colono, & tu meū fundum conduxisti, & causa pignoris hanc rem induxisti. nam pro parte erit mihi obligata, & competit mihi hoc interdictum. Vltimo dicit: conduxit Titius fundum duorum, & induxit in eum fundū res causa pignoris. si agatur hoc interdicto inter eos: obtinet possessor. si autem tertius possidet has res, agitur Seruiano iudicio. & hoc dicit hæc. l. & seq. Franciscus.

p vtile interdictum. apparet partum apud emptorem natum obligatum esse: vt supra de pign. actio. l. si conuenit. ij. §. si fundus. Sed contra supra de pigno. l. Paulus. §. j. Solu. ibi concepit apud emptorem, & peperit mater: hic nata tantum est, sed apud debitorem concepta. Alij dicunt, etiam hic nata apud debitorem. Item in eo quod dicit emptorem teneri: & sic datur contra extraneum: vt hic, & j. l. proxi. §. j. est contra. Co. eod. l. j. vbi dicit non dari in extraneum: sed dic directum non dari, vtile sic: vt hic, & j. l. proxi. §. j. vel dic vt ibi. & quere vt ibi.

II. GAIUS libro vicesimo sexto ad Edictum Prouinciale.

Hoc interdictum inquilino etiam de his rebus quæ non ipsius sint, sed fortè commodatæ ei, vel locatæ, vel apud eum depositæ sunt: vtile esse non dubitatur.

DE SALVIANO INTERDICTO.

TITVLVS XXXIII.

I. IULIANVS libro quadragesimo primo Digestorum.

SI colonus ancillā in fundo pignoris nomine duxerit, & eam vendiderit: quod apud emptorem ex ea natum est, eius adprehendendi gratia vtile interdictum reddi oportet. Si colonus res in fundum duorum pignoris nomine intulerit, ita vt vtrique in solidum obligatæ essent: §. singuli aduersus extraneū Saluiano interdicto rectè experientur, inter ipsos verò si reddatur hoc interdictum, possidentis conditio melior erit. At si id actū fuerit, vt pro partibus res obligaretur: vtilis actio & aduersus extraneos, & inter ipsos dari debet: per quā dimidias partes possessionis singuli adprehendent. Idem seruari conueniet & si colonus rem quam cum alio communem habebat, pignoris nomine induxerit: scilicet vt pro parte dimidia pignoris persecutio detur.

II. VENULEIVS libro septuagesimo ad Edictum.

In Saluiano interdicto, si in fundum communem duorum pignora sint ab aliquo inuecta, possessor vincet: & erit eis descendendum ad Seruianum iudiciū.

D hic nata tantum est, sed apud debitorem concepta. Alij dicunt, etiam hic nata apud debitorem. Item in eo quod dicit emptorem teneri: & sic datur contra extraneum: vt hic, & j. l. proxi. §. j. est contra. Co. eod. l. j. vbi dicit non dari in extraneum: sed dic directum non dari, vtile sic: vt hic, & j. l. proxi. §. j. vel dic vt ibi. & quere vt ibi.

q Essent. quod in dubio præsumitur: vt. j. eo. l. si. Accur.

r Extraneos. id est colonum qui est extraneus respectu creditorū. vel dic proprie: & hoc ne ob. C. e. l. j. quæ est contra. sed solu. §. j. respon. l. j. Itē quod dicit aduersus & c. l. in solidum: & sic est occupatis cōditio melior. Idem in hypothecaria per omnia, quod in hoc interdicto: vt. §. de pigno. l. si debitor. sed secus in quasi Seruiana: vt. j. l. si. in fi. Vel dic verius idem in quasi Seruiana: & illā expone vt ibi iam dices, & adde quod not. in. l. illa, si debitor. §. de pigno. Item facit. §. de publi. l. siue. j. §. si duobus.

s In Saluiano. Possessor vincet. Collige ergo quōd cū quis rem obligat duobus simpliciter: quōd in solidum cuique pro suo debito obliget: vt & §. de pigno. l. si fundus. §. si duo.

t Ad Seruianum. in quo id veniet, vt sit possidentis cōditio me-

BB iiij

lior: vt supra de pigno. l. si debitor. & sic idē iuris est in hypothecaria & quasi Seruiana, & interdicto Saluiano: & ex quo in solidum res tenetur duobus, quōd potior sit occupantis conditio & possessoris. Sed secundum H. quare hic dicit: & erit descendendū, id est decurrendum ad Seruianam? Respon. quia interdictum ces-

abat cum contra extraneum ageretur, vt hic erat: vt. C. eo. l. j. Sed quidam dicunt quōd quasi Seruiana differt in hoc ab hypothecaria, & interdicto: quasi in ista quasi Seruiana nec sit possidētis nec occupantis conditio melior. & l. illam, si debitor. in hypothecaria tantum, & non in quasi Seruiana intelligunt.

Exceptionum decuplex. quadruplex diuisio.

- I { 2 Merae negationis.
- 3 Actionis seu iuris.
- 4 Intentionis vel facti.
- II { 5 Ecclesiasticae.
- 6 Mixtae.
- 7 Seculares.
- 8 Dilatoria { 9 Merae dilatoriae, vt solutionis.
- 10 Declinatoriae iudicij.
- III { 11 Ratione iudicis,
- 12 Actoris,
- 13 Rei,
- 14 Syndici,
- 15 Procuratoris,
- 16 Rescripti,
- 17 Loci,
- 18 Temporis,
- 19 Libelli,
- 20 Fori,
- 21 Cause.
- 22 Anomala, vt exceptio excommunicationis.
- 23 Mixta seu dubia.
- 24 Quasi peremptoriae, quae contra personas testium opponuntur.
- 25 Peremptoriae { 26 Personae
- 27 Obligationis, quae tollit
- 28 Vtramque. s. civilem & naturalem,
- 29 Naturalem tantum,
- 30 Civilem tantum,
- 31 Neutram.
- 32 Iudicij,
- 33 Poenae,
- 34 Accusationis.
- III { 35 Temporales, vt pactum de non petendo intra certum tempus.
- 36 Perpetuae, vt doli, metus.
- 37 De quibus dubitatur, vt ne maritus conueniatur ultra quam facere possit.
- 38 Personales { 39 Inhaerentes personae per quam, vt { De legato,
- De exempto.
- 40 Aliae personae contra, quam vt iudicis suspicio.
- 41 Reales. { 42 Concernentes rem de qua principaliter agitur, vt petis beneficium, & dico sublatum.
- 43 Aliae quamlibet rem, vt locum non tutum, remotum, Quae non opposita nunquam elidit, vt epistolae diui Hadriani.
- 44 Favorabiles { 45 Quae etiam non opposita elidit, vt exceptio pacti.
- 46 Perpetua, vt Velleiani.
- 47 Quae non competit nisi expresse opponatur, vt compensationis.
- VI { 48 Odiosae, Macedoniani, criminum.
- 49 Inductae propter iuris rigorem, vt rei iudicatae.
- 50 Inductae propter naturalem aequitatem, vt non numeratae pecuniae, & similes.
- VII { 51 Diuersae.
- 52 Alternatae,
- 53 Contrariae.
- VIII { 54 Civiles.
- 55 Praetoriae.
- IX { 56 Directae.
- 57 Vtiles.
- X { 58 Modificatoriae condemnationis, vt de peculio.
- 59 Modificatoriae executionis, vt inuentarij confecti.
- XI { 60 Incidentes.
- 61 Emergentes.
- XII { 62 Ordinis.
- 63 Praeposterationis.
- XIII { 64 Rationabiles, & non frustratoriae,
- 65 Irrationabiles, & frustratoriae.
- XIII { 66 Generalis,
- 67 Obscura.

NOVISSIMA ET ADMODUM FRUGIFERA EXCE-
ptionum diuisio edita per disertum virum magistrum Petrum Rebuffum, de Monte Pessu-
lano, iuris vtriusque doctorem, & supremae curiae Parisiensis advocatum:
ab auctore iam recens recognita & emendata.

Quia omnis de aliqua re institutio debet à definitione proficisci: iuxta illud quod scripsit tuba Romani eloquij Cicero (qui hoc modo appellatur per gloss. in. l. j. de stud. libera. vr. Rom. lib. xj. C. primo officio. lib. & refert Bald. in proæ. feudo. coll. iij. in fi. cum sequen. per tex. & ibi Bal. in. l. j. ff. de iust. & iu. & l. j. ff. si cer. peta. & Barba. in rubr. huius tituli, in clemen. in principio. & in rubri. de rescriptis. colum. j. & de constitutio. colum. ij. & in rubri. de postulatio. præla. colum. ij. & Petrus de Ferra. in practi. in forma positionum actoris. in verbo postquam, & Troilus Maluitius in tractatu de obligationibus. in primo dubio. docto. in. l. j. ff. de acquirenda possessione. Bonus de eurtili in tractatu nobilitatis, in secunda parte. & docto. in. l. j. per illum text. ff. de testa. & l. prima. ff. de tutel. nam definitio est omnino substantia cuiuscunque significantis, secundum Barba. in rubri. de re iudic. in clemen.) Videamus ergo quid sit exceptio. Secundo, quo iure inuenta sit. Tertio, ad typi declarationem accedamus. Ad primum igitur veniendo, cum materia exceptionum sit multum necessaria, per tex. in. §. alioquin. institu. eodem. & in authen. de restitutio. & ea quæ parit in vndecimo mense. colla. iij. post principium, ibi, quadam exceptione necessaria. & frequens, & in iudiciis versatilis, & ideo amplectenda. l. legau. ff. de libera. lega. cum similibus. & definitio est multum periculosa. l. omnis definitio. ff. de regu. iur. tamen per illas definitiones nihil mutatur in re: nec eis obolum lucraberis, secundum Ioan. Fab. in. §. ex non scripto. coll. ij. institu. de iu. natu.

1 Igitur sic definitur exceptio per aliquos doctores. Exceptio est ius reo competens ad eludendam excludendamve actoris intentionem. & hæc definitio comprehendit dilatorias & peremptorias: vt tenet dominus Anto. de Tremolis in additio. ad practi. de Bonacurso in principio. Ego vero insequor definitionem iuriconsulti (quia non possum inuenire meliorem) positam in. l. secunda. ff. eodem. Exceptio est actionis vel intentionis exclusio. hanc posuerunt fere omnes summistæ. Gofred. Azo, Hostien. & alij, & Barba. in rubri. huius tituli in clemen. licet Angel. in rubri. institu. eodem. col. mihi. iij. versi. capiamus primum, teneat quod non est definitio, sed allusio. Standum est tamen verbis iuriconsulti: siue sit allusio, siue definitio. & communiter tenetur quod sit definitio: & latius declarabitur in prima diuisione infra. Nota tamen quod exceptio duobus modis sumitur: large, & stricte seu proprie. Large, pro omni defensione, exclusionem, & replicationem: vt tenet glo. in. l. ij. ff. eodem. nam replicatio excludit: ergo exceptio large nuncupatur. per gloss. in. l. fi. C. de eden. l. iuriscgentium. §. siue autem ff. de pact. & l. nam postea. in principio. ff. de iureiurando. Stricte seu proprie capitur pro defensione quæ reo competit contra actionem actori competentem contra dictum reum: vt tenet gloss. & docto. in. d. l. ij. & Hostien. in summa huius tituli. §. j. Angel. in rubri. eiusdem tituli insti. col. mihi. v. canonistæ in rubri. de excep. Azo in summa. versi. est autem sciendum. Ad secundum, quo iure sit inuenta: & videtur quod iure diuino in paradiso terrestri. nam Adam de inobedientia à domino reprehensus cur pomum veritum comedisset, actioni Dei exceptionem obiiciens, relationem criminis in vxorem vertit, dicens: Quam mihi sociam dedit: dedit mihi de ligno vitæ, & comedi. & Deus dixit ad mulierem: Quare hoc fecisti? quæ respondit: Serpens decepit me, & comedi. hæc habentur Genesis. iij. & in capi. serpens. de pœnitentia, distinctio. j. ita tenet Specula. in proæ. sui operis. versic. sane. Angel. in rubri. huius tituli. col. v. versi. veniamus ad secundum. Panor tamen in. d. rubri. tenet quod est de iure naturali: quia est defensio. nil allegat. possumus allegare textum in. l. si quidem. ibi. nulla defensio. & l. defensiones. C. eodem. c. cum inter. ibi. defensionis copia. eodem titulo. Sed defensio est de iure naturali. text. in clemen. pastoralis. §. ceterum. de re iudi. l. scientiam. §. qui cum aliter. & ibi Flo. ff. ad legem Aquil. ergo & exceptio. Alij vt Barto. in. l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iur. & Ioan. Fab. in principio institu. de obligatio. col. secunda. quod sit de iure ciuili tenent: quia est actionis exclusio. d. l. secunda eodem titu. ff. sed actio est de iure ciuili. l. in commodato. §. sicut. ibi. actiones ciuiles. ff. commoda. Angel. & Ias. in. §. j. institu. de actio ergo, & c. aliàs sequeretur absurdum, quod exceptio esset prius quam actio: & sic exclusio, quàm res exclusa. late Geor. Natan in repe. clemen. sæpe. §. non sic. in ver. defensiones. de verbo. signific. Iacobi. in. l. in

A probationibus. ff. de probatio. Ego dicerem quod exceptio quæ habet materiam de iure naturali, dicitur illo iure inuenta: & tunc dicitur habere materiam in hoc, ne innocens condemnetur, & indebite opprimatur. nam hoc respicit defensionem, quæ est de iure naturali, per. d. l. clemen. pastoralis. de re iudi. ita tenet Dec. in. d. rubri. numero. vj. & in. c. ad hæc. coll. fina. de rescriptis. Si verò habet materiam præexistentem de iure ciuili: tunc est illo iure, vt exceptio præscriptionis, non numeratæ pecuniæ, & similes, secundum Decium vbi supra. Possunt tamen omnes exceptiones dici de iure ciuili formalitate, & in modo & ordine excipiendi, & se defendendi. nam ius ciuile non admittit omnes exceptiones passim, nec omni tempore, sed certo modo & ordine: vt tenent Panor. & Dec. in. d. rubri. Sozi. in rubri. ff. eodem. ciuilitæ in. l. si quis. §. si is pro quo. ff. quod quisque iuris. canonistæ in. c. ex parte. in. ij. de offic. delega. Nec obstat quod dicebatur de iure diuino: quia ibi erat quædam defensio, quæ proprie non est exceptio: per glossam singula. & communiter approbatam in capitulo primo de litis contesta. in vj. sed improprie sic: vt respondent Feli. & Decius in rubri. & in dicto capi. ex parte. Barba. in rubri. de exceptio. in clemen. Nec etiam obstat quod dicebat Panormita. in dicta rubri. allegando Ciceronem primo officio. ibi Principio generi, & cæ. quia intelligitur de defensione actuali seu manuali, ad quam natura omnia animalia inclinat: imò eis dedit certa instrumenta quibus ab aduersis se tuerentur: vt bubus cornua. l. j. §. cum arietes. ff. si quadrupes pauperiem fecit. dica. l. bouem. in princip. ff. de ædil. edic. ita Feli. & ibi in addi. ad eum in. c. dilecti filij. eodem titu. & ideo conqueritur homo quare natura eum nudum produxit: vt habetur in Plinio in principio libri septimi de naturali historia, & omnibus animalibus dedit instrumenta: vt supra dixi. Non obstat quod sit de iure ciuili: quia verum est in quantum excludit actionem, quæ est de iure ciuili: vt supra probaui: & etiam respectu formæ: sed respectu intentionis est de iure naturali: quia intentionis exclusio erat ante ius ciuile: sicut petitio erat ante actiones, quæ manu regia expediebantur. l. secunda in principio. ff. de origine iur. Dec. vbi supra. Floria. in. l. si seruus. numero. vij. ff. ad legem Aquil. Effectus ex ista quæstione resultantes vide per doctores in dicto ca. ex parte. & per Anto. de Burgos, in rubrica de emptio. & venditio.

2 Prima ergo erit diuisio, quod quædam exceptiones sunt meræ negationis, actionis seu iuris, intentionis vel facti. Meræ negationis est, quando actio actori non competeat, nec competierat. ideo si actor agat, & aliquid petat, reus potest negare: & hæc non est proprie exceptio: secundum Sozi. in rubri. de exceptio. ff. & Alexander in additio. ad Barto. in. l. prima. ff. eodem. glo. in. l. nam postea. ff. de iureiuran. in principio. & cap. secundo de ordine cognitio. & quia nil ponit, ideo à reo non erit probanda: vt tenet Baldus in. l. peremptorias. C. sententiam rescindi non posse. numero tricesimo sexto. & in. l. si quidem. in principio. C. eodem. Large tamen exceptio dici potest, secundum Dec. in rubri. numero tertio. vide Bartolum & alios in. l. si Titius. ff. de verborum obliga. & l. si pluribus. ff. de lega. j. & l. quotiens. §. si temporali. ff. de administra. tuto. Et hanc posui primam: quia in ius vocati sunt faciles ad negandum. l. item si vnus. §. finali. ff. de arbi. & prima responsio reorum est negatio: vt oculariter videmus. §. fi. institu. de gradibus.

3 Aliæ sunt actionis seu iuris, & sunt quæ actionem præsupponunt: vt si Titius decem mihi promisit metu, & ago: habeo actionem ex stipulatu: tamen Titius habet exceptionem metus, quæ excludit actionem ex stipula. ideo in definitione supra fuit dictum quod est exclusio actionis: per textum in dicta. l. secunda. & regulariter exceptiones in scriptis non opponuntur, sed satis est quod in actis per notarium redigantur & scribantur: vt tenet Bartolus & alij in lege prima. ff. eodem. Flor. in. l. in exceptionibus. ff. de probationibus. l. j. no. vltimo. ff. de edendo. per Alexandrum & alios in. l. emptor. C. de præscriptione longi temporis. Bald. in l. edita. col. xij. in ij. repe. C. de eden. Dec. in cap. quoniam. numero vigesimo sexto, de probationibus. Aufre. in decisionibus capellæ Tolosanæ. quæstio. cx. Antoni. de Tremolis in additio ad practi. Vberti de Bonacurso, in rubrica de perempto. exceptio. in versic. & subtiliter. & Lanfranc. in repetitione dicti capituli, quoniam. in ver. exceptiones. in fine. & Angel. col. mihi. xvij. in rubri. Ias. in l. de die. in princ. col. iij. ff. qui faulda. cogantur imò sufficit quod

proponatur factum ex quo resultet exceptio: licet non dicat, Excipio: secundum Baldum in dicta. l. prima: nisi in exceptione recusatationis & excommunicationis, quæ in scriptis debent proponi: ut tenet Philippus Francus in ca. appellatio. de appellatio. in sexto. & Feli. in rubrica, vide tamen Barba. allegatam textum in quibus debemus dicere, Excipio: vel excipiendo dico. in capitulo cum causa. numero quarto, de officio delega. quod intelligit in doctis: secus in ignaris: quia sufficit factum narrare. vide textum in capitulo dilecti filij. j. de appellationibus. Et ista est proprie exceptio, secundum Sozinum ubi supra & doctores in rubrica de exceptionibus. in decretalibus: per glossam in. l. qui se debere. ff. de conditione causa data. & in. l. in rebus. C. de iure dotium. & Alexander in additio. ad Barto. in dicta. l. secunda. & licet excludat actionem, non tamen tollit restitutionem in integrum, per gloss. singu. in. l. in causa. ij. ff. de minoribus. secundum Raven. in alpha. in verbo, exceptio. & an ius excipiendi in singularem transeat successorem, vide doctor. in. l. ait prætor. ij. ff. de iureiuran. & l. si tertius. §. si quis. de aqua pluvia arcenda.

Item aliæ sunt intentionis seu facti, quæ actionem non competere actori ostendunt: ut si solui tibi decem quæ debebam, sublata est actio. institu. quibus modis tollitur obligatio. in principio. Si iterum petis, excipiam, & excludam intentionem tuam: quia actionem non possum excludere, cum nulla sit. hoc declarat Paulus & Iason in. l. Titia. ff. de verborum obliga. Vel potest dici exceptio facti, quia sicut de facto agis: ita de facto excipio. gloss. Barto. & alij in dicta. l. secunda. & in. l. obligationu fere. §. fina. ff. de actionibus & obligationibus. Barba. in rubrica eiusdem tituli. in clemen. & doctores in dicta rubrica in decreta. & Angel. coll. mihi. v. Lanfran. in repet. ca. quoniam. in ver. exceptiones. de probationibus. glo. Iaf. & alij in dicta. l. qui se debere. Antoni. de Tremolis in additio. ad practi. de Bonacurso. in principio. & in rubrica de peremptoria exceptione. versi. animaduertat igitur. ubi ponit octo species exceptionis intetionis, quas vide per te, non pono hic: sed in tractatu de exceptionibus ponam, & alia ample ibi inferam. Alio tamen modo appellatur exceptio iuris vel facti: ut per Baldum in marga. in ver. exceptio. in. xxviiij. quæstione. & Panor. in cap. pastoralis. numero vigesimo secundo, eod. tit. & in hac potest iudex absolvere reum eo etiam non petente, cum sit in iudicio agens sine actione: ut tenent Bartolus & Paulus in dicta. l. ij. licet Sozi. ibi & dicta rubrica aliter dicat: scilicet quod postquam ponit, est vera exceptio. Feli. Dec. & communiter alij in dicta rubrica contrarium tenent. & legistæ ubi supra. Baldus. in. l. peremptorias. C. sententiam rescindi non posse. Est tamen de stylo curiæ parlamenti, quod licet reus sit paratus prædictas exceptiones probare, & se offerat: tenebitur tamen implere manum curiæ de tanto quantum petit actor: aliàs ad ipsas proponendas non admittitur: ut est modus loquendi, *qu' il garnisse la main, & emplisse la main de la court*: ut habetur in stylo parlamenti in eo. titulo in §. & de stylo. & ibi ratio ponitur: quia debitores malitiose & causa diffugij quandoque proponunt: ut res vel bona de quibus incontinenti posset fieri satisfactio, interim pendente dicta probatione possint elongare vel consumere: ideo hic dolus non debet eis patrocinari. c. sedes. & c. ex tenore. de rescriptis. & c. ex literis. de dolo & contumacia. cum similibus.

Secunda diuisio est, quod quædam sunt ecclesiasticæ seu spirituales, mixtæ, & seculares. Ecclesiasticæ sunt, quæ coram iudice ecclesiastico probari debent: & de his iudex laicus non se intromittit: ut si iudex laicus detinet clericum in suis carceribus, potest excipi quod est clericus: & coram iudice ecclesiastico remittetur: & ibi dicta exceptio probabitur, per text. in cap. si iudex laicus. de senten. excommuni. in. vj. Miratur tamen. d. Benedic. in repeti. c. Raynutius. in ver. & vxorem. numero. ccccxl. de testa. quod in regno Franciæ non obseruetur. & Guido papæ in suis decisio. q. cxxxvij. & do. Barth. de Chassa in consuet. Burgun. in rubri. *des iustices*. in. §. v. in glo. *s'il n'a grace*. numero. lvij. cum sequen. Et tales iudices hoc non obseruantes, non sunt tuti in foro conscientiæ, secundum eundem de Chassa. in rubri. *des iustices*. ver. *& droit & d'icelles*. in numero. xlj. Nota tamen quod licet curia parlamenti de tonsuræ proprietate non debeat cognoscere tamen an vestis sit clericalis necne, cognoscere potest: quia hoc cognoscere, non est cognoscere de re spirituali, sed temporalis: ergo cognoscit de pileo partito: & an vestis sit clericalis: & de caligis & aliis vestibus & indumentis: ut arresto fuit Parisiis decisum in quæstione per arresta. q. xlij. & in stylo parlamenti in quarta parte, arresto. clxxxij. & clxxxvj. idem. d. Bartol. de Chassa. in consuetudinib. Burgun. in rubri. *des iustices*. in. §. quinto. in glo. *s'il n'a grace*. numero. lxx. versicu. decimo fallit. Idem in exceptione excommunicationis, per textum in cap. corripiantur. ibi, episcopale iudicium. xxiiij. q. ij. & Speculator in titu. de competen. iudi. adito. §. j. in princip. potest etiam coram seculari iudice proponi:

ut not. gloss. singu. in. l. prima. C. de iuris & facti ignoran. & in ca. j. de except. in. vj. & docto. in cap. intelleximus. de iudic. Hoc tamen non seruatur in curiis laicalibus huius regni, secundum Ioã. Fab. in. §. fina. institut. de cura. Sed vnde tantus abusus processerit, ignorat Guliel. Benedic. in repe. c. Raynutius. in verbo, mortuo. in. j. numero. cclxxxij. de testa. & Aufre. in decisio. capel. Tolsa. q. cxxxij. & clxxxix. & ibi decidit an excommunicatus possit monitionem de occultis impetrare. hanc consuetudinem reprobat subtilis Petrus de bella Perti. in. l. placet. C. de sacro sanct. eccle. addit. ad Vber. de Bonacurso. in rubrica. quibus modis examen iudi. ordi. declina. Angel. & Porc. in. §. j. institut. de capi. demi. & text. de iure ciuili loquentes de excommunicatione, vide per Barba. in clemen. vnica. coll. iij. eod. titu. & ultra cum tex. in. l. hi qui sanctam. de aposta. glo. in cap. vno. quo tempore miles inuestituram petere debeat. Executio tamen bene potest fieri aduersus monachum, & alium virum ecclesiasticum in sua temporalitate fructibus pendentibus, & in redditibus nondum receptis: ut dicit Ioannes Masuer. in rub. de executio. in ver. item executio. Pau. consi. ccccxxxvij. primo quæritur. coll. iij. volu. j. & hoc vidi multoties praticari: ideo bene no. Idem in exceptione vsurarum. capi. præterea. & per totum de vsur. quod intellige verum, si super iure contentio oriatur: secus si super facto: quia tunc iudex laicus erit competens, secundum Barto. Hercula. & alios in. l. Titia. ff. solu. matrimo. Barto. & alios in. l. quotiens. C. de iudi. Bart. in. l. ij. ff. de iurisd. omnium iudi. Alexan. consi. ix. præstantissime. in. iij. volumi. licet multi canones refragentur in clemen. dispendiosam. de iudi. potest tamen iudex laicus excipiendi statueret tempus intra quod se præsentet excipiens coram iudice ecclesiastico, non tamen quod probet, secundum Vincentium in. l. ij. numero sexto, de re iudicata. ff. vide Alexandum consilio. xcj. in secundo volumine. Et an arbitrator possit de vsuris cognoscere: & quæ requirantur antequam iudex ecclesiasticus possit inhibere iudici seculari, vide per Alexandrum consi. ix. in quarto volumine. Idem in exceptione heresis. ca. ad abolendam. & per totum de hæreticis. & ca. vt inquisitionis. de hæreticis, in sexto. Alias exceptiones vide per textum. & ibi no. in clemen. dispendiosam. de iudi. in cap. cum sit generale. de foro competen. & in locis supra allegatis. & an incidenter possit cognoscere, vide in cap. tuam. de ordi. cogni. & in speculo principum. fo. xlv. cum seq. Purpura. in. l. ij. numero. liij. ff. de iurisd. omnium iudi.

Mixtæ sunt, quæ tam coram seculari, quàm coram ecclesiastico iudice proponi & probari possunt: & de his tam vnus quàm alius cognoscit: ut exceptio sacrilegij. glo. in dicto cap. cum sit generale. Idem in exceptione iuramenti, vt obseruetur: quia tunc est mixti fori. de seculari patet in. c. licet mulieres. de iureiura. in sexto. de ecclesiastico in ca. fina. de foro competen. eod. lib. idem tenet Alexander consilio. xxxix. numero tertio. in quarto volumine. idem Feli. in capi. ij. numero. xxviiij. ver. tertia conclusio. de rescriptis. & melius per Alexan. consi. clj. in vij. volumi. quod limitat Maleretus in tractatu de elec. fo. xxx. col. iij. vide Sozi. consi. cxix. præsupponitur. in. iij. volumi. & Curtium consi. lxxvj. super, Exceptio adulterij, est etiam mixti fori. de seculari patet in cap. cum sit. & ibi doctores de foro competen. & ibi vide alias. & in. l. quotiens. C. de iudi. & in dicta. l. Titia. Idem quando agitur de reparatione ecclesiæ. nã & ecclesiasticus & secularis est competens: per textum in. l. hereditas. ibi, principali vel pontificali. de petiti. heredi. ff. & Benedic. in repe. cap. Raynutius. in ver. si absque. in secundo, numero. xxxv. in substitutione fideicommissaria. de testamenten. Alexan. consilio. clxx. in. ij. volumi. & in stylo parlamenti in parte quarta, arresto. ccccxxvij. & ibi in additio. Notandum est tamen, quod si laicus vulnerat clericum vel verberat, crimen est mixtum, secundum Ioan. Baptistam in repe. l. cunctos populos. col. xij. de summa trinitate. C. & dicitur Christu crucifigere, qui sacerdotes persequitur. c. nulla. in fi. ij. q. j. Lucas de penna in. l. nihil. C. de pala. sacra. largitio. lib. xij.

Seculares, quæ ad cognitionem iudicis secularis spectant: & de his iudex ecclesiasticus non se intromittit, vt si agatur actione reali, & inter laicos (idem tamen in clericis) coram iudice ecclesiastico. nam potest excipi vt coram iudice laico agatur: per textum in cap. quo iure. vij. distin. & cap. cum deuotissimam iuncta subscriptione quæ reginæ Galliæ dirigitur: & illa de possessione cognouit. & cap. sequen. ibi, & vestra regia dignitate. xij. q. ij. Et quicquid sit de iure, in Francia tamen obseruatur clericos in realibus conueniendos coram seculari ex consuetudine tanti temporis cuius memoria non est in contrarium, secundum Ioan. Fab. in authen. statuimus. C. de episco. & cleri. & in. §. si. institut. de satisfda. Panor. in cap. qualiter. de iudi. Patruus meus Iaco. Rebuffi in. l. viros. de pala. sacra. largi. lib. xij. C. Aufre. in repe. cle. primæ de offi. ordi. col. lxxvj. in parua impressione. Idem tenet Benedic. in repe. cap. Raynutius. in ver. & vxorem. numero. ccccxxxj. de testa.

testa. & in magno consue. in rubri. *des cas qui peuent toucher le Roy, & beuesque. versi. si l'official.* & Ioan. Masuer. in rubri. de iudicibus. A in principio. dominus meus & conciuus do. Nico. Boër. in consue. Bitur. in. §. xxj. de iurisdi. omnium iudi. & de hoc fuerunt prolata multa arresta: vt habetur in stylo curiæ parlamenti in. iij. parte, arresto. xv. & xxj. imò capitulum sancti Maximini fuit inducentis libris condemnatum, quia de actione reali cognouerat: vt habetur ibidem arresto. clxxv. & in. q. per arresta. q. xliij. vbi Parisiis fuit per supremam curiam pronuntiatum anno. M. cccxxxiiij. & idem. q. clxxix. arresto ultimo. Item de possessorio hoc in regno solus iudex secularis cognoscit. c. causam. ij. qui filij sint legiti. Guido papæ in decisio. *del final.* q. j. Ioan. Feral. in tractatu de iuribus regni Franciæ in. xj. priuilegio. & in. d. stylo parla. arresto clxxv. Item de omni crimine priuilegiato: vt læsæ maiestatis, falsæ monetæ, saluæ guardiæ, & portus armorum, & aliis similibus, secundum Benedic. vbi supra. numero. ccccxxxv. & ample Ioan. Feraldus in. d. tracta. de iuribus & priuilegiis regni Francorum per totum, maxime. xix. priuilegio, vbi multa allegat. & Cigaul. in tracta. suo de bello Italico. in ca. regali. Errant tamen aliqui iudices seculares volentes quoslibet clericos punire pro portu ensis, vel quorumlibet aliorum armorum, cum non committant crimen portus armorum: sed in magno consue. declaratur tunc committi illud crimen in rubri. *des droitz & royaux. versi. Item auront lesdictz baillifz & lieutenant & non autres, la cognoissance, punition, & correction des crimes de leze maieste, port d'armes notable, qui est à entendre quand ilz auront compagnie de gens garniz, & autres armes que d'espees, consteaux, ou bastons, &c.* & in versi. *item plusieurs* in rubri. *des gens non mariez.* & Feraldus vbi supra, dicit tunc committi quando villa contra villiam, dominus castri contra alium cum armis & coadunatione gentium: non tamen si duo se verberant: quod bene not. & de crimine priuilegiato vide in. q. per arresta. q. clxxvij. arresto. xj. & in stylo parlamen. in. vij. parte, rubri. de accusa. ordina. x. Iacob. de bello visu in repe. §. contrahentes. c. Romana. numero. cij. de foro competen. in. vj. d. Boër. in tract. de seditio. vj. præsuppos. in fi. fo. xx. Maleret. in. d. tracta. de elect. fol. xxxj. coll. iij. Idem in petitione Laudimiorum, secundum do. Bar. de Chassa. in consue. Burgun. in rubri. *des censfes.* in. §. j. in glo. j. numero nono. & sequen. idem dicentem in arreragijs: vt habetur in. q. per arresta. q. l. sed contrarium fuit dictum Tolosæ, vt in eius stylo continetur, arresto. xlix. ideo concordat, quod quando promissio arreragiorum interuenit, quia reus promisit. d. arreragia soluere, tunc iudex ecclesiasticus cognoscit & ita intellexerunt domini consiliarij Tolosani & Parisienses: vt habetur in. q. per arresta. q. lxxxvij. Secus si aliqua promissio non interuenit: quia tunc solus secularis cognoscit. & ita intelligitur. q. l. arrestorum Parisiis. hoc tenet Ioan. Masuer. in rubri. de iudi. in prin. & casus in quibus gentes regiæ cognoscant contra clericos, ponit. d. Bar. de Chassa. in consue. Burgun. in rubri. *des iustices.* in glo. & *droitz dicelles.* numero. cj. & §. v. glo. *s'il n'a grace.* numero viij. cum seq. & Aufre. in suo tracta. casus in quibus iudex secularis, & cæ. & an clericus possit banniri per secularem iudicem, Ioannes Galli vbi supra. q. lxxvj. & tribus modis dicitur negotium seculare: vt tenet idem. d. Chassa. in rubri. *des iustices.* in. §. vj. glo. *Mesiers.* numero tricesimosecundo. Idem si seruietes regij verberentur, vel ostiarij parlamenti officiendo: quia tunc curia suprema cognoscit. & in materia prouisional, secundum Vincenium Cigault. in allegationibus suis, in ver. capitulu regale. quod ego intelligerem, quando essent seruietes curiæ supremæ, vel ostiarij, vel officarij, vel executiones facerēt pro eadem curia: aliàs secus per supradieta.

8 Tertia succedit & principalior diuisio, quod exceptionum quædam sunt dilatoriæ, quædam anomalæ mixtæ, quasi peremptoriæ & peremptoriæ. Dilatoriæ sunt, quæ per actionem differunt. l. ij. §. fina. ff. eodem. & in. §. appellantur. & ibi doctores. institut. eodem. & in duplici differentia reperiuntur: quia quædam sunt meræ dilatoriæ, quædam iudicij declinatoriæ. ita glo. in cap. si quis episcoporum. iij. q. vj. Petrus de Ferra. in practica sua in forma respõsionis rei conuenti. in ver. saluis aliis exceptionibus.

9 Dilatoria mera, est dilatoria solutionis: vt si fecisti mihi pactum de non petendo vsque ad certum tempus: si ante petis, habeo exceptionem per quam possum solutionem differre. l. iij. §. primo. ff. eodem. vel si sim condemnatus in actione personali, & ante quatuor menses conuenior: possum per exceptionem differre solutionem vsque ad quatuor menses. l. secunda. & l. debitoribus. ff. de re iudicata. & ibi doctores. l. secunda. C. de vsu rei iudicatæ. cap. quod ad consultationem. de re iudicata. idem in dote, quando in pecunia consistit. l. vna. §. exactio. C. de rei vxor. actione. & Speculator eodem titu. §. nunc videadum. in principio. & quando ante tempus petitur, induciæ temporis restantis

debet duplicari: per textum, & ibi est communis opinio doctorum in. §. sed hodie. instit. eo. doctores in. l. iustas de iure fisci. libro decimo. C. Vber. de Bonacurso in rubri. quibus modis suo nomine agen. ciuilitur. & ibi in additio. ad eum ponit quatuor limitationes in verbo, impediuntur. vide Aufre. in decisio. capellæ Tolosa. q. cclxxix. & præpo. in capitu. ex parte. in secundo. col. ij. de appel. Et istas quis debet proponere ante litem contestatam: sed eas non tenetur probare, nisi intentione actoris fundata. l. exceptionem. & ibi doctores. C. de probationibus. l. si quidem. C. eod. cap. primo de litem contestatione. in. vj. cap. cum venerabilis. ibi, idem nondum episcopi intentione fundata præprope-re, & c. de exceptionibus. quod intellige & declara vt per additionem ad Vbertum de Bonacurso in rubri. de impedimen. & exceptio. ver. attende tamen. & si opponens exceptiones in harum probatione deficiat, poterit statim in expensis condemnari: per textum, & ibi doctores, maxime Philippus in secunda not. in cap. primo. versi. si quis igitur. eodem titulo, in sexto. Et si non sint oppositæ in causa principali, in causa appellationis opponi possunt minime, secundum Feli. in capi. cum Ioannes. numero vicesimono. de fide instrumento. nisi redderent iudicium retro nullum, secundum Philippum in cap. licet. col. ij. de appellationibus. in. vj. & aliis in casibus positus per Feli. in cap. ad audientiam. in secundo. numero. xij. versi. omittes dilatoriam. de rescrip. Quia pars litem contestando dicit se velle litigare, vel se velle præsumitur, cum nil dicat contra ingrediendo negotium: sed dilatorias proponendo dicit se nolle litigare, saltem tacite, cum veniat ad iudicium deferendum: & sic ex propositione istarum post litem contestatam resultaret quædam cõtrarietas. capitu. cum causam. & ibi not. de appellatio. merito tãquam sibi contrarius non debet audiri: per text. in capi. solitudinem. de appella. in. l. vbi repugnantia. ff. de regulis iuris. l. Titia. ff. de conditionibus & demonstrationibus. Panor. in capi. exceptionem. numero decimo de exceptionibus. Limita tamen quod dicimus, videlicet quod ante litem contestatam proponantur in nouem casibus positus per Alexandrum l. ita demum. C. de procuratoribus. & ibi Ias. multos alios addit. & Feli. in capitulo exceptionem. & ibi alij eodem titulo. Dominic. & Ioan. de turre cremata, in cap. si quis episcoporum. iij. quæstio. vj. Anto. de Tremolis in additio. ad Vber. de Bonacurso in rubrica de impedimen. & exceptionibus quæ contra rescript. versiculo, & quid si iudex. & Petrus de bella Pertica in suis quæstionibus. q. xxvij. Alexader in. l. si mulier. ff. soluto matrimonio. Et si iudex denegauerit eas admittere, habet pars appellare: aliàs eas non potest amplius proponere, etiam si protestatio interuenierit, contra glof. in capitulo ex conquestione. de restitutio. spolia. quam reprobant Anto. de Butrio. Areti. & alij in capitulo, tam literis. de testibus. Domi. in capitulo, in primis. §. quia igitur. secundo. q. prima. Præpo. in capitulo, ex parte. in secundo. coll. ij. de appellationibus. Si tamen contineret notoriam falsitatem, non esset per iudicem admittenda: per glo. & ibi doctores. & Philippus in capitulo, statutum. in principio, in verbo copia. de rescriptis. Et breuiter nota, quod omnis exceptio quæ non perpetuo, sed ad tempus impedit, est dilatoria: vt tenet Bartolus in. l. iij. ff. eodem. & Nicolaus Milius in reper. in verbo, exceptio ordinis. Bartolus, Ias. & alij in. l. eum qui. §. qui ita stipulatur. in. fine. ff. de verborum obligationibus.

Formam proponendi, vide per Speculatorem in titu. eo. §. viso. versi. & nota quod omnes dilatoriæ.

10 Aliæ sunt declinatoriæ iudicij: & istæ etiam sunt dilatoriæ, per glof. in. l. tertia. ff. eodem. & in. l. Pomponius. §. rati habitio nis. ff. de procuratoribus. Panor. in capi. pastoralis. numero decimoquinto. & Feli. col. iij. eodem titu. Domi. in capi. vt circa. in verbo. alioquin, de electionibus. in sexto. Præpo. in capi. si duobus. col. v. & sequen. & capitulo, interposita. de appellationibus. Et istæ debent proponi & probari ante litem contestatam: quia natura earum (paucis exceptis) non est reddere iudicium inutile postquam est fundatum, secundum Baldum in. l. exceptionem. numero tertio. C. de probationibus. nec iudex potest eas referuare post litem contestatam, nisi de expresso consensu partium: quia iudicium ordinem non potest mutare, secundum Alexandrum, consilio. clxxxij. columna secunda, in sexto volumine. Areti. consilio. lxxij. colum. tertia. vide Aufre. in decisio. capellæ Tolosana. q. clxxx. Et hæc est multiplex, vt in typo patet, & infra declarabitur. Cautela tamen est, si velis excludere aduersarium ab opponendo istas, vt facias interrogari eum per iudicem, an velit litigare: & si respondeat quod sic, amplius non poterit declinatorias opponere. & hoc si sciebat sibi competere: vt tenet Cepol. in cautel. cxx. & Cano. per illum textum in cap. primo. de iudicijs. & Nicolaus Milius in verbo, exceptio declinatoria iurisdictionis. Sed vt te defendas ab ista cautela, constituas procuratorem ad respondendum saluis exceptionibus tuis: vel

prosteris respondere saluis exceptionibus. & hoc tenent doctores in capitulo primo de iudiciis. & ibi do. de ripa. Notandum est tamen, quod si aliquis se submittat parere mandatis curiæ, non poterit iudicium declinare, secundum Paulum, & alios in l. prima. ff. si quis in ius vocatus non ierit. & illa submissio quam facit quotidie captus se submittendo misericordiæ curiæ, non valet, nisi fiat ei misericordia: & ideo appellat, & omnia agit tanquam non esset submissus, exceptis declinatoriis, per textum & ibi doctores in cap. sane. de renuntiationibus. Corset. in repe. in verb. verba ista. Guido papæ in suis decisio. quæstio. ccccxcv. & ibi vide de aliis submissioibus. & in capi. veniens. ibi, se gratiæ capituli commississe. de renuntiationibus. & hæc declinatoria non habet locum coram principe. Bal. in l. proximè. in fin. ff. de his quæ in re. a. delentur.

11 Prima competit ratione iudicis: & hoc tripliciter. Primo respectu amoris ubique verisimile est ex coniecturis, quod vna pars sit magis dilecta quam altera: & tunc iudex recusat: vt tenet Antonius de Butrio, in capi. postremo. & ibi Præpo. coll. tertia. de appellationibus. & no. in capi. accedens. in secundo, vt lite non contestat. capitulo, ad hæc. de rescriptis. capi. cum. R. & ibi doctores. de officio delega. vt si sit pater, vel consanguineus actoris. nam poterit iudicium declinare, per textum in l. qui iurisdictioni. de iurisdictione omnium iudicum. ff. & ibi doctores. & hoc in lxxv. casibus positus per Præpositum in capi. postremo. de appellationibus. Secundo respectu odij, quando apparet quod iudex alteram partem odio prosequitur. cap. cum super. & ibi glos. & doctores, de officio delegati. Tertio ratione indifferenti, & non ratione odij, vel amicitia: sed alia ratione, vt quia iudex est infamis, excommunicatus, furiosus. l. neque famosis. C. de dignitatibus. lib. xij. etiam infamia facti. l. ij. ff. de senatoribus. doctores in capi. sciscitatus. de rescriptis. & l. cum lege. ff. de arbitris. l. quidam. de re iudicata. & l. cum prætor. ff. de iudi. & primus actus debet esse legitimatio iudicis, & prius in eum debet opponi, secundum Feli. in capi. inter. coll. secunda & seq. de re iudicata. & Vbertus de Bonacurso, in rubrica de recusationibus, in versiculo, & quanquam. & ibi in additio. ad eum. Philippus in cap. si contra vnum. & cap. iudex. de officio delega. in sexto. Si tamen exceptio suggillat seu notat famam iudicis seu honorem, vt quia opponitur quod est infamis, vel seruus: tunc superior de illa cognoscit, vel arbitri eliguntur, secundum Bartolum, Alexandrum, & alios in dicta. l. quidam. ff. de re iudicata. & Cano. in cap. cum super. de officio delega. & in ca. super literis. de rescript. & in cap. j. eod. titu. in sexto. & in cap. si contra. & ibi Philippus in. ij. not. de officio delega. eodem. libr. Nicolaus Milius in reper. in ver. exceptio excommunicationis contra, & cæ. Hæc tamè non sunt propriè exceptiones, per glos. singu. in c. quoniam. in verbo. exceptiones. de probationibus. & secundum Feli. in rubri. eiusdem titu. de except. & sequuntur docto. in d. cap. quoniam. & addi. ad Vber. de Bonacurso, in rubri. de impedimen. siue exceptio. coll. iij. licet aliqui intelligant in delegato, non in ordinario. sed & alia quæ contra iudices possunt opponi, vide per Nepo. de monte Albano in libro qui fugitiuus nominatur. cap. exceptiones contra iudices. & Specu. in titu. de iudice delega. in §. pen. & ultimo. & Angel. in titu. eodem. §. prætere. in. ij. coll. viij. cum sequen. Vber. de Bonacurso in practica sua, rubri. quibus modis examen ordinarij iudicis declinatur. Formam proponendi vide per Specu. in titu. eod. §. viso. ver. si vero contra. & Petrum de Ferraris in sua practica, in forma libelli de declina. iurisdictionis alicuius iudic. per totam illam formam libelli, & Barto. & alios in l. j. C. de testamen. & quando valeat processus si non opponatur. vide plene Panor. Feli. & Deci. in cap. sciscitatus. de rescriptis.

12 Aliæ competunt ratione actoris: vt si quis agit contra me, excipiam quod est bonis ei interdictum ratione prodigalitate. Item est demens, surdus, furiosus, fatuus, vel mulier luxuriosa: per text. in §. prætere. versi. item furiosi. insti. qui non est permillum facere testamen. l. j. §. fin. cum. l. sequen. ff. de postulan. l. consilio. ff. de curato. furio. & l. & mulieri. illo titu. & vide cautelam per quam poteris prohibere meretricem & mulierem luxuriose viuentem testari, scilicet quod ei bonis facias interdicti. l. & mulieri. de cura. furio. ff. ponit Tho. Ferras. cautela. vj. & Benedic. in repet. c. Raynutius. in ver. mortuo. in primo numero. cccxj. de testa. ponit de triplici prodigalitate. Alia quæ contra actores possunt opponi, vide per Vber. de Bonacurso in practica sua, rub. quibus modis tuo no. agentes ciuilititer. per totum. & Specu. in ti. de actor. in §. j. & Nepo. vbi supra rub. de except. contra actores. Angel. §. prætere. iam allegato.

13 Aliæ competunt ratione rei: vt quia legatus missus in legatione conuenitur. nam potest excipere, & iudicium declinare. l. ij. §. legatis. ff. de iudic. & aliis modis ibi positus per textum &

doc. Quod intellige si illud priuilegium allegetur. aliàs non competet. c. si. ibi, quam si tunc allegasset. de foro compe. text. in l. iij. §. hoc autem iudicium. de dam. infect. in cle. causam. de ele. c. j. de sepul. in vj. Guido papæ in suis decisio. q. cccxj. & Alexan. conf. xcvj. in. iij. volu. Ioan. Maria. vulgo Riminaldus. in. l. ij. numero x. de bono. possess. contra tab. C. Iaf. in. l. vniuersa. de preci. impetra. offer. & in. l. scimus. de inoffic. testa. Tho. Parpalia in repe. l. si quis maior. xij. no. de tranfact. Tenebuntur tamen tales conuenti promittere quod coram suo iudice se præsentabunt. l. ij. §. sed si dubiteret. ff. de iudi. Hodie tamen non competit hæc exceptio, si conueniantur in curia Romana, vt tenent doct. de Rot. decisio. cxvij. in antiquioribus. Alia quæ possunt opponi contra reum, vide per Specu. in ti. de reo per totum. & Vber. in rubr. qui. mod. exa. ord. iudi. ver. ratione rei. Potest etiam opponi mixta consideratione: videlicet iudicis & actoris, vel iudicis & rei: per textum in l. Iulianus ait si alter. ff. de iudic. & Vber. vbi supra ver. fi. sed intendendo cum superioribus simplicibus comprehendere: licet mixtum sub simplicibus regulariter non comprehendatur, per glo. & docto. in. l. ij. ff. de verbo. oblig. An. & Iaf. in. §. j. institut. de actio. Alberic. in tracta. statu. in. q. xxix. & xxxij. in secunda parte. Alexand. confi. cxvj. in. ij. volu. & confi. lxxxij. in. iij. volu. & Ioan. de monte Ferrato. in repe. l. Gallus. §. & quid si tantum. coll. xx. & ibi Fortu. ff. de liber. & posthu.

14 Aliæ competunt ratione syndici: vt si forte aliquis tanquam syndicus agit: in cuius constitutione non fuerunt inserta legitimè nomina constituentium in instrumento: prout debet fieri l. fina. & ibi Barto. & patruus meus Rebuffi, vende. reb. ciuita. lib. xj. C. Barto. in. l. si. de præd. curiali. libro. x. nisi essent tot constituentes, qui non possent in pelle pergameni describi: quia tunc sufficit quod notarius apponat quod maior pars vel sanior constituit, secundum Ioan. Fab. in. §. fina. institut. de cura. Alexand. confi. j. in. iij. volu. Barto. in. l. j. de albo scribing. ff. Bald. in. l. j. de rebus eorum qui sub tutel. vel cura sunt. & in. l. ciuitas. si cer. peta. Lucas de penna. in. l. fina. C. de legatio. libro x. Oldra. confi. c. in executione. Imol. in. c. quanto. de his quæ fiunt à præla. Barba. confi. xvij. difficile. in. iij. vol. Iaf. in. l. placet. in. ij. lectu. numero. xv. C. de episc. & cleri. Item potest opponi, quod est constitutus à consilio non congregato tuba, cornu, campana, vel nuncio ad hoc specialiter deputato ex prioris commissione vel superioris regentis collegium vel vniuersitatem. glo. & ibi doctores in. l. ij. de decu. lib. x. & in. l. actuarios. de actua. lib. xij. C. vel opponitur quod non est constitutus à duabus partibus vt oportet. l. nulli. ff. quod cuiusque vniuersita. no. l. plane. de decre. ab ordi. faciendi. & l. nominationum. de decurionib. libr. x. Alexand. consil. ccx. in princip. in. vij. vol. Aliàs exceptiones quæ possunt opponi contra syndicos, actores & œconomos, vide per Nepo. vbi supra cap. contra procuratores, syndicos, actores, & œconomos. Vber. de Bonacurso in practica sua, in rub. de exceptio. opponendis syndi. vel actoribus. Specu. in titulo de syndico. Canonistas, in capitulo vno de syndico. Angel. in §. prætere. sæpius allegato. colum. xxij. & do. Bartho. de Chassa. in consue. Burgundiæ, in rubrica des foreff. §. vj. in fine.

15 Ratione procuratoris aliæ opponuntur: & istæ procuratoriæ vocantur. l. iij. §. procuratoriæ. ff. eod. §. prætere. ij. institut. eo. & vij. modis potest opponi, Primo, respectu constituentis: quia à minore vigintiquinque annis est constitutus sine curatore. l. neque. C. de procurato. Secundo, ratione eius qui constituitur: quia miles, surdus, mulier. l. filius familias. §. milites. & l. mutus. ff. de procuratoribus. Tertio, respectu actionis: vt quia est criminalis, in qua non potest procurator interuenire. l. penultima. §. ad crimen. ff. de publicis iud. l. seruum. §. publice. ff. de procuratoribus. quod est verum, quando reus non est captus, secus si detineatur in carceribus: quia tunc procuratorem constituit ad se defendendum: vt tenent Barto. & Imol. in dicto. §. ad crimen. & Philipp. in cap. j. numero. vj. de iudic. in. vj. & domi. de Rota in decisio. ccj. in nouis. & vide domi. Barth. de Chassa. in consue. Burgundiæ in rubrica des droit, & cæ. in numero. xxij. §. v. glossa, es droit. Item potest procurator rei opponere exceptiones impediens processum: vt quod libellus inquisitionis non procedat: vel quod iudex non potest inquirere, vel actor accusare, & similes, secundum Bartol. in dicto. §. ad crimen. Alexand. in consil. cxxxvij. coll. fina. in. vj. volum. Hodie vero in regno Franciæ nullus admittitur ad accusandum criminaliter: vt tenet dictus Benedic. in ver. & mortuo. in primo. numero. cc. de testamen. excepto procuratore regio secundum eum, qui est magnus magister, vt Ioan. Fab. attestatur in. §. fina. institut. eodem. Quarto opponitur de cautione non præstita: vt l. Pomponius. §. rati habitio. ff. de procuratoribus. Quinto, ratione formæ: vt quia non est constitutus ad defendendum,

dum, sed agendum, secundum Specu. in titulo de procurato. §. ratione autem formæ. Sexto, ratione officij: vt si tutor vel curator contra pupillum vel adultum suum actiones suscipiat, vel cessionem illarum: vel constituatur procurator. nam poterit opponi contra: vt in authen. vt hi qui obliga. se perhibet habe. res. mino. in princ. col. vj. l. frater. & ibi not. ff. de condit. in deb. l. altius. ff. si seruitus vindicetur. Septimo, ratione causæ: vt si constituatur à masculino ad ætatis veniam impetrandam, vel ad actionem popularem: vel si est procurator generaliter constitutus, & in integrum restitutionem petat: vel velit intentare interdictum de liberis deducen. in quibus non sufficit mandatum habere generale. l. ij. de his qui veniam æta. impetra. C. & l. ij. ff. de public. iudic. l. licet. C. de procura. hoc sequitur, Vber. de Bonacurso in sua practica. rubric. de exceptio. procur. per totum. & ibi vide alia quæ contra procuratores possunt opponi: & per Nepo. vbi supra ca. exceptiones contra procuratores. Specu. in titulo de procuratoribus. Ang. in sape allegato. §. præterea. in secundo. col. xvij. instit. eo. glo. in cap. j. in verbo, absentia. de elect. in. vj. & ibi doctores. vide Alexand. in suis consiliis, consil. lxxij. in. iij. volu. & consil. lxxj. in. v. volu. Barba. consil. lxxvij. col. v. in volu. iij.

16 Aliæ competunt ratione rescripti: vt si quis impetrat rescriptum super obligatione antiqua, vel actione, quæ ante rescriptum competebar: possum contra rescriptum exceptionem opponere: & dicitur dilatoria: quia licet rescriptum perimat, non tamen obligationem vel actionem antiquam. si vero ex rescripto actio oriretur, vt quando super beneficiis impetrantur rescripta: si exceptio contra rescriptum opponatur, dicitur peremptoria gratia: vt tenet Specu. in. §. dicto. versiculo, sed quæro de exceptione. eod. titu. & Hostien. in summa huius tituli. §. quæ sit exceptionum. versiculo, quædam contra rescriptum. Notandum est tamen, quod contra rescriptum variis modis potest excipi. Primo, ratione falsi: vt ca. ad falsarium. & ca. quàm graui. & per totum de crimine falsi. Secundo, ratione formæ: quia non est impetratum secundum formam vel stylum curiæ. nam in illo papa vocat episcopos filios, vel reges fratres: vel se ponit in singulari: vt ponitur in dicto capitulo. quàm graui. Tertio, ratione impetrantis: vt quia seruus. l. j. C. de precib. imperat. offeren. vel excommunicatus. cap. j. de rescriptis. in. vj. Quarto, ratione eius contra quem impetratur: vt si impetratur contra priuilegiatum non faciendo mentionem de priuilegio. capitu. cum ordinem. & ibi doctores de rescript. glof. in cap. j. illo titu. vel ille contra quem impetratur, erat mortuus. l. pen. ff. quæ sententiæ sine appellatione rescindan. Iaf. l. in. l. eius. versicu. quod si stipulatus. si certum petat. Quinto, ratione eius ad quem impetratur: vt quia impetratus non est in dignitate, iuxta textum in ca. statutum. de rescript. in. vj. vel est excommunicatus. in cap. intelleximus. & ibi doc. de iudi. in ca. decernimus. de sentent. excommuni. in. vj. Sexto, ratione taciturnitatis: quia defectum natalium tacuit: vt in titulo de fil. præbytero. vel aliud quo expresso literas non obtinisset. cap. super literis. de rescrip. vel non ita de leui. cap. postulasti. in si. illo titu. Septimo, potest opponi contra rescriptum ratione causæ: vt si est obtentum à principe seculari super decimis, vel econtra. capitulo, licet. & ca. ex tenore. & ibi doc. de foro cõpeten. Item causæ continentiam diuidit, contra. l. nulli. C. de iudic. & cap. primum de causa pos. Et ista continentia potest tripliciter opponi. Primo, ratione actionis: vt quia est generalis multa comprehendens capita: vt tutelæ, pro socio, negotiorum gestorum: vt dicit glof. & doc. in dicta. l. nulli. Secundo, ratione personarum: vt quia sunt plures socij, vel plures heredes indiuisi. nam vnus coram vno iudice non poterit conueniri, & alius coram alio. l. j. & ij. ff. de quib. rebus apud eundem iudicem agatur. & habet locum ille titulus non solum in ciuilibus, sed etiam in criminalibus, secundum Iaf. in. d. l. nulli. Et ideo vnam cautelam ponit Tho. Ferrar. in cautel. x. & Hippol. de Marfilis in sing. clxxx. & refert dominus Chassa. in consue. Burgun. in rubric. *des iustices*. in. §. v. in glo. *si il n'a grace*. numero. lxx. & Feli. cap. j. numero. vj. de præscript. hoc plene ponit multa allegando & ordinatè more suo dominus meus & conciuus do. Nico. Boer. in consuet. Bitur. in. §. x. de iurisdic. om. iudic. quod si plures vulnerauerunt vel interfecerunt vnum: si vnus illorum sit clericus, omnes iudici ecclesiastico sunt remittendi, ne causæ continentia diuidatur. & dicit dominus Chassa. vbi supra vidisse hanc cautelam in ducatu Mediolanensi obseruari in casu emergenti, & est cautela pro amico. vide Sozi. consil. xij. col. v. in. j. volu. Tertio, ratione subiecti: vt quando duo iudicia ad eundem finem tendunt: vt possessorium & petitorium. nam iudex possessionis facilius expediet petitorium quàm alius, secundum glo. & ibi Io. Ruger. in dicto cap. j. de cau. pos. & Vber. de Bonacurso in rubric. de impedimen. & excep. quæ contra rescript. versicu. vel quod, & c. & ibi in addi. ad eum. Alia quæ contra rescriptum possunt opponi, ibi vide, & Nepo.

vbi supra in ca. j. Specu. in tit. de rescript. præsentia. per totum. Ang. in prædicto. §. præterea. col. iij.

17 Formam pronuntiandi super istis exceptionibus, vide per Specu. eo. tit. §. viso. versic. præfixo. ibi, forma interloquendi. & Vber. vbi supra.

18 Aliæ competunt ratione loci: vt si aliquo loco soluere promisit quis, & alibi conuenitur: poterit excipere de loco solutioni destinato: vt ibi conueniatur. capitulo vno & l. vna de plus petitioni. §. plus. & ibi Iason plene instit. de actionibus. Nisi promittens in loco illo nollet se reperire, per textum & ibi no. ff. de eo quod certo loco. vel dicit se non posse conueniri extra reffortum, aut regnum, vel locum non insignem. in cap. statutum. de rescriptis. in. vj. & Guido papæ quæstio. ccccxvij. Ioã. Fab. in. §. appellantur. col. iij. instit. eo. vel extra territorium & locum maiorum. in. l. fin. ff. de iurisdic. om. iudi. ca. fin. de constit. in. vj. l. j. & ibi not. ff. de iudi. Vber. in rubri. de impedimen. executio. & cau. nullita. vers. vij. si iudex.

19 Sunt & aliæ quæ competunt ratione temporis: vt si die feriato conueniatur, de feriis excipere possum, & declinate iudicium ratione temporis feriat. l. j. & per totum. ff. & C. de fer. & in decreta. illo titulo. vel si conueniatur de nocte. ca. consuluit. de officio deleg. l. non minorem. C. de tranfact. & ibi Iaf. vel potest excipi quod alio tempore tenetur, in ca. j. de plus petitio. & iura in proximæ cellulæ declaratione allegata: & primus qui ferias Latinas inuenit, fuit Tarquinius superbus: vt tenet dominus Ayma. Riualli. in histo. iur. ciuilib. lib. j. cap. fin. quod ego intelligerem ferias Latinas, quæ apud Romanos fuerunt. sed ferias in honorem dei introductas dicerem esse de iure diuino, per ea quæ habentur Gene. ij. ca. in princ. & Exo. xx. cap. & ad Hebræos. iij. cap. & ita Syluester de Prierio in sua summa, in ver. dominica, tenet. Quot sint genera feriarum, ponunt Azo & Hostien. in summa de feriis. vide Vber. in rubric. quibus modis suo no. ciuilitate agentes, in vers. item reiciuntur actores. & ibi in additio. ad eum. Lanfran. in repe. cap. quoniam. in verbo, dilaciones, de proba. tex. glof. & doc. in cle. sape. in princ. de verb. signifi. Ange. de Clauasio in sua summa, in verbo, feriæ. & Specu. in titulo de feriis. Quos vide.

20 Sunt & aliæ quæ competunt ratione libelli: vt si producas libellum ineptè formatum contra me, potero excipere, per tex. in. ca. examinata. de iudi. & alia quæ ponit Specu. in tit. de libel. conceptio. §. iuxta propositionis ordinem. & Nepo. vbi supra. c. exceptiones contra libellum. Lanfran. in repe. cap. quoniam. in verbo, petitiones. de probatio. doc. in cap. j. & per totum de libel. oblatio. Et ista exceptio libelli inepti potest quandoq; opponi, per glof. sing. reputatam in vers. secundo, instit. de oblig. in prin. text. pro illa glof. in. l. nisi finita. §. si adhuc. ff. de tutel. & ratio. distra. l. fin. in ver. nihil agit, ff. de liber. & posthu. & etiam post sententiam. secundum Ange. consil. clxxvij. & cxvij. quia reddit iudicium retro nullum, per text. in. l. si patronus libertam. ff. de iureiurando. l. licet. C. de procu. Ange. consil. clxvij. cum ibi non possit esse iudicium vbi non est fundamentum. in. c. cum Paulus. j. q. j. c. fin. de presbyter. non baptiza. l. legi. ff. de except. rei iudic. Ita tenet Saly. in. l. exceptionem. numero. xiiij. de proba. Roma. consil. lxxix. & Vber. de Bonacurso in. d. pract. sua, in rubric. quib. mo. suo no. ciuilitate agentes. versic. & generaliter. & ibi in addi. ad eum. Secus in exceptione libelli obfuri: quia hæc ante litem contestatam proponi debet: vt tenet Alexan. in. l. j. no. j. ff. de eden. doc. in. l. edita. C. illo titulo. & Maria, in. cap. secundo de libel. obla. Imò si ex libelli inspectione constat iudici libellum fore ineptum, tunc iudex ex officio potest reicere, & dentibus lacerare. l. j. ff. de offic. assesso. & Innocen. in cap. j. de offic. vicar. refert Panor. in ca. cum inter. in fin. de consuet. & idem Panor. in cap. j. numero. v. de posi. & ca. inter dilectos. numero. vij. de dona. ca. fin. numero. x. de libel. obla. c. dilecti. numero. ij. de iudic. ca. si clericus. numero. iij. de foro compe. Nota tamen quod quando libellus est ineptus, seu non solennis, tunc nulla exceptio est pœnalis: & si reus tunc mentiatur se possidere, seu pro alio cõfitendo se possidere, cum pro se possideat, siue aliter calumniatur, non punitur si libellus sit ineptus: quod est notandum pro limitatione. l. fin. ff. de rei vindic. secundum Alex. per illum tex. in. l. j. de his qui potentio. no. C. Roma. consil. ccccxij. & ccccxix. Alex. consil. clxxxvij. in. vj. volu. Feli. in ca. ex tenore. col. iij. ver. de rescripto. de rescrip. Barba. consil. lxxij. illud. col. ij. in. j. volu. Alex. & Iaf. in. d. l. si patronus. Hodie tamen propter ineptitudinem libelli, actionis, vel processus, aut omissionem iudicarij ordinis solennitatem, dum tamen ex petitione certa actio vel conclusio elici possit, alia quàm per partes deducta & conclusa sit, & ex propositis & probatis certa possit ferri sententia: iudices sententiam ferre non omittant, secundum ordina. Philippi regis Fræcorum positam in stylo parlameti. in. vij. parte, sub titulo de libelli oblatio. in ordina. ij. eam ponit Guliel. Benedic. in repe. ca. Raynutius. in verb. si

absque in secundo numero. xlix. de testamen. in substitutione fideicommissaria: alia alleg. vide.

20 Ratione fori alia competunt: vt si absens de crimine accusetur, poterit eius procurator venire, & declinare iudicium & forum, allegando delictum in illo loco non esse perpetratum, vbi conuenitur eius dominus, per tex. in l. seruum. §. publicè. ff. de procura. de cuius tex. intellectu vide Guido. papa in suis deci. q. cccxxxvij. Sozi. in regula. cccxxij. in tracta. Fallèn. Cepol. cautel. lxvj. & cix. & cclij. Dec. in l. in eo. §. nemo. ff. de regul. iur. & Albe. in ij. parte statu. in q. xxvij. & cxxij. Alex. consi. cxvj. in ij. vol. d. Barto. de Chassa. in consuetu. Burgun. in rubric. *des droit*. §. v. glo. *es droit*. numero. xxvij. & idem si clericus coram seculari conueniatur, in authen. statuimus. C. de episco. & cleri. c. si diligenti. & c. significasti. de foro competen. & Vber. de Bonacurfo. in rubric. quib. mo. suo no. ciui. agen. versu. item non audiuntur. & ibi in addi. ad eum. & istam quis debet proponere ante litem contestatam, si sciat sibi competere. sed si ignorat, post sententiam auditur opponendo, per l. fin. C. eo. tex. in c. quicumque. in primo. xj. q. j. & Spec. in eo. titu. §. nunc videndum. versu. ceterum dilatoria. per tex. in c. at si clerici. de iudi. Feli. in c. exceptionem. eo. tit. d. Barth. de Chassa. in consuetu. Burgun. in rubri. *des iustices*. §. v. in glo. *si il n'a grace*. numero. xlv. & quomodo perdantur, vide Ioan. Masuer. in rubri. istius tituli. versu. item virtute.

21 Alia ratione causa competunt: vt si super pluribus personalibus actionibus me conueniat aliquis coram iudicibus diuersis, potero secundum iudicium declinare ratione causa in alio iudicio introducta. c. ex tenore. de rescript. & c. dispendia. illo titulo in. vj. & idem si sum obligatus sub conditione, & ante conditionis euentum creditor me conueniat, vt per totum titulum de conditio. apposi. c. vno de plus petito. l. j. C. de rei vx. actio. vel si iudex vult iudicare in causa in qua fuit aduocatus, vel in causa propria, vel de illa summa qua iurisdictionem suam excedit. l. solet. & l. prator. ff. de iurisdic. om. iudi. ne quis in sua causa iudicet. C. l. si idem. ff. de iurisdic. om. iudi. Vber. de Bonacurfo in rubri. qui. mo. examen ordina. iudi. declina. in versu. ratione causa.

22 Anomala sunt, qua normam aliarum non sequuntur: quia possunt & ante litem contestatam & post opponi, licet dilatoria sint: vt exceptio excommunicationis. in c. j. de except. in. vj. & in cle. vna. eo. titu. & in c. exceptionem. eodem titu. in decretalibus. & idem tenet Petrus de Bella pertica in quaestio. xxvij. suarum quaestionum. Innocen. in c. dudum. in. ij. col. j. de elect. & Feli. in c. nonnulli. §. fin. de rescript. Vel dicuntur anomala non ex eo quod dilatoria & peremptoria possunt opponi, sed ex eo quod etiam in vim dilatoria possunt opponi in qualibet parte litis, secundum Cardina. in clemen. vna. in tertia quaestione allegata.

Quando exceptio dicatur opponi in vim dilatoria, declarat Specu. in titu. eo. §. dicto. versu. hoc quoque notandum est. dicens tunc peremptoriam in vim dilatoria opponi, quando reus dicit, tu non potes esse iudex in hac causa: quia Titius aduersarius meus fecit mihi pactum de non petendo in perpetuum: vel mihi detulit iuramentum, & ego iuraui nil sibi debere. Dilatoria opponitur in vim peremptoria, quando quis dicit, non teneor dare tibi decem qua petis: quia iudex coram quo me conuenis, est tuus amicus, vel rescriptum est surreptitium. tamen ista stare non possunt, cum habeant diuersos effectus: quia quod est dilatoria, scilicet differre, attribuunt peremptoria, qua habet perimere, vel e contra: quod non debet esse, nec sic debent misceri, secundum Specu. vbi supra. Vel anomala possunt dici, quia possunt esse temporales & perpetua. l. ij. §. temporales. ff. eo. & ibi Albe. vide Hostien. in summa huius tituli. §. qua sit. Angel. in rubric. colum. vij. Specu. in §. j. versu. anomala. & §. nunc videndum. versu. porro. & quia ista non vult sequi normam aliarum, ideo posui eam solam: vel quia excommunicatus nulli debet communicare. c. j. ibi. nullus eidem comunicet. de iudi. ideo eam posui solam, ne aliis haberet communicare, & alios inficere. Item exceptio filiationis est anomala. Lucas de penna in l. j. in fin. C. de dignita. libr. xij. Formam opponendi vide per Specu. vbi supra. §. viso. versu. sed quoniam. Alias exceptiones vide in stylo parlamen. in eodem titu. in. j. parte. §. de stylo. & in rubric. de adiornan. here. mortuo. & resumptio. aramento per torum. & Petr. de Ferrariis, in practi. sua in forma libelli rei conuenti. in verbo, saluis aliis. & doc. in c. si quis episcoporum. iij. q. vj. in §. j.

23 Mixtae sunt, qua alio modo dubia appellantur, vt si petas decem qua tibi promisi sub conditione: dubium est an sit dilatoria, an peremptoria: quia si conditio eueniat, erit dilatoria: si non, erit peremptoria: in dubio tamen indicatur peremptoria per tex. in l. sufficit. & ibi doct. ff. de condit. inde. Specu. eo. titulo. §. j. text. gloss. & ibi docto. in cap. fin. de rescript. in. vj. & in

c. si gratiosa. illo titulo. & lib. Alexan. in l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. Consulit tamen idem Specu. in §. dicto. versu. quid de exceptione, & c. quod ante litem contestatam proponantur, & cautius. idem tenuit Ioan. Fabri. in §. appellantur. in fin. institut. eo. & Vber. de Bonacurfo in practi. sua in rubrica de perempto. exceptio. versu. penult. incipien. est exceptio. Vel exceptiones dicuntur mixtae, quia habent causam mixtam: vt exceptiones iurifurandi, transactionis, vel aliae litis finitae. l. fratris. C. de transactio. Et istae exceptiones possunt opponi prout reo placuerit, vel ad impediendum processum, vel ad merita causa, dummodo legitimo tempore opponantur: ideo mixtam causam habere dicuntur. l. eleganter. §. j. ff. de conditio. indebi. & ibi Barto. & alij. ideo eam in medio posui, cum sit mixta. Et quando dicatur opponi ad processum, dic si opponatur ante litem contestatam hoc modo: non potes agere contra me, quia non habes actionem: vel, non competit tibi aliquod ius agendi, vel simili modo, secundum Stepha. Aufre. in decisio. capel. Tolo. q. lxvij. Ad merita causa hoc modo opponitur: nil debeo, quia solui: & ideo produco instrumentum solutionis. & hoc facit post litem contestatam: & tunc iudex discutiet iura vtriusque partis: & si reperiat exceptionem fore admissibilem, absoluet reum definitiue. ita declarant Barto. & docto. in l. nam postea. in princip. quam legunt cum l. ait prator. §. fin. ff. de iureiurando. Barto. in d. l. eleganter. & in l. fin. ff. pro suo. & l. cum quarebatur. iudicatum solui. Angelus in §. aequè. col. peh. & §. appellantur. col. xix. eo. titu. Lanfrancus in verbo, exceptiones. colum. mihi. iij. magna impressionis, de probatio. Alias exceptiones litis finitae vide per Maria. Sozi. & alios in cap. j. de litis contestata. & in c. primo illo titulo. in. vj. per Philip. xlv. & Alexan. in addi. ad Barto. in l. vir bonus. ff. iudicatum solui. Angel. in d. §. aequè. colum. v. & sequen. Petr. de Ferra. in sua practica in forma respon. rei conuenti. in versu. quo ad impediendum processum. Et sic exceptio triennis possessoris valet, quod in beneficialibus post triennium non possit quis inquietari nec in possessorio, nec in petitorio, per regulam pragma. sanctio. & concordat. in rubrica de pacifi. posses. impedit litis ingressum in principio, seu processum: propter illud verbum, inquietari, seu molestari, secundum do. Bartho. de Chassa. in consuetu. Burgun. in rubrica, *des successions*. §. xij. in glossa, *par benefice d'inuentaure*. in versu. per hoc. & ibi ponit alias exceptiones. vide Barba. consi. lxij. col. xj. in. j. vol. & breuiter omnis exceptio peremptoria de qua liquido constat, impedit litis ingressum. Alexan. & las. in l. nam & postea. in princip. & §. sed & si quis. ff. de iureiurand.

24 Quasi peremptoria est, qua contra personas testium opponitur, non dico definiendo, sed declarando: & in hac arbore solum declaro, non vero quod ponam definitiones quidditatiuas, & ideo non turberis. & quatuor sunt qua contra testes possunt obici, crimen, infamia, suspicio, & macula manifesta, secundum Panor. in ca. j. not. tertio, eodem titulo. Et ideo dicitur quasi peremptoria, quia directe non perimit, sed per obliquum: quia sublata probatione ius partis remanet inutile. ca. saepe. de restitu. spoliatorum. l. duo sunt. ff. de test. tute. ideo vsque ad sententiam vel ad conclusionem in causa potest opponi, sicut alia peremptoria. l. ij. C. senten. rescin. non posse. ita eam appellat gloss. in cap. j. eod. titu. & in c. ex parte. de testi. licet gloss. in c. de testibus. illo titulo vocet eam peremptoriam. & Imo. in cle. constitutionem. numero. xxij. de elect. Et ista non potest dici dilatoria: quia iudicium non differt, nec potest regulari secundum regulas dilatarum, sed peremptoriarum. & si in causa principali non fuit opposita, in causa appellationis admittetur. gloss. & ibi doc. in c. ex parte. iam alleg. & in d. c. de testibus. & doc. in authen. si dicatur. de testi. C. nisi pars malitiose distulerit opponere. gloss. & doc. in c. cum. l. & A. de re iudi. & an si testis sit mortuus, possit contra eum opponi, vide gloss. in c. presentata. in fin. de testi. & si talis opponens contra testes non probat crimen oppositum, tenetur actione iniuriarum. ita doc. in c. fin. de iniur. secus si probet quia fecit animo defendendi. Bar. Alexan. & Ia. in l. si. ff. quod quisque iur. Feli. in ca. j. eo. titu. De consuetudine tamen non tenetur, nec potest iniuriarum conueniri: vt tenet. d. meus & concius. d. Nico. Boer. in consi. posito post consuetu. Bitur. incipien. si quis animo iniuriandi. imò etiam si non probet: vt ibi dicit: & Guido papa in statuto, quis per literas. in ver. communi aestimatione. col. xv. & sequitur. d. de Chassa. in consuetudi. Burgun. in rubric. *des enfans de plusieurs lietz*. §. iij. in glo. j. in fin. per gloss. sing. in l. quisquis. in versu. vtilitas. C. de postulan. secundum Guiliel. de Ludo. in sing. lxxxvj. & maxime si protestatus fuerit, vt solet fieri, non opponere animo iniurandi. secundum Ioan. Masuer. in prac. sua, rubric. de iniur. in versu. item si aliquis. licet Anto. de Tremo. in additi. ad Ver. de Bonacurfo in rubric. quibus mod. suo no.

suo no. ciuilit. agen. versicu. repelluntur quoque. in ver. erat nocens. dicat se vidisse testes in actione iniuriarum Tolo. agentes reportasse sententiam pro ipsis. fortius dicit talem consuetudinem non valere, contrarium tamen vidi sapius in dicta ciuitate, & in curia Senescali Nemausi, habita prius protestatione: vt supra dixi. Imò fortius dicit Aufre. in deci. capel. Tolo. q. cccix. quòd si aliquis in modum exceptionis opposuit crimen parti, quod postea non potuit probare, non tenetur iniuriarum, si fuerit protestatus, & non fuerit pertinax in probando, quod bene not. Tamē secundum leges non repellitur quis à testimonio per obiectum criminis, nisi testis sit cōdemnatus, & infamis effectus. & hoc est etiam de stylo: vt habetur in stylo Parlamē. in. j. parte, in fin. rubri. sequitur aduisamentum. §. penulti. & ibi Aufre. in addi. quod secus est de iure canonico: quia sufficit si probetur criminofus, per text. in c. testimoniū. & c. super eo. & ibi not. de testi. & an si opponatur exceptio contra testes tempore quo producuntur, debeat excipiens admitti: & si iudex nolit admittere, quid agēdum sit, Panor. in. c. ex parte. & ibi Feli. late de testi.

25 Peremptoriae sunt, quae rem de qua agitur, perimunt. verba sunt imperatoris in. §. appellantur. instit. eo. alias definitiones ponit doctō. maxime Vber. in rubric. de perempto. exceptio. & Angel. in dicto. §. appellantur. sed eas vide: & illis visis non inuenies meliorem. Et dicitur peremptoria, à perimēdo: quia rem de qua agitur, perimit: vt in definitione habetur. sic dicitur peremptoriū, à perimēdo. l. & tertium. ff. de iudic. Congruentius tamē possent elisoriae vocari, secundum Vber. de Bonacurso vbi supra, cū quaedam sint quae non perimant, sed elidant. Sed ego defendendo & iuriconsul. & imperatorem, dicerem quòd imò melius dicitur peremptoria, & non obstat quòd aliquando non perimat, sed elidat: quia illa elisio potest largo modo accipi pro peremptione, & quantum ad effectum: vt no. doc. in. l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. vel potest dici peremptoria habitu, licet non semper perimat: vt not. doct. in procem. ff. & institu. de matrimonio, & augusto. vel etiam dicitur peremptoria respectu dilatoria. vel respon. hoc nomen esse impositum à iuriconsultis causa frequentioris vsus: quia frequentius tollit quàm elidat, vt patet: ergo aliū casum non excludit, scilicet elisionem: vt not. glo. fin. reputata in cle. j. in ver. praesidentes. de elec. secundum Barba. in. c. sedes. coll. xvij. & c. edoceri. col. ij. de rescrip. & in cap. Raynaldus. col. xcvij. de testa. & ibi alleg. alias vide. vel possumus respondere prout respon. glo. in rubri. fol. matri. ff. & in. l. ij. C. de constit. pecu. quod pertinacibus est relinquendum. Et ista peremptoria est quintuplex: personae, obligationis, iudicij, pœnae, & accusationis. & vnaquaeque infra declarabitur in suis cellulis.

26 Personae peremptoria est, quae personam perimit: vt si constitutur religiosus procurator sine licentia sui abbatis. nam non valet. in cle. religiosus. de procu. & si ille agit nomine procuratorio, possum excipere contra eius personam, & perimere: quia nec nunc, nec alio tempore sine licentia poterit: vt declarat Imol. in cle. constitutionem numero. xxvj. de elec. licet Hosti. in. c. nostra. de procurato. vocet eam quasi peremptoriā. Idem si infamis, vel furiosus. l. cum praetor. ff. de iudi.

27 Peremptoriae obligationis sunt in quadruplici differentia, videlicet vtramque quaedam naturalem tantum, quaedam ciuilem tantum, & quaedam neutram.

28 Exceptio quae vtramque tollit, est quae potius appellatur facti seu intentionis quàm iuris: quae declarauit. §. in. j. diuisione. Specula. eo. tit. in. §. dicto. ver. & vt plenius. ponit exemplum, vt si filiusfa. recipit pecuniam maruo: recipiēdo, naturaliter obligatur: & scripturam faciendo, ciuilitate, per totum titulum instituit. de liter. oblig. tamen si mutuans perat, exceptio Macedoniani poterit opponi, quae vtramque tollet vel elidet, secundum Angel. in rubri. eo. titu. col. xiiij. Iacobi. in. l. frater. col. vlti. ff. de condic. indeb.

29 Alia perimit naturalem tantum, vt si quis me instituat heredem, & leget vltra do drantem: ego heres sum naturaliter obligatus ad soluendum legata. in. c. j. de solutio. ciuilitate vero non, cum possim deducere quartam per legem Falcidiam. ff. & C. ad. l. Falc. si ergo legatarij ad integra legata me conueniant, ego excipiam quòd quartam volo detrahere per. l. Falc. & ista exceptio tollet naturalem qua heres tenetur ad soluēdum integra legata: vt tenent Barto. Alexan. & Iaf. in. l. j. ff. de condic. indebi. & l. cum quis. C. de iur. & fac. igno.

30 Alia ciuilem tantum perimit: vt si debeam decem, & mihi facias pactum de non petendo, illud pactum tollit naturalem. ideo si petas, per exceptionem ciuilis tollitur, seu eliditur: vt Spec. vbi supra ait. & Angel. in. d. rubri. ponit aliud exemplum, videlicet in exceptione praescriptionis, vide Bart. in. l. si. ff. rem rat. habe. & ista exceptio praescriptionis non debet per iudicem suppleri, nisi opponatur: vt tenet. d. Barth. de Chassa. in consuetu. Burgun. in rub. des foret. §. vij. in fin. & Alexan. consi. ccxiiij. in. ij. vol. & cōsi. xcij.

in. v. vol. & de hac materia praescriptionum late vide Ioan. Fracif. Bal. in trac. praescrip. in prima parte & per totum, & in additio. ad Vber. in rubri. de perempto. exceptio. in ver. praescriptiones. Lucā de penna. in. l. fina. C. de cenfi. & peræqua. lib. xj.

31 Alia neutram perimit, vt solutionis exceptio, secundum Specu. vbi. §. & Agel. in rubri. huius titu. & ibi ponit alia exempla. Et regulariter istae exceptiones peremptoriae vsque ad sententiā possunt opponi. c. exceptionem. eo. tit. l. peremptorias. C. sen. rescin. non posse. Specu. in. §. dicto. Hostien. in. §. & quando. in summa huius titu. Angel. in. §. appellantur. instit. eo. & Lanfran. in repe. c. quonia. in ver. exceptiones de probatio. doct. in cle. saepe. de ver. signi. Petrus de Ferrariis, in practica sua, in forma respon. rei conuēti. in versi. saluis aliis exceptionibus. vel possunt opponi vsque ad conclusionem in causa, per text. in. c. cum dilectus. de fide instru. & Barba. in tracta. de praestan. cardin. in. v. q. basilica. secundae partis. ponit Bal. in. l. exceptionem. C. de probatio. rationem, quia ordo priuationis est, quòd eam precedat habitus. nil allegat. potes adducere tex. in. l. decem. ff. de verb. obliga. §. seruus. institu. de capi. demi. vnde quia omnis actus est habitus, & omnis exceptio est priuatio: & iste ordo est secundum naturam: ideo glo. in. c. de testibus. de testi. reputat stultum illum qui probat peremptoriae donec aduersarius probauerit suam intentionem: quia si aduersarius nihil probauit, non indiget reus aliqua exceptione. l. si quidē. C. eo. Consuetudo tamen seruat quòd omnes peremptorias oportet simul proponere: vt tenet Ioan. Masuer. in prac. sua, in rubri. de literis, notis, & notatis, in princ.

Formā opponendi vide per Specu. in eo. tit. §. viso. versi. fina.

32 Peremptoria iudicij est, quae iudicium perimit quandocunque opponatur: vt tu non es nec vnquam fuisti procurator. secus si dicatur, tu non potes esse procurator, quia miles vel scēmina: quia haec dilatoria est, per tex. in. l. licet. C. de procura. & ibi doct. Angel. in. d. §. praeterea. col. ij. Bal. in. l. peremptorias. iam allega. vel non habes mandatum sufficiens, quia haec dilatoria est: ideo ante litem contestatam opponi debet. nam litis cōtestatio supplet defectum dubij mandati: vt tenet Milius in reper. in ver. exceptio ista, tu non, & c. Secus si diceret, tu non habes mādatum: quia haec quandocunque opponitur etiam post sententiā, quia iudicium retro nullum reddit: vt asserit Alexand. consil. cxlvij. in. vj. vol. & dixi latius in cellula. supra ratione procuratoris. & vide Alexand. con. xlij. in. iij. vol. Vel pone exemplum, quia filiusfa. non potest sine consensu patris stare in iudicio. l. fin. §. necessitate. C. de bon. quae liber. si tamen contra me agat, & in fine iudicij opponam quòd est filiusfa. & quòd non habuit consensum patris: illa exceptio iudicium perimit: ideo dicitur peremptoria iudicij. notatur in. d. §. necessitate. De consuetudine tamen filiusfa. in omni causa iniuriarum, & excessuum, & multo magis cūm agitur criminaliter, admittitur agendo & defendendo etiam sine auctoritate patris, secundum Ioan. Masuer. in rubric. de except. in ver. item similiter. ibi de consuetudine. nec etiam curia parlamenti curat de patria potestate, nec propterea annullatur processus in filio maiore, licet consensus patris non interuenerit: vt dicit Guido papae quaestio. liiij. in deci. suis, & sequitur Guliel. Benedi. in repe. c. Raynuntius. in ver. si absque. in. ij. in substitutione fideicommissaria. numero. l. de testa. quod bene not. Nec etiam curia parui sigilli Montispefulani exceptionem patriae potestatis admittit, nec propterea annullatur processus in. d. curia, licet consensus patris non interuenerit, si filius est maior, cum tantum in. d. curia admittantur tres exceptiones, videlicet solutionis, falsitatis, & pacti de non petendo: vt tenet per expressum Guido papae vbi. §. quaestio. ccccx. & habetur in stylo parla. in rub. de act. personal. §. item haec. in prima parte. & de officio parui sigilli Montispefulani iudicis, videat iudex, & eius aduocati stylum curiae parla. in rubric. de offic. iudi. par. sigilli Montispefulani. & ordina. regis in rubri. du petit seel de Montpellier. & idem fere stylus est in curia cōventionum Nemausi: vt ibidem vidi. contra tamen hunc stylum vidi impetrari literas cancellariae, vt aliae exceptiones possint opponi: & tunc opponuntur. not. dominus meus conciuus do. Nicol. Boer. in consue. Bitur. in. §. ij. de consue. iur. sta. persona. dicit generalem consuetudinē regni Franciae esse, vt maior. xxv. annis sine auctoritate patris possit in iudicio stare, cum sint prorsus absoluti, & non sint in potestate patrū: vt tenet glo. fin. in. §. si. insti. de patria potesta. fuit tamen cōtra illam glo. latum arrestum in parla. Parisien. prout refert & sequitur do. Bart. de Chassa. in consuetu. Burg. in rubri. des enfans de plusieurs lict. §. iij. numero. xxj.

33 Peremptoria pœnae est, si fiat concordia vel transactio in criminalibus. nam per illas pœna remittitur: vt not. doct. in. l. transigere. C. de transact. Bald. in tract. staru. in verb. cōcordia in penul. q. vide gl. & doc. in. l. ij. ff. de senatus. Sylla. Ange. in. §. j. insti. eo. Vel pone exemplum in eo qui gratiam obtinuit à rege. prout notat plene. d. Bar. de Chassa. in cōsue. Burgun. in rub. des iustices. in

§.v.in glo. s' *il' n'a g'ace.* & ibi ponit modum interinandi gratiam: & quando concedatur in die veneris sancta, quid operetur, ibi vide. A

34 Alia est peremptoria accusationis, vt si me accusas de plagio, quia tuum seruum vendidi, & subtraxi, excipiam quod erat meus: & hac exceptione accusatio tolletur. nam si sit meus, non potui in eo plagium committere, per text. in. l. p'afes. C. ad. l. Flauiam de plagia. & pone per text. in. l. quoniam Alexandrum. C. ad. l. Iul. de adul. Barba. hoc declarat in additio. ad Bal. in. c. j. §. naturales. in versu. nota si de feudo fuerit controuer. inter do. & agna. vafal. Vel pone exemplum in hoc titulo ad. l. Flauiam. quod si aliquis furripiat filium Boëmi vel alterius, vel Boëmus hoc faciat, qui hoc sunt soliti facere, & vendat, tenetur. l. Flauia de plagiar. vt declarat Specu. in titulo de accusa. in. §. fina. in princip. in iij. parte dicens pœnam esse capitalem. Hodie tamen cardinales & alij magni domini donant famulos inuicem, & non incidunt in legem Flauiam: quod bene obseruatur in Fracia. Bar. in lege. fin. ad. l. Flauiam de plagia. Barba. in rubri. de commoda. col. ij.

35 Quarta per ordinem succedit diuisio: quia quædã sunt temporales, perpetuæ, & de quibus dubitatur. & hæc probantur per tex. & no. in. l. iij. ff. eo. Temporales sunt, quæ non semper locum habent: sed euitari possunt, & rem de qua agitur, non perimunt. B text. in. §. appellatur. instit. eo. & in. d. l. iij. vt pactum de non petendo intra certum tempus. Nam si agatur ante tempus, erit excipiendum. non tamen perpetuo potest euitare quo minus soluat: vt dicit Hosti. in summa huius titu. in. §. quæ sit. & Spec. §. j. tex. & ibi Feli. & alij in. c. si autem. de rescip. & latius declarabitur in sequen. idem in exceptione restitutionis, per text. in. l. necnon. §. exemplo. ff. ex quib. cau. maio. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiu. l. si. & per totum de tempo. in integ. resti. peten. Steph. Aufre. in decisio. capel. Tolo. q. cccxxxvij.

36 Perpetuæ sunt, quæ semper locum habent, & euitari perpetuo possunt: & rem de qua agitur, perimunt. d. l. iij. & d. §. appellatur. vt exceptio doli. nam si dolo induxisti me ad aliquid promittendum vel faciendum, & post promissionem agas, possum de dolo perpetuo excipere, etiam vsque ad mille annos: vt tenet Hosti. in. §. & quando. versu. item in ciuilibus. Specu. in. §. j. versu. est autem. eod. titu. & Vber. de Bonacur. in practi. sua, in rubri. de perempto. excep. in prin. & Azo in summa huius tit. versu. fina. & ideo perpetuæ dicuntur, quia si perpetuo agatur, perpetuo excipietur. Feli. in. d. c. si autem. & fere omnes peremptoriæ perpetuæ sunt: vt ait Specu. in eo. titu. §. vifo. versu. item nota quod fere, idem in pacto de non petendo. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. idem dic in pacto de non agendo. l. postquam liti. C. de pac. & Aufre. in decis. capel. Tolo. q. cclix. Hæc tamen cum sit declinatoria, ante litem contestatam debet opponi, & non post: vt tenet Philip. in cap. j. de litis contesta. in. vj. Et idem dic in pacto de quota litis. l. litem. C. de procura. non omitto pactum de non mouendo quæstionē, de quo per Innocen. in cap. cum venissent. de institu. & de pacto prorogatiuo. l. lecta. & ibi doct. ff. si cer. peta. in quibus omnibus pactis si agatur qui mihi fecit pactum, semper potero excipere de pacto, nisi vt supra dixi secundum Bald. in Marga. in verb. exceptio. in. l. q. idem si aliquid contra leges perpetratum sit. nam si maritus reluctantē vxore prædium alienauit dotale, & emptor postea agat, excipiet vxor alienationem esse contra leges. & idem si contra senatusconsulta, puta si mulier intercesserit, & conueniatur: & hoc excipiet esse contra senatusconsulta, puta contra senatuscon. Velleia. l. j. & per totum. ff. ad senatusconsultum Velleia. C. illo. titu. & vide de hoc senatusconsulto per additio. ad Vber. in. d. rubric. de perempto. excep. & Ange. in. §. item. col. xij. cum sequē. institu. eo. Bal. in Marga. in ver. mulier. in vlti. quæst. Pet. de bella Pertica in suis quæstionibus. quæsti. xxxiiij.

37 Aliæ sunt de quibus dubitatur, an sint temporales vel perpetuæ: vt exceptio ne maritus conueniatur vltra quàm facere possit. l. maritum. ff. solu. matri. & l. sunt. cum. ll. sequen. ff. de re iud. nam dubium est an perpetuo maritus erit pauper, an perueniet ad pinguiorem fortunam. nam si perpetuo sit pauper, perpetua erit, si perueniat ad diuitias, erit temporalis. ita declarat glo. in d. l. iij. intellige tamen hanc exceptionem habere locum, nisi persona principalis contra quam opponitur, indigeat: quia tunc non habebit locum exceptio: quia charitas bene ordinata à seipso incipit. l. p'afes. C. de seruitu. & aqua. l. si quis. §. de alimentis. ff. de liber. agnoscen. in. c. qui vult ordinatē. de pœniten. distin. iij. glo. in cap. si Romanorum. xix. dist. dicit absurdum esse aliis benefacere, & non sibi. glo. in. c. nisi de aucto. pallij. in fit potius debere diligere me quàm alium. glo. in ca. ex parte. in. ij. de cleric. non refiden. & hanc opinionem tenet Roma. in repe. l. si vero. §. de viro. coll. xxxvj. fallen. xxxix. ff. solu. matri. Et licet hæc exceptio possit opponi contra aliquas personas, nunquam tamē habebit locum, si dicta personæ quæ possunt eas exceptiones opponere, non

p'astiterint cautionem de soluendo ex integro, si peruenierint ad pinguiorem fortunam, per tex. in. l. vna. §. cum autē. C. de rei vxo. actio. ita Anto. de Tremolis in additio. ad Vber. de Bonacurfo, in rubri. de exceptio. & benefi. in versu. & ceteri. & ibi vide alias personas hoc priuilegium habentes. & in. d. l. sunt. cum legibus seq. & ibi docto. idem in exceptione non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis: vt Hosti. canit. in. §. quæ sit. in ver. de quibusdam ea. tit. Saly. in. l. exceptionem. numero. xx. de proba. & idem Spec. vbi supra. §. j. versu. est quoque. & §. dicto. versu. quid de exceptione. & an omnibus exceptionibus possit renūtiari, vide Pet. de bella Pertica. q. clv. in suis quæstionibus.

38 Quinta diuisio est, quod quædam sunt personales, & quædam reales. personales sunt, quæ personæ coherent, & personam vel eius qualitatem concernunt, & ad alios non transeunt. l. exceptiones quæ personæ. ff. eo. & hæc sunt duplices. quædam inhærēt personæ per quam, aliæ personæ contra quam: vt tenet Io. And. in addi. ad Spec. in. §. j. eo. tit. in fin.

39 Exceptiones inhærentes personæ per quam, sunt istæ: de legato: vt si legatus missus ad aliquas partes ibi conueniatur, habet exceptionem suæ inhærentem personæ, per quam agentem repellit. l. ij. §. legatis. ff. de iudi. & ibi ponuntur aliæ personæ consimile priuilegium habentes. Idem si clericus coram seculari conueniatur, cum iure prohibeatur. in. c. clericum nullus. xj. q. j. & ca. si diligenti. & c. significasti. de foro compe. Idem dic si exemptus coram non suo iudice conueniatur. nam per exceptionem actorem repellit à limine iudicij. & alia exempla videas per Spec. in titu. de reo. & Host. in summa huius titu. in. §. fin. versu. item est effectus. debent tamen supradictæ personæ cauere de iudicio sisti coram eorum iudicibus: vt pulchre dicit tex. in. d. l. ij. §. sed si dubitetur. ff. de iudi.

40 Inhærentes personæ contra quam excipitur, sunt sequentes. primò suspicio iudicis. nam si quis coram iudice suspecto me conueniat, contra eum excipiam. quæ exceptio inhæret personæ contra quam excipitur, cum durum sit coram eo litigare. in. c. cum inter. eo. titu. & causas suspicionis ponit glo. in. c. causam. & ibi Hosti. in summa. in. §. quæ sint iustæ causæ. Æne. de Falco. in. c. causam. in. ij. de iudi. & late Præpo. in. c. postremo. de appel. Archidia. & alij in. c. ij. de appel. in. vj. & an fideiussori competat, text. in. d. l. exceptiones. Angel. Ioan. Fab. & alij in. §. fin. institu. de replica. Roma. sing. cccccxxvj. d. de Ripa. in. c. j. numero. xxv. de iudi. Bal. in tract. statu. in ver. debitor. in. v. q. & in ver. excipere. ij. q. Petrus de bella Pertica in suis quæstionibus. q. cxxix. & q. xxxvj. Petr. de Ferra. in practica sua, in forma respon. rei conuenti. in ver. saluis aliis coll. penult. & Vber. de Bonacur. in practi. in rub. de exceptionibus & beneficiis, quæ post definitiuam sententiam opponuntur. versu. opponi autē possunt. & ibi in additio. ad eum.

41 Reales sunt, quæ rei adhærent, & radicem obligationis concernunt, & fideiussori competere possunt. l. exceptiones. §. rei. ff. eo. & sunt in duplici differentia. quædam rem ipsam de qua principaliter agitur, concernunt: quædam vero quamlibet rem.

42 Concernentes rem de qua agitur, sunt, si petis beneficium, & dico sublatum de ecclesia. in. c. cum accessissent. de constit. vel dico tibi non deberi ex qualitate eius, quia forte curatum, & non attingis vicesimum quintum annū. iuxta notata in. c. cum in cunctis. per illū text. ad hoc expressum. §. inferiora. de elect. & ad omnem successorem transit: vt Angel. attestatur in rub. coll. vij. versu. venio nūc ad quintum. ideo dicit Angel. consi. lvij. exceptionem rei iudicatæ esse realem.

43 Aliæ respiciunt, siue quamlibet rem concernunt, vt locum assignare non tutum, remotum, inhonestum, rescriptum vitiosum, libellum ineptē conceptum. nam de qualibet re excipiam, siue fuerit ecclesiastica siue prophana, per text. in. c. ex parte. in. j. de appella. & ibi doc. in. c. venerabilibus. §. sed si ex causa. de senten. excom. in. vj. de pastoralis. de re iudica. in. l. de ætate. cum. l. sequen. & ibi Alexand. qui legit illas leges cum. §. fin. l. recufare. ff. ad Trebell. Feli. in. c. cum. R. de offic. deleg. Car. & alij in de. vna de fo. compe. Et istæ licet sint dilatoriæ, quia habent causam successiuam & multiplicatiuam, post litem contestatam possunt opponi: cum si de nouo citentur, de nouo grauantur. ideo prodest quo ad futuros actus, non quod ad præteritos: vt no. in. c. dilectus. in. ij. de rescript. Nico. de Milis in reper. in ver. exceptio dilatoria habens causam, & c. Iaf. in. l. prætor. §. fina. coll. vl. ff. de noui ope. nuntiatio. idem tenet. d. de Ripa. in tract. de peste. in. iij. parte. ij. partis. q. iij. dicens, quod licet quis comparuerit in loco pestifero semel vel pluries, nō tamen tenebitur amplius in illo loco comparere, etiam si promiserit se sistere in illo loco, per text. in. l. ij. §. si. ff. si quis cautio. nec tenetur mittere procuratorem: vt ibidē not. doct. & Vber. de Bonacurfo in practica sua, rubri. quib. mo. citatio impune contemni possit. §. j. & per totam rubri. & Feli. in c. accedens. in. ij. vt lite non contesta.

44 Sexta diuisio. Quædam sunt fauorabiles, quædam odiosæ, & inductæ propter rigorem iuris, & inductæ propter naturalem æquitatem. Fauorabiles sunt, quæ in merum fauorem sunt principaliter inductæ, per text. in. l. qui exceptionem. & ibi Barto. & Iaf. ff. de condic. indebi. Bal. in. l. rogasti. in prin. si cer. peta. Et tunc præsumitur inductum principaliter in fauorem, quando est inductum ob imbecillitatem: vt Velleiani exceptio, & aliæ multæ. Odiosum vero, quando est inductum propter dolum: vt in Macedoniano. ita tenet Bal. in. l. pe. C. de pac. Iaf. in. d. l. qui exceptionem. & est quadruplex, prima, quæ non opposita nunquam elidit: vt exceptio epistolæ diui Hadriani. & tunc solum non opposita exceptione nunquam repetitur, per casum singu. in. l. si testameto. §. quod si duo. ff. de fideiussor. §. si plures. instit. de fideiussor. & hæ. f. Macedoniani & Velleiani in executione opponi possunt: vt tenet Alberi. in. ij. parte staturo. q. cxlvij.

45 Alia quæ non opposita elidit quodammodo naturalè obligationem, & sic ius agendi, vt pactum de non petendo: & tunc indebitè solum repetitur. d. l. qui exceptionem. & Bal. in Marga. in ver. exceptio. in. xx. q.

46 Alia est fauorabilis & perpetua, vt est illa quæ simul nascitur cum ipso contractu: vt exceptio Velleiani: vt per totum titulum. ff. & C. ad Velleia. & Angel. in. §. item. colla. xij. instit. eo. Pet. de bella Pert. q. xxxiij. & Vber. plene in practi. sua. in rubr. de perempto. except. in ver. exceptio Velleiani. & ibi in additionibus ad eum.

47 Alia quæ nõ competit, nisi expresse opponatur: vt exceptio compensationis, de qua per Iaf. in. d. l. qui exceptionem. Feli. in. c. suborta. de re iud. Alexand. consil. cxlix. in. ij. volu. & consil. lxj. in. ij. volu. & consil. xciiij. in. iij. parte. & lxxxvj. in. v. parte. & Vber. in practi. prædicta, in rub. quibus mod. suo nomine ciuilitè agentes ver. præterea. in verb. pecuniariis. ibi in addi. ad eum plene. & an excommunicatus prædictam exceptionem opponere possit: q. non, tenet Steph. Aufre. in decis. capellæ Tolo. q. j. & q. clxxj. & q. ccc. & hæc in executione & post sententiam potest opponi: vt in fit Ang. consil. cxxxij. & consil. cclix.

48 Odiosæ sunt, quæ principaliter in odium alicuius sunt inductæ, per ea quæ dicit Bart. & Iaf. in. d. l. qui per exceptionem. & sunt hæc, Macedoniani, & similes. Nam Macedoniani exceptio contra naturalem rationem in odium scenerarium filiisfam. est inducta: vt habetur per totum titulum. ff. & C. ad Macedonia. quia vt filius solueret mutuum acceptum, ante diem patrios inquirebat in annos: vt dicit Ouid. & refert gloss. in. l. fin. C. de pact. & de hac ponit glo. in. §. item si. de excep. in instit. Vber. in sua iam allegata practica, in rub. de perempto. exceptio. & ibi vide in addi. Idè dic in exceptione criminum. in. c. accedens. de accu. Specu. in eo. titu. §. dicto. versi. vtrum autem. Notandum est tamen quòd omnis exceptio potest sui natura dici fauorabilis, cù ipius mater sit æquitas. l. qui æquitate. de dol. except. instit. eo. in prin. Bar. in. l. j. de vaca. mune. ff. Azo. in summa huius tit. Panor. in. c. cum inter eo. tit. & Feli. in rubr. Bald. in Marga. in verb. exceptio. q. xxxij. Angel. in col. vj. rub. eo. titu. versi. capiamus tertium. glo. sing. in. l. venia. in ver. liberis. C. de in ius vocan. secundum Barba. in tract. de præstantia cardinal. in. j. q. j. partis. numero. lxxiij. col. vl.

49 Aliæ inductæ sunt ad rigorem iuris seruandū: vt exceptio rei iudicæ: vt per totum titulum de except. rei iudi. & in cap. fin. de excep. in vj. Pet. de Ferra. in prac. sua. in forma responsio. rei conuerti. in ver. rei que iudicatæ. & Vber. de Bonacurso in rubric. de perempto. except. in versi. rei iudicatæ. ibi per addi. ad eum. & quatuor requiruntur in hac exceptione: videlicet quòd sit eadem res, eadem causa petendi, identitas personarum vere vel interpretatiuè. l. cum queritur. cum duabus seq. ff. de excep. rei iudic. Itè quòd fuerit à iudice competenti lata. doct. in. c. seculares. de foro compe. in. vj. & c. fin. & ibi Philip. Fran. illo tit. vide Alexand. in. l. sæpe. de re iudi. & in consil. xciiij. in secundo volu. & in. l. qui Romæ. & ibi alios. ff. de verb. oblig. Et idem in exceptione litis pendens. l. Iulianus. ff. de condic. indebi. & ibi doc. & d. l. qui exceptionem. Angel. in. §. item si in iudicio. eo. tit. insti. & illa tria quæ debent in sententia concurrere, debent etiam in exceptione litis pendens interuenire: vt tenet Philip. in. c. si. eo. tit. in. vj. Quot modis dicatur lis pendere? dic quinque modis. Primo per libelli oblationem. l. ij. & iij. vt lite pendens. C. Secundo per appellationem. nil noua. appell. pendens. ff. Tertio per relationem seu consultationem per iudicem superiori factam. l. ex illo tempore. C. de appell. Quarto per iudicis recusationem. c. secundo requiris. & c. cum speciali. de appell. l. apertissimi. C. de iudi. Quinto per in integrum postulationem restitutionis. l. vna. in integ. resti. postula. ne quid no. fiat. C. & Pet. de Ferra. in prac. sua. in ver. exceptionem litis pendens. in forma respon. rei conuen. Alex. consil. cv. in. iij. volu. & xlij. in. iij. vol. & cxxxij. in eo. volu. & So. in consil. xxxvij. in primo vol. Feli. in. c. exceptionem. numero. xli. eo. tit. Intelligè tamen exceptionem ff. Nouum.

litis pendens posse opponi si pendeat coram iudice competenti. aliàs secus, per text. in cle. ij. vt lite pendens. Philip. in. c. fin. eo. titu. in. vj. de exceptione compromissi pendens vide Alex. consil. lxxj. in. v. parte. Iaf. in. c. pecuniam. col. iij. ff. si cert. pet.

50 Sunt & aliæ inductæ propter naturalem æquitatem: vt exceptio doli: vt habetur per totum titulum de doli except. ff. & Alexan. in. l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. glo. magistra. & singu. in. l. qui se debere. ff. de condic. cau. data. & ibi Iaf. ample. Aduerte tamen quòd hæc exceptio plebeio seu humili contra constitutum in dignitate nõ competit, per text. singu. in. l. non debet. ff. de dol. sing. secundum Arer. in. §. j. col. xij. insti. eo. secus dicerem in exceptione metus. vide Cepol. cautel. clvij. & clxj. & Petr. de Ferra. in prac. sua. in forma responsionis rei conuerti. in ver. doli exceptione. Vber. de Bonacur. in sua practica in rubr. de peremptor. excepti. in versi. peremptoria. & ibi in additio. ad eum per. d. Anto. de Tremolis, in verb. doli mali. Idem in exceptione non numeratæ pecuniæ, erroris, & ignorantia. l. j. & per totum de non numerata pecu. C. erroris, in cle. vna de sequestra. possess. & ibi Franc. in glo. fin. Angel. d. §. appellatur. colum. xviiij. & de hac exceptione nõ numeratæ pecuniæ, vide Feli. in ca. si cautio. de fide instr. Et potest opponi per ecclesiasticas personas etiã post biennium, imò prælati ecclesiæ huic renuntians nõ præiudicat ecclesiæ, vt tenet princeps canonistarum Ioan. And. & alij post eum in. c. si. de solu. Bal. in auth. hoc ius. C. de sacrosan. eccle. Iaf. in. l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. Nico. Milius in reper. in ver. exceptio non nume. pecu. Angel. in consil. ccxlv. colum. iij. in. ij. dubio. imò fortius dicit Ange. consil. clvj. quòd si exceptio non numeratæ pecuniæ obiicitur contra illum qui dicit se numerasse pecuniam, perpetuo competit, & potest opponi: quia ei opponitur de dolo suo in quo versatur, cum scire debuerit pecuniam non numerasse, ex quo de sua numeratione agitur, de qua non potest ignorantiam prætere. l. si. pro suo. ff. licet secus esset si opponeretur contra alium, puta contra successorem qui non numerauit: & hoc procedit de canonica æquitate, secundum eundem Angel. quem vide. idem in exceptione rei litigiosæ, transactionis, pietatis, vel malitiæ: vt tenet Hosti. in summa huius tit. §. quæ sit. versi. fin. Formam opponendi ponit Spe. eo. tit. §. viso. ver. super exceptione.

51 Septima sequitur diuisio, quòd exceptionum quædam sunt diuersæ, alternatiuæ, & contrariæ. Diuersæ sunt, quando multa remedia propono: vt si petas à me domum, excipiam quòd fecisti mihi pactum de non petendo: & res iudicata est, vel transacta. nam hoc facere quis minime prohibetur, per text. in. l. contra maiores C. de inoffi. test. Bal. & Sali. in. l. si quidem. C. eo. & in. l. peremptorias. C. senten. rescindi non posse. De consuetudine tamen defensio non potest in plures partes diuidi, & potissimū quando ad vnū finem tendit, per. l. iam tamen. §. pe. ff. iudica. solui. & ideo si reus habeat plura remedia, aut plures exceptiones ad vnum finem tendentes: illas simul tenetur proponere, & vna vice: aliàs nõ est audiendus ad aliquid de nouo proponendum: vt asserit Ioan. Mas. in practica sua parlamenti, eo. tit. versi. de consuetudine. & seq. & idem seruatur in parlamento Tolo. vt habetur in stylo parla. §. si. nisi in casibus positus per Steph. Aufre. in. §. si. ibi videre licet. vide Io. de Selua in trac. de benefic. in. iij. parte. q. xix. Hippol. in rubr. de probat. fo. xlij. col. iij.

52 Alternatiuæ sunt, per quas reus sic excipit contra auctore: non potes agere contra me, quia es fur, aut falsarius, seruus, vel excommunicatus. & hæc exceptiones regulariter non admittuntur: quia alternatiua parit obscuritatem. in. c. vt qui duas. de elect. in. vj. & obscura exceptio debet reiici. l. j. §. Labeo. ff. de flu. quod fallit in tribus casibus positus per Feli. in. in. c. tertio loco. col. iij. de proba. ibi, adulterinum, & c. Ioan. And. & alij in regula, in alternatiuis. de reg. iur. in. vj. Sex species alternatiuarum vide per Bar. & alios in. l. iij. ff. de eo quod cer. loco. Ioan. Fab. & ceteros in. §. huic. insti. de act. & d. Barto. de Chassa. in consue. Burgun. in rubr. des mains mortes. §. xxj. in glo. fin. no. doc. in. c. inter. de rescrip.

53 Contrariæ dicuntur quando aliquis dicit excipiendo se non habuisse, & soluisset, vel pactum de non petendo sibi esse factum: vel si reus accusetur de homicidio, potest negare se occidisse: & si conuincatur, potest allegare quòd ad suam defensionem fecit: vt dicit Ioan. And. in. c. nullus. de regu. iur. in vj. in mercuria. Barto. in. l. cum de indebito. ff. de proba. Barto. & alij in auth. contra qui propriam. C. de non nume. pecu. Alex. Iaf. Hercul. & alij in. l. j. §. si quis simpliciter. ff. de verb. obliga. Barto. & alij in. l. nemo. ff. eo. ideo est dicendum, quòd exceptiones contrarias potest quis conditionaliter opponere: vt nego me habuisse, & casu quo probetur, dico me soluisset: vel aliud, per glo. in. c. cum dilectus. de relig. do. glo. Panor. & alij in. c. auditis. de præscript. Panor. & Feli. in. c. pastoralis. eo. tit. Bal. in. d. l. si quidem. C. eo. Specu. tamen in. d. §. viso. versic. quid si debitor. dicit alia via nos posse excipere: vide licet si aliquid petatur alicui, fas erit dicere, dubito. & si prober,

poterō allegare solutionem, vel aliam exceptionem, argumento text. quem allegat in l. si debitor. ibi, neget aut dubitet. ff. de petitione. here. facit text. licet non adducat in l. iusiurandum & ad pecunias. ibi, putat decessisse. ff. de iureiur. in l. si quis inficiatus. ibi, procuratorem non putaret. ff. de positi. in l. cum quo. ibi, dubito. ff. ad l. Fal. l. si. ibi, procliuor sum. ff. de condic. cau. data. & l. fideicommissa. §. si quis illicite. ibi, procliuor. ff. de leg. iij. Steph. Aufre. in decisio. capellæ Tolosanæ. q. xxj. Areti. consi. xcvi. Flo. in l. cum de indebito. Petrus de Ferra. in practi. sua, in forma responsio. rei cōuenti. in ver. contrarietatem. vide Dec. tres conclusiones ponentem, in d. c. pastoralis. & quando sit licitum allegare cōtraria, Bal. ponit in l. j. C. de fur. Præposi. in c. dilecto. col. xx. de appel. Alexā. cōsi. c. in v. volu. additio. ad Vber. de Bonacur. in rub. quibus mo. suo no. ciuilitate agentes. §. similiter.

54 Restat octaua diuisio, quod quædam sunt exceptiones ciuiles, quædam prætorix. hæc diuisio probatur in §. alioquin. instit. eo. Ciuiles seu legales sunt. quæ à lege ciuili sunt introductæ: vt exceptio suspicionis. l. apertissimi. C. de iudic. Barba. in rubric. huius titu. in cle. ita tenet, & non obstant iura in contrarium adducenda, videlicet text. in cap. quod suspecti. in fi. iij. quæst. v. ca. secundo requiris. in fin. de appel. quæ dicunt recusationem à iure naturali scaturire: quia ibi dicitur quodammodo, & sic improprie. c. secundo requiris, non loquitur de iure naturali communi omnibus animatibus, sed de ratione naturali: quia licet committatur iudici suspecto recusatione remota poterit tamē bene iudicare, & sic non grauatur pars, quia poterit appellare: vt tenet Barba. in cap. ex parte. in ij. de offic. delega. vel pone per totum titulū vt præpo. no. imperato. colla. v. vt si producis instrumentum, excipio quod in eo nō est annus, dies, & consul, & imperator, per glo. in l. j. in ver. editiones. ff. de eden. alias curiosus lector inuenire procuraret, quas per discursum iuris inueniet.

55 Prætorix, quæ à prætore introductæ sunt: vt doli exceptio, & metus: per totum titulum. ff. de dol. ma. metusve exceptio. & alix per corpus iuris inueniuntur, quas per iuris cursum videre licet. nam plus laboriosum est quàm subtile eas cumulare. & in simili loquitur glo. in rubri. ff. de sol. & in rubri. de diuer. & tēpora. præscriptio. & in l. in honorariis. ff. de actio. & in l. j. ff. sol. matrimo. cum similibus.

56 Sequitur diuisio nona. nam quædam directæ sunt, vtiles vero alix. Directæ sunt, quando verba. l. & mens cōueniunt seu concordant: vt si petebam totum fundum, & iudicatū est contra me: si iterum volo petere, obstat exceptio directa. idem si petam partem: quia si iudicatum est super toto. ergo super parte: per text. in l. si quis cum totum. §. & generaliter. & per totam legem. ff. de excep. rei iudi. & idem si generaliter petebam redditionem administrationis tutelæ, & transegimus, vel ad centum fui cōdemnatus: si iterum petis, obstat exceptio directa: quia transactio est generalis super omnibus: & etiam verba cōueniunt. text. in l. sub prætextu. C. de transact. & l. age. illo tit. glo. in l. si quis id quod. ff. de iurisdic. omni. iudi. & l. si iudex. ff. de mino.

57 Vtilis est, quando nec verba legis, nec mens conueniunt: sed ex mente legis extenditur: vel quādo nihil dicunt verba, sed mēs hoc habet. & de hac loquitur text. in l. licet. C. de iudi. vel quia subest eadem ratio. Cepola in tracta. de seruit. vrb. prædio. in ca. lxxxj. & vide glo. in l. curatoris. & ibi docto. C. de nego. gest. l. j. & l. actionis verbo. ff. de actio. & oblig. doc. in rubri. de rei vindic. ff. Feli. in c. aduersario. eo. titu.

58 Decima diuisio. Quædam sunt modificatorix condemnationis: alix executionis. Modificatorix condemnationis sunt, quæ condemnationem moderantur: vt si contra patrem agatur ratione obligationis filij, poterit pater excipere, vt condemnetur eatenus quatenus est in peculio. & hæc exceptio condemnationem futuram modificabit, per text. in l. pe. quod cum eo. ff. & ibi Bar. & Bald. in l. si dubiteretur. §. fin. ff. de fideiussō. Bar. in l. fin. C. quod cum eo. & Io. Fab. Pla. Ang. & Ias. in §. actiones. instit. de actio. Item quando filius est emancipatus, non tenetur nisi in quantum facere potest. l. ij. ff. quod cum eo. l. si ex alio. C. eo. Cepol. cautel. xiiij. Ias. in l. qui iurasse. §. j. ff. qui satisda. cog. Idem in tributoria. l. j. & per totum. ff. de tributo. actio. §. introduxit. & ibi docto. insti. quod cum eo. idem de exceptione de in rem verso. l. j. cum toto titu. ff. de in rem verso. §. prætere. instit. quod cū eo. Et istæ tempore peremptoriarum possunt opponi: quia quatenus minuunt, eatenus perimunt: vt tenet Bal. in l. exceptionem. C. de probatio. vide Vber. de Bonacurfo in rubri. de impedimen. executio. & causæ nulli. per totam rubri. & ibi in addi. ad eum.

59 Modificatorix executionis sunt, quæ executionem modificant: vt si socius omnium bonorum contra alium socium agat, & sit condemnatus, potest exceptionem opponere, ne exigatur ab eo ultra quàm facere possit. l. maritum. cum legibus sequē. ff. solu. ma. & l. fant. cum. ll. seq. ff. de rei iudi. Bar. & alij in l. ex diuerso. §.

fi. ff. solu. matri. sed fallit quando iudex assignauit terminū reo ad opponendū omnes exceptiones dilatorias, peremptorias, & anomalas. Bald. in l. ab executione. col. vlt. C. quorum appel. nō recipiantur. allegat Alex. in d. l. ex diuerso. & Iason. in l. j. col. pe. C. de iuris & fact. igno. Feli. in ca. pastoralis. col. iij. versi. limita secūdo. de excep. idem in exceptione inuentarij cōfecti. l. fi. C. de iure delibe. & §. hinc nobis. de heredi. & Falc. col. j. Et quia executionem moderantur: ideo post sententiam possunt opponi. & de istis cognoscit executor. l. cum fideicommissum. ff. de cōfessis. & de quibus exceptionibus possit executor cognoscere, vide per Steph. Aufre. in decisio. capel. q. cccxliij. Alexan. Ias. & alios in l. qui Romæ. §. fin. ff. de verb. oblig. Rauē. in alpha. in verbo, quis potest. Barth. de Chassa. in consue. Burgun. in rubri. des successions. §. xiiij. in glo. j. Alexan. consil. xcvi. in. iij. volu. vide Vital. de Caba. in tracta. clausularū, in clausula: nulla exceptione obstante. fol. xj. Salic. in l. exceptionē. numero. xxiiij. de proba. C. Vber. de Bonacurfo in rubri. de except. & benefi. quæ post defi. sen. oppo. & ibi in additio. ad eum. Idem in exceptione compensationis, & rei non traditæ: vt attestatur Feli. in ca. suborta. de re iud. & in ca. cum Ioannes. de fi. de instru. An exceptio pretij non soluti possit in executione opponi, ponit Spec. in eo. tit. §. dicto. versi. sed pone. & idē in titulo de executio. sentē. §. si. refert Nico. de Milis in reper. in verb. emptor.

60 Vndecima diuisio. Quædam sunt incidētes, quædam emergentes. Incidentes, quæ ante processum originem habuerunt: vt exceptio iurifurandi, pacti, & alix ante motum processum competentes. glo. & docto. in cap. j. de ordine cognitio. & an si exceptio ecclesiastica incidat coram seculari, possit talis iudex cognoscere, late ponit Feli. in ca. cum sit. col. penul. de fo. compe.

61 Emergentes, quæ in ipso negotio, id est in ipsa lite de nouo emergunt: vt si producis testes, excipio non esse admittendos. vel vis habere dilationem, dico non dandam. istud de nouo in lite emergit: ergo dicitur emergens, vt tenet Bar. & alij in l. j. de ord. iudicio. C. glo. & docto. in l. quod iussit. ff. de re iudi. Panor. in c. ij. eo. tit. in fin. Feli. in c. suborta. de re iudi. Imol. in cle. sæpe. numero. xxij. de verb. sign. Barto. in extra. ad reprimendum. in ver. summarie. Pet. de Ferra. in practica sua in forma excipien. contra positiones. in verbo, petens. & Bald. in l. præscriptione. col. ix. C. si cōtra ius vel vilit. public.

62 Duodecima diuisio. Quædam exceptiones sunt ordinis, quædam vero præposterationis. Exceptio ordinis est, quæ ad ordinis obseruationem tendit: vt si pro aliquo fideiussi, & cōueniar: possum excipere quod prius principalis excutatur, per textum in auth. præsentē. C. de fideiussō. & in §. sed neque. in auth. de fideiuss. col. j. & licet non fuerit opposita, valebit tamen processus: vt tenet Steph. Aufre. in deci. capel. Tolo. quæst. lxxxj. & licet pro aliquo iurauerim soluere, adhuc tamen exceptionem ordinis opponere possum: vt tenet Aufre. vbi supra. q. cxxxix. & hæc est dilatoria. glo. in l. iij. ff. eod. Cyn. in authen. præsentē. C. de fideiuss. & in l. exceptionem. & ibi Bal. C. de proba. & in l. exceptiones. ff. eod. Angel. in l. si mancipium. §. j. ff. de euic. Alexand. in consi. cxiiij. in. vj. volu. & consi. xxix. in. vij. volu. Et ideo debet opponi ante litem contestatam, secundum Barto. & alios in d. l. iij. & Guido. papæ in suis decisio. q. cccclxx. nec in causa appellationis admitteatur, si non est in causa principali opposita: vt tenet Alexan. consil. xxxiiij. in. iij. volu. Pro intellectu tamen auth. præsentē. vide & eius limitationes per Roma. in sing. ccccccxxv. & in consi. cxiiij. & consi. ccxj. & Sozi. in trac. fallen. regula. cxxxiiij. Io. de Pla. in l. j. de conuenien. fisci debito. lib. x. C. Franc. de Crema. sing. cxxxvj. Alexan. in l. etiam. §. fi. ff. solu. matri. & consi. clix. in. ij. volu. & cōfil. lxxxiiij. in. iij. volu. & consi. c. in. v. volu. Specu. in titulo de renuntiatio. & conclu. §. j. versic. viso de, & c. Vital. de Cambanis in tracta. clausularum, folio. cccxxxix. in parua impressione. Albe. in tract. statutorum, in secunda parte. q. clxvj. & Benedi. in repe. c. Raynutius. in ver. si absque. in. ij. numero. liij. de substitutione fideicommissaria. de testa. Bar. de Chassa. in consuetud. Burgund. in rubri. des rentes vendues à reachat. §. ij. & in rubri. des censēs. §. vj. in glo. contre le tenementier. in fi. & Anto. de Tremol. in addi. ad Vber. de Bonacurfo in rubri. qui mo. exa. ordina. iud. declina. ver. idem puto. Item potest opponi, vt is qui recipit pecuniam, prius conueniatur, etiam si duo sint obligati. Barba. pulchre. in consi. xliij. sem piterna. col. iij. & seq. in. ij. volu.

63 Alia sunt præposterationis. & est duplex. Prima est vnus causæ ad aliam inter easdem personas, vt quando ageretur prius rei vindica. quàm communi diuidendo: vt habetur in l. j. ff. communi diuidendo. vel si quis agat actione familiaris erciscundæ, excipere possum quod agit præpostere, cum non sit heres, nec hereditatem possideat. & primo agendum est petitio. heredi. & postea familiaris erciscundæ. l. ij. C. communi diuidun. l. si mancipium. §. j. ff. de euictio. l. præposteri. C. de testa. & l. j. & ibi Flo. ff. famil. erciscund. Bal. in l. exceptionem. C. de probatio. l. vt debitum. & ibi Bar.

ibi Bar. in rub. de heredi. actio. C. Alexā. consil. xlvi. in sexta parte. Bal. in sua disputatione incipiente, accusatur de vi turbatiua. col. iij. versu. sexto. sic Feli. in. c. cum dilecta. versiculo, demum ad ornatum de rescript. Areti. in. c. qualiter. j. coll. iij. de accusa. text. in §. si quis ita. institu. de inutili. stipula. Altera est exceptio præposterationis de vna persona ad aliam, vt prius conueniatur debitor quàm possessor bonorum. authen. hoc debitor. C. de pigno. Curtius in. l. bona fides. collat. ij. ff. de positi. de hoc dic vt supra proxima cellula dixi.

64 Decimatertia diuisio. Quædam sunt rationabiles, & non frustratorie: aliæ irrationabiles, & frustratorie seu friuolæ. Rationabiles sunt, quæ à iure sunt approbatæ: vt si iudex sit meus inimicus, & ego oppono exceptionem: vt. c. cum inter. de exceptio. vel aliæ quæ vere cõpetunt per tex. in. l. si alius. §. bellissime. cum sequen. ff. quod vi aut clam. Bar. in extrauagan. ad reprimendum. in ver. summarie. Cardin. Imol. & Geor. Natā. in cle. sepe. in ver. dilationes. de verbo. signifi. vel stabitur arbitrio iudicis, quando erunt rationabiles: vt tenet Barba. in cap. ex parte. in secundo. de offi. delega. numero. xvj. vide tex. in ca. ea quæ. c. lator. c. cum super. de re iudic. & c. super eo. quod metus causa. cap. iij. de eo qui mittitur in possess. c. si. de sequest. possess. c. j. & c. conquerente. de restitutio. spoliato. c. cum olim. de dol. & contuma. & c. si constit. & ca. ad petitionem. de accusa. c. studiisti. de offi. lega. ca. iij. de offi. ordina. c. notum. cum similibus. ij. q. j.

65 Irrationabiles seu frustratorie sunt, quæ iudicium potius frustrantur & differunt, quàm veritatem concernant: vt recusatio iudicis eo quia aduocatus alterius partis est familiaris illius. vel exceptio excommunicationis opponitur contra reum se defendentem contra. c. cum inter. & ibi docto. de except. Quod intellige nisi excommunicatus potuisset absolutionem petere, & non curauit: quia tunc videtur excõmunicationem contemnere: ideo non poterit etiam se in iudicio defendere. & hoc est dictum singulare Ioā. Cald. in repe. ca. ab excommunicato. colla. xiiij. in parua impressione. de rescrip. refert & sequitur Barba. in rubri. de rescrip. colla. vij. numero. liiij. Et breuiter dicas quod omnis exceptio dicitur frustratoria & irrationabilis, quæ causa subterfugij proponitur. Sed oro vt nullas frustratorie & friuolæ proponas, ne animam tuam damnes, & dæmonibus commendes: vt dicit Vbert. de Bonacurso in practica sua in rubri. de recusatio. in principio. dicens quod omnis exceptio aut est frustratoria, & friuola: aut vera, & legitima. & huic adhæreas sicut Bononienses Carrochio: vt dicit gloss. in. l. omnis definitio. ff. de regulis iuris. Quid dicatur frustratorium, vide glo. in. l. merito. ff. de vi & vi armata. & in clemen. sæpe. de verbo. signifi.

66 Decimaquarta & vltima pro nunc diuisio est, quia quædam generalis dicitur, quædam obscura. Generalis est, quando generaliter contra aliquem excipitur, puta esse inimicum, & non exprimitur ex qua causa, secundum Baldum in. l. si quis testibus. C. de testibus. vel quod est infamis, & causa infamie non specificatur vt debet fieri, per tex. singu. in. c. presentium. in. §. testes. ibi, facta sigillatim specificatione. de testibus. in. vj. & tenet Marc. Anto. Baueri. in. §. sed cum aliquis. colla. ij. instit. de testa. Bar. in. l. iij. §. lege Iulia. ff. de testib. & in. l. j. C. de testa. idem dicit Bauer. vbi. §. si aliquis allegauerit excipiendo damnum esse sibi datum: quia non debet audiri, nisi in specie exprimat quomodo est sibi datum. glo. in. l. cum Stichus. ff. de solutioni. Et ista exceptio generalis non releuat parte opponente. l. fina. C. de anna. exceptio. Bar. & alij in. l. j. ff. de condic. ob turpem causam. Bald. in. l. edita. in repeti. Perusina. coll. ix. C. de edendo. docto. in. c. pastoralis. eodem titulo. & docto. in cap. dudum. de deci. textus in. l. scire oportet. §. scire. ff. de excusa. tuto. Alexand. consil. clxxxj. numero. ij. in. vj. volu. Angel. in consilio. lxj. text. in. l. quidquid. ff. communia prædiorum. Limita tamen excipientem generaliter non esse audiendum nisi probaret in specie & sigillatim crimen oppositum, vel illud quod opposuit, per gloss. in. l. j. §. si quis argentū. ff. de positi. & Bauer. vbi. §. Et quid operetur illa clausula quam practicanes ponunt in libello post exceptiones aliquas oppositas, specialiter videlicet & generaliter oppono omnes exceptiones mihi competentes: vide per doctores in. d. c. pastoralis. & Bald. & alios in. l. scire. §. sufficit. ff. de excusatio. tuto. Alexand. & alios in. l. Titia. textores. ff. de lega. j. vide Feli. in. c. sedes. col. ij. versicu. clausula generalis. de rescript. & ibi alios docto. & nō dicitur dispositio generalis, quando totum genus non comprehendit, sed verificatur in vna specie sub genere comprehensa, per tex. in. l. si heres. ff. de optio. lega. in. c. ex parte. in primo. de offic. deleg. Bar. in. l. si domus. ff. de lega. j. Feli. in. c. pastoralis. §. si. in principio. de rescrip. & ibi hoc tenent alij doctores.

67 Obscura est, quæ non est intelligibilis. l. ij. ff. de his quæ pro non script. habent. l. ita fidei. ff. de iure fisci. l. aut qui aliter. §. si quis. ibi, obscure. ff. quod vi aut clam. Vel aliquid dicitur obscu-

rum, quando multipliciter potest intelligi: vt tenet Alexā. consil. ccxxxvij. in. vj. volu. per iura supra allegata. & l. quotiens in stipulationibus. ff. de verbo. obligatio. vt si quis excipiat contra testes, quod non sunt omni exceptione maiores. nam non valet: quia, sunt, denotat tempus præsens. l. cum stipulamur. & l. si à colono. ff. de verborum obligatio. & l. si quis ita. ff. de auro & argen. lega. & poterit esse quod tempore iuramenti testes erant omni exceptione maiores: vt tenet Angel. in consilio primo. Iaf. in. d. l. Titia. & illud tempus debet attendi, secundum Alberic. in tracta. statuto. in quarta parte. q. lxxj. & Angel. vbi supra. & Speculato. in titulo de instrument. editio. in. §. videndum restat. versicu. item non exhibeas. Alexand. consil. cl. in. v. volu. Stepha. Aufre. in stylo parla. in prima parte rubri. sequitur aduifamentum. §. penul. in additio. Et hæc exceptio dubia seu obscura, quæ potest concludere, & non concludere, debet per iudicem admitti, cum postea in processu possit declarari. gloss. in. c. ex infirmatione. de procurat. Anto. in. c. in literis. de restitu spoliato. Nico. de Milis in reper. in verbo, exceptio licet debeat. Feli. in rubri. huius tituli. Vber. de Bonacurso in rubri. quib. mod. suo no. ciuilitate agen. §. & generaliter. Aduertendum est tamen, quod si iudex dubitat an debeat admittere exceptionem, vel non: potest eam admittere si & in quantum de iure: vt dicit gloss. & sequuntur ibi docto. in ca. cum cõtingat. de offi. deleg. vide Roma. consil. ccccccj. & Præpo. in. c. sæpe. col. iij. de appell. Corfe. in singu. in ver. iudex. in. iij. Aliæ sunt præiudiciales, de quibus per Barto. & alios in. l. j. C. de ordi. iudicio. Iaf. & alios §. præiudiciales. institu. de actio. Bar. in. l. generaliter. & l. fundum. ff. eod. Bald. in sapius allega. l. exceptionem. Canonist. in. c. ij. de ordine cognitio. gloss. in. l. j. §. j. ff. de rei vindica. in. l. per minorem. ff. de iudic. Bald. in margar. in ver. exceptio. quæst. lvij. Ange. in rubi. huius titu. coll. ij. Præposi. in cap. super eod. col. j. l. j. de appella. Aufre. in decisio. capel. Tolof. q. xxix. Multæque aliæ sunt exceptiones & infinitæ: vt dicit text. in. §. alioquin. ibi, multis variisque. institut. eod. quia quot sunt modi agendi, tot sunt modi excipiendi: vt attestatur Angel. in rubri. col. vj. in fine. cum sequent. Et alias multas posuissim, quas in tractatu exceptionum referuo, vbi latius dicam. his tamen intellectis, aliæ facillime intelligentur. In quibus omnibus si quoddam rancidulum protulero, correctioni melius sentientis subicio: vt in simili loquitur tex. in. l. Claudius. in fin. ff. qui poti. in pigno. habeat. vt emendet charitatiuo calamo: vt dicit Ioan. Fab. in. §. item is. insti. quibus mo. re contrahi. oblig. Si bene dixerit, attribuatur Deo omnipotenti, qui in trinitate perfecta viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

DE EXCEPTIONIBVS, PRÆSCRIPTIO- nibus, & præiudiciis.

Quid sit exceptio, & unde dicatur, quæ sit earum diuisio: quibus & quædo earum detur auxilium, & de præiudicialibus excep. vbi locum habeant, dicitur. j. eo. l. i. & 2. & l. si post. & l. fundum. & insti. de actio. §. præiudiciales. Item de præiudicialibus actionibus secundum Acc. **ADDITION.** Continuat Barto. sic: Dictum est. §. de pluribus partibus iuris, & de actionibus, & §. proxi. de interdi. quæ sunt arma actoris. sequitur de exceptionibus, quæ sunt arma rei. & quia nomen exceptionis est generale, & quædam sunt præscriptiones, & quædam exceptiones præiudiciales: ideo subiicit de præiudicialibus.

Tot propositis actionibus civilibus & prætoris, quid restabat aliud quàm vt his exceptiones adnecteret, vt solent etiam in ipsis actionibus inseri exceptiones. l. 7. De condi. institu. l. ex contractu. de re iudi. & in stipulationibus prætoris quæ instar actionum habent. l. inter quos. §. penult. de damn. infect. vel inesse si actiones bonæ fidei sint. l. i. §. si oneranda. quar. rer. act. non dat. l. si si cui. de fur. l. 3. de rescind. ven. l. sed & si ideo. sol. mat. atque ita multas actiones excludere. Quin & exceptiones ipsæ, veluti actiones quædam sunt, & actionum appellatione nonnunquam continentur, vt in edicto de dolo, nō etiam in edicto de edendo. Est autem exceptio, intentio, siue defensio eius quocum agitur, actioni contraria. vel, allegatio competens res. Sed in his libris sæpe eo nomine continetur etiam replicatio. est enim replicatio, exceptionis exceptio, ἀντιπαράθεσις, ἀναπλοὴ ἢ τοὶ ἀνάλοσις. & ita replicationis quoque nomine interdum significatur duplicatio, id est replicationis replicatio, & triplicationis duplicatio secundum quod Florē. scripta est. l. 2. & in. l. consilio. de curat. fur. Porro præscriptio ab exceptione in his libris certe nihil distat, & siue exceptionem rei iudicata, doli, metus, in factum, rei vendita, litigiosi, pacti, temporis, iurisiurandi, siue præscriptionem dixeris nihil interest, quanquam vt παράθεσις ita præscriptionis nomine peremptoriam exceptionem quidam Rhetores significari velint non dilatoriam. Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς. ἢ ῥήτορων ἐν τοῖς τῶν παραθέσει & βύλωνται δὲ ἰὺ εἶναι τὸ ναυλὶς τῆ δίκης δρωσῶν. ἢ μὲν ἢ εἰσάγει καὶ ποι εἰ κρείον, ἢ δὲ ἀντιρεῖ καὶ λυεῖ. hīdemq; exceptio in rem vel peremptor a qua interficit negotium τὸ εἶνα est, in personam vel dilatoria, qua lædit aut vulnerat ne-

gotium, & tunc, ut Syriani scribit in Hermogenem. Interfici & vulnerari negotium dicitur Constitutionum verbis. l. ult. C. in quibus cau. in integrum restit. l. 15. C. Theodo. de appellat. l. 2. C. The. unde vi. Praiudicia sunt speciales quaedam exceptiones quibus excluditur actio hac ratione quod futura grauiori actioni praiudicium faciat, quarum exempla sunt in l. 13. 16. 18.

21. Ponuntur autem hoc titulo exceptionum definitiones, diuisiones, exempla, & principia quadam communia omnium exceptionum. Cuiacius.

a. Praiudicium. praiudicium dicitur siue praiudicialis actio, siue praiudicialis exceptio, secundum Ioan.

Agere etiam.] **CASVS.** In exceptionibus, qui eas opponit, actoris partibus fungitur: quia debet eas probare. & large intellige except. vt comprehendat replicat. & duplicat. Item reus excipiendo fungitur partibus actoris: quia debet probare exceptionem. Franci. Accur.

b. Videtur. tum quia factum ponit, vt actor, ex quo petit absolui: tum quia onere probationis grauatur: vt supra de probationi. l. in exceptionibus. Dic ergo, agere &c. id est actoris officium exercere. no autem est actor, vt infra de verbo. significat. l. verbum oportebit. §. actionis. quae est contra. Cum vero non ponit, sed positum negat, vt in except. de non nu. pec. non probat: vt C. de non nu. pec. l. si ex cautione. idem & si sit pro eo presumptio, quae transfert onus in actorem: vt Co. de pact. l. ij. Accur.

c. Exceptio. ponitur nome exceptionis pro omni exceptione, & duplicatione, & replicatione: vt & infra co. l. ij. §. j. & institu. de replica. §. j. Sed certe de his exceptionibus quae actori competunt, non est dubium: sed de his quae reo competunt, dubium est. & ideo supponit: nam reus &c. quasi dubium remouendo. & nam, ponitur pro certe. Nam si redderet rationem: idem esset positum, & id quod pro ratione poneretur, quod esse non debet.

d. Actor est. non prius tamen de calumnia iurat quam actor: vt C. de iura. calum. l. ij. §. j. & s. de iudi. l. in tribus. Accur.

Exceptio.] **CASVS.** Exceptio est exclusio eius quod petitur: siue petatur aliquid ex forma actionis, vt regulariter hic fit, siue ex forma condemnationis: vt cum agitur contra filium condemnatum ex causa mutui, & ipse excipiat de Macedoniano. Secundo dicit quid sit replicatio. Tertio dicit, exceptio & replicatio exclusoriae sunt. Quarto dicit de natura except. & replicat. & duplicat. & triplicat. & de similibus. Quinto dicit, quaedam sunt dilatoriae: vt tu non potes esse pro. vt quia miles vel femina: vel quia qui te fecit, no potuit: vt quia minor erat. & quaedam sunt peremptoriae: & de his plenius habebis in l. seq. Fran.

e. Exceptio. stricte accipe, cum statim de replicatione subiiciatur, & de aliis: licet quidam large hic accipiant: arg. j. e. §. illud. Acc.

Digestorum

seu Pandectarum Liber quadragesimus quartus.

DE EXCEPTIONIBUS, praescriptionibus, & praiudiciis.

TITVLVS I.

Sicut actor tenetur probare sua intentionem, ita reus suam exceptionem. Pau. de Cast.

I. VLPIANVS libro quarto ad Edictum.

Agere etiam is videtur, b qui exceptione c vitur. Nam reus in exceptione actor est: d

Exceptio est actionis exclusio: sed replicatio est exclusio exceptionis. Item exceptio datur reo: replicatio datur actori: tamen etiam replicatio dicitur exceptio. P.

II. IDEM libro septuagesimo quarto ad Edictum.

Exceptio dicta est quasi quaedam exclusio: quae opponi actioni cuiusque rei solet ad excludendum id quod in intentionem & condemnationemve deductum est. Replicationes h nihil aliud sunt, quam exceptiones: & a parte actoris veniunt. quae quidem ideo necessariae sunt, vt exceptiones excludant. Semper enim replicatio idcirco obiicitur, vt exceptionem oppugnet. Illud tenendum est, omnem exceptionem vel replicationem exclusoriam esse. Exceptio actorem excludit, i replicatio reum: sed & contra replicationem solet dari triplicatio: & contra triplicationem rursus: & deinceps multiplicantur nomina, dum aut reus aut actor obiicit.

f. Intentionem em. quae intentio vel ipso iure tenet, & tunc dicitur exceptio actionis. vel ipso iure non tenet: & tunc dicitur exceptio intentionis: vt hic innuit. & hoc est quod dicunt exceptio facti. g. Condemnationemve. hoc in casibus: vt s. ad Mace. l. tametsi. & de re iudi. l. Nefennius. §. si. & j. de fideius. l. si fideiussores. §. id e respon. & C. de iur. & fac. igno. l. j. vt & s. sol. ma. l. ex diuerso. §. fina. alias non: vt C. sentent. rescin. non posse. l. peremptorias. Potest etiam dici intentionem, scilicet facti: condemnationem, id est quando tenet condennatio de iure: & tunc dic condemnationem, scilicet faciendam: id est dicere, condemnationis petitionem. sic. s. de admi. tur. l. j. & secundum hoc non dicitur aliquid de his quae post sententiam opponuntur. Accursius.

Nota distinctione duplici: quia quaedam exceptiones sunt dilatoriae: quaedam peremptoriae. Item dilatoriae quaedam sunt dilatoriae iudicij: quia quaedam differunt iudicium: vt sunt illae quae opponuntur contra personas in iudicio constitutas: puta contra procuratorem, quod non est procurator vel legitime constitutus: vel quod non potest esse. vel contra actorem: puta quod est excommunicatus, vel bannitus. vel contra iudicem quod non habet iurisdictionem. & ista exceptio dicitur declinatoria, quae debet ante alias proponi. Paulus.

Sanè solemus dicere quasdam exceptiones esse dilatorias, quasdam peremptorias: vt puta dilatoria est exceptio, quae differt actionem: veluti procuratoria exceptio, dilatoria est. Nam qui dicit non licere k procuratorio nomine agi: non prorsus litem inficiatur, sed per personam euitat.

III. GAIVS libro primo ad Edictum provinciale.

Exceptiones l aut perpetuae & peremptoriae sunt: aut temporales & dilatoriae. Perpetuae atque peremptoriae sunt, quae semper m locum habent, nec euitari possunt: qualis est doli mali, & rei iudicatae, & si quid contra leges n senatusve consultum o factum esse dicitur. Item pacti conuenti perpetui, id est ne omnino pecunia petatur. Temporales atque dilatoriae sunt, quae non semper locum habent, sed euitari possunt: qualis est pacti conuenti temporalis, id est ne forte intra quinquennium ageretur. Procuratoriae p quoque exceptiones dilatoriae sunt: quae euitari possunt. q

D o Consultum. Velleianum: vt C. ad Velleia. l. ij. Accur. p Procuratoria. vel quia dicitur aduersarium non posse dari vel fieri procuratorem: vel quia non est: vt. s. de proba. l. in exceptionibus. §. sed & si procuratoria. & s. de dam. infec. l. inter. ij. §. alieno. verfi. cauere. & facit. s. l. proximi. in fi. Accur. q Possunt. Item exceptiones fori: vt C. e. l. fin. Item vt repellatur qui non satisfat rem ra. haberi, vel iudicatum solui: vt supra de procurato. Pompo. §. rati. Sed de quibusdam dubitatur sint temporales an etiam perpetuae ratione futuri facti, vel accidentiae: vt supra de condic. indebi. l. sufficit. Item de ea qua quis danatur in quantum facere potest: quam Io. dixit peremptoriam: quia non multum refert totum perimatur, an non totum. Item pro eo quod post litem contesta. potest opponi. sed secundum Hugo. eadem ratione posset dici non peremptoria: quia etiam post sententiam opponitur. vnde dicit eam temporalem: quia & si soluatur, repeti non potest: vt supra de condic. indebi. l. nam & maritus. quod fieret si esset perpetua, cum sit fauorabilis: vt. s. de condic. indebi. l. qui exceptionem. Itē quia potest ad meliorem fortunam peruenire ipse, vel heres eius, vel heres heredis. nec enim est verisimile q omnes

h. Replicationes. replicationes ab exceptionibus eatenus differre dicimus, q replicationes quadoq; ultra biennium non extenduntur: vt. s. de pec. quaesitu. §. in dolo. exceptiones autem ultra biennium sine temporis praefinitione extenduntur: vt. j. de excep. doli. l. pure. §. si.

i. Excludit. excludit enim exceptio actionem: replicatio vero exceptionem. ad quod est insti. e. in prin. & de replica. in prin. & C. e. l. non exceptionibus. k Non licere. hoc exponit. vt. j. l. proximi.

l. Exceptio. C. A. S. V. S. Exceptiones quaedam sunt perpetuae & peremptoriae: quaedam temporales & dilatoriae. & de omnibus dat exempla. Fran.

m. Semper. i. in quacunque parte iudicij opponi possunt. Accur. n Contra leges. vt Iuliam fudi dotalis: vt inst. qui. alic. li. in prin. Azo.

Ad hanc diuisionem pertinet que tractat Rhetores de constitutione tralatina, de qua. C. lib. 2. de inuen. Quin. lib. j. Institi orat. ca. de statu.

* Fl. quae inter opponi legitur, sed dictio. inter, nota delecti includitur. † Flo. cludendum. forte p elidendum.

Erratus qua duplicatio.

omnes eius successores sint egeni. argu. C. arb. tute. si defunctus. Item dubitatur de excep. non nume. pecu. ite dotis, & quia quidam dicunt anomalas: quod non est verum quo ad hoc vt sint temporales, vel perpetuae. nam prima est temporalis, scilicet. xxx. dieru, vel biennij: vt. C. de non nume. pecu. l. in contractibus. in prin. §. j.

& in dote idem, quod est temporalis: vt. C. de dote cau. non nu. l. fi. & auth. ibi posita. sed quo ad onus probandi potest dici anomala, cum non sequatur regulam aliarum exceptionu: vt no. §. eo. l. j. Item dubitatur de illa quam opponit fideiussor, vt primo conueniatur reus: & quam opponit extraneus possessor, vt primo agatur personalis: vt in auth. de fideiuss. §. j. & §. sed neque. coll. j. Sed dic anomalas. na potest esse qd erunt temporales. Item & qd perpetuae, si ab illis satisfiat: vt in dicto corpore authenticorum §. j. & hoc respectu dicimus opponi post lit. co. rest. & c. ad instar perceptoriarum: vt. C. sent. rescin. no. poss. l. peremptorias. & facit supra. l. proxi. & instit. eo. §. appellantur. & C. eod. l. si pactum. Accursius.

In pupillo.] **CASVS.** Dedi. x. qua debebam pupillo: & sine tutoris auctoritate solui. nunc ipse pupillus eandem pecuniam a me petit. obijciam ei except. doli: & inspicitur tempus quo nunc agit: vt si nunc est locupletior ex ea pecunia, obijciatur ei praedicta exceptio cum effectu. Fran. Accur.

a Quo petit. facit infra de excep. do. l. apud. §. si quis pupillo. & institui. qui. alie. li. §. at ex contrario. verfic. sin autem. Sed contra supra de peti. heredi. l. si a domino vel a patre. §. penul. Solu. aliud ibi: cu nec metu facilitatis debeat ius suum inconcussum relinquere: nec debeat teneri nisi in quantum locupletior est. vel verius vtrunque inspicitur: vt ibi. Item quandoque sufficit si non est pauperior: vt infra de solu. l. in pupillo. & facit supra de nego. gest. l. litis. & de condic. inde. l. interdum. Accursius.

Is qui.] **CASVS.** Exceptio iurifurandi cum aliis except. potest opponi: vt si iuravi me non debere tibi. x. te deferente, item fecisti mihi pactum de non petendo: has duas possum obijcere. & alia exempla possunt dari. Franc. Accur.

b Vel aliis solis. scilicet potest vti. Accur. **c** Permittitur. vt. j. eo. l. nemo. & j. de reg. iur. l. nemo ex his. Sed arg. contra. §. de iudi. l. sed & si susceperit. in prin. & §. de lege comm. l. de lege. & §. de tribu. l. quod in herede. §. eligere.

d **S** rem. Pone casum. vt. j. de doli excep. l. apud. §. si quis autem. & contrarium quod ibi est de. l. an vitium. qua est infra de diuer. tempo. praescript. & hic dicere potes. & facit supra de adquiren. possess. l. Pomponius. §. sed & legatario. & de Publ. in rem ac. l. eum qui. §. in hac. & distingue hoc vt dixi infra de regu. iur. l. quod ipsis. Accursius.

Cum quaeritur an agens sit effectus locupletior: inspicitur tempus litis contestatae. Paul.

IIII. PAVLVS libro vicensimo ad Edictum.

In pupillo cui soluta est debita pecunia sine tutoris auctoritate, si quaeratur an doli exceptione summoueri debeat: illud tempus inspicitur, an pecuniam vel ex ea aliquid habeat, quo petit. **a**

V. IDEM libro octauo decimo ad Edictum.

Is qui dicit se iurasse, potest & aliis exceptionibus vti cum exceptione iurifurandi, vel aliis solis. **b** Pluribus enim defensionibus vti permittitur. **c**

Contra legatarium petentem rem legatam a tertio possessore, potest excipi de dolo defuncti. Pau. de G.

VI IDEM libro septuagesimo primo ad Edictum.

Si rem legatam petat legatarius, vt de dolo testatoris excipitur. Nam sicut heres qui in vniuersum ius succedit, summouetur exceptione: ita & legatarius debet summoueri, quasi vnus rei successor.

Exceptiones mere personales non transeunt in fideiussore: secus in mere realibus, & etiam in mixtis, in quibus habetur respectus ad personam, & etiam laesionem: vt est exceptio Velleiani vel Macedoniani, & illa qua competit minori circumuento. Pau. de Cast.

VII. IDEM libro tertio ad Plautium.

Exceptiones quaeruntur personarum cuiusque coherent, non transeunt ad alios: veluti ea quam socius habet exceptionem quod facere possit, vel parens, pa-

possunt. haec exceptio non competit fideiussoribus eorum. illae autem except. quaeruntur rei, bene dantur fideiussoribus: vt est except. doli mali, rei iudicatae, iurifurandi, quod metus causa. Item pacti de non petendo. Item exceptio quaeruntur mulieri intercedenti, datur & eius fideiussori. Item exceptio Macedoniani quaeruntur filiofamil. datur & eius fideiussori. Item exceptio quaeruntur minori laeso dolo aduersarij, competit & eius fideiussori. Fran. Accur.

f **Troniusve:** non competit fideiussori. Sic mariti fideiussor post solum matrimonium datus, in solidum dotis nomine condonatur. Rei autem coherentes exceptiones etiam fideiussoribus competunt: vt rei iudicatae, doli mali, iurifurandi, quod metus causa factum est. Igitur & si reus pactus sit in rem: omnimodo competit exceptio fideiussori. **k** Intercessionis quoque exceptio, item quod libertatis oneranda causa petitur, etiam fideiussori competit. Idem dicitur & si pro filiofamilias contra senatusconsultum quis fideiusserit, aut pro minore viginquinque annis circumscripto. **p** Quod si deceptus sit in re: tunc nec ipse ante habet auxiliu, quam restitutus fuerit: nec fideiussori danda est exceptio.

Ista lex procedit secundum omnes quando exceptiones non sunt inter se contrariae, sed possunt se adiuuare copari, puta exceptio pacti. Pau.

VIII. IDEM libro quarto decimo ad Plautium.

Nemo prohibetur pluribus exceptionibus vti, quamuis diuersae sunt.

Qui excipit, non videtur confiteri quod actor proponi in libello. Fr.

IX. MARCELLVS libro tertio Digestorum.

Non vtrique existimatur confiteri de intentione aduersarij quo cum agitur, quia exceptione vtitur.

Sententia lata contra vnum, non praedicit alteri: cui si succedit ille contra quem lata est, potest ea non obstante proficere hereditariam causam. Paulus.

vt possit vti. except. indulta in integ. rest. dolo aduersarij interueniente in circumscriptione: secus si sui facilitate: vt supra de mino. in causae. j. in gl. in necem. & C. de fideiuss. mi. l. ij. quaeruntur contra. & facit supra de procu. l. minor. Accur.

o Pro filiofamilias. vt. §. ad Mace. l. sed si pater. §. non solum.

p Circumscripto. dolo aduersarij: vt dixi. Accursius.

q Deceptus. scilicet dolo aduersarij: sed sui facilitate. Accur.

r **N**emo diuersae. & etiam contrariae, secundum Ioan. vt quia soluisse, & se tutum praescriptione diceret: vt supra eo. is qui. & infra de reg. iur. l. nemo ex his. in princ. sed aliud in actionibus: vt ea. l. nemo. §. quotiens. Accursius.

f **N**on vtrique. Quo. reus supple. quo cum, &c. **g** **Q**ui exceptione. quia non cogitur statim probare: vt. C. de probatio. l. exceptionem. nam. ponit eam sub conditione, id est si actor fundauerit intentionem suam: vt. C. de excep. si quidem. vel ponitur nome exceptionis pro qualibet defensione contra intentionem: vt opponitur pactum temporale, & si vere deberet: quod tamen negat. & facit. §. fami. ercis. l. qui familiae. & C. de praescrip. long. temp. l. emptor. & j. de regu. iur. l. qui tacet. vel dic loqui in excep. non nume. pecu. & similibus.

h **M**oderatus.] **CASVS.** Res inter alios acta, aliis non praedicitur. hinc est quod si petij a te fundum, & succubui: tadem

ti. non ab alio decepto. Sic Flor. re. et. Ant. August. li. i. c. 2. perperam vulg. editio, quia si deceptus non sit. &c.

* excep. in id quod.

successi Titio: & tanquam heres eius hunc fundum à te peto: non obstat mihi exceptio. quasi alia persona nunc sum in hac causa. Fran. ^A

^a *Modestinus respondit.* aliàs incipit, res inter alios, & c. R.

^b *Non obest.* vt & supra de re iudi. s. p. in prin. & C. res inter alios actas. l. inter. & C. quibus res iud. non nocet. l. j. & ij. Accur.

^c *Nec si is.* duo heredes creditoris: quorū vnus agendo pro sua parte, succubuit. Itē vnus de duobus reis stipulandi, agendo succubuit. Sed quid si tecum rei vindicā. egi nomine meo, vel agendo, vel defendendo: & pronūtiatum est rem tuam esse: deinde successi Titio, qui age-re possit exceptio. nō ob-stante: nūquid ergo hereditariā causam pera-gendo nocebit mihi excep-tio? Respon. non, per l. istam. Item quid si egi nomine eius cuius erat, cum tamen mandatum non haberem: nūc cum ei successi, volo agere ex meo? Respon. secun-dum quosdam obstat mihi exceptio. Accur-sius.

^d *Ei.* scilicet socio pu-ta, vel coheredi.

^e *Exceptio.* quia ex alia causa agit: & ideo non ob. excep. vt. j. tit. j. l. & an eadē. secundū quos-dam. imō persona alia videtur: vt ea. l. & eo. titu. de excep. rei iudi. l. si is. §. si te. Accur.

^f *Vi adgnitis.* CASVS. Conuictus ex fal-sis instrumētis quæ con-fessauit esse vera: si con-

ueniat ex sententia, possum obuiere exceptio. quia ex falsis instru-mentis conuictus sum. & hoc cōtinetur principalibus consti. nec præscriptio mihi obstat: vt dicas: sententia lata est. nam non valet talis præscriptio siue allegatio. Fran.

^f *Qui adgnitis.* id est non reprobatis. Accursius.

^g *Velit.* de falso. idem si ciuilitur de falso velit agere, secundum Ioan. vt & C. de transactio. l. si ex falsis. licet ex hac. l. & ex ea quæ est in. C. de fide instru. l. ij. §. fina. contrarium innuatur, sci-licet quod non possit agi ciuilitur donec viuat delinquēs qui pos-sit criminaliter accusari: quod plene dixi. C. de fi. instru. l. fi.

^h *Subscripserat.* confitendo esse vera.

ⁱ *Ex præcepto.* vtrunque pro eodem. s. pro interlocutoria. vel dic pro præcepto in definitione sententiæ apposito.

^k *Constitutionibus.* vt. C. de proba. l. cum precibus. & si ex fal. in-stru. l. j.

^l *Præscriptionem.* id est exceptionem, reo absoluto ex falso instru. idem & econtra reo damnato. nam actor non excipit si reus repe-rat quod soluit, per conditionem sine causa: vt. C. si ex fal. instru. l. j. & l. pe. & hoc petita ^a prius in integ. resti. vt supra de re iudi. l. diuus. licet hic innuat ipso iure. Accursius.

^m *Præscriptio.* aut dicit præscriptio locum non esse, scilicet falsorum instrumentorum: vt sic scilicet teneatur stare instrumē-to, licet falso. & hoc non placet: quia esset contra supra de re iud. l. diuus. aut dicit præscriptio locum non esse, scilicet rei iudi. quo minus etiam solum reperat. & hoc placet. & tunc est cōtra C. de fide instru. l. fi. §. fin. sol. ibi à princ. sciuerat instrumenta falsa reus, & scripta fuerat quæstio falsi: & tandem expectauit. hic autē credidit vera: vt in princ. huius. l. dic ergo exceptioni locum non esse: sed potius repetitioni si soluit. Accur.

ⁿ *Generaliter.* In præiudicialibus actionibus ille probare de-bet qui intendit: puta si quis proclamatur de seruitutis pos-sessione in libertatem, ipse probare debet se liberum: & econtra si petatur de possessione libertatis in seruitutem, dominus onere probationis fungitur, secundum R. vt supra de lib. cau. liberis. §. fina. vel dic in præiudicialibus excep. & pone exemplum infra eo-

dem fundum Titianum. qui enim dicit, non potes petere viam, quia non primo vindicasti: licet reus sit: in rei vin. tamen actor est, secundum id quod intendit scilicet remouere actorem ab in-tentione sua. vnde oportet vt probet rei vindi. primo institutam: vel instituat eam prius.

tis, si postea falsa inueniantur, nec rei iudicatæ præscriptionem ^l op-poni. Modestinus respondit, ob hoc quod per errorem solutio fa-cta est, vel cautio de soluendo in-terposita proponitur ex his instru-mentis quæ nunc falsa dicuntur: præscriptioni ^m locum non esse.

In præiudicialibus actionibus vel exceptionibus ille habet neces-sse probare, qui asserit. Paulus.

XII. VLPPIANVS libro trigensimo octauo ad Edictum.

^g *Generaliter* ⁿ in præiudiciis is actoris partes sustinet qui ha-bet intentionem secundum id quod intendit. ^o

Post finitum iudicium vniuer-sale non prohibentur moueri sin-gularia iudicia vel inter eosdem, vel inter alios. Paul.

XIII. IULIANVS libro quinquagésimo Digestorum.

^l *Post litem* ^p de hereditate scōtestatam res singulæ petantur: ^q placet nō obstat exceptio-nem ^r quod præiudicium hereditati non fiat. Futuri enim iudicij, ^s non facti ^t nomine huiusmodi excep-tiones comparatæ sunt.

Si pater agit ex contractu filij: potest sibi obuii exceptio de fa-cto eiusdem filij. Pau.

ri hanc positionem: dic quod ibi loquitur quando conuenitur ex contractibus defuncti depositi, vel comodati, vel pro legatis: hic rei vind. vel aliter hic petitor hereditatis agebat aliqua singulari: ibi extraneus agebat contra possessorem vel petitorum hereditatis. sed Io. aliter ponit huius. l. casum, scilicet si ego possideo here-ditatem, & ante litē contestatā mecū de hereditate, velim conuenire debitores hereditarios, vel possessorem rei hereditariæ: non possum: ne fiat præiudicium petitioni hereditatis. Post litem autē contestatam non obstat mihi exceptio illa. nam postea potero conuenire debitores illius, siue possessores, si actio est peritura tempore. Item si negligā hoc facere: actor qui me conuenit peti. her. poterit prædictos cōuenire: vt & §. de pet. her. l. si bonæ fidei. & l. diuus Pius. econtra si tractes de eis conueniendis, scilicet pos-sessoribus here. tunc loquitur. C. de pet. he. l. fin. per totum. & no. quod in duobus differunt hęc positiones casuum. Primo enim cō-uenitur possessor, secundo agit. Item primo demum post sententiam, secundo post litem contestatam. & secundum vtrunq; non obstat. §. de pe. he. si quis libertatem. §. ita demū quæ signatur con-tra. Pto prima positione est infra eo. l. fundum. Accursius.

^q *Petantur.* per extraneos, vel per vniuersalem petitorum here-ditatis agentem contra possessorem hereditatis rei vindicatione, vel alia singulari personali vel reali actione, secundum primum casum. Vel econtra petantur per possessorem vel petitorum here-ditatis agentem contra extraneos reali vel personali, secundum alium. Accursius.

^r *Non obstat exceptionem.* obstat. tamē exceptio rei iudi. si ex eadem causa res singulas peteret ex qua hereditatē petiit: secus si ex alia: vt infra tit. j. l. si quis. §. si. & l. Iulianus. secundum illam sententiam quando lis finita erat.

^s *Iudicij.* id est sententiæ ferendæ secundum primum casum. vel id est litem contestandæ, secundum Io.

^t *Non facti.* scilicet sententiæ latæ, secundum primum casum: vel litem contest. secundum Io.

^u *Illiusfamilis.* CASVS. Iliusfam. seruum peculiarem vendidit Titio pro. x. & stipulatus est pretium dari. tandem quia erat vitiosus,

cutio: non compeat ni si petatur prius resti. in integ. ante quadrienniu iuxta. l. fin. C. de tēpo. in inte. rest. quæ glo. bene pōderata in suis vlti. verbis sentit contrarium Bolo.

Quidā ne-gant hęc legem rectē sub hoc ti-tulo collo-catam.

a] Bal. in. l. querelā. C. de fal. Imo. & Alex. in. l. diuus. §. de re iudi. istā gl. reputant sing ad hoc quod repli-catio, seu ex-ceptio falsi, & quod sen-tentia lata fuit propter falsas proba-tiones, quæ datur cōtra sententiam, quāto eius petiatur exc-

viciosus, redditus est filio; & postea decessit hic seruus, pater huius filij vult petere prædicta, x. à Titio, dicitur quod repellitur excep. A in factum, Franciscus.

a Redhibitus, ipsi filio etiam extra ius, Accur.

b Exceptionem, nam & eum repetere posset si soluisset: vt supra de ædil. edic. l. quod si nolit, §. in factum, multo fortius excipit si nō soluit, Accursus.

c Qui redhibitus est, hoc ita, si redhibendus erat, aliter non: vt. C. de pac. l. filius, Accur.

A Duerfus,] CASVS. Aderuli tibi iuramentum: & iurasti te non debere mihi, x. nunc adhuc ago contra te ad illa, x. tu excipis de iuramento, ego replico quod dolo iurasti: & sic falsum, dicitur quod non audior, Franciscus.

d Replicatio, ei qui detulit, vel eius successor, ceterum creditori in cuius fraudem dicitur delatum, datur: vt supra de iureiur. l. nam postea, §. sed & si quis.

e Non debet, eo solo quod per iurium commisit.

f Ne de iureiurando, iuste necne iuratum sit: sed hoc solū, an iuratum sit: nisi in casibus in quibus queritur iuste necne iuratum sit: vt. §. de iureiur. admonendi, & §. de crimine stellio, l. fi. & C. de iureiuran. l. fin. & facit, §. de iureiur. in litem, l. fin. & de dolo, l. quod si deferente.

F Vndum Titianum,] CASVS. Petebam à te fundum Titianum, hac causa pendente peto à te viam mihi deberi per fundum tuum Sempronianum ad istum Titianum, dicitur quod non audior: ne per hanc secundam causam fiat præiudicium primæ, secus econtra: vt in. l. sequen.

& quæ ratio sit diuersitatis, dicitur in glo. l. seq. quæ glo. incipit, id est res, & hoc dicit hæc. l. & seq. Franciscus.

g Controversia est, ergo superius eo, titu. in. l. si post, intelligendum est post litem contestatam, & finitam, secundum quosdam.

h Præiudicium, qualecunque.

i Non fiat, id est non fieri debeat.

k Viam, hoc exceptionem recipit, §. de seruit. l. ei qui pignori.

l Meum, & ideo si succubui in petitione fundi, remouebor à petitione viæ, sed si ante viam, & c.

m Sed si ante Titianum, l. iudicio iam cæpto in via.

n Corpora sunt, id est res, nam nulla seruitus est corporea. Item videtur hæc mala ratio, nam idem videtur posse signari in superiori casu: sed alia est ratio diuersitatis, quia in isto casu per secundam questionem non potest fieri præiudicium primæ questionis: quia maior res vertitur in prima quam in secunda: cum ex prima fiat præiudicium ad secundam: sed non econtra, sed in superiori casu econtra: & ideo fieret præiudicium priori per posteriorem: vt §. eo. l. rei, & §. de iud. l. per minorem. Item alia ratione, quia in primo casu si pronuntietur mihi viam deberi, præsumitur qualitercunque quod fundus sit meus: alioquin via mihi non debetur, sed in isto licet pronuntietur meus fundus, non præsumitur debita via, sed certe ambæ istæ rationes ad idem tendunt. Sed oppo. si primo petij viam, & postea fundum: & succubam in fundo: nonne fit mihi præiudicium in via? Respon. nō reo, sed vtilitas fit reo: & rei fauore ff. Nouum.

XIII. ALFENVS VARVS
libro secundo Digestorum.

Flius familias peculiarem seruū vendidit, pretiū stipulatus est, is homo redhibitus, & postea mortuus est: & pater eius pecuniā ab emptore petebat, quam filius stipulatus erat. Placuit æquū esse, in factum exceptionem b eū obii-cere, quod pecunia ob hominem illum expromissa est, qui redhibitus est. c

Contra exceptionem iurifurandi non admittitur replicatio de per-iurio. Paul.

XV. IULIANVS libro quarto ad
Vrseium Ferocem.

Aduerfus exceptionem iurifurandi replicatio d doli mali non debet e dari: cum prætor id agere debet, ne de iureiurando f cuiusquam queratur.

Quando duo iudicia sic se habent quod absolutoria lata in primo, parit exceptionem rei iudicatae in secundo: & condemnatoria lata in secundo, parit reo præiudicium in primo: concursus nō admittitur, aliàs secus, hoc dicit cum duabus. ll. seq. Bartolus.

XVI. AFRICANVS libro nono
Quæstionum.

Fundum Titianum possides: de cuius proprietate inter me & te controuersia est: & dico præterea viam ad eum per fundum Sempronianum, quem tuum esse constat, deberi. Si viam petam: exceptionem, quod præiudicium h præ-dio non fiat, i vtilem tibi fore putauit: videlicet quod non aliter viam k mihi deberi probaturus sim, quam prius probauerim fun-

hoc dicit, & fa. §. de ser. vrb. præd. l. iij. §. qui habet, & j. e. l. fundi. o Restitutionem, i. ipsæ restitutiones, quia altera per patientiam, altera per corporalem traditionem: vt. §. de serui. vrb. præd. l. j. §. fi. Vel dicat quod ex alia causa, nā fundus vt meus, seruitus vt debita: vt no. C. de vsufu. l. corruptionem. Quid ergo si simul intētet vtrāque? Respō-

dum Titianum meum l esse.

XVII. PAVLVVS libro septuagen-
simo ad Edictum.

Sed si antē viam, deinde fundum Titianum m petat: quia & diuersa corpora sunt, n & cause restitutionum o dispares, non nocebit exceptio. p

XVIII. AFRICANVS libro no-
no Quæstionum.

Fvndi quem tu propriū tuum esse dicis, partem q à te peto: & volo simul iudicio quoque com-muni diuidūdo agere sub eodem iudice. Item si eius fundi quem tu possideas, & ego propriū meum r esse dicam, fructus condicere tibi velim: quæsitum est, s an exceptio quod præiudicium fundo, parti ve eius non fiat, obstat, an denegāda sit. Et vtrubiq; putat interuenire præto-rē debere, nec permittere petito-ri, priusquam de proprietate constet, t huiusmodi u iudiciis experi-ri. x

XIX. MARCIANVS libro ter-
tiodecimo Institutionum.

Omnes exceptiones y quæ reo competūt, fideiussori quoque etiam inuito reo competunt. z

XX. PAVLVVS libro singulari de
Conceptione formularum.

Exceptiones opponuntur aut quia factum sit quod fieri oportet: aut quia factum sit, quod fieri non oportuit: aut quia factum non sit, quod fieri debuerat. a Quia factum est quod fieri oportuit: datur exceptio b rei venditæ & traditæ, c & rei iudicatae. d Quia factum est quod fieri non oportuit: datur exceptio

x Experi, quæstiones istæ, & quæ fiunt, §. eo. l. fundum, contingentes sunt, & hoc est quod dicitur, §. de iud. l. per minorem, Io.

y Omnes exceptiones, cohærentes rei: & integro statu rei: vt. C. eo. l. defensiones, & C. de non nu. pe. l. tam mandatori. Et no. quod hæc est huius. l. sententia, quod si qua exceptio competit reo, eadem & fideiussori datur: fideiussor etiā inuito reo eā opponat, sub hoc enim prætextu, quia lex aliud sonare videtur quam velit, & magistri & scholares sæpe decipiuntur, & secundum hoc non obstat, §. eo. l. exceptiones, & C. de non nu. pe. l. si cui, & §. de do. ma. l. si fideiussor, & §. de li. le. l. si quis reū, & §. de fideiuss. l. ex persona, & l. si testamento, & l. si stipulatus.

z Cōpetunt, reo manente in integro statu: vt. C. e. defensiones, Ac.

Exceptiones,] CASVS. Exceptio competit ob id quod factum est, & fieri debuit: vt si vendis mihi re & tradis. Itē except. rei iudicatae, quando à me eam petis, repello te per except. quandoque ob id quod est factum quod fieri non debuit, vt doli mali except. quandoque ob id quod non est factum. quod dic vt in glo. fi. a Quod fieri debuerat, potest adici quartus modus, quia non fit quod fieri non oportet: quod potes habere per multa exempla, vt in omni exceptione, intentionis maxime: vt. §. eo. l. ij. Accur.

b Exceptio, puta si rei quam vendidisti mihi, dominus non eras: postea factus dominus eius vindices, Accursus.

c Et tradita, vt. §. de excep. rei vendi. l. j. Accursus.

d Iudicata, quia iudicatum est pro reo qui ius habebat, idem

† Quidā etiam hæc legē aut pertinere ad exceptionem rei iudicatæ & ideo male hic locatam. Itē verba eius esse transposita, & sic reducenda, Sed si ante fundū deinde viā petet, & c.

§.j. & facit. §. de act. & ob. l. qui cum herede. & §. de contra tab. si prateritus. & §. de bo. lib. quandiu. & §. de iure fil. l. apud. Accur.

Iulianus.] **CASVS.** Exceptio rei iudicatae habet locum quando eadem questio iterum inter easdem personas mouetur, hinc est quod si singulas res petij rei vindi. & succubui, postea eandem volo petere vt here. ex eadem causa vt prius: certe repellor excep. rei iudi. idem econtra. Secundo dicit in. l. sequē. quod excep. rei iudicatae comprehendit omnes personas quaeposunt rē deducere in iudiciū. quod expone vt in glo. Accursij, quę incipit: cum habeat legitimam, &c. Hinc est qđ si tutor nomine pupilli egit, & succubuit: obstat exceptio. pupillo agere volēti. itē si procurator egit & succubuit: obstat exceptio. domino agere volenti ad idē. Tertio dicit: Si ad eādem rem agat qui prius egerat, & succubuerat: licet alia actio, nunc agat, obstat ei except. rei iudi. & ponitur exemplū: vt ecce tenebaris mihi ad. x. acti. mandati. postea tu venisti ad gerenda negotia mea: & non exegi ā te ista. x. cū vellē agere contra te. promissisti mihi iudicio sisti, forte quia immobilia nō possidebas. egi contra te act. mandati, & succubui. postea volo agere act. negotiorum gestorū, vel certi conditione ad eadem. x. obstat mihi exceptio. & hoc dicit hæc lex, & duæ seq. Franc.

a Petitis. rei vindi. **b** Petat. ex eadem causa, non postea superueniente. & facit. §. de pact. l. si vnus. §. item si pactus. & §. eo. si quis in totum. §. fin. & §. de petit. here. l. postquam. & §. de contra tab. l. si post. §. illud. **c** **R**ei iudicatae. solent. cum habeant legitimam administrationem publicam, vel priuatam, publicam, vt tutor vel curator. priuatam, vt procurator. & ideo si victus fuerit tutor, curator, procurator: exceptio obstat pupillo adulto, & ei qui procuratorem dedit: & econtra. Cæterum si coniuncta persona agat, quæ potest sine mandato agere: vt supra de proc. l. sed & hæ. si hæc persona vincatur, non obstat exceptio domino: nisi habeat ratum: vt infra iudi. solui. l. iij. §. j. & hoc in actore & eius parte potest habere locum. Item ex parte rei potest locum habere: quia ad defendendum omnes admittuntur oblata cautione iudi. solu. quo casu si sententia feratur pro eo qui se obtulit defensionis, proderit exceptio reo si ab eo petatur. non autem noceret ei, nisi esset tutor vel curator: vt infra eo. si mater. §. hoc iure. & fa. infra rem ra. ha. si sine. & infra de litig. l. j. in fine. **d** **D**e eadem. **A**ctione. dummodo causa petendi eadem sit quę ab initio, id est priori iudicio. Accursius. **e** **A**cturus. & egit, aliās non obstaret rei iudi. exceptio, nisi egisset, & sententia lata esset. Accursius. **f** **N**egotiorum gestorū. pone quod tenebatur actione mandati ad x. postea illa deuoluta sunt in actione neg. gest. puta quia ā se nō exegit, cum ipsius absentis gereret negotium sine mandato postea: vt §. de neg. gest. l. diuortio. & §. man. l. si remunerandi. §. apud Iulia. & l. si negotia. & facit. §. de act. emp. l. non est nouum. & de iureiuran. l. duobus. §. exceptio. & C. de eden. l. edita. & institu. de act. §. si quis aliud. & §. eo. l. cum quaeritur. Azo.

Singulis.] **CASVS.** Si plures act. competunt ad idem: sufficit vnā intentari: & redditur mirabilis ratio in litera: vt cum habeo rei vindi. & condic. furti. contra furem ad rem subreptam, sufficit vnā intentari. & idem in similibus. & de his dic plene vt in glo. hic positis. Franciscus. **g** **S**ingulis controuersis. vnā controuersā dicit vnā causam. id est

agat cum herede. & ita Iulianus libro quarto Digestorum scripsit.

III. IDEM libro quinto decimo ad Edictum.

Iulianus libro tertio Digestorū respondit, exceptionem rei iudicatae obstat quoties eadē questio inter easdem personas reuocatur. & ideo & si singulis rebus petitis hereditatē petat, vel contra: exceptione summouebitur.

III. IDEM libro septuagesimo secundo ad Edictum.

Rei iudicatae exceptio tacite continere videtur omnes personas quæ rem in iudicium deducere solent.

V. IDEM libro septuagesimo quarto ad Edictum.

De eadem re agere videtur & qui non eadē actione agat, qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur, de eadem tamen re: vt puta si quis mandati acturus, cum ei aduersarius iudicio sistendi causa promississet, propter eandem rem agat negotiorum gestorū, vel condicat: de eadem re agit. Rectēque ita definitur, cum demum de re non agere, qui prorsus rem ipsam nō pertinet

factum illud ex quo actio nascitur: de quo cum semel actū fuerit, quamuis actione & occasione aliarum actionum non debet iterum quaeri de eodem, saluo si plus est in secunda: vt infra vi bo. rap. l. j. Item eo saluo, si nō fuit omnes causas persecutus, cum actio esset generalis: vt. C. de iudi. l. ij. & secundū hoc potest poni casus per has. ll. vt. j. de actio. & obli. l. plura. & de pac. l. hinc quaeritur. j. respon. & §. de noxa. actio. l. in delictis. §. fin. Not. etiam quod non licet plures simul proponere: vt hic & j. de regul. iur. l. nemo ex. §. quotiens. nisi in casu: vt supra quorum le. l. j. §. quod ait pretor. & facit infra de verb. signi. si qua pœna. Item not. ex eo quod subiicit de infinitate vitanda: ad quod est supra de dam. infe. l. si finita. in princ. Item not. de consuetudine. sic supra de pub. l. si publicanus. §. fina. Accursius.

sequitur. Cæterum cū quis actionem mutat, & experitur, dummodo de eadem re experiatur, et si diuerso genere actionis quā instituit, videtur de ea re agere.

VI. PAVIVS libro septuagesimo ad Edictum.

Singulis controuersis singulas actiones, vnūque iudicati finem sufficere, probabili ratione placuit: ne aliter modus litium multiplicatus summā atque inexplicabilem faciat difficultatem, maximē si diuersa pronuntiarentur. Parere ergo exceptionē rei iudicatae, frequēs est.

Qui petit totum & succumbit, obstat exceptio rei iudicatae si postea vult petere partem ex eadē causa: secus si ex diuersa. Paul.

VII. VLPRIANVS libro septuagesimo quinto ad Edictum.

Si quis cum totum petisset, partem petat: exceptio rei iudicatae nocet. nam pars in toto est. eadem enim res accipitur & si pars petatur eius quod totum petitum est. nec interest, vtrum in corpore hoc quaeratur, an in quātitate, vel in iure.

ter dicentibus inexplicabilis esset litium finis. & hoc secundum quosdam. sed de hoc dic vt no. §. de trib. l. quod in here. §. eligere. **l** **P**ronuntiarentur. nunc pro actore, nunc pro reo. **m** **F**requens. id est consuetum est.

Si quis cum totum.] **CASVS.** Petij rem totam, & succubui, nunc speto partem eiusdē rei ex eadem causa. dicitur quod obstat except. rei iudi. nec est vis siue id quod petij consistat in corpore, siue in quātitate, siue in iure. & de hoc vltimo da exemplū vt habes in glossa domini mei Accursij, quæ incipit: vt in usufruct. &c. & in litera subiicitur exemplum de corpore: vt si petij totū fundum rei vindic. & succubui: postea volo petere partem eiusdem fundi pro diuiso, vt ā fossato supra: vel pro indiuiso, vt partem dimidiam, vel tertiam: obstat mihi exceptio. Idem si petij duas res, & succubui: postea vnā ex his tantum volo petere ex eadē causa, obstat mihi except. Postea dicit, petij fundū, & succubui: postea volo petere arbores excisas de fundo prædicto: vel si petij domum & succubui, nunc volo petere tigna vel lapides ex eadē causa. vel petij nauem & succubui: postea volo petere tabulas eiusdem nauis. vel si petij ancillam quam dicebam prænantem, & lite pendente concepit & peperit, & succubui: postea volo petere partū eius. quaeritur an in omnibus istis casibus obstat except. rei iudi? Et dicitur quod fere in omnibus istis casibus obstat except. & bene dixi, fere: quia in casu illo vbi petij insulam, & succubui: & postea volo petere lapides vel tigna domo destructa: dicitur quod non obstat except. & redditur notabilis ratio in litera. idē est in fructibus fundi, vel partu ancillæ. nam petito fundo vel ancilla, si succubui, bene possum petere partum eius vel fructus: nisi in petitione fundi vel ancillæ obtinuerim, & restitutus mihi fuit fundus vel ancilla cum æstimatione fructuum vel partus. nam amodo fructus nō possum petere. In fine regula traditur notabilis in litera. & hoc dicit hæc lex & seq. Fran.

n **I**n toto est. vt. j. de regu. iur. l. in toto & pars. **o** **I**n iure. vt in usufruct. vt si petij totius fundi usufruct. & postea partis: nam diuisionem recipit: vt not. §. de usufruct. l. v. in cæteris seruitutibus secus, quia indiuiduæ sunt: vt. §. ad legem Fal. l. j. §. si usufruct. licet quidam etiam in eis ponant casum: vt si petij viam, & postea peto iter: quod nihil est, quia tunc aliud peto,

actioes plures an simul proponere liceat. id est vnā actionem ex multis ad idem competentibus. sufficere. & excipi de re iudi. licet alia actione agatur. inexplicabilem. per hoc non remouet quin liceat plures actiones protestari: & per alterā protestamur quod petimus. verum si proposita vna pronuntiatum sit contra me: obstat exceptio si alia agam act. ex eadem causa. aliter dicentibus inexplicabilis esset litium finis. & hoc secundum quosdam. sed de hoc dic vt no. §. de trib. l. quod in here. §. eligere. **l** **P**ronuntiarentur. nunc pro actore, nunc pro reo. **m** **F**requens. id est consuetum est. **CASVS.** Petij rem totam, & succubui, nunc speto partem eiusdē rei ex eadem causa. dicitur quod obstat except. rei iudi. nec est vis siue id quod petij consistat in corpore, siue in quātitate, siue in iure. & de hoc vltimo da exemplū vt habes in glossa domini mei Accursij, quæ incipit: vt in usufruct. &c. & in litera subiicitur exemplum de corpore: vt si petij totū fundum rei vindic. & succubui: postea volo petere partem eiusdem fundi pro diuiso, vt ā fossato supra: vel pro indiuiso, vt partem dimidiam, vel tertiam: obstat mihi exceptio. Idem si petij duas res, & succubui: postea vnā ex his tantum volo petere ex eadē causa, obstat mihi except. Postea dicit, petij fundū, & succubui: postea volo petere arbores excisas de fundo prædicto: vel si petij domum & succubui, nunc volo petere tigna vel lapides ex eadē causa. vel petij nauem & succubui: postea volo petere tabulas eiusdem nauis. vel si petij ancillam quam dicebam prænantem, & lite pendente concepit & peperit, & succubui: postea volo petere partū eius. quaeritur an in omnibus istis casibus obstat except. rei iudi? Et dicitur quod fere in omnibus istis casibus obstat except. & bene dixi, fere: quia in casu illo vbi petij insulam, & succubui: & postea volo petere lapides vel tigna domo destructa: dicitur quod non obstat except. & redditur notabilis ratio in litera. idē est in fructibus fundi, vel partu ancillæ. nam petito fundo vel ancilla, si succubui, bene possum petere partum eius vel fructus: nisi in petitione fundi vel ancillæ obtinuerim, & restitutus mihi fuit fundus vel ancilla cum æstimatione fructuum vel partus. nam amodo fructus nō possum petere. In fine regula traditur notabilis in litera. & hoc dicit hæc lex & seq. Fran.

cum aliud sit via, & aliud iter: vt. §. de seruitu. vrba. prædio. l. j. & infra eod. l. si mater. §. si quis iter. Item potest poni in hereditate, quæ est ius: vt infra. §. fin. & supra de pact. si vnus. §. antepenult. Item potest poni si primo petij fundum, postea vsumfruct. causalem. secus autem si formalem: vt. §. eo. si cum testamento. §. si fundum. & facit supra de leg. ij. cum filius. §. dominus. Item facit ad l. §. de dam. infect. dies. §. si intra. & infra de verb. oblig. l. qui vsumfruct. & infra eo. egi. & §. de verbo. sign. l. recte dicimus. §. fin. & l. appellatione rei. & l. pupillus. §. fin. est argumentum contrarium.

a Proinde. exemplum de corpore.

b Certum locum. nõ habita mentione partis.

c Nam nocebit. vt & infra eo. si cum testamento. §. ij.

d Excisas. argu. contra §. de pign. act. si conuenierit. ij. §. si quis.

e Lapides. ex eadẽ causa qua petiit fundum. aliud si ex alia: vt infra proxi. §. & facit. §. de pact. l. si vnus. §. antepe. **f** si ancillam prægnantem. id est quam dicebat prægnantem, sed non erat. Accursius.

g Id queritur. ex eadẽ causa.

h Fere. quare dicit fere, statim subiicit: sed in cæmentis, &c.

i Petit. & succubuit.

k Aliud petere. hic est contra. §. proxi. §. Solu. vt ibi. Item contra. §. de pact. l. si vnus. §. antepe. Solu. vt ibi.

l Non utique. semper, sed quandoque. Acc.

m Cæmenta. scilicet per consequentiã, licet hoc frequenter contingit, scilicet quod cuius est domus, & cæmenta.

n Separata. nisi iam duplum consecutus fuerit per act. de tigno iniuncto.

o Vindicare. vt & supra de acquiren. re. do. adeo. §. cum in suo. & instit. de rerum diui. §. cum in suo.

p Non noceat. si habes sine non, plana est, & tunc consonat supra proxi. §. item si quis fundum. & de pact. si vnus. §. antepen. Si vero habeas, non noceat, vt habent fere omnes cõmuniter, tunc concordat quod supra dixi de cæmentis: & secundum vtrumque dic reum absolutum. Potest tertio legi prout habes non, scilicet quod reus fuit condemnatus & in matre: & sic non habet excep. vt infra eo. l. euidenter. & bene tunc continuatur, plane, &c. sed secundum mediam positionem est contra. C. de libe. cau. l. si. Sol. hic dominij inter duos, ibi liberalis causa agitur: vt ibi diximus. vel hic alia ex causa petiit, ibi ex eadem causa qua cõtra matrem. & facit supra de vsumfruct. l. partum. Sed & in hoc quod lite pendente ex re petita prouenit, potest dici quod si per se potest peti, non obsit exceptio rei iudi. aliã sic: vt. C. de iudi. l. j. & C. de positi. l. iij. & facit supra de rei vindi. l. ex diuerso. **a** §. j.

q Partus. nominatiui casus. Accursius.

r Venerunt. hic dicit quando possessor condemnatus est.

s Aestimatio. que p vel et: & supple aestimatio eorũ præstita est.

t Obiiciendam. §. eo. l. euidenter. contra. Solu. Bene dicimus condemnato proficere exceptionẽ, si tamen soluit, vel soluere paratus est: sed à tali prodesse liberet nos dominus. Vel dic, obiicitur

exceptio in eo in quo videtur absolutus à re, scilicet cum præstitit aestimationem, cum sit emptio: vt supra pro emptore. l. iij. & supra de rei vindi. l. eius rei. Item contra supra de lib. ho. exhib. l. iij. §. penult. solu. speciale ibi fauore libertatis.

u Vel alio. vel pro etiam.

nem vel fructus vel etiã partus venerunt, **r** aestimatioque **s** sunt: consequens erit dicere exceptionem obiiciendam. **t** Et generaliter, vt Iulianus definit, exceptio rei iudicatae obstat quotiens inter easdem personas eadem quæstio reuocatur, vel alio **u** genere iudicij. **x** & ideo si hereditate petita singulas res petat, vel singulis rebus petitis **y** hereditatem petat, **z** exceptione summouebitur. Idẽ erit probandum & si quis debitum petierit à debitore hereditario, **a** deinde hereditatem petat. vel contra si antè hereditatem petierit, & postea debitum petat. **b** nam & hic obstat exceptio. nam cum hereditatem peto: & corpora & actiones omnes quæ in hereditate sunt, videntur in petitione deduci. **c**

VIII. IULIANVS libro quinquagesimo primo Digestorum.

I Tem parte fundi petita, **d** [qui] familiæ eriscundæ vel communi diuidendo agit, æquẽ exceptione summouebitur.

Abolutus in actione reali, vel mixta, ex eo quia non possidebat: si postea incipiat possidere, potest iterum cõueniri, & non habet exceptionem rei iudicatae. Paul.

IX. VLPPIANVS libro septuagesimo quinto ad Edictum.

S i à te hereditatem **c** petam, cum nihil possideres: deinde vbi cõperis aliquid possidere, hereditatẽ petam, an noceat exceptio ista? Et putẽ, siue fuit iudicatũ hereditatẽ meam esse, **f** siue aduersarius, quia nihil possidebat, **g**

lim agere contra te petit. hered. bene potero. [s i q v i s.] Pone casum vt habes in glos. domini mei Accursij, quæ incipit, quem putabas, &c. [IULIANVS SCRIBIT.] Ego Franciscus petij à Titio quendam fundum, & succubui: postea Titius fundum istum vedit Sempronio, & tradidit. si eundem fundum à Sempronio petam: obstat mihi exceptio rei iudica. & sic exceptio ista competens venditori, vadit ad emptorem: non ita e contra: vt si egi contra emptorem fundi ad fundum quem emerat, dicens meum, & succubui, & hic fundus reuertatur ad venditorem, puta ex causa redhibet. vel simili de causa, & eundem fundum ab illo venditore petam: non obstat mihi exceptio. Hinc etiam est quod si rem heredita. quam dicebam meam, vendidisti & tradidisti: & eam ab emptore euici: si tu eam à me petas, non obstat tibi except. ex persona emptoris. Idem si succubui agendo contra emptorem: non obstat mihi: nec agam ad eandem rem contra venditorem. & hoc dicit hic. §. & lex sequens. Franciscus.

e si à te hereditatem. aliter si iudicatum esset non esse meam.

f Meam esse. Sed de hoc casu quæ dubitatio erat? Respon. quia quædam possidebat: vnde in illis fuit condemnatus, & sic per consequentiã in aliis videtur absolutus. sed contra est. H.

g Nihil possidebat. quid si tunc possidebat: sed tamen absolutus fuit

x Iudicij. id est actionis.

y Petitis. rei vindi.

z Petat. hereditario iure: & hoc si ex eadem causa ex qua primo petij res singulas. idem e contra. secus autem si ex alio: vt. C. de petit. hered. l. hereditatis. Item quid si primo rem vnam petij, & succubui: nunc ex eadem causa totam hereditatem peto: an obstat exceptio? Respon. quidam, si ideo primo succubui, quasi non sim heres: ob. si vero quasi non sit hereditaria, tunc non. argu. C. de eui. l. j.

a Hereditario. & succubuit.

b Petat. id est agat cõtra eundem debitorem peti. here. cum se heredem contendat: vt supra de petit. here. l. nec vllam. §. fin. & l. seq.

c Deduci. vt & supra de petit. heredi. l. item videndum. §. fin.

d Tem parte. Petita. & amissa.

S i à te. CASVS. Ego Franciscus egi contra te petit. here. & fui absoluitus, quia non possidebas aliquã rem heredi. postea cõpisti res hered. possidere: & iterum volo agere cõtra te petitione heredi. bene possum. Idem est sicut primo, si egi, iudicatum fuit me esse heredem, & fuisti condemnatus in restit. rerum hered. quas possidebas. nam si amodo aliquas alias incipias possidere, & iterum velim agere contra te petit. hered. bene potero. [s i q v i s.]

fuit quasi non possideret: si postea agit: nunquid ob. exceptio rei iudicatae? videtur quod sic: ut aliis in patre qui iuravit nihil esse in peculio: vt. s. de iureiuran. l. qui iurasse. §. si pater. E contra videtur quod non, cum sit male absolutus, nec possit dicere se per iniuriam absolutum: vt. s. de lega. j. si seruus plurium. §. j. & de iudi. l. si praetor. interogabitur enim an ante sententiam possidebat. & sic per mendacium tunc videtur absolutus, & sic non nocet exceptio. an postea cepit: & tunc non ob. exceptio, si ideo fuit absolutus quasi non possideret. similis quaestio fit in. d. §. si pater. l. qui iurasse. supra de iureiura. sed dicam quod huiusmodi interrogationibus respondere non tenerur, secundum Io. & sic habet exceptionem ex iniuriosa sententia. & adde quod no. j. eo. si quis ad exhibendum. & facit. C. ad exhib. l. neque. & infra eod. l. si rem meam. & l. si quis ad exhi. & supra de procu. l. si post datum. Azo.

Iste text. debet scribi literis aureis, secundum Bart. hic ad hoc, secundum vna lect. quod sententia lata contra non possidem tanquam possidentem. si de nouo ceperit possidere mandabitur sententia executioni. ad quod adde tu Mat. in suis no. fol. 8. sing. 138.

absolutus est: non nocere exceptionem.

Legitur tribus modis in glos. secundum primam lectionem, quod sententia lata est solum in fauore actoris: quia reus fuit condemnatus, & ius actoris declaratum. secundum secundam, fuit lata solum in fauorem rei, qui reus fuit absolutus, quia non possidebat: & ius actoris non fuit declaratum. secundum tertiam, quae est notabilior aliis, fuit lata partim in fauorem actoris, quia ius suum fuit declaratum: partim in fauorem rei, qui reus fuit absolutus ex eo quia non possidebat. Paul. de Cast.

Si quis fundum quem putabat se possidere, defenderit: mox emerit: re secundum petitorum iudicata, an restituere cogatur? Et ait Neratius, si actori iterum petenti obiiciatur exceptio rei iudicatae, replicare eum oportere de re secundum se iudicata.

Si quis fundum quem putabat se possidere, defenderit: mox emerit: re secundum petitorum iudicata, an restituere cogatur? Et ait Neratius, si actori iterum petenti obiiciatur exceptio rei iudicatae, replicare eum oportere de re secundum se iudicata. **Si petitor agat actione prima qua egit quando obtinuit, & tu opponas exceptio. rei iudicatae, ipse replicabit de re secundum se iudicata: vt infra eod. l. euidenter. stultus tamen est qui prima actio. agit, & non executioni sententiam petit mandari. Vel aliter dic casum: Primo absolutus fuisti, quia non possidebas: postea emisti, & possidere cepisti. deinde actor egit & obtinuit, & nunc iterum agit actione prima. Vel tertio, pronuntiatum fuit rem esse petitoris, & reus absolutus, quia non possidebat, nec dolo deserat possidere. & sic vterque vincit. Sed tunc quomodo potest absolui, cum lite contestata non sit condemnandus: vt supra de rei vindic. l. is qui? Respon. ibi asserbat se possidere: hic non. nec fuit hic interrogatus an possideret. & facit ad fin. §. infra eod. euidenter. & supra de pign. si fundus. §. creditor. Accursius.**

Replicare. ne ei contra quem iudicatum est, profit rei iudic. exceptio: vt infra eo. euidenter.

Solere. quae actori ante venditionem competebar: vt infra tit. j. l. pe. §. pe. & facit. C. de euid. l. emptori. & infra eod. si mater. §. Iulianus. Item e contra vt noceat emptori quod venditori nocebat: vt supra de pign. si superatus. §. fin. & infra eo. l. exceptio.

Non debere. scilicet si reuertatur ad venditoris res vel per redhibitionem, vel per pactum legis commissoriae, vel addictionis in diem: quibus casibus lata sententia pro emptore, vel contra eum, nec prodest nec nocet venditori, secundum quosdam. Sed Ioan. dicit in praedictis casibus transire: quia redhibitio talis similis est venditioni, & fit accessio possessionis venditori: vt. s. de acquir. pos. l. Pomponius. §. praeterea. & s. de vsucap. l. si hominem. & j. tit. j. si duobus. §. vendidi. Et quod hic dicit, intellige eo casu quando res rediit ad venditorum, quia cecidit emptor a possessione, & venditor accepit sine vitio: quibus casibus non prodest agenti & vincenti contra emptorem, vt subiicit: nec nocet si emptor vincit: vt. j. l. proxi. sed certe sic non esset differentia, si dicas sine titulo redire: cum & idem esset si & primus transitus esset sine titulo: quod haec lex vult esse differentiam. vnde teneas primam, & redde rationem: quia venditoris interest prodesse emptori: sed non e contra: vt. s. de pact. l. fideiussoris. nec obstat de accessione possessionis: quia hic hominis factum & labor, ibi non. Vel dic tertio, quod emptor fuit absolutus antequam emerit, & postea emit, & tandem redhibuit. & facit. s. de pign. l. iij. §. fin. & s. quod quisque iur. l. iij. §. si is. & de ser. l. pro parte. Sed argu. contra. s. de iureiur. l. duobus. §. j. & de pecu. quaesitu. §. si annua. & de pact. l. si cum emptore. in princ. & ad Trebel. l. facta. §. si heres.

Rem. scilicet eius hereditatis quam possidebas. sed ego. asser-

bam me heredem esse verum: quod tu negabas.

g *Asi si ea.* verba exceptionis, Recte ageres si ea, &c.

h *Item si victus.* ab emptore. & postea actione in rem a te peti-

i *tu.* scilicet possidens.

Exceptio competens contra auctorem, transit contra singularem successorem: non sic econuerso, & eodem modo exceptio competens singulari successoris, non transit ad auctorem re ad ipsum reuerfa. Paulus.

Iulianus scribit, exceptionem rei iudicatae a persona auctoris ad emptorem transire solere: d retro autem ab emptore ad auctorem reuerti non debere. e Quare si hereditariam rem f vendideris, ego eadem ab emptore petiero, & vicerero: petenti tibi non opponam exceptionem: At si ea g res iudicata non sit inter me & eum cui vendidisti.

X. IULIANVS libro quinquagesimo primo Digestorum.

Item si victus h fuero: tu i aduersus me exceptionem non habebis.

Si in petitione hereditatis praecedat generalis petitio, & specialis persecutio, obstat exceptio in

perpetua sunt tabulae, succurritur matri ope in integ. restit. Secundo dicit: petij a te Stichum, dicens meum, non adiecta causa, credens eum esse meum, quia Titius eum mihi tradiderit: hoc non expresso: & succubui, postea volo eundem petere quasi ex causa hereditaria sit meus: dicitur quod repellor excep. rei iud. secus autem est si petij a te fundum quem dico meum ex alia causa quam prius. nam hoc casu non repellor excep. rei iud. [ITEM IULIANVS SCRIBIT.] Ego & tu eramus heredes Titij. tu credens quandam fundum a Sempronio possessum esse hereditarium, petisti partem eius fundi a Sempronio, & succubuisti: postea eadem partem a Sempronio emi. tu contra me vis agere ac. fa. ercisc. ad istum fundum diuidendum. quasi hereditarius sit iste fundus. dicitur quod repellam te per exceptionem rei iudi. & sic ex persona venditoris mei coepit mihi exceptio rei iudi. perinde ac si mecum a prin. egisses ad partem fundi, & succubuisses. nam repellam te iterum agere volentem. [EANDEM CAUSAM.] Non solum identitas personarum facit eandem causam videri, vt in emptore & venditore dictum est, sed etiam eadem causa petendi, id est si petitio secunda concordet cum prima. si autem non concordet, tunc non obstat exceptio: vt si petij rem aliquam a te quasi meam, cum non esset: & sic succubui: postea illa re a vero domino mihi legata, iterum eam a te peto: non obstat mihi exceptio. secus autem si petij seruum tanquam meum, & succubui: & postea captus fuit seruus ab hostibus: & postea de captiuitate euasit: & iterum istum seruum a te petam: dicitur quod repellor excep. rei iudi. sed si ex dominio nouiter acquisito peterem, non obstat exceptio: vt puta re mihi sub conditione legata a domino, interim pendente condi. eam emi a non domino: & istam rem petij quasi meam a quodam possidente eam, & succubui: postea existente conditione legati eandem rem petij: dicitur quod non repellor. Sed quid si credebam rem meam ex causa here. & praedicta rem petij dices me dominum, & succubui: postea eam volo petere quasi mea ex causa donati: certe repellor excep. rei iudi. & redditur notabilis ratio in fi. §. [SI QVIS ITER.] Petij iter per fundum tuum, & succubui: nunc volo petere actum per eundem fundum. dicitur quod non obstat exceptio. [HOC IVRE.] Dicitur quod ex parte actoris obstat exceptio omnibus personis quae possunt rem in iudicium deducere: vt est procurator, tutor, curator, & similes. ex parte autem rei prodest exceptio etiam defensori rei: qui reus fuerat primo absolutus. Item si petij Stichum a Titio quem promiserat mihi, & succubui: & eundem Stichum petam a patre Titij ex eadem causa qua prius egeram contra Titium, hoc addito quia de peculio tunc agebam: dicitur quod obstat mihi excep. [SI ERRO.] Habebam praedictum iuxta tuum.

Si mater.] CASVS. Titius filium suum imberberem instituit heredem. Titio defuncto filius eius adiuit hereditatem, & decessit intra pupillarem aetate. mater huius pueri petiit bona pueri: cum debeat ei succedere ex senatusconsulto Tertulliano, generaliter sua peti. proposita credens fuisse datum substitutum illi puero: & allegabat illam substitutionem non valere, quia ruptum erat testamentum Titij natiuitate aliquid: postea testamento Titij aperto non inuenitur quod aliqua substitutio fuerit facta. & sic haec mater iterum vult petere bona praedicta. quaeritur an obstat exceptio rei iud. & dicitur quod sic, sed tamen ex causa, id est quia mater est succurritur ei, cum vnam causam tantum primo elegerit. vel dic ex causa, id est quia postea a-

ratione operis in tuo facti aqua pluuia dat damnū prædio meo. egi cōtra te actio. aquæ pluuiæ arce. & succubui. si vendidi fundum meum, & emptor agat prædicta actio. contra te, repellitur excep. Idem si tu vendidisti tuum fundū, & agam contra emptorem. nam repellor. [ITEM SIMREM.] Titius petiit à te librum quem dicebat suum, & succubuit: tandē Bozulus fœnerator dicit illū librum obligatū sibi à Titio pro decē, & agit hypothecaria contra te ad eundē librum. quæ-

† Queritur de solēni dūbio, an sententia retractetur p̄ textu testamenti de nouo reperti, sicut iuramētum iudicia le, per l. fin. C. de rebus cre. & iure. iu. cū ibi plene nō & dicit quod Ludo. Ro. in suis. sing. fol. 6. sing. 195. latē examinatur hanc quæstionem. tādem cōcludit quod retractatur sēntētia, per gl. in l. i. §. ratio supra quē ad. test. ape. pro qua dicit hic esse casum in hac l. in p̄. recte intueti. qui tex. p̄bat contrarium si bene inspiciatur. Bolog.

ritur an ei obstet exceptio rei iudic. Et distinguitur: nam aut obligauerat cum Titius Bozolo antequam ageret Titius: & tunc nō obstabit exceptio Bozolo. nam & Titius petere, & Bozulus pignoratitiam actionē saluam habere potuit. aut postquam egerat Titius & succubuerat, obligauit eum Bozolo: & tunc obstabit exceptio Bozolo. Franciscus.

a *Senatusconsulto*. Tertulliano, ex quo matres vocantur ad hereditatem filiorum: vt instit. ad Tertul.

b *Vindicauerit*. generaliter proposita petitione sua. H.

c *Rupto*. agnatiōe posthumi. & hanc solam causam allegabat.

d *Substitutum*. de iure.

e *Substitutū*. de facto.

f *Sed ex causa*. scilicet quia est mater: aliās secus: vt. j. prox. §. denique, &c. & §. eandē. vel quia non rei vindic. sed actione mixta egit: & sic nō ob. infra. §. denique, &c. & §. eandē. vel quia persecuta est vnā causam. arg. C. de iudi. l. licet. hoc non valet: vt j. prox. §. denique, &c. vel quia postea apertæ sunt tabulæ: vt arg. supra de transact. de his.

& supra de interroga. actio. l. de ætate. §. ex causa. & dic per in integrum restitutionem. secus si transegit: quia tunc etiam sine restitut. vt supra de transactio. l. iij. §. j. ibi plene dixi. & facit supra de institoria. l. habebat. & de inoffic. testa. l. eum qui. & C. de impu. & aliis sub. l. precibus.

g *si hominem*. non adiecta causa, sed absolute: non tamen reus tenebatur recipere talem libellum: vt not. C. de anna. except. l. fina. & distingue: quia aut ago reali, aut personali. primo casu si absoluitur quia non possidet, ago postea incipiente eo possidere: vt. §. eo. l. si à te. in princ. & j. si rem. & l. si quis ad exhiben. & C. ad exhib. l. neque. nam cessat causa absolutionis: vt. §. eo. si à te. & l. ij. si vero absoluitur quia non probō me dominum: nocet in re petita, non in alia: vt. j. eo. si ex testamēto. sed & in eadem obstat si generaliter petij, id est origine petitionis in libello non nominata, obstat: licet ex alio tunc putarem me dominū quā nunc: vt hoc. §. denique. & j. §. eandē. in fin. §. quod tamen fallit in matre, quia mater, vt in primo responso huius. l. secus autem si originem nominauit: vt. §. si quis autē. & hoc si ago ex veteri dominio. Si vero ex superuenienti post sentētiā, non nocet: nisi fingatur ei & tunc competisse: vt. §. eandē. Secundo casu si egi personali, nō nominata origine petitionis in libello: aut prosequor simpliciter, dicens debitū, non allegans causam: & tunc nocet in omnibus: vt. C. de anna. excep. l. fin. aut ex certa causa vel causis prosequor: & tunc licet in omnibus noceat, replicabitur tamen: vt. C.

omnibus casibus, nisi actor operationis restitutionis iuuetur. Bartolus.

XI. *VLPIANVS libro septuagesimo quinto ad Edictum.*

SI mater † filij impuberis defuncti ex senatuscōsulto a bona vindicauerit b idcirco, quia putabat rupto c patris eius testamēto nemine esse substitutum, d victaque fuerit, quia testamētum patris ruptum nō erat: postea autem apertis pupillaribus tabulis apparuit nō esse ei substitutum: e si peteret rursus hereditatem, obstaturam exceptionem rei iudicatæ Neratius ait: ego exceptionem obesse ei rei iudicatæ non dubito: sed ex causa f succurrendum erit ei quæ vnā tantum causam egit rupti testamenti.

In actione reali si est petitio generalis, & persecutio specialis, obstat exceptio in omnibus casibus: secus si vna causa specialiter exprimatur. Bartolus.

Denique & Celsus scribit, si hominem g petiero, quem ob eam rem meum esse existimaui, quod mihi traditus h ab alio est, i cum is ex hereditaria causa meus esset: rursus petenti mihi obstaturam exceptionem. Si quis autem k petat fundum suum esse, eo quod Titius eū sibi tradiderit: si postea alia ex causa petat, causa adiecta nō debet summoueri exceptione.

Exceptio competens venditori, transit in emptorem. Paulus.

Item Iulianus scribit: Cum ego & tu heredes Titio extitissimus: si tu partem fundi, quem totum

de iudi. l. licet. & de his etiam not. C. ad exhiben. l. neque. Accur.

A *Traditus*. hoc non expressit. aliās contra est. j. prox. §. Acc.

i *Ab alio est*. aliās esset.

k *Si quis autem*. facit. C. de iage. ma. l. pe. Accursius.

l *Obstabit*. & ita per adiudicationem res subducitur de iudicio, sicut aliās per vscapi. vt supra fami. erciscun. l. sed & si. facit supra fami. l. heredes eius. §. quod pro emptore. versic. idem scribit.

m *Nam & si ante*. mutat personas. id est, ego qui fui superatus à venditore tuo, fuissē superatus à te. idem est.

n *Petissem*. & succubuissem. Accursius.

o *Eandem causam*. non solum identitas personarum facit eandē causam esse: vt supra prox. sed idēitas originis petitionis.

p *Origo*. origo petitionis, & causa petitionis idem est: vt & j. eo. l. & an eadem. in princ.

q *petiero*. & succubero.

r *Hominem*. causa adiecta, & victus sum.

s *Aliā causa noua*. non implicat dictio, alia: quia nullum dominiū primō habui: & sic etiā intentionis & rei iudicatæ cōpetit exceptio. si vero acquisui, nulla competit: vt & infra eod. si is qui heres. in princ. vel dic quod dominus eram: sed nunc ex alia causa extrinseca sum dominus: vt. j. ibi, forte, &c. Sed quæro, quid si possidebat aliquis rem tuam quam petisti, & victus fuisti: deinde ad te peruenit possessio eiusdē rei, & eam vendidisti, & dominiū transfulist: post modum ab eo emisti, vel ab alio cui emptor

vendidit: iterum peruenit possessio ad eum qui te vicit: tu agere vis contra eum: quia ex noua causa factus es dominus: quæritur vtrum possis? Respon. obstat exceptio rei iudic. cum ei à quo postea emit, esset obstatura, secundum H. Item quid si dominus antequam euinceretur, creditori obligauit, & priuatus fuit: deinde creditor ex pacto vel ex lege Titio veditit: & postea quondam dominus à Titio emit: nunquid obstat exceptio? Respon. non: quia ei à quo emit, non esset obstatura: vt. j. ea. l. §. fin.

t *Tribuat*. ex qua nunc ago.

u *Quem petieram*. ab aliquo qui possidebat meum hominem antequam caperetur. Azo.

x *Non nocebit exceptio*. & facit ad hoc supra ad exhiben. l. de eo. §. sapius. & infra eod. l. si is qui heres. in princ. & supra de damno infect. damni. j. §. si is qui. & supra de excu. tut. l. cum ex oratione. & supra de transactio. l. qui cum tut. primo respon. & supra de euidē. l. vindicantem. & supra de iure iur. l. duobus. §. exceptio. & C. de petit. hered. l. hereditas.

y *Dominio*. puta emi rem medio tempore, vel dominus fecit me heredem. Sed quid si ex testamento illo legati iure petissem, & succubuissem? Respon. si ideo quia nondum extiterat conditio: non obstat exceptio. si vero quasi non legatum, forte secus: quia non accidit postea noua causa: quod hic exigit.

z *Petam*. & succubam.

a *Rursus petam*. Sed nunquid ex pluribus causis possum habere dominium?

dominiū? Videtur quod nō: vt. s. de adqui. posses. l. iij. §. ex pluribus. at hic innuit quod sic. Respon. cum cōp̄t esse meū ex secūda causa, desit ex prima: vt. s. ad. l. Fal. fundo leg. & de le. j. si mihi Sempronius. & de heredi. insti. l. iij. §. qui fideicommissam.

a *Hæc noua. ar. contra. s. ad. l. Rho. de iac. l. nauis. §. fi.*

b *Nōn facit. scilicet parere nouam petitionem.*

c *Non parit petitionem. nisi in casu: vt in princ. huius legis.*

d *Nam qualescūque. ciuile vel naturale, secundum Ioā. dum tamē directe. & dic ciuile per vsucap. & naturale per traditionē, & alios modos: vt institu. de vsu & ha. §. fin. Alij dicunt directum vel utile: vt cōprobent quod dictum est. s. de euct. l. minor. §. j. sed pro Io. quia cum simplicitet nōmen dominiū profertur, ad directum non utile refertur: vt. s. si ager vect. l. j. §. qui in perpetuum.*

e *Vndecūque. id est ex quacūque causa. Azo.*

f *Vindicatione. generaliter proposita, non adiecta causa.*

g *Deducit. nisi forte in princ. petitionis suæ ex ea sola causa putabat se dominum esse, licet illud ab initio non expressit: vt. j. eo. l. si ex testamento. quod non puto hic verum: vt ibi dices.*

h *Aliud. imō idem, & sic repellitur: vt infra eo. l. egi. quæ est cōtra. Solut. ibi ex eadem causa: hic ex diuersa: cum alia sit seruitus itineris, alia actus: vt. s. si ser. vindic. l. loci. §. j. licet quo ad commoditatem, actus contineat etiam iter: vt institu. de serui. §. actus. vel quod ibi secundo petitur, est pars integralis primi petiti: vel e contra hæc pars subiectiua, non integralis. non est enim iter pars integralis ad actum: cū actus sit per se integræ seruitus: licet sit subiectiua quo ad comoditatem. sed R. soluit quod hic peto postea actum: ita quod non contineat iter etiam quo ad comoditatem, id est vt possim ire cum iumento: sed non solus per me: & sic dicit esse actum sine itinere etiam quo ad comoditatem: vt. d. l. loci. §. j. Item oppo. quia videtur iter pars integralis: quia qui stipulatur primo actum, & postea iter: perinde est ac si primo totum, & postea partem: & sic nō videtur valere stipulatio: vt. j. de verbo. obliga. l. qui vsufructum. & de noua. si pupillus. §. fi. sed dic. ibi nil fit, vt scilicet fiat nouatio: attamen valet stipulatio. Item oppo. j. eo. l. si cum testamento. §. si fundum. sed ibi petebam postea vsufructum ex eadem causa, qua primo petieram fundum: quia causalem petebam per negatoriam: non formalem per confessoriam. & facit. j. de accept. l. & per iusiurandum. §. si tamen viam. Azo.*

i *Deducunt. intentione officij, seu legitimæ administrationis: non sic in coniuncta persona: vt dixi. s. eo. l. iij. Accur.*

k *Numerabitur. sed quare magis ex parte rei quam actoris defensor cōnumeratur? Respon. quia quilibet defendit etiam sine mandato: sed non agit: vt C. de procura. l. exigendi.*

l *Deducit. a vt si lata sit pro defensore, exceptio profit domino: sed contra eum lata, minime: nisi secuta ratihabitione, quæ mandato comparatur: vt. s. de iudi. l. licet. & de procu. l. Plautius. sed*

certe nec lata pro defensore proderit domino, nisi habeat ratum: sed idem ex parte agentis cuius nomine aliquis sine mandato agit, sine dubio est obtinendum, vt habendo ratum noceat & profit: aliās non: vt infra rem ra. habe. l. iij. §. falsus. & s. de iudic. l. licet. & supra de procura. l. in causæ. Quam ergo differentiam inducit hic? Respon. quia facilius admittitur quis ad defendendū sine mandato: quia admittitur etiam si constet nō habere mandatum: quod non est sic quādo agit.

Filius in potestate potest acquirere patri exceptionem rei iudicatæ. Paulus.

Si quis hominē **m** à filiofamilias petierit, deinde eundem à patre petat: locum habet hæc exceptio.

Sententia lata cōtra me, nocet ei qui postea causam habuit à me super eo super quo lata est, nisi ratione noui facti: sed ei qui causam habuit per prius, non nocebit. Paulus.

Si egero **n** cum vicino aquæ pluuiæ arcendæ, deinde alteruter nostrum prædium vendiderit: & emptor **o** agat, vel cum eo agatur: hæc exceptio nocet, sed de eo opere, quod iam erat **q** factum cum iudicium acciperetur.

Item si rem quam à te petierat, **r** Titius pignori Seio dedit: **s** deinde Seius pigneraticia **c** aduersus te vtatur: distinguendum erit quando pignori dedit Titius. & si quidem antequam peteret, non oportet ei **u** nocere exceptionem. nam & ille petere debuit, & ego salutem habere debeo pigneraticiam **x** actionem. Sed si postea quàm petiit, **y** pignori dedit: **z** magis est vt noceat **a** exceptio rei iudicatæ.

Nota hic quod ad hoc vt dicatur eadem causa, & sic obstet exceptio, requiritur triplex idētitas: scilicet rei, vt eadem res corporalis vel incorporalis petatur nunc quæ fuit primo petita: & idētitas causæ: item idētitas personarum: & altero deficiente non obstat exceptio. Pau.

post: vt. s. de aqua plu. arcen. l. Atteius. §. fina. Sed contra videtur: quia etiam pro futuro damno ex opere datur aquæ plu. arcend. actio. si ergo postea agatur, deberet nocere exceptio. sed non est ita: quia licet pro futuro damno detur, non tamen pro futuro facto vel opere: vt. s. de aqua plu. arcen. l. j. §. j.

r *Peterat. & tu absolutus fueras.*

t *Dedit. soluta conuentione.*

u *Pigneraticia. id est hypothecaria.*

v *Et. scilicet Seio.*

x *Pigneraticiam. id est hypothecariam. & hoc si fuit ignorans cū agebat debitor: alioquin nocet: vt. s. de re iudi. l. sæpe. & j. cod. l. iudicatæ. §. si debitor: & s. de pig. l. si superatus. in prin.*

y *Petit. Titius, & succubuit.*

z *Dedit. Seio. Quid ergo si ante sententiam latam? Respond. obstarēt ei rei litigiosæ exceptio: quia rei litigiosæ inhibetur alienatio: vt C. de litig. l. fina. & C. de rebus alie. non alie. l. fi. & in athen. de non alie. §. alienationis. col. ij.*

a *Noceat. scilicet Seio.*

C *um queritur.] C A S V S. Tunc obstat exceptio rei iudi. cum eadem quantitas, vel corpus, vel ius petitur, quod prius petebatur, & eadē causa, & eadē cōditio personarū: & nisi hæc omnia simul cōcurrant, nō obstat exceptio. & quod dixi idē corpus: nō intelligas stricte, scilicet q̄ per omnia sit tale vt prius: sed licet sit petitio mutata i quantitate corporis auēta vel minuta, idē*

glo. quam ting di. Alexan. hic in apo. ad Bar. ad hoc qd si quis me defendit sine mandato: & lata est sententia in fauorem eius, vel contra eū: possum ego ratificare illā sententiā. Bolo.

Pater & filius vna persona censentur.

a *Experiar*. scilicet negotoria actione. nam ea petitur vsu fru. cau-
falis: vt supra si vsu fruc. pe. l. vi. sed formalis per confessoriam:
vt. s. si ser. vind. l. ij.

b *Vsu fructus*. scilicet formalis.

c *Cepis*. sed cur aliud in seruo qui rediit postliminio: vt supra. l.
si mater. §. eadem? Re-
spond. hoc facit postli-
minij fictio: vel dic. ibi
cepit eum habere ex
causa priore. hic vero
minime. Accursius.

† Per consoli-
dationem.

d *Actum sit*. & sui ab-
solutus.

e *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

Quia non
liberaris ip-
so iure. l. 38.
§. 2. j. de solu.

f *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

g *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

h *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

* Ad mate-
ria & decla-
ratione prae-
sentis. l. vide
Bald. in. l. 1.
verfi. modo
quero. C. si
vnu ex plu-
ribus.

i *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

k *Iudicata*. facit. j. de so-
lu. l. cum quis. §. de pec-
culio. Sed contra in eod-
em rit. l. egisti. Sol. hic
fuit absolutus, quia sol-
uit seruus. nam tali casu
etiam condemnato da-
tur exceptio: vt. s. eo. l.
si quis cum totu. §. plane.
vel hic fuit ideo ab-
solutus, quasi non fue-
rit contractum cu ser-
uo. ibi vero quia nil er-
rat in peculio. & facit
s. de iureiur. l. qui iuras-
se. §. penul.

iteru de vsu fructu experiar, ^a po-
test dici alia res esse: quonia post-
qua nactus sum proprietate fun-
di, desinit meus esse prior vsu fru-
ctus, ^b & iure proprietatis quasi
ex noua causa rursus meus esse
cepit. ^c

Exceptio rei iudicatae competens domino super actione de peculio, competit ei qui fideiussit pro seruo. Paulus.

Si pro seruo meo fideiusseris, &
mecum de peculio actum sit: ^a si
postea tecum eo nomine agatur,
excipiendum est de re iudicata. ^b

Siue mutetur persona, siue causa petendi: censetur alia quaestio esse & diuersa: & non obstat exceptio rei iudicatae etiam si sit eadem causa defensionis. Pau.

XXII. PAVLVS libro trigensimo-
primo ad Edictum.

SI cum vno herede depositi actum sit, tamen & cum ceteris heredibus recte agatur: nec exceptio rei iudicatae eis proderit. Nam etsi eadem quaestio in omnibus iudiciis vertitur: tamen personarum mutatio cum quibus singulis suo nomine agitur, aliam atque aliam rem facit. & si actum sit cum herede de dolo defuncti, deinde de dolo heredis ageretur: exceptio rei iudicatae non nocebit, quia de alia re agitur.

Absolutoria lata super vsuris, non parit exceptionem rei iudicatae super sorte. hoc primo, nec etiam super vsuris, si lata sit ex eo quod inpetre fuerint petita, si postea apte petantur. hoc secundo. Pau.

XXIII. VLPIANVS libro tertio Disputationum.

SI in iudicio actum sit, vsuraeque solae petitae sint, non est verendum ne noceat rei iudicatae exceptio circa sortis petitionem.

desij possidere: & verus dominus eum possidere cepit: & ego eum fundum a domino possidente eum petam: & ipse excipiat quod sit dominus fundi: ego replicabo quia secundum me fuit iudicatum, cum eum possidebam. Fr. Accursius.

k *Absolutus sit*. scilicet ita quod & suam fuisse pronuntiatum sit: aliam non ideo ius petendi haberet. argum. s. de iureiuran. l. sed & si. vel etiam tantum absolutus fuit, sed Publicianam propter emptorem interdit si a possessione cadat: & ita erit hic vnus casus specialis in quo exceptio dominij non obstat agenti Publiciana. vel forte aliud est in sententia, vt hic: aliud in iureiurando: quia sententia hoc casu maioris auctoritatis sit quam iusurandum. & facit. s. de Publ. l. j. & fin. & s. de noxalib. l. & generaliter. & de rei vindica. l. si a Titio. & l. si culpa. & j. de except. doli. l. apud Celsu. §. si a Titio.

Possessor absolutus ex eo quod dominij rei ad ipsum pertineat: si a possessione cadat, & ad actorem perueniat, potest virtute dictae sententiae ab eo recuperare. nec ille auditur volens de dominio probare: quia veniret contra sententiam. Pau.

XXIII. VLPIANVS libro nono Digestorum.

SI quis rem a non domino emerit, mox petente domino absolutus sit, deinde possessionem amiserit, & a domino petierit: aduersus exceptionem, si non eius sit res, replicatione hac adiuuabitur, At si res iudicata non sit.

Ex causa de nouo superueniente, qui primo succubuit, admittitur ad agendum. item absolutoria lata in actione quanto minoris, facit prauidicium in actione redhibitoria, quatenus ad idem tendunt: & everso. item sententia lata contra falsum procuratorem, non nocet domino si factum illius non ratificauit: etiam si postea ipsum eundem procuratorem constituit ad eandem litem: & illa sententia non obstante ille idem procurator admittetur. Pau.

XXV. IDEM libro quinquagesimo-
primo Digestorum.

SI is qui heres non erat, hereditate petierit, & postea heres factus eandem hereditate petet: exceptione rei iudicatae non summouebitur. Est in potestate emptoris intra sex menses redhibitoria agere mallit, an ea quae datur quanti minoris homo cum veniret

que redhibitio totius rei: vt si tale erat vitium quod si sciuisset, eum actor non emisset. & si vna agam, & succumbam, deinde alia velim agere: obstat mihi exceptio rei iudicatae. [SI TENEGOTIIS.] Gestor negotiorum meorum sine mandato petiit fundum meum a quodam possidente rei vindica. & succubuit: & non habui ratum quod fecit. deinde mandavi sibi vt ageret rei vindic. ad illum fundum. dicitur quod potest agere non obstante except. rei iudic. Idem est si gestor negotiorum meorum sine mandato egisset mea negotia meo nomine ad fundum mihi dandum certi cond. ex stipula. vel simili personali. & succubuit: deinde ei mandavi vt ageret pro me ad illum fundum. nam bene poterit agere. Fran. Accursius.

p *Peterit*. & succubuerit.

q *Non summouebitur*. vt. s. eod. l. si mater. §. eadem. & C. de peti. heredi. l. hereditas.

Exceptio dominij non semper obstat publiciana agenti.

non videtur petere in seruitutem post rem iudicamā contra se, & hoc de rigore. sed tamen prioris coheredis sententia seruabitur in totum de æquitate: scilicet vt totus dicatur liber, quia non potest eum seruare tantum pro parte coheredis victi: quia nemo potest esse pro parte liber, & pro parte seruus: sicut vides quando agitur de inofficio-
so testamento cōtra vnum heredem, & obtinet: tunc pro parte testamentum rumpitur: libertates verò in solidum dantur, alio coherede indemni conseruato. l. r.

a *Non potest.* quo min⁹ possit petere seruum pro quo agente alio coherede iudicatum est vt manumittatur. Azo. ad qd̄ facit supra de re iudicata. l. saxe.

b *In seruitutem.* scilicet cum aduersus hunc qui petitur, nulla sententia sit lata. ab eo enim qui petit, non videtur peti in seruitutem post rem pro libertate iudicamā, cum contra eum nunquam fuit lata sententia. vel dic, nec seruitutem videtur peti, sub. debere: quia non debet vocari ad seruitutem.

c *Pro libertate.* ex causa fideicommissi. præstada. si enim pro libertate competente lata sententia fuisset, & coheredi obstaret, quia faceret ius sententia: vt supra de libe. cau. l. diui fratres. & de sta. ho. l. ingenium. Accursius.

d *Ex causa.* quo ipso videbatur magis posse peti.

e *Sed pratoris.* licet dixerim non obstare exceptionem quo minus petam seruum, obstat tamē quo minus obtineam seruum. & hoc est, sed & prætoris & c. vel secundum aliam expositionem dic, bene dico non admitti hunc contra sententiam, sed & c.

f *Pro parte.* scilicet pro parte victi coheredis tantum: quia nemo pro parte liber, & pro parte seruus esse potest: vt. s. de libe. cau. l. duobus. & facit. s. de adi. leg. l. legata. §. si. Sed contra. C. de fer. comu. manumif. l. j. §. fin. sed illud expone vt ibi not.

g *Præstare.* aliās præstare: & aliās seruare.

h *Duobus.* scilicet filiis.

i *Agentibus.* contra scriptum heredem.

k *Placuit.* in solidum: vt & s. de inoffic. testa. l. nam & si. §. fin. & de colla. do. l. pater filium. & C. de inoffic. testa. l. cum duobus. & s. de leg. ij. l. cum filius, in princ.

l *Victoris.* in querela.

m *Consulatur.* etiam superiori casu, non solum isto.

n *Non admonito.* aliās contra. s. de re iudi. l. saxe.

o *Præcesserit.* secus si sententia pignoris causam præcessisset: vt supra de pigno. l. si superatus. & supra eo. l. si mater. §. si egero. verfi. item si rem.

Ex sextante.] **CASVS.** Quidam instituit tres heredes: quendam suum agnatum, scilicet Titium, & Sempronium, in duabus vnciis duos: alium puta Cornelium, in decem vnciis. Titius cepit possidere dimidiam totius hereditatis, & Sempronius aliam dimidiam: nunc Cornelius agit contra Titium ad id totum hereditatis quod possidet, & sic ad dimidiam totius hereditatis: dicens testamentum in quo Titius fuit institutus pro parte, & Sempronius pro alia, non tenere: vt quia falsum: & sic se tanquam proximorem ab intestato debere succedere: & succubuit. nunc vult ille idem Cornelius petere à prædicto Titio vnciam hereditatis, cum sit institutus in duabus. dicitur quod repellitur except. rei iudi. quia dicendo falsum, & succumbendo, perdidit relictū prædictum duarum vnciarum. [LATINVS LARGVS.] Latinus Largus proposuit quandam questionem, quam nunc Paulus auctor huius legis vult decidere: quæ questio talis est. Sempronius decessit, & successit ei Mæuius suus filius: bona tamē Sempronij cepit possidere Titius, dicens se heredem Sempronij, & non Mæuium & c. Mæuius cum hæc bona peteret à Titio, venerunt ad transac. & tradidit Titius Mæuio nomine transac. quædam de rebus hereditariis, item quendam suum proprium agrum ipsius Titij, quem agrum obligauerat Titius prius auo Mæuij, id est, ff. Nouum.

patri Sempronij: & etiam eum agrum obligauerat aliis: nunc alij creditores hypothecaria egerunt ad istum fundum contra Mæuium, & probauerunt eis obligatum, & sic obtinuerunt: tandem Mæuius inspexit rationes aui, & vidit prædictum fundum quem nunc amiserat. fuisse prius obligatum auo suo quàm illis credito-

ribus, vult agere Mæuius hypothecaria ad illum fundum contra illos qui euicerat illum fundum prius: illi opponunt except. rei iudi. queritur an obstet Mæutio hæc except? Et videtur quod obstat. nā si peto à te rei vind. fundum, & obtineo, & restitutus est mihi fundus: si tu eum à me vindices, obstat tibi except. nam cum iudicatum fuit per primam sententiam rem meam esse, per consequens iudicatur tuam non esse. e contra videtur non obstare excep. hoc argumento: petij à te fundum rei vind. & fuisti absolutus. postea desisti possidere illum fundum, & ego cepi possidere. si tu eum vindices, & ego dicā fundum meum esse, non tuum, non obstat mihi

Qui agit petitione here. simpliciter, & succubuit: licet causam intestati duntaxat fuerit persecutus, non auditur volens iterum agere ex testamento. Paulus.

xxx. PAVLVS libro quartodecimo Questionum.

Ex sextante^p heres institutus, qui ab intestato legitimus heres esse potest, cū de iure testamenti faceret questionem, ab vno ex institutis dimidiam partem hereditatis^r petiit, nec obtinuit. Videtur in illa petitione etiam partem sextantis^f vindicasse: & ideo si coeperit ab eodem ex testamento eandem portionem^u petere, obstat ei exceptio rei iudicatae. x

prima sententia in qua tu fueras absolutus à petitione mea: cum per hoc non fuerit iudicatum tuam esse rem. in nostra ergo questione cum Mæuius fuit conuentus hypothecaria, & de sua Mæuij hypotheca non fuit comprehensum, licet succumbat Mæuius, non obstat ei quo minus nunc possit sua hypothecaria agere. nec obstat prima sententia: quia potest esse quod hic fundus fuit obligatus illis, & etiam Mæuij auo prius: sed non potest esse quod dominium vnius fundi sit duorum hominum in solidum. videtur autem nocere Mæuij quod fuit factus dominus fundi, & sic extincta hypotheca. sed dicas quod non fuit factus dominus fundi, & sic habeat nunc actio hypothecariam non obstante etiam prima sententia. Fran. Accursius.

p *Ex sextante.* id est ex duabus vnciis, quæ est sexta hereditatis: vt instit. de here. insti. §. hereditas.

q *De iure.* id est de vicio testamenti: vt quia falsum, vel in offic. & ideo succumbens perdit relictum: vt & supra de inoffic. testa. l. Papi. §. meminisse. secus si solenne: quia tunc non perdit: vt in contrario: vt supra de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. quæ est contra. secundum R. vel verius, secundum Ioan. Azo. & Hugo. etiam si non solenne dixerit, perdit hic. & sic non refert qua ex causa de iure testamenti quærat, sed ideo dicunt huc repelli, quia proposuit petit. heredit. generalem, non expressam causam ex testamento vel ab intestato: licet postea in causæ processu ynam causam tantum fuerit persecutus: quare obstat rei iudic. exceptio, licet ex alia causa agat: vt supra eodem. l. si mater. §. denique. & §. eandem. sed si expressisset causam, puta ab intestato: nec obstat ei postea agenti ex testamento exceptio rei iudic. vt supra. l. si mater. §. si quis autem. & de peti. heredi. l. legitimam. & de inoffic. testa. l. mater. Sed an exceptio electionis? dic sic, nisi sit coniunctus vsque ad quartum gradum: vt Cod. de codicill. l. finali. Alij dicunt quod non. in personali autem simpliciter proposita omnia veniunt: licet in processu expresserit: vt supra eodem. l. & an eadem. §. actiones. & secundum hoc non valet oppositio quæ fit sic: aut petendo ab intestato scit sibi deferri ex testamento, & videtur tacite renunciare: & sic non tanquam iudicatus, sed tanquam repudiatus repellitur: vt supra de acquiren. heredita. l. filium emancipatum. aut ignorauit, & non repellitur: vt supra de acquiren. heredita. l. si is. §. finali. & quia causam expressisset: vt supra eodem. l. & an eadem. §. actiones. ideo dico quod hic non obstat, quia egit non expressam causam: vt dictum est.

r *Hereditatis.* cum ille eam possideret, & alius heres dimidiam.

f *Sextantis.* id est vnciam ex qua erat institutus.

t *Vindicasse.* & sic in ea vncia succubuisse videtur.

u *Portionem.* id est vnciam.

x *Iudicata.* sed ab alio petet aliam vnciam.

potestatem quis dicatur habere, & sic dies vtilis cedat. Primum: vt actor per se vel per alium potuerit agere. Item quod reus potuerit se defendere per se, vel per alium. Item quod sit copia iudicis. Franciscus Accursius.

a Frequens est bona ratio quare sit videndum: vt supra de lib. leg. l. legauit.

b Experiendi. Sed quomodo per hoc sciemus vtilis dies? Resp. quia haec duo paria sunt, scilicet habere potestatem experiendi: & diem vtilem cedere: vt hic patet.

c Agendi. haec ergo tria sunt necessaria, vt experiendi potestatem quis habeat, id est facultatem agendi per se vel per alium: item potestatem conueniendi eum per se, vel per alium respondentem: & ius reddetis copiam.

d Eum, scilicet reum.

e Nisi actor. quod de auctore dicit, non videtur necesse: quia & si actor impeditur, cedit vtilis dies: vt. j. eo. l. si seruus. quae est contra. Sol. currit de iure communi, vt ibi: sed actor restituitur in integrum ex clausula generali. s. ex quib. cau. ma. l. j. Vel hic de vtili. obli. loquitur, ibi de continuo: vel hic post obligationem commissam, vel contractam intercessit idonea causa quae abstulit copiam agendi. Ibi autem nil post satisfactionem acceptam contingit. Vel hic contraxit liber, ibi seruus. vel ibi erat qui poterat agere nomine domini, vt seruus in iudicio momentanea possess. nec obstat quod ibi dicit, non an is agere & c. quia de stipu. dicit, non de iudicio principali. hoc non placet.

f Apud hostes sit. & facit infra de stipu. ser. l. si seruus hereditarius. iij.

g Mandare. alij causam agendam.

h Potestatem. hic quaeritur, si citatus ad sententiam, vel ad veniendum ad ius, cum satisfecerit iudicio sisti, impeditur iusta causa non venit, mittere tamen potuit, an sit contumax, vel incidit in stipula. videtur quod sic, per. l. istam, & s. de min. l. Papi. & quib. ex cau. ma. l. sed & si per. s. aduersus. sed in illis duabus ex iniusta causa abest, ex qua poenam non praemium debet habere: vt s. de nego. gest. l. siue hereditaria. Item ista loquitur in auctore, sed tu quaeristi in reo: quia actor potest prauidere quando agat: vt j. titu. j. l. pure. s. si. Item vnum pro eo. aliud sit igitur contra eum, vt satis sit si possit mittere procuratorem. vt. s. de iureiur. l. cum qui. Item quo ad aliud, non quo ad contumaciam praesumenda. dic ergo quod procuratorem mittere non tenetur. aliam parum prodesse sibi relaxatio: vt. s. si quis cau. l. ij. s. si quis iudicio. & s. de re iudi. l. quaesitum.

i Praetoris copiam. id est nullius notionem.

k Dies, scilicet tantum. & intellige quae hic dicuntur, in diebus qui sunt vtilis quo ad sui initium & progressum: secus in his qui ad sui initium sunt vtilis tantum: sed post continui: vt infra quando appellan. sit. l. j. s. dies. & supra de edil. edict. & de redhi. l. cum sex. & infra de adulter. l. quinquennium. & supra de calum. l. annus. Item facit in fra. de adulter. l. miles. s. sexaginta. & supra de edil. edict. l. sciendum. s. fin. & l. quod si nolit. s. si quis ita. Itē quaero, an hodie corrigantur huiusmodi vtilis dies vel anni? Resp. non: nisi circa tractatum de restitu. in integ. vt. C. de temp. in integ. restitu. l. penul. & fina. quod enim non mutatur, stet: vt. C. de app. praecipimus. in fi. & de testa. l. sancimus. Item etiam in vsuca. triennij, & decē, & viginti, & triginta, & quadraginta ann. & aliis constat tempus esse continuum: vt. s. de vsucap. l. nunquam. s. in ff. Nouum.

DE DIUERSIS TEMPORALIBUS praescriptionibus, & de accessionibus possessionum.

TITVLVS III.

Ad hoc vt vtilia currant tempora, requiritur quod non sit impedimentum agendi nec ex parte actoris, nec rei, in eudicis. Dicitur in duas partes. Primo ponit causam legis condendae. Secundo ponit statutum suum. secunda ibi, & quidem. Bart.

I. VLPPIANVS libro septuagesimo quarto ad Edictum.

Via tractatus de vtilibus diebus frequens est, videamus quid sit experiendi potestatem habere. Et quidem in primis exigendum est vt sit facultas agendi. neque sufficit reo experiendi secum facere potestatem, vel habere eum qui se idonee defendat, nisi actor quoque nulla idonea causa impediatur experiri. Proinde siue apud hostes sit, siue reipublicae causa absit, siue in vinculis sit, aut si tempestate in loco aliquo vel in regione detineatur, vt neque experiri, neque mandare possit: experiendi potestatem non habet. Planē is qui valetudine im-

vsucapionibus. Accursius.

l Reddit. sed nonne omni die reddit, praeter festiatis: vt. C. de fer. l. omnes? Respon. idem & si quocumq; modo impeditus non reddat, vel non impeditus: cum & in continuis daretur restitutio: vt s. ex quib. cau. ma. l. j. & l. sed & si per praetorem. s. ij. Accursius.

peditur vt mandare possit: in ea causa est, vt experiendi habeat potestatem. Illud utique neminem fugit, experiendi potestatem non habere eum, qui praetoris copiam non habuit. Proinde hi dies cedunt, quibus ius praetor reddit.

II. MARCELLVS libro sexto Digestorum.

n In tempore constituto iudicatis, an intercalaris dies proficere iudicato necne debeat, quaeritur: item de tempore quo lis perit. Sic sine dubio existimandum est, vt auctu litis tempus intercalari die existimetur: veluti si de vsucapione sit quaestio, quae tempore constituto expleri solet: aut de actionibus quae certo tempore finiuntur, vt aediliciae pleraeque actiones: & si quis fundum ea lege vendiderit, vt nisi in diebus triginta pretium esset solutum, inemptus esset fundus: dies intercalaris proficiet tempori. Mihi contra videtur.

III. MODESTINVS libro sexto Differentiarum.

o Longa possessionis praescriptione tam in praediis, quam in mancipiis locum habere

anni vel biennij ad appell. exercendam.

p Sic sine. nunc responder. Accursius.

q Vt auctum. si sic, cum interpellatur, dies intercalaris prodest auctori appellanti. Accursius.

r Velut. id est sicut est in vsucapione. nam ibi non quaeritur tempus de momento ad momentum, & sic prodest domino rei, non vsucapienti prodest: vt supra de vsuca. l. in vsucapionibus.

s Solet. scilicet triennio. nam & haec dies intercalaris non computatur: quod prodest domino rei.

t Pleraeque. nam in rehibitoria, quia tollitur vtili, non ita de leui fieret computatio anni intercalaris, & ideo non computatur.

u Videtur. vel lege sine interrogatione, proficiat emptori. & dic in omnibus esse correctum. vel cum interrogatione: & tunc mihi contra videtur: scilicet in hoc casu posteriori. sed secundum hoc cur aliter in hoc casu: cum aliam dicatur diem intercalarem non computari in diebus anni. vt. s. de mino. l. iij. s. minorem? Respon. aliud est vbi dilatio indulgetur temporis per species, vt ita dicam, vt annua vel menstrua, vel anni vel mensis. aliud si per indiuidua, vt horum dierum. quo casu dies intercalaris computatur, quia dies intercalaris, dies est: & enumeratio dierum hoc facit: & saepe expressa nocent, quia dixit. xxx. dies: secus si menses, secundum H. vel secundum Io. & Bul. aliud vbi dilatio indulgetur a lege, & aliud vbi tempus statuitur a partibus. Vbi a partibus, obtinet quod dicitur in fi. l. Vbi a lege, obtinet quod in superiori parte. l. vt. s. de mino. l. iij. s. minorem. & j. de verb. signifi. l. cum bisextus. sic & aliam. s. de arbi. l. Celsus.

x Longa. id est. x. vel. xx. an. hodie. vt. C. de vsuca. transfor. l. j. olim biennij in Italia, sed in prouincia. x. vel. xx. forte: vt in fi. de vsucap. in princ.

y In mancipiis. si dicas praescribi cum praediis, planum est. si dicas sine praediis, quod verum puto per. l. istam, & per. l. C. de fer. fugi. l. j. sumptu ibi arg. a contrario, scilicet in non fugituo, tunc obstat. C. de agri. & censu. l. quemadmodum. sed ibi fraudulenter fiebat. Item obstat. s. de leg. j. l. si quis inquilinos. & de fun. instru.

In tempore. CASVS.

I Cum certum tempus sit constitutum iudicatis, intra quod potest appellari: item intra quod condemnatio debet solui: item intra quae instantia litis perit: dicitur quod in hoc tempore dies intercalaris non computatur, id est bissextilis: sicut nec in vsucapionibus. nec in actionibus quae certo tempore finiuntur: vt in aediliciis pluribus. secus si vendo tibi fundum pro centum: & nisi intra triginta dies soluas praecium, sit inemptus. nam in his triginta diebus computatur dies bissextilis: licet quidam contra, & male. Franc. Accursius.

m In tempore constituto. vel ad appellationem interponendam, vel de tempore ad executionem sententiae dato, scilicet quatuor mensem. Accursius.

n Intercalaris. id est bissextilis: qui qualiter coligitur, dic vt supra de minori. l. iij. s. minorē. & infra de verborum significat. l. cum bissextus.

o De tempore. triennij,

Huc ab interprete aliquo assutum erat, quae in praediis morantur, quae partes fundi sunt.

In indice tit. De diuersis temporibus, praescriptionibus & c.

Dies vtilis sunt quibus de iure nostro nobis experiri licet.

& instru. leg. l. si cui fundum . & infra de verborum significatio-
ne. l. alienationis. Respond. hic est quædam exceptio, non potest
alienari sine prædico, ergo nec vsucapi. Item contra. C. in quibus
cau. cessat long. tempo. præscript. l. in seruorum. sed ibi in simpli-
ci seruo, hic in seruo glebæ. Item quod aliquid possit tempore fieri:
quod non pacto: no. s. quemadm. ser. amit. l. nam satis. s. si verò per
latitudinem. in gl. possunt. & facit. j. de fur. l. ancilla.

S I seruus.] CASVS.

Seruus hereditatis iacentis, vel seruus capti ab hostibus, i casu quo poterat esse in iudicio, vt in momentanea possessio, accepit satisfactio. ab aduersario iudicio fisti. quæritur an statim incipit currere tempus huic satisfactio, cum durare debeat triennio hæc satisfactio? & dicitur quod statim incipit currere tempus triennij: nõ inspecto quod seruus nõ possit agere ex hac stipulatione: sed solummodo inspecto quod reus potest conueniri. aliàs esset iniquum quod ex conditione actorum rei obligatio extendatur. Franciscus Accursus.

a Satis acceperit. iudicio fisti. Accur.

b Incipiet. quo ad actionem excludendam. & sic est cõtra. j. de stipu. ser. l. si seruus heredi. iij. Solu. hic stipulatus fuit iudicio fisti in talem casum vbi agere poterat, vt in momentanea possessio, vel in possessio. absentis turbata. in quibus casibus seruo agere permittitur. nec obstat quod innuitur, quod seruus agere non potest: quia verum est ex hac stipulatione, sed de primo iudicio bene potest agere, vt dictum est. quo ad hoc autem vt incipiat deberi, idem est: quia ex vtraque incipit deberi. Sed quanto tempore tollitur hæc stipulatio iudicio fisti? Respon. quanto principalis: vt supra si quis cau. l. si eum. s. finali. vel ad plus triennio, nisi in scriptis, & nisi in causa publica: vt. C. de fideiuss. l. penultima.

c Fuerit. qui ita adesse videtur, si tria ad sunt: vt nota. supra. l. j. Accursus.

d Non an is. supra. l. j. contra. solu. vt ibi. Item facit supra de nau. fæno. l. fina. & de vsur. l. pecuniæ. s. j. & de constitu. pecu. l. hæc tenus. Sed argu. contra supra de dam. infect. l. si finita. s. eleganter. Accursus.

AN vitium.] CASVS. Titius non dominus vendidit mihi fundum, vel donauit, vel legauit, quem fundum mala fide possidebat. vel sine titulo. quæritur, an ego possim præscribere istum fundum non obstante mala fide auctoris? & dicitur quod bene possim præscribere. Idem in vsucapio. rei mobilis seruatur. [EX FACTO.] Obligauit Titio domum meam: postea eam Sempronio vendidi, & decessi. heres meus eam domum emit à Sempronio prædicto. quæritur, an heres meus possit hanc domum præscribere longo tempore contra Titium creditorem? & dicitur quod sic. successit enim heres meus in hunc fundum loco Sempronij. Franciscus.

e An vitium. personale. secus in reali: vt. C. de acquir. posses. l. vitia. loquitur ergo hic cum vitium personæ cohæret: vt dolus: vt C. de rescin. vendi. l. dolus. & supra quæ in frau. credi. l. qui à debitore. ita tamen, si ipse noluit accessione sui auctoris vt: vt. s. de acquir. posses. l. Pompo. in fi. si enim vitur accessione sui auctoris, debet vti cù sua causa & vitius: vt. s. de acquir. posses. l. Pomponius.

manifestum est.

Seruus hereditarius, vel capti ab hostibus, potest satis accipere in iudicio momentaneæ possessio. ab aduersario de iudiciis fisti, & statim tempora triennij incipiunt currere. hoc dicit.

IIII. IAVOLENVS libro septimo Epistularum.

Si seruus hereditarius, aut eius qui in hostium potestate sit, satis acceperit: a continuo dies satisfactio cedere incipiet. b in tueri enim debemus, an experienti potestas fuerit c aduersus eum qui obligatus est: non an is d agere poterit, qui rem in obligationem deduxerit. alioquin erit iniuicissimum, ex conditione actorum obligationes reorum extendi, per quos nihil factum erit quo minus cum his agi possit.

V. VLPIANVS libro tertio Disputationum.

AN vitium auctoris, vel donatoris, eiusve qui mihi rem legauit, mihi noceat, si forte auctor meus iustum initium possidendi nõ habuit: f videndum est. Et puto neque nocere, g neque prodesse. nam denique & vsucapere h possum quod auctor meus vsucapere non potuit. Ex facto i propositum est, quendam, cum re pignori l dedisset, eandem distraxisse: heredemque eius redemif-

s. cum quis. & j. tit. j. l. apud. s. de auctoris. si verò sit rei coherens vitium, vt furtum, emptori quoque nocere constat, & omni qui quoquo modo rem acceperit: vt. j. tit. j. l. apud. s. de auctoris dolo. & s. si quis autem. & C. de acquir. posses. l. vitia.

f Non habuit. quia forte habuerit rei alienæ scientiam, vel nõ habuit titulum.

se. quæritur an heres aduersus pignoris persecutionem exceptione longæ possessionis vti possit. Dicebam hunc heredem qui pignus ab extraneo redemit, posse exceptione vti: quia in extranei locum successit, non in eius qui pignori dederat: quemadmodum si ante k redemisset, & sic deinde heres extitisset. l

Accessio possessionis procedit de possidente ad secundum vel tertium possidentem, non ab eo qui titulum habet, & tamen non possidet. hoc dicit.

VI. AFRICANVS libro nono Quæstionum.

Si duobus eandem rem separatim m vendiderim: ea t possessio quæ vtramque venditionem n præcesserit, soli priori emptori, cui & tradita sit, proficit. Denique & si quam rem tibi vendiderim, rursus à te emam, & Titio vendam: & meam omnem o & tuam possessionem Titio accessurum, * videlicet quod & tu mihi, & ego ei possessionem præstare debemus.

Vendidi tibi seruum, & conuenit, vt nisi certa die pecunia soluta esset, inemptus esset. quod cū euenerit, p quæsitum est, quid de accessione tui q temporis putares. Respondit, id quod seruari seruetur cū redhibitio r sit facta. huc enim per-

& l. aliud. s. fina. quidam tamen dicunt quod hic replicatur contra heredem de æquitate. argu. supra quibus modis pign. vel hypothecæ. sol. l. sicut. s. illud. & pro eis est argu. contra. s. titu. j. l. penultima. s. fina. in eo quod durat & ibi hypothecaria dominio acquisito creditori: sic hic durat dominio acquisito heredi ex alia causa.

S I duobus.] CASVS. Vendidi fundum Titio, & tradidi ei: eundem fundum vendidi Sempronio. dicitur quod tempus quo possedi, proderit Titio ad præscript. complendam. Sed pone quod vendidi fundum Sempronio, & tradidi: eundem redimo ab eodem, & vendidi Titio. dicitur quod tempus quo ego possedi, & Sempronius possedit, proderit Titio. [VENDIDI.] Seruum alienum quem bona fide possidebam, vendidi tibi pro centum hoc acto. vt si non soluas prædictum pretium vsque ad annum, sit inemptus. euenit quod non soluisisti pretium tempore statuto: & sic fundus reuertitur ad me. quæritur an tempus quo tu possidisti, pro sit mihi ad vsucap. eius serui complendam. & dicitur quod idem esse debet in hoc casu quod seruatur cum ex causa redhibet. rehabuissim seruum: vel quia eundem emissem à te. & sic tam primum tempus quo possedi seruum antequam venderem, & tempus quo emptor eum possedit, & hoc quo nunc possideo: coniunguntur simul ad vsucapionem complendam. Franciscus.

m Separatim. primo vni, secundo alij.

n Venditionem. facit. C. de rei vindi. l. quoties. & s. de publi. l. siue. j. & quod ibi no.

o Omnem. id est priorem & posteriorem.

p Euenerit. id est quia pecunia non fuit soluta intra tempus conuentum: & sic emptor tenebatur rem reddere venditori. Acc.

q Tui. emptoris.

r Redhibitio. per actionem redhibitoriam. Accursus.

g Neque nocere. cū contra me agitur, sed cum ego ago, obest si habeo lucratiuam causam, vt in contrariis. j. titu. j. l. apud. s. si quis autem. & supra de exceptio. l. si rem. Itē non nocet mihi nisi velim vt accessione quod possum ad præscript. triginta annorum. Item etiā iure veteri ad præscri. decē vel viginti ann. vt supra de acquir. posses. l. Pomponius. s. cum quis. & s. fina. sic. C. de præscri. long. tempo. l. j. sed hodie secus in hac, scilicet decem vel viginti ann. vt in authent. tibi possi-

ta. & adde quod nor. j. de regulis iu. l. quod ip-sis. & facit supra de Publicia. l. eum qui. s. prætor.

h vsucapere. facit supra pro emp. l. qui fundum. s. procurator. & institutu. de vsucapio. s. quod autem.

i Pignori. scilicet in illa. Accursus.

k Si ante. scilicet quàm esset heres.

l Extitisset. not. ergo quod plus iuris habet heres, quàm defunctus: vt supra de petio. heredi. l. & non tantum. s. veniunt. & sic est argumen. contra. infra de regul. iuris. l. qui in ius.

† Legēdum mea, quia htera M, præcedēs geminari debet, vt mos est libraiij Florē. quod ostendunt Græcorū libri li. st. βερδινε tit 3.

* accessuā.

† Bal. in l. eū qui. s. in hac. & ibi Ang. in s. prætor ait. s. de Public. in rem act. & Arc. in l. Pompon. s. cum quis. s. de acquir. posses. omnes reputat istū text. singul. ad hoc, quod licet aliàs multa fides auctoris noceat heredi, vt etiam nõ possit præscribere ex persona sua, per scriben. cano in c. si diligēt. extra de præsc. tamē vbi heres ante mortē defuncti, vel post acquisiuit aliquē titulum particulare i re, ex quo etiā si non esset heres, possit illa præscribere: nõ nocet sibi vitium defuncti. Bol.

a *Haberi*, nisi agatur vt sub conditione veditio contrahatur. t[un]c enim n[on] vsucapit emptor: vt supra pro emptore. l. ij. §. si sub conditione. ideoque eius n[on] vtetur accessione: vt supra de acquire. poss. l. Pomponius. §. si is. Item contra. §. tit. j. l. si a te. §. fina. Solum aliud in illa exceptione. vel sol. vt ibi. Accursius.

b *Ipsu[m] t[em]pus*. quia possidet posteaqua[m] redhibitus est homo.

c *Accessio h[ec]*. scilicet dicta.

d *Cum eo*. scilicet tempore. q. d. accessio dicti temporis.

e *Redhibitus sit*. large dicit redhibetur, cu[m] referatur ad hanc tria responsa, scilicet ad pactu[m] legis com. vel additionis in diem, item ad redhibitoriam, & ad secundam emptionem, de quibus tribus tagit hic §. & facit. §. de vsucap. l. si homine. & de acquir. posses. l. Pomponius. §. pr[ae]terea.

f *Quisquam*. Pone casum secundum Io[ann]em. In parte fluminis piscatus sum pluribus annis: & cum nunc essem in actu piscandi, quaedam ibi ad piscandu[m] venientem prohibere volo. dicitur quod possum. Vel aliter pone casum vt in glo. domini mei Accursius quae incipit, supra de vsucap. & c. Franciscus Accursius.

g *Diuerticulo*. i. in parte fluminis.

h *Prohibet*. §. de vsucap. l. fina. contra. sol. hic piscatus est spatium. xxx. vel xl. an. ibi spatium minori. vel hic sine incommodo vicinorum: ibi cum incommodo. vel secundum Io[ann]em. hic in quasi possessione piscandi fuerat, ibi non. & secundum hoc non est contra. §. de iniur. l. iniuriarum. §. si. vbi dicitur teneri iniuriarum: quia hic in possessione piscandi, ibi non. vel dic quod rescriptum praecesserat. sed tunc obiicitur: si rescriptum ex hoc habuit, nullo tempore praescript. opus est. sed respond. quia & aliam praecedente rescripto opus est praescriptione: vt Cod. de fun. pa. l. si. Item videtur contra, scilicet quod rescriptum cum praescriptione simul non habeant locum, extra de rescrip. c. veniens.

i *In accessione.* CASVS. Cum seruum alienum vsucaperem: seruus fugit. dicitur quod tempus quo fuit in fuga, computatur in vsucapione complenda. & ita loquitur prin. glof. hic positae, quae incipit, putatio & c. Vel aliter pone casum vt in eadem glof. Fr. Accursius.

l *Seruus*. nisi diu steterit in possessione libertatis paratus suscipere iudicium liberale, vel nisi in medio tempore fuerit ab alio possessus: vt supra de acquiren. posses. l. j. §. per seruum. & l. possideri. §. si seruus. & l. per eum. §. fina. & supra de vsuca. l. si is qui. §. si seruus.

m *Domino*. putatio. sic. C. de praescr. long. temp. l. j. & supra de co. dict. indebi. l. seruo. si enim esset dominus, non vsucaperet: vt. §. de vsucap. l. sequitur. §. lana. vel dic quod verus dominus erat: sed praescribit contra ac. quod metus causa: & contra vtilem in rem: vt. C. quod metus causa. l. iiii. vel erat is qui dominus factus contra creditores praescribit: vt. C. si aduer. cred. l. j. & ij. & facit. §. de fur. l. serui & filij. §. si. Accursius.

n *Rescriptis. Diuina*. id est longae. quod dic vt supra eo. l. logae. Accursius.

o *Intra quatuor.* CASVS. In hoc princip. dic casum vt in glof. domini mei Acc. quae incipit, bona vacantia fisco & c. [QUADRIENNII.] Quadriennium quo praescribitur nuntiatio vacantium bonorum, non incipit currere ex opinione hominum, id est extunc quando credunt bona esse vacantia: sed extunc quando ff. Nouum.

inde haberi, ac si retrorsus homo mihi venisset: vt scilicet si venditor possessionem postea nactus sit: & hoc ipsum tempus, & quod venditionem praecesserit, & amplius accessio h[ec] ei detur, cum eo quod apud eu[m] fuit a quo homo redhibitus sit.

VII. MARCIANVS libro tertio Institutionum.

S I quisquam in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit: alterum eodem iure vti prohibet.

VIII. VLPIANVS libro primo Regularum.

IN accessione temp[or]is & id tempus quo in fuga sit seruus, domino eius procedere verum est.

Res soli, id est res immobiles praescribuntur longo tempore: de quo etiam habuisti supra eo. l. logae. Franc. Accursius.

IX. MARCIANVS libro quinto Regularum.

R escriptis quibusdam diu magni Antonini cauetur, vt in rebus mobilibus locus sit praescriptioni diutinae possessionis.

X. PAPINIANVS libro tertio decimo Responsorum.

INtra quatuor annos vacantium bonorum delator facta

nemo vult succedere ex testamento, vel ab intestato, vt quia omnes repudiauere. Fran. Accursius.

I *Intra quatuor.* bona vacantia fisco quidam sine titu. possidebat. detuli fisco. extunc praescribit quadriennio. sed si ego desistam, interim, non prodest secundo agenti mea nuntiatio. ad hoc. C. de quadri. praescr. l. j. & §.

denuntiatione desistit. post quatuor annos secundo delatori venienti prior nuntiatio, quo minus praescriptione temporis summo-ueatur, non proderit, nisi prioris praeuaricatio detegetur. quo declarato, praescriptio, sed & negotij quaestio perimetur. Quadriennij tempus, quod bonis vacantibus nuntiandis praescriptum est: non ex opinione hominum, sed de substantia vacantium bonoru[m] dinumeratur. Quatuor autem anni post irritum testamentu[m] factum, & intestati possessione ab omnibus repudiatam, qui gradatim petere potuerunt, vel temporis finem, quod singulis praestitutum est, computabuntur.

Quod defunctus non potuit vsucapere, nec heres poterit, licet ignoret vitium defuncti. h. d.

XI. IDEM libro secundo Definitionum.

C Vm heres in ius omne defuncti succedit, ignoratio- ne sua defuncti vitia non excludit: veluti cum sciens alienum illum, illo, vel precario possedit. Quamuis enim precarium heredem ignorantem non teneat, nec interdicto recte conueniatur: tamen vsucapere non poterit,

f *Praescriptum est*. vt intra hoc tempus nuntietur. **g** *Et intestati possessionem*. id est bonorum possessionem. **h** *Gradatim*. colligitur ergo quod tunc demum sunt vacantia, cu[m] priuatus non habet ius petendi: vt. C. de cadu. tol. §. fina. & C. de bo. vacan. l. vacantia. lib. x. Accursius.

i *Prastitutum est*. ad deliberandum. & facit insti. de vsucap. §. si. **x** *Computabuntur*. & post denuntiationem fisco factam, quod dic vt no. C. de quadrien. praescr. l. j. Accursius.

C Vm heres.] CASVS. Si testator rem quandam mobilem habebat precario, & decessit relicto herede: dicitur quod heres hanc rem non potest vsucapere, licet ignoret eam rem precario fuisse defuncto concessam. nam cum heres in ius omne defuncti succedit, ignorantia heredis vitia defuncti non excludit: & sic non potest vsucapere heres quod defunctus non potuit vsucapere. idem est in praescriptione rei immobilis concessae defuncto precario, vt heres eius non possit vsucapere. Fran. Accursius.

y *Vitia*. scilicet personalia: quia hic de personalibus loquitur: vt §. de acquir. poss. l. Pomponius. §. si qui. & §. fin. Acc.

z *Sciens*. scilicet defunctus.

a *Conueniatur*. vt. §. de preca. l. cum precario. §. si. Sed contra in co. tit. l. quaesitum. §. si. Sol. non tenetur, vt hic, nisi possideat, vel dolo delierit possidere, vt ibi. sed certe hic videtur loqui de possidente. vel non tenetur heres sicut defunctus: quia non tenetur nisi possideat, vel dolo delierit possidere. vel aliter non tenetur ab initio. cum sit ignorans, & delineret possidere, cum putat suum esse: quia re sua abuti putat: vt. §. de peti. here. l. si quid possessor. §. sicut. sed ex post facto, id est postquam fuit certioratus: & sic ia tenetur. & licet desinat possidere, tenebitur. argu. §. tit. j. l. ij. §. circa. & §. & generaliter. Vel dic, tenetur interdicto propter possessionem defuncti: vt ibi. de precario non tenetur propter sua possessionem: quia ad heredem non transiit. vel hic de directo, ibi de vtili. vel hic ignorans tenuit. ibi sciens.

b *Non poterit*. quia heres sciebat rem alienam.

detuli fisco. extunc praescribit quadriennio. sed si ego desistam, interim, non prodest secundo agenti mea nuntiatio. ad hoc. C. de quadri. praescr. l. j. & §.

de vsucap. l. quauius. & §. de iure fil. l. j. §. fin.

m *Delator*. id est denuntiator.

n *Denuntiatione*. simpliciter, non per contestationem, vel iudicariam conventionem. alias contra: vt. C. de praescr. xxx. an. l. sicut. & l. cum notissimi. in princ. vel dic per contestationem. sed ipsa non egredietur personam, cum ciuilibus interruptio sit: vt. C. de non nume. pecu. si cui. & supra ne de sta. defun. l. ij. §. praescriptio. Sed quomodo potest illud dici, cum primus & secundus defert nomine fisco: ergo non debet obstare secunda exceptio, cum ipse defert gerendo negotium fisco: sed forte hoc accidit ideo, quia primus delator desistit, vel fisco intra quadrienniu[m] ratum non habuit. arg. §. rem ra. ha. l. bonoru[m]. Accursius.

o *Temporis*. quadriennij.

p *Praeuaricatio*. facit. C. de sen. aduer. fil. l. j. & de prauari. l. ij.

q *Perimitur*. corruptore habito pro confesso: vt. §. de iure fil. l. ei qui. Accursius.

a] Delatores qui dicuntur, pulchre Buis. plurimu. de iur. & facti ig. no solum praescr.

* sex ex.

* rebus soli.

a *Possessione*. alia quam precaria, & dic possessione, id est praescriptione quae venit ex possessione.
b *Defendetur*. scilicet heres qui possedit longo tempore. computato illo testatoris, vel non computato.
c *Exordium*. est enim intuendum exordium in persona testatoris,

quia ista eadem persona intelligitur: vt in princi. huius. l. & C. de fruct. & lit. expen. l. ij. & C. de acquire. possess. l. vitia. & s. de vsuca. l. sequitur. §. heres. & l. si is. §. j. versic. Marcellus. secus in singulari successore: vt supra. l. an vitium. & adde hic quod no. §. de Publicia. l. si ego. §. partus. & C. pro herede. l. nihil.

Reditor.] CASVS. **C** *Fudū obligauit Titio. eūdem Sempromio vēdidi, vel ex alia simili causa tradidi. Sēpronius tenuit illum fundum. x. vel. xx. annis: & sic est tutus excep. praescript. contra hypothecariam. postea Sempromius istum eundē fundum vendidit Cicero. ni. dicitur quod hec eadem exceptio quae cōpetebat Sēpronio, cōpetit Cicero. ni cōtra Titium hypothe. agētem. Francisc.*

Eandem exciptionem. facit. C. si aduersus credi. l. j. & ij. & s. titu. j. l. exceptio. Accursius.

In omnibus.] CASVS. **I** *In bonis delatis fisco, si fiscus non petat, & stet per. xx. an. repellitur deinceps except. praescrip. nisi in casibus quibusdam in quibus minora tempora statuuntur: vt est in bonis vacantibus, de quibus habuisti supra hoc eodem titu. Item in alio casu quem dic vt in glos. hic posita quae incipit, minora tempora & c. [REIPUBLICAE.] Administrator reipublicae rationes reddidit, & subscriptae & expunctae, id est cancellatae sunt. vsque ad viginti ann. viuentē administratore, & eo mortuo vsque ad. x. annos poterit venire cōtra illam computationem: vltra illud tēpus non. Franc.*

In omnibus. vbi fiscus actor est.

f *Tempora.* minora tempora statuuntur in bonis vacātibz: vt. §. eo. l. intra. Item in bonis in fisco commissis ob vectigal non solutu: vt. C. de vectiga. l. ij. Item in alio casu: vt. §. ad Sila. l. in cognitione. aliās ergo contra fisco currit praescriptio. xx. an. vt hic, & §. j. de requi. re. l. ij. ij. & iij. Sed contra. C. de praescrip. xxx. an. l. omnes. & l. competit. & C. de fac. san. eccl. l. fi. Solu. quidam dicunt q̄ hic dicat de praescriptione quā fisco obicit alij, non quam alius fisco. quod non placet. imō de vtraq; siue vtriusque. Alij dicunt q̄ fisco obicitur praescriptio. xx. an. in casibus illis. s. vbi minora tēpora sunt statuta: & verba illa casib. exceptis, possunt ponere iuxta verbum illud, constitutum est. Sed nec hoc placet. Alij dicunt quod hic loquitur quādo quis administrauit rationes fisci, ibi in aliis personalibus, pro quibus est. §. j. proxi. §. Alij dicunt, & bene, in delatis nondum quāsitis hic loquitur, quae fisco deferuntur variis ex causis: vt. §. de iure fisci. l. j. illa omnes. & illa, competit. in quāsitis. & illa. l. vt inter diuinum. quae est. l. fi. C. de sacrosan. eccl. in rebus ciuitatum aliarum, nō Romanā: & in specialib. quatuor casib. loquitur, & secundū hoc nil est contra. Vel dic q̄ generaliter loquatur in quāsitis & quārendis, & illas tres solue vt in qualibet earum no. Item contra. C. de fundis rei pri. l. eum. lib. xj. vbi. xxx. an. praescribitur seruus pub. sed ibi de seruo principis dicit. praeterea est ibi fauor curiae praescribentis, quae etiam naturales filios facit legitimos: vt insti. de nup. §. fi. Item fallit hec lex. C. de fun. pa. l. fin. Penultimam solutionem approbo.

Præscriptio an & qualis possit in fisco per priuatu seu pū uilegiatum obici.

quod defunctus non potuit. Idem iuris est cum de longa possessione quæritur. neq; enim recte defendetur, cum exordium ei bonæ fidei ratio non tueatur.

XII. PAVLVS libro sextodecimo Responsorum.

C Reditor qui praescriptione longæ possessionis à possessore pignoris summueri possit, pignus distraxit. quæro, an possessori salua sit exceptio aduersus emptorem. Paulus respondit, etiā aduersus emptorem eandem exceptionem competere.

XIII. HERMOGENIANVS libro sexto iuris Epitomarum.

I N omnibus fisci quæstionibus, exceptis causis in quibus minora tempora seruari specialiter cōstitutum est, viginti annorum praescriptio custoditur.

Reipublicae rationes subscriptae & expunctae, aduersus eum quidē qui administrauit, vltra viginti: aduersus heredem verō vltra decem annos retractari non possunt.

XIII. SCAEVOla libro singulari Quæstionum publicè tractatarum.

D E accessionibus possessionū nihil in perpetuum neque generaliter definire possumus. *i*

g *Expuncta*. id est cancellata: & pōne erratum fuisse in computatione. sic. §. de re mili. l. ex causa. sed quid sit proprie dispungere, legitur. §. de ver. signi. l. cognoscere. §. j. Accursius.

D E accessionibus.] CASVS. Quādo possessio vnius accedit alij, non potest generaliter de hoc doctrina tradi: cum in sola æquitate consistat. scias tamen quod possessio alicuius prodest ei qui in locum eius succedit: siue ex causa cōtractus succedat: vt ex veditōne vel simili: siue ex vltima voluntate, vt heres, itē legatarius & similes. hic est quod possessio veditoris prodest emptori. item possessio debitoris prodest creditori cui dictam rem obligat. Itē si creditor obligat eam alij: prodest huic secundo creditori possess. primo obligantis: vt sic completa vsucapione habeat directā hypothecariam, donec soluat debitū primo creditori. Item si gestor negotiorū tuorum obligauit mihi rem quam possidebas & vsucapiebas: & tu postea habuisti ratum: proderit mihi possessio tua vt compleam vsucapio. predictae rei. Item si obligasti mihi rem quam vsucapiebas, hoc pacto apposito, vt si non luas vsque ad carnis priuuium, possim eam vendere: si eam vēdo ex forma pacti, emptori proderit possessio tua ad complementā vsucapionē. Frā.

consistunt enim in sola æquitate. Planè tribuuntur his qui in locum aliorum succedunt siue ex contractu, siue voluntate. *k* heredibus enim, & his qui successorum loco habentur, datur accessio testatoris. *l* Itaque si mihi vendideris seruum, vtar accessione tua. & si mihi pignori dederis, & ego eandem rem alij pignoraui: meus creditor vtetur accessione tui temporis tam aduersus extraneum quam aduersus teipsum, quamdiu pecuniam mihi non exolueris. *n* Nam qui me potior est, cum ego te superaturus sim, multo magis aduersus te obtinere debet. *p* Sed si pecuniam mihi solueris, hoc casu accessione tua non vtetur. Item si absente te is qui negotia tua videbatur administrare, seruum mihi vendiderit: tūque reuersus ratum habueris: omnimodo accessione vtar.

Item si mihi pignori dederis, & conuenerit, nisi pecuniam soluisses, licere ex pacto pignus vendere, idque vendiderim: emptori accessio tui temporis dari debet, licet inuito te pignora distracta sint. iam enim illo in tempore quo contrahebas, videri te *q* concessisse venditioni, si pecuniam non intulisses.

i *Possumus.* sic supra de legi. & senatus con. l. neque leges. & supra de vsur. l. mora. Accursius.
k *Ex voluntate.* scilicet vltima.
l *Accessio testatoris.* vt. §. pro emptore. l. ij. §. etiam.
m *Accessione.* vt. §. de contrahen. empt. l. dolia. §. eū qui. & §. quorum lega. l. j. §. illud. & §. de vsuca. l. id tempus. & §. de except. rei iudi. l. fin. Accursius.
n *Non exolueris.* ad quod est. §. de pign. l. grege. §. cum pignori. & de pigno. act. l. petenti. Accursius.
o *Superaturus.* qui me superaturus est: multo magis te superabit, cum ego te superaturus essem. Accursius.
p *Debet.* vt habeat directam hypothecariā completa vsucapio. quasi à domino res obligata videatur: alioquin vtilem haberet, vt. §. de pignori. si ab eo. sed fallit hæc regula: vt. §. qui po. in pig. l. Claudius. Item. §. ad Tertullia. l. ij. §. obiicitur. & l. æquissimum. §. si ex filio. & insti. ad Tertullia. §. pater. scilicet in matre defuncti & auo. Item in authen. qui. mo. nat. effi. sui. §. discretis. col. v. & §. ad Trebel. ex facto, scilicet in muliere quae excludit naturales filios excludentes cognatos. Item fallit in muliere quae praefertur his quorum pecunia res refectae sunt: non tamen habentibus expressas hypothecas: vt in auth. de æqua. do. §. his consequens. col. vij. & §. qui po. in pig. l. interdum. item. §. de iniusto testa. l. pe. Itē si diligo te, tu illum: non sequitur quod ego diligam illum. Itē si ego sum tuus vasallus, & tu alterius: non sequitur, ergo ego sum illius. possit tamen dici quod in turbatione in. l. allegata, Claudius. non fallit, quia ibi non ex natura contractus, sed propter re iudicatam. i. ne praedictet inter alios. Item in secundo casu non fallit, quia ibi pater nō poterat excludere matrem, & ita nō pro cedit arg. quid enim ad rem si alibi excludit? Idē respon. in patre. nam pater non excludit auum: vnde non potest procedi.
q *Concessisse venditioni.* & sic sufficit semel velle. sic supra de aqua plu. ar. l. in diem. & supra de acquir. heredi. l. si quis mihi bona. §. fina. Accursius.

* Flo. videri concessisse.

a]legēdū est hic Turbone non turbatione, qđ nomē est factū pio medio credito: vt apparet ex ead. l. Claudius.

In usucapione.] **CASVS.** In usucapione complenda sufficit tãgi ultimã diẽ triennij, vt habeatur pro cõpleta. [ACCESSIO.] Si rem alienam quam bona fide possidebas, mihi vëdidisti: proderit mihi tẽpus quo tu eã possidisti. Item tẽpus quo auctor tuus possedit, vt sic citius cõpleã usucap. Secũdo dicit: medius auctorum meorũ non possedit rẽ: vt puta vëditor venditoris mei. præcedentiũ possessio non proderit mihi: sed auctoris mei possessio. Scias ergo q̃ possessio eius à quo emi, vel à quo emit procurator meus pro me: prodest mihi. Itẽ si emi à procuratore Titij rem à Titio possessã, & Titio hoc volẽte: prodest mihi possessio Titij. Sed pone quod Titius Sempronio mãdauit vt vëdat quandã rem à Titio possessã: & Sëpronius hoc idem mãdauit Cornelio. dicitur q̃ non aliter pos. prodest mihi nisi voluntate Titij hoc esset factũ, quod expone vt in gloss. domini mei Accur. Sed pone quod emi quandã rem à filio tuo, vel seruo tuo: an tempus quo tu pater possidisti, proficit mihi? Dicitur q̃ non nisi tua voluntate vendidit, vel nisi habuerit liberam administratiõnem peculij. Itẽ si emi rem pupilli, vel adulti, vel furiosi, à tutore eius vel curatore: possessio pupilli vel adulti proderit mihi. Itẽ si ventris nomine, aut causã rei se uandã in possess. quis fuerit missus rei quã tu possidebas, & eam rem à te emi, etiam hoc tẽpus quo alius eam detinuit, proderit mihi [HÆ AVTEM.] Quod dictum est pos. vëditoris prodesse emptori: intelligendum est de pos. quam habuit antequam venderet: non de ea quam posteaquam vendidit habuit. & licet tempore quo vendidit, non possidebat rem quam vendidit, sed emptor eam possidebat ex causã depositi, vel simili: tamen tempus quo venditor possedit, proderit emptori. Item si heres rẽ hereditariam vendidit: tempus quo testator possedit, item tẽpus quo heres possedit, proderit emptori. Fran.

† quidã legendũ aiunt cui. vëdendũ.

† eo tempore quo.

XV. VENVLEIVS libro quinto Interdictorum.

In usucapione ita seruatur, vt etiam si minimo momento nouissimi diei possessã sit res, nihilominus repleatur **v** usucapio: nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tẽpus. Accessio possessionis fit non solum temporis quod apud eũ fuit vnde is **e** emit: sed & qui ei vëdidit vnde tu emit. Sed si medius aliquis ex auctoribus nõ possederit: præcedentiũ auctoriũ possessio non proderit, **d** quia coniuncta non est: sicut nec ei qui non possidet, auctoris possessio accedere potest. **e** Item ad iiciendum est, **f** vnde emit: aut vnde is emit, cui tu emendũ mandaueras: & quod apud eum qui **†** vendendam ***** mandauit. Quod si is quoque cui mandatũ erat, **g** alij vendendum mandauerit: non aliter huius qui postea mandauerat, dandã accessiõnem Labeo ait, quã si id ipsum dominus ei permiserit. **h** Sed & si à filio vel seruo rẽ emerit, accessio tẽporis & quod apud patrẽ aut dominum fuit, ita dãda est mihi, si aut voluntate patris dominive, aut cũ administratiõne peculij haberet, vendidit. **i** Itẽ dãda est accessio cũ eo **†** quod apud pupillũ fuit, à cuius tutore, cũ is tutelã eius administraret, **k** emit. Idẽque in eo qui à curatore pupilli furiosive emerit, seruãdum est: & si ventris nomine, aut eius quã rei seruandã causã in possessiõne esset, dotis ***** suã nomine deminutio factã sit. nam id quoque tẽporis accedit. **l** Hæ autẽ accessiõnes nõ tã latẽ accipiendã sunt, quã verba earũ patent: vt etiam si post vëditionẽ traditionẽque rei traditã apud vëditoreẽ res fuerit, **m** proficiat id tẽpus emptori: sed illud solũ quod ante fuit, licet vëditionis tẽpore eã rẽ vëditor nõ habuerat. **n** Ei cui heres rẽ hereditariã vendidit: & heredis tempus & defuncti debet accedere.

XVI. PAVLVVS libro tertio ad sabinum.

Accessio sine nostro tempore nobis prodesse nõ potest.

DE DOLI MALI ET METUS EXCEPTIONE. TITVLVS IIII.

More prudentis philosophi ponit diuisionẽ suã, dicẽs: Primo videndũ esse quã de causã hæc doli exceptio sit inuenta. Secundo, quomodo fiat dolus. Tertio, contra quas personas detur. Quarto, quãto tempore duret: postea prosequitur membra sua declarãdo.

I. PAVLVVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Võ lucidius intellegi possit hæc exceptio: primo de causã videamus quã re proposita **q** sit: deinde quemadmodũ dolo **r** fiat: per quã intellegemus quando obstat **e** exceptio. deinde aduersus quas personas locũ habeat. nouissimẽ inspiciem **t** intra quã tempora competit ex-

metus causa. At cõtra sicut cõcurrere simul illa actiones possunt in eũ qui metũ intulit, ita & exceptiones, q̃ est in exceptionibus mirũ minus. nec enim subsidiaria sunt sicut actiones doli mali, sed cõcurrũt cũ exceptione pacti vel nõ numerata pecunia, vel rei vëdita & tradita, vel quã alia in factũ item actio de dolo temporaria est, exceptio perpetua. Porro in quibus causis doli vel metus exceptiones locum habeant & quibus personis obiciantur hic titulus declarat. Cuiacius.

Võ lucidius.] **CASVS.** Vt hæc exceptio doli recte intelligatur, est primo videndum quã de causã fuit inuenta. Secundo, quomodo fiat dolus: & sic per hoc sciemus quando obstat exceptio doli. Tertio dicit, videndũ est contra quas personas obiici possit hæc exceptio. Ultimo videndum erit quanto tempore duret hæc exceptio. Et certẽ scias quod hæc exceptio est inuenta ideo, ne dolus alicuius ei quod ius ciuile admittebat, contra naturalem æquitatem proficit, quod dicitur in glo. hic posita. Item sciendum est quod ex eo quod fit, præsumitur dolus quandoque in contractibus: quandoque in testamentis: quandoque in legibus. & da exempla vt in glo. Franc. Accursius.

- p** Quo lucidius. quo, pro vt. Et nõ quod qualibet res diuisa melius intellegitur: vt instit. de leg. §. sed non vsque.
- q** Proposita. de hoc dicit statim. §. ideo. & infra l. proximi. in principi. & §. circa.
- r** Dolo. de hoc dicit. j. ea. l. §. sed an dolo. Accursius.
- s** Quando obstat. id est quibus casibus, quod dicitur vt. j. l. proximi. §. j. & idem dicit proximi. dictum, scilicet contra quas personas detur.
- t** Inspiciemus. vt. j. eod. l. pure. §. fi.

Res quilibet diuisa melius intellegitur.

a] Ista gl. est sing. ad hoc quod in præscriptiõne 30. vel 40. annorũ requiritur totum tempus esse cõpletũ adeo quod si vna dies, vel etiã momentũ vltimi diei superesset: nihil esset scriptiõne 30. vel 40. an. Bolog.

a In usucapione. triennij, & x. vel. xx. an. vt & supra de usucap. l. in omnibus. quã est contra. & est ratio: vt. s. de liberis & posthu. l. cum quidam. vel hic contra reales: ibi contra personales. prima placet & facit infra de verb. signifi. anniculus. Sed argu. contra supra de auro & arg. leg. l. & si non sint. §. quid ergo. & supra de mino. l. denique. §. minorem.

b Repleatur. id est compleatur.

c Vnde. id est à quo. Accursius.

d Non proderit. vt hic, & supra de acquir. pos. l. Pomponius. §. que situm.

e Potest. vt & j. de acquir. pos. l. Pomponius. in fi.

f Item ad iiciendum est. casibus prædictis.

g Erat. scilicet vt venderet.

h Permisit. semper autem concessum intellegitur, nisi sit prohibitum: vt supra manda. si procuratorem. §. j. sed quidam dicunt hic esse speciale, vt exigatur permissio specialis. Accursius.

i Vendidit. vt supra de usucap. l. si seruus.

k Administraret. sunt enim quidam qui non administrant: & de his dicit vt. s. de aucto. tuto. l. & si pluribus.

a *Civilis*. nam tenet obligatio de iure civili: sed opponitur exceptio de iure prætorio, vt. C. de iniuri. stipul. dolo.

b *Ex facto*. id est ex qualitate facti: vt. C. de rescin. vendi. dolus. vel aliter, id est ex eo quod factum est vel commissum, dolus præsumitur: vt. §. man. l. dolus. & l. si procurator. §. dolo. & §. si igno- rantes. Sed oppo. quòd aliàs dicitur ex perspi- cuius iudiciis debere p- bari: vt. C. de dolo. l. do- lum? Respon. & tunc il- lum admittum probat cum ex qualitate facti perspicue ostendit. Itē oppo. qui dolum dicit &c. vt. §. de pba. l. quo- riens. §. qui dolo. Respō. satis probatur dolus, si qualitas facti in qua est dolus probatur.

c *In contractibus*. da exē plum de incidēti, & de eo qui dat causam con- tractui: vt. §. de actio. emp. Iulia. §. si vëditor. & §. seq. & de dolo. l. & eleganter. in prin. & j. eo. per multas. ll.

d *In testamentis*. eden- dis vel supprimendis: vt. C. si quis ali. testa. prohi. l. j. & ij. & C. ad l. Cornel. de falsis. l. eū. C. de inoffi. testa. l. fra- tris. in fi. & supra de le. ij. l. cum pater. §. Titio. Accursus.

e *In legibus*. condēdis, vel interpretādis, nō cancellādis: vt facie- bat quidam Valicosius Papiensis. nam iudici interdum interpre- tari permittitur: vt. j. de appella. l. ab executore. Accursus.

P *Alam autem est.* **CASVS.** Nunc dicit quòd hæc exceptio est inuenta ex ea causa ex qua de dolo: & est ista, scilicet ne mali- tia alicuius sit ei lucrosa. Secūdo vult dicere in quibus casibus ha- beat locū hæc exceptio, & quibus personis obiiciatur. & est sciē- dum, quia hæc exceptio obstat ei qui dolum cōmisit in ea re quā petir: nec sufficit ab aliquo commissum dolum. nam exceptio ex alterius dolo alteri non obstat, nisi ex dolo testatoris, ex cuius do- lo potest opponi exceptio contra heredem. & idem in similibus, quæ exempla habes in glos. hic posita quæ incipit, nocet quidem heredi &c. persona autem eius qui eam opponit, est hæc exceptio in rem. sufficit enim in ea commissum dolum ab eo qui vult age- re: licet non contra eum qui eam excep. vult opponere. Postea vult dicere quibus ex causis hæc exceptio locum habet, & ecce si stipulor à te sine causa, & ex ea stipulatione agā: obstat mihi ex- ceptio doli. Item si spe futuræ numerationis stipulor à te. x. deinde non numero, & agam ex ea stipulatione: obstat mihi exceptio doli, cum causa non sit secuta. Item si promittis mihi. x. in dotem dare pro Berta: & finito matrimonio ea à te petam. nam obstat mihi exceptio, cum causa ob quam promisisti, sit finita. Item si sti- pulatus sum à te decem mihi dari, & pure: postea feci tibi pactum de non petendo vsque ad annum: si intra annum petere volo, ob- stat mihi exceptio pacti: & etiam exceptio doli. dolum enim fa- cio tibi cum contra pacti formam agere volo. & vt generaliter dicam, vbi cumque alia exceptio habet locū, & hæc exceptio doli potest opponi. [NON MALÉ.] Mutuavi tibi decem sub certis v- suris: & accepi vsuras pro futuro tempore: puta pro anno. si inter- rim volo petere sortem, obstat mihi exceptio. videor enim fe- cisse pactum de non petendo sortem pro toto anno pro quo ac- cepe vsuras. [ITEM QUÆRITVR.] Habebas seruum cui erat re- licta libertas si daret decem. emi à te illum seruum, ignorans de libertate ei relicta prædicto modo. stipulatus sum à te de dupla si evincatur à me. nunc seruus dedit mihi. x. & sic est impleta con- ditio libertatis, & sic evincit se in libertatem: volo agere contra te ex stipulatione duplæ. dicitur quòd possum: dum tamen in illa dupla velim computare. x. quæ habui à seruo. si enim velim cō- putare, repellor except. doli. hoc tamen fallit. si enim illa. x. quæ dedit mihi seruus, erant ex re mea, vel ex peculio quod ad me spe- ctabat, non teneor illa decem computare in dupla quam à te sum habiturus. Sed pone quòd antequam mihi traderes seruum, ipse seruus dedit tibi. x. & sic se evincit postea in libertatem: agam cō- tra te act. ex empto. vt illa. x. recipiam à te. & est hoc verum si sum paratus tanto minus ex dupla exigere à te, alioquin repellor ex-

ceptio. Ideo autem hæc exceptio- nem prætor proposuit, ne cui do- lus suus per occasione iuris ciui- lis cōtra naturale æquitatē pro- fit. Sed an dolo quid factum sit, ex facto intellegitur. Et quidem do- lo fit tam in contractibus, quàm in testamentis, quā in legibus.

II. VLP IANVS libro septuagen- simo sexto ad Edictum.

P Alam est autē hanc exceptio- nem ex eadem causa pro- positam, ex qua causa proposita est de dolo malo actio.

Exceptio doli aduersus eū cōtra quē proponitur nō est in rē, sed ex parte eius qui eam proposuit sic, hoc dicit.

Sequitur vt videamus in quibus causis locum habeat exceptio, & quib⁹ personis obiiciatur. Et quidē illud adnotādū est, quòd spe- cialiter exprimēdum est de cuius

cep. doli. & hoc dicit hic. §. cum. l. seq. Franciscus.
A *Ex eadem causa*. ergo ideo ne vel malitia sua sibi sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa: vt. §. de dolo. l. j. in princ.
G *Annotandum est*. scilicet circa personas contra quas opponitur, & à quibus.

dolo quis^h quæatur, non in rē, i si in ea re^k dolo malo factum est: sed sic, si in ea re nihil dolo malo actoris factum est. docere igitur debet is qui^l obiicit exceptionē, dolo ma- lo actoris factū: nec sufficet ei o- stendere in re esse dolum: aut si alterius^m dicat dolo factum, eorum personas specialiter debet enu- merare: dummodo he sunt, quarū dolus noceat. ⁿ Planē ex persona eius qui exceptionē obiicit, in rē opponitur^o exceptio, neque enim queritur aduersus quem commis- sus sit dolus: sed an in ea re^p dolo malo factum sit à parte actoris. ^q

Qui perseverat petere vsque ad litem contestatam: quod sine cau- sa stipulatus est, videtur dolo pe- tere hoc dicit.

Circa primam speciem, qui- bus ex causis exceptio hæc lo-

l. fin. possit scilicet opponi exceptio doli. sed videtur illud falsum nam si factum fuerit pactum de non petendo fideiussori: non prodesset reo, nec obstat exceptio si à reo petat. debet autē pos- se opponi ab omnibus qui possident sicut dicitur hic. unde di- stinguitur, vtum dolus committitur in re acquirenda, vel obli- gatione pro qua vel ex qua modo agitur: quo casu locum habet quod hic dicitur. aliàs si non in acquirenda committit dolum sed in eo quòd venit contra pactum: non ob. except. vt supra de pactis. l. fideiussoris. quæ est contra. Item facit supra de dolo. l. sed si ex dolo. §. fin. Accursus.

l *Is qui*. scilicet reus.
m *Alterius*. quàm actoris.
n *Nocet*. Nocet quidem heredi dolus testatoris, & alij vniuer- sari successori: vt per bono. possess. vel per Trebel. vel per hoc quòd bona sint addicta causa libertatum conseruandarum, vel per arrogationem, & similia: vt infra de regu. iur. l. quod ipsis. Itē dolus auctoris à quo quis habet causam lucratiuā: vt. d. §. si quis autem. vel prope lucratiuam: vt. §. auctoris. d. l. apud. infra eodē. si tamen agat iste qui causam habet à dolo: vt. §. si quis autem. aliter si ipse conueniatur: vt supra titu. j. l. an vitium. Item nocet ei qui non ex causa lucratiua habet à dolo, quando res ad eum est reuersura: quod dic per exempla: vt in creditore: vt infra eod. §. si quis autem. ibi, idem tractat &c. d. l. apud. Item marito solu. ma. non constante: vt infra eodem. l. apud Celsum. §. sed & si mu- lier. & §. apud Iulianum. Item dolus tutoris vel curatoris obiicitur minori, vel alij personæ quæ habet curatorem, quatenus sint locupletati: vt infra eodem. l. apud. §. illa. & §. si quis. ibi, quæ in tutore &c. Sunt & aliæ personæ de quarum dolo obiicitur, quas videre potes infra eodem. l. apud. §. in hac. & §. quæ situm. & §. mandauit. sed & singularis successor, & ex causa non lucratiua repellitur si velit vti accessione temporis sui auctoris, non aliàs: vt infra eodem. l. apud Celsum. §. de auctoris. & supra de acquiren. possess. l. Pomponius. §. cum quis.

o *In rem opponitur*. contra supra ad Maced. l. b sed & Iul. §. sed & si filius. & §. de secun. tab. l. penul. §. plane. in fi. cōtra. & §. si ser. vin. l. loci. §. competit. contra.

p *Re*. acquirenda, non retinenda: vt. d. l. de pactis. l. fideiussoris.
q *Actoris*. id est an actor in ea re dolum commiserit. & large accipe hic dolum, vt etiam si bonam fidem habuit in re acqui- renda, si tamen deficit titulus, vel aliquid de illis quæ sunt neces- saria ad Publicianam, repellatur hac exceptione, si postea rem il- lam à quocunque possessore vindicet: vt & C. de rei vindi. l. fi- na. vel dicas hunc non tunc, sed nunc dolum committere, quan- do petit argu. infra proxi. §. Item si habuit scientiam rei alienę, lo- co doli accipitur, cum nec vsucapere possit, nec Publicianam ha- bere. Et eadem in personali quæ sita, siue dolo promittentem in- duxit,

h *Quis*. scilicet reus.
i *Non in rem*. pote- rit opponi doli exce- ptio.
k *Si in ea re*. recte age- res si &c. & da exem- plum: vt infra eo. apud Celsum. §. item quæri- tur. & §. sed & si mu- lier. & l. pure. §. si cui. exceptio ergo doli per- sonalis est ex parte il- lius qui dolum com- misit, ut contra eum so- lummodo opponatur: contra alium non: nisi ab eo habeat causam lucratiuam, vel prope: vel non lucratiuam, sed tamen res reuersura est ad dolosum: vt infra e. l. apud. §. si quis autem ex causa. sed ex parte e- ius qui eam opponit, est in rem: vt scilicet quilibet possidēs si cō- ueniat ab eo qui do- lum commisit vel com- mittit: vt. C. de rei vin.

Dolus testa- toris an & quando no- ceat heredi.

§. l. itē si fi- lius § sed Iulianus.

a] No. gl. ad hoc, quòd dol⁹ probatur si quali- tas facti in quo cōsistit probatur. hoc addito quòd dolus quandoque probatur etiam ex cō- iecturis per gl. in ca. fin. de renū. lib. 6. Bolo.

duxit, siue etiam bona fide: sed tamen causa deest quæ adesse credebatur. Dic ergo factum in præteritum, vel etiam fieri in præteriti: vt infra proxi. §. & infra de verbo. oblig. l. si quis cum aliter. Accursius.

a Sine causa. vel quia in stipulando causa non exprimitur à contrahentibus: vt supra de proba. l. cum de in debito. §. fina. vel exprimitur quæ ab vtraque parte inesse creditur, & non inest, vt si credo te vendidisse vel mutuassee procuratori meo, & ideo ex causa veditiois vel mutui p. mitto: vt. C. de non nume. pecu. l. si ex cautione. Idem & si tu etiam in hoc credebas te mutuassee procura. vel aliū pro te. Sed quid si ego qui promitto sine causa, scio causam non inesse, tu credas inesse? Respon. videor donasse: & sic teneor: vt ar. infra de regulis iuris. l. cuius. & C. ad l. Fal. l. fin. secus forte si & tu scias causam non inesse quia in pari causa & c. vt infra de verbo. oblig. l. si seruum. §. sequitur. & adde quod not. C. de non nume. pecu. l. generaliter. in distinctione ibi posita. Item an hic libellus sit admittendus, peto decem quia promissisti? **a** videtur quod non, cum in promissione non sit causa sufficiens: vt hic: sicut nec hæc sit causa sufficiens, quia rex est in Francia: sed adicere debet: quia promissisti ex causa mutui, vel simili: licet sit argu. contra supra tit. ij. l. cum de hoc. sed illam expone vt ibi. ergo nec ista, peto par caponum singulis annis quia tui maiores promiserunt: sed debet adici, pro possessionibus quas à meis maioribus habuerunt. probata tamen diuturna prestantione præsumitur promissio, & causa: vt not. supra de vsur. l. cum de in rem verso.

b Nocebit. tenet ergo sed exceptione eliditur, nisi causa probetur: vt no. C. de non nume. pecu. l. generaliter.

c Admisit. quia credebatur causam inesse, quæ non erat.

d Idoneam. supra non aderat causa nec re, nec spe: hic aderat saltem spe: vt in exemplo quod sequitur, proinde & c.

e Proinde. id est ergo.

f Crediturus. non tamen credi dit: vt. §. si cer. pe. l. qui pecuniam.

g Non est secuta. vt in mutuo.

h Finita est. vt matrimonium. & facit. §. de pac. l. iurisgen. §. siue. & §. de pollici. l. j. §. si vero. & §. de condic. sine causa. l. j. & l. qui sine. & §. de fideiuf. si stipulatus esses. in princ. & §. de verb. oblig. l. si quis cum. & infra. §. & generaliter.

i Ambigendum est. vt in tit. de excep. §. præterea. & supra de pactis. l. item quia. Accursius.

k In factum. omnes dicuntur in factum: quia ex facto vel non facto oriuntur: vt supra de excep. l. exceptiones. & ar. infra eodē

cum habeat, hæc sunt quæ tractari possunt: Si quis sine causa **a** ab aliquo fuerit stipulatus, deinde ex ea stipulatione experiatur: exceptio vtique doli mali ei nocebit. **b** licet enim eo tempore quo stipulabatur, nihil dolo malo admiserit: **c** tamen dicendum est eum cum litem contestatur, dolo facere, qui perseueret ex ea stipulatione petere & si cum interponeretur, iustam causam habuit: tamen nunc nullam idoneam **d** causam habere videtur. Proinde **e** & si crediturus **f** pecuniam stipulatus est, nec credidit: etsi certa fuit causa stipulationis, quæ tamen aut non est secuta, **g** aut finita est: **h** dicendum erit nocere exceptionem.

Qui pasciscitur de pecunia non petenda vsque ad tempus, & petit ante tempus: patitur duplicem exceptionem, scilicet pacti, & doli mali: & vbique sit vbi quis petit quod per exceptionem potest elidi, hoc dicit.

Item queritur, si quis pure stipulatus sit certam quantitatem, quia hoc actum sit: sed post stipulationem interpositam pactus sit ne interim pecunia vsque ad certum diem petatur, an noceat exceptio doli. Et quidem & de pacto conuento excipi posse, nequaquam ambigendum est. **i**

Sed & si hac quis exceptione vti velit: nihilominus poterit. Dolo enim facere eum qui contra pactum petat, negari non potest.

Et generaliter sciendum est, ex omnibus in factum **k** exceptionibus **l** doli oriri exceptionem: quia dolo facit, quicumque id quod quaqua exceptione elidi potest, petit. Nam etsi inter initia nihil dolo **m** malo facit,

lapud. §. aduersus. quæ est contra. Accursius.

l Exceptionibus. vt infra eod. l. qui æquitate. & supra de præscrip. ver. l. quotiens.

m Nihil dolo. quia ignorauit quare non debeat petere: vt infra de reg. iur. l. qui in ius. & facit. §. de pact. iurisgen. §. siue. & §. de positi.

ti. l. si quis inficiatus. in princ. & §. de tribu. l. il lud. §. si tamen.

n Ignorantia. vel nisi reuerentia personæ hoc faciat: vt. §. eo. l. apud. §. aduersus. quæ est cōtra.

o Non male dictum est. querendo.

p Vsuras. facit. §. de pactis. l. qui in futurum. & de le. commif. l. lege. §. si. & l. post diem.

q Ignoraret. emptor, scilicet eum statuliberum esse. quid ergo si sciuit? Respon. idem, ex quo est stipulatus: vt. §. eod. l. apud. §. item Labeo. & C. de eui. si fundū. Sed contra. §. de contrahen. emp. l. ea quæ. sed ibi sanitatem, hic pecuniam emptor est stipulatus, scilicet duplū. Item secus si fuit sciens & stipulatus non fuit: vt supra de eui. l. qui libertatis.

r Acceperit. nā in persona emptoris potest impleri conditio libertatis: vt. §. de statulib. l. si statulibera. §. j.

s Potest. emptor.

t Deduxerit. de duplo quod nec petit.

u Non nocere. & sic decem sibi data habebit, quia & sua & duplum pretij habebit à venditore.

x Item si ob id. scilicet agā ex empto, quod est. §. Accursius.

y Decem. non ex re sua alioquin cōtra: vt. §. po. fuit in emptore. & §. de act. emp. l. Iulianus §. sed & si quid præterea. Itē subaudi hic, & postea hominem tradidit mihi ignorāti liberum eum factum: & postea se eui cit in libertatem ex causa præcedente veditiois: alioquin male diceret ex duplæ stipulatione venditorem conueniendum, cum non videtur venditor ea debere teneri, nisi post traditionem emptori factam euincatur, vt supra de eui. l. euicta. §. j. secundum Azo. & Hug. sed quidam dixerunt ar. huius. l. posse agi de dupla pro euictione, re euicta etiam ante traditionem, & post veditioem.

z Recipiam. quæ occasione rei emptæ ad eum peruenerunt: cum seruum hac datione liberum factum præstare non possit.

a Eum liberare. pro rata parte, & in decem.

III. PAVLVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

Item si ob id **x** quod antequam dominium ad me transferatur, venditori dederit decem, **y** & agam ex empto vt decem recipiā: **z** ita puto competere mihi actionē, si paratus sum ex duplæ stipulatione cum liberare. **a**

Qui dolo non mandat, quod aliās esset mandaturus si dubitaret factum non secuturum: censetur esse in dolo. hoc dicit.

IIII. VLP IANVS libro septuagesimo sexto ad Edictum.

A Pud Celsum queritur: si cū Titio mandassent credito-

niendum, cum non videtur venditor ea debere teneri, nisi post traditionem emptori factam euincatur, vt supra de eui. l. euicta. §. j. secundum Azo. & Hug. sed quidam dixerunt ar. huius. l. posse agi de dupla pro euictione, re euicta etiam ante traditionem, & post veditioem.

z Recipiam. quæ occasione rei emptæ ad eum peruenerunt: cum seruum hac datione liberum factum præstare non possit.

a Eum liberare. pro rata parte, & in decem.

A Pud Celsum.] CASVS Creditores hereditarij excepto vno mandauerunt Titio vt hereditatem non idoneam debitoris defuncti adiret. ille autem vnus bene mādasset illud idem si ad mandatum aliorum Titius non adiuisset: & Titius adiuuit hereditatem prædictam. nunc creditor non mandās vult petere debitum quod sibi deberetur ab isto Titio. dicitur quod repellitur excep. do li in eo quod inuenitur vltra vires hereditatis: quod intelligas vt in glossis. [VLP IANVS SCRIBIT.] Titius infirmus causa mor-

a] An hic libellus sit admittendus: peto decem quia promissisti: tu vide Lanfran. de Oria. in ca. quonia cōtra falsam. §. petitiones. nu. 25. vers. vidimus. in fi. & ibi notauit in apostil. ad eum post Benedic. Vadum extra de proba.

tis consobrino vxoris suæ promisit dare.c.volens eam pecuniam ad vxorem suam peruenire.deinde Titius conualuit.si ex illa promissione conuenitur Titius:habet except.doli mali.[SI IN ARBITRUM.]De causa quam habebam cōtra te, compromissimus in arbitrum, & promissimus obedire dicto arbitri in omnibus, & sub pœna.tandem cum arbiter præcepisset mihi vt tali die coram eo adessem:infirmirate duetus non iui,& sic incidi in pœnam. si aduersarius eam à me petat, habeo exce.doli.[ITEM QUÆRITVR.] Pone casum vt in glo. domini mei Accur. quæ incipit. potest ita exponi. [SI QVIS PUPILLO.] Quod debebam pupillo, solui ei sine tutoris auctoritate. ex ea pecunia factus est locupletior. si iterum eam pecuniam à me petat: obstat sibi exceptio. nã & si mutuã accepit pecuniam sine tutoris auctoritate, & eam conuertit in suam vtilitatem: si ad eam conueniatur & excipiat, replicabitur. & quod dixi in pupillo, idem in adulto & in furioso. [ITEM LABEO.] Egi à te seruum fugitiuum, sciens esse fugitiuum: stipulatus tamen sum à te eum non esse fugitiuum. postea inuenitur fugitiuus. ago ex stipulatione prædicta. tu excipis, quia sciebam fugitiuum: ego replicabo, quia sum stipulatus. non teneris act. ex empto. nec alia. [QUOD SI ISCVIPCVNIA.] Titus debebat mihi Francisco. x. hic Titius mandauit Sempronio vt hoc nomen à me emat. ego autem de hoc debito transegi cum Titio. postea nomen istud Titij vendidi Sempronio ignoranti prædictam transac. & promisi non agere contra Titium ad dicta. x. & per me non fieri quo minus exigeret ab eo. postea egi contra Titium ad decem, & fuit condemnatus, quia non potuit de transac. probare: & soluit mihi dicta. x. nunc Sempronius vult agere contra me ex promissione quam ei feci. dicitur quod potest, non obstante excep. doli, nisi sim paratus reddere quantum ab eo recepi. nam si hoc reddam: in tato obstat sibi excep. & hoc si habes in litera, ab emptore. aliàs est à debitore: & tunc plana. [LABEO.] Egi contra te rei vindi. ad seruum, & obtinui: tandem iussu iudicis promissisti intra certum diem dare eum mihi, & sub pœna hoc promissisti: tandem non dedisti intra diem: & sic incidisti in pœnam. nunc volo petere pœnam, & ipsum seruum. dicitur quod obstat mihi excep. doli. vnum enim de his petere debeo, non ambo. [ITEM QUÆRITVR.] Obligavi tibi vniones pro. x. id est margaritas pretiosas: & conuenit vt redderes mihi easdē margaritas prædictas solutis. x. nunc culpa tua amisisti margaritas, & sic teneris ad æstimat. & si agas contra me ad. x. ego excipiam excep. doli: quia non reddis mihi margaritas prout conuenit: nec reddam tibi debitum, id est prædicta. x. [SI MINOR.] Minor mihi seruum suum donauit, & tradidit: nunc à me vindicat. dicitur quod obstat sibi exce. doli. nisi reddat impensas quas in seruū feci circa alimenta, vel circa alia. [PRÆTEREA.] Si aliquis petat aliquid ex testamento contra voluntatem testatoris, repellitur excep. doli. hinc est quod si heres institutus in testamento Titij (de qua institutione Titius testator pœnituit expresse, vel tacite: de qua exempla da vt in glo. quæ incipit, vt &c.) hic heres petit hereditatem ex prædicta institut. repellitur excep. doli. Secundo dicit: testator instituit me heredem in vna vncia hereditatis, quæ vncia valebat ducenta. & si hoc nollem, legauit mihi. c. ego accipere legatum volo, & non vnciam iure institu. dicitur quod audior, nec repellor excep. doli. Sed pone quod repudio institutionē habens pretium ob hoc à substituto. dicitur quod legatū petere nō possum, quasi heredi. videar habere. & sic repellar excep. doli. [QUÆRITVR.] Cum haberem vsumfruct. in fundo tuo: consensi tibi vt venderes fundum. dicitur quod videor per hoc amisisse vsumfruct. vnde si eum vsumfruct. amodo petam: obstat mihi excep. [MARCCELLVS] Pone casum vt in gl. quæ incipit, forte posset hoc modo intelligi &c. [CONTRA SENATVS.] Mutuavi. x. cuidam filiofam. qui se adseruit esse sui iuris. si agam ex mutuo contra eum, & ipse excipiat ex Macedoniano: ego replicabo de dolo. [LABEO.] Cum te conuenirem ad fundum, transegi tecum & promisi dolum nō committi: vt si amodo petam à te fundum, & sic contra transac. veniam, licet possis me conuenire ex stipula-

tionem propter dolum istum, quia contra transac. venio: tamē excipere de dolo, potes, quia licet in prima petit. fundi dolum non commisi, nunc tamē committo cum contra transac. venire volo. & hunc casum habes in fine glo. quæ incipit, potes punetare &c. vel aliter potes ponere casum vt in prin. eiusdē glo. h. d. vsque ad §. aduersus. Franciscus.

a Hereditatem. nō idoneam: quo casu contra eos doli exceptio, & p non mandātibus de dolo actio datur, in eo scilicet quod vltra vires hereditarias cōueniretur: vt. s. de dolo. l. si. vel dic mandauerunt remittētes partem debiti: ad quem scilicet remissionem partis tenentur alij, si maior pars remittat: vt supra de pac. l. iurisgētium. §. si. & l. seq. & secundum hoc dic, mādaturus, scilicet maxime. nam tenetur stare maiori parti: vt dixi. Tertij dicunt quod hic nihil voluit remittere: quo casu non tenetur stare sententiæ aliorum, nisi aliàs erat mādaturus si non adiret. & l. iurifgen. intelligunt tantum tunc quando omnes volūt remittere, sed non æqualiter: vt tunc stare teneatur sententiæ maioris partis. & facit. s. man. l. si hereditatem. & ad Velleia. l. si. in princi.

b Causa. Sed quomodo scire poterimus vtrum iste demandasset, aut non, vt obster ei doli mali exceptio, vel nō: Resp. per præfationes, & admonitiones, & admonitiones, quas forte iam ei fecerat vt adiret: vt supra de leg. j. l. si seruus plurium. §. si. & arg. infra de verb. oblig. Titia. §. j.

c Repellendum. sed cur, cum nec dicendo, nec faciendo dolum commisit: Respon. hoc ideo, quia fraudulose tacuit. nam & aliàs fraudulose præiudicat: vt. C. ad Velleia. l. si sine.

d Spopondisset. volens donare causa mortis. nisi enim mortis fiat mentio, non intelligitur mortis causa donatio: vt. s. de dote prælegata. l. Seia. immo præsumitur donatio inter viuos, vt. s. de donatio. causa mortis. l. Seia. in fi. hic ergo causa mortis donatio reuocata fuit per conualescentiam: vt & s. de donatio. causa mortis. l. mortis causa. v. §. Titia. & si certum petat. l. non omnis.

e Volens. an tamen hæc voluntas sit valida, vt mulier stipuletur, not. C. de dona. causa mortis. l. j.

f Refert. scilicet Iulianus.

g Si in arbitrum. aliàs arbitrum: & aliàs arbitrium.

h Non stetitsem. vbi præcepit arbiter.

i Exceptione. si à me petatur.

k Prodesse. quod speciale circa iudicia & arbitria intelligo. aliud igitur in contraditibus. nã ibi cū effectu pœna committitur: vt. j. de verb. oblig. continuus. §. illud. in fin. & facit. s. si quis cau. l. ij. §. si quis. & l. iij. §. itē si quis. & de arbi. si cū dies. §. si quis ex. **ADDITIONO.** Dic quod illud dictū glo. est falsum. quādo dicit quod est speciale in iudiciis: per. l. si vēdenda. §. idem iuris. s. ad. l. Rho. de iac. & no. in. l. quod te. §. si cer. pet. Nec ob. lex cōtinu. §. illud. j. de verbo. oblig. quia verum est quod difficultas nō excusat ab eo quod principaliter deuenit in obligationem: sed ab eo quod deuenit in pœnæ commissionem, difficultas excusat: secundum Bar. hic.

l Item quaritur. potest ita exponi hic. §. quod verē sexcenta debentur: & quod centum tantum credebatur actor sibi deberi: fuit tamen factum generale compromissum de eo quod deberetur vel peteretur: & quod dicit pœnam centum, id est pro centum quæ sola actor imprudens sibi deberi putabat: & secundum hoc non est pœna minor. quā id quod creditur deberi. vel etiam dic quod de sexcentis fuit compromissum: sed alio tempore primo fuerat pœna promissa, quando credebatur sola centum sibi deberi. & expones eodem modo pœnam centum, id est pro centum quæ deberi putabat. Vel dic secundo casu, quod bene sciebat actor sexcenta deberi: sed non credebatur sibi licere stipulari nomine pœnæ vltra centum & sic est minor pœna quā res quæ petitur, & de qua compromissum est: & secundum hoc dic pœnam centum, id est centum nomine pœnæ. Accursius.

m Per imprudentiam. secundum primum casum imprudentia est circa sortem, secundum alium circa pœnam. Accursius.

n Debeatur. l. sexcenta: cum de omnibusest cōpromissum secundum vtranque positionem. & facit ad hoc officium æquitatis. C. de iudi. l. placuit.

res hereditarij, vt adiret hereditatem, a vnus non mandasset decipiendi eius causa, b mandaturus alioquin si non foret hic aditurus, deinde agat: an exceptione repellatur. Et ait Celsus doli cum exceptione repellendum. c Iulianus scripsit: Si quis cum æger esset, centum aureos vxoris suæ consobrino spondidisset, d volens e scilicet eam pecuniam ad mulierem peruenire: deinde conualuerit: an exceptione vti possit, si conueniatur. Et refert f Labeoni placuisse, doli mali vti eum posse.

Si in arbitrum g compromiserimus: deinde cum non stetitsem h ob aduersam valetudinem, pœna commissa est: an vti possim doli exceptione? i Et ait Pomponius, prodesse k mihi doli exceptionem. Item quaritur, l+ si cum eo à quo tibi sexaginta deberentur, compromiseris: deinde per imprudentiam m pœnam centum stipulatus fueris: Labeo putat conuenire officio arbitri, iubere tantum tibi dari, quantum re vera debeatur.

† Alex. hic in apofillis suis ad Bar. & Imo. in l. scire debem. infra de verb. oblig. omnes reputant istum: text. sing. ad hoc, quod si actor vult petere partē debiti. pua quinquaginta de cētum sibi debitis: potest reus opponere & dicere quod agat super toto: quia sic intendit frustrari toties ab eo Bolo. a] Ange. in. l. i. supra de eo per quē fact. erit quominus quis in iudic. fiat: dicit hanc glo. de iure meliorem ad hoc quod ex his quæ quis ante dixerit p̄batur animus eius: & quo animo quis fecerit aliquid. Bolo.

a Et si non fiat. i. non condemnet in sexcentis: sed in centum tantum non debet vetare de quingentis non petendis.

b Fuerit. i. fecit quod debuit, scilicet vetando de quingentis peti: nunc non poterunt peti quingenta. sed quare hoc cum de toto compromissum fuit, & forte etiam totum petitur? Respon.

quia persecutio non fuit in totum: vt. C. de iudi. l. licet. & s. de except. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. & hoc secundum vtrumque casum: vel dic verius, omisit. s. nil dicendo de quingentis: & tunc poterunt scilicet peti integra sexcenta: quia sententia non valet ipso iure, in qua, scilicet sententia, in parte condemnauit, in alia tacuit: vt supra de arbi. l. de rebus. & C. de appell. l. eos. j. in prin. ibi, omnem causam &c. Sed aliud in iudicio ordinario: vt quidam dicunt: quia ibi videtur tacite absoluisse in eo quod tacuit. & pro eis. C. si aduersus rem iudi. l. j. sed verius idem in eo. & dic quod ibi in reliquo absoluit: vt ibi no.

c Petatur. à te qui vis petere quingenta, & sic non stas firmus compromisso. Accursius.

d Profuturam. scilicet si paratus sit tantum & minus de sexcentis accipere, quantum est pœna: aliàs contra est. supra pro socio. l. si quis à socio. & l. sequen. vel dic fecus: quia pœna apponitur loco contemptus arbitri: qui merito potest hic contemni, cum sententia non valuerit: quia non de toto iudicauit: & sic nil remitteretur de sexcentis occasione pœnæ. Ibi autem successit loco rei, ar. supra de arbi. l. si quis rem. & l. no. distinguemus. in prin. quæ esset contra si diceret tantum remitti de sorte, quanta est pœna: quia sic referret esset maior pœna, vel minor: quia lex illa, distinguemus: non vult interesse. vel contra si diceret hic non tenere sententiam ideo, quia pœna fuerit minor: sed certe non est ideo: sed quia in parte tacuit, vt dictum est. & sic non obstat. & facit supra de arbi. l. Labeo. & de eo per quem factum est. l. ex hoc. §. fina. Accursius.

e Esse exceptionem. id est replicationem.

f In ceteris. vt furiosis, & his quibus est interdictum bonis: & adultis curatores habentibus: vt infra de verb. oblig. is cui. & C. de integ. resti. mino. l. si curatorem. & facit. C. de adm. tu. sancim. j. & j. de sol. l. in pupillo. & l. pupillo. & institu. quibus alie. non licet. §. si. Accursius.

g Conuenit. supra de contrahen. emp. ea quæ. cōtra. Solut. hic expressim de ipso vitio stipulatus est: & ideo non potest repelli excep. Ibi in genere, scilicet eum esse sanum. vel hic stipulatus erat pretium: ideo egit de precio: ibi non erat stipulatus, & ideo nec agit, quia sciebat. Item contra. C. communia de leg. l. fin. §. fin. sol. ibi speciale. & facit. C. de ædil. actio. l. iij. §. j. & C. de euid. l. si fūdum. & C. commu. vtriusque iudi. l. si fratres. in fi. & supra de ædil. edic. l. si tamen. §. ædilitiæ.

h Decidit. paciscendo se pecuniam non petiturum: immo actionem se venditurum ei cui debitor nomen emendum mādauerat. Ego primum approbo. dic ergo, decidit. i. transfegit. Accursius.

i Vendidit. post transactionem.

k Seio. qui ignorabat transactionem factam.

l Mandauerat. ante transactionem: vnde facta postea transactione debuit reuocare mandatum antequam emeret mandatarius.

m Stipulatus est. quod creditor non peteret vel exigeret pecuniā à debitore, nec faceret quo minus iste emptor exigat illam pecuniam.

n Abstulit. debitori agendo contra ipsum, qui debitor cum non potuisset probare transactionem factam, condemnatus est, & sic soluit.

ea re emptor stipulatus est, m deinde creditor eam pecuniam retinet, quam per iudicem abstulit: n an emptor o ex stipulatu possit experiri? Et Ofilius putat, si venditor nominis paratus non sit reddere quantum ab emptore p acceperit, non nocituram q exceptionem doli mali. r & puto sententiam O filij veram.

Qui petiit quod promissum est sub pœna, & cum hoc ipsam pœnam: summouetur exceptione doli. hoc dicit.

Labeo ait, si de homine petito r secundum actorem fuerit iudicatum, & iussu iudicis satisfactum r sit, u hominem intra certum diem r tradi: & si traditus non fuisset, pœnamque stipulatus sit: petitorum, qui & hominem vindicat, y & pœnā petit, exceptione z esse repellendum. iniquum enim esse, & hominem possidere, a & pœnam exigere. b

Creditor qui perdidit sua culpa pignus quod reddere promiserat soluto debito: si debitum petat, & non reddat pignus, summouetur doli exceptione. hoc dicit.

Item quæritur, si vniones c tibi pignori dederit, & conuenierit vt soluta pecunia redderentur: & hi vniones culpa tua d perierint, & pecuniam petas: extat Neruæ &

sententiam dandam.

y Vindicat. non ergo nouatur actio prima per sententiam: quod dic vt no. C. de iud. l. j. vel dic, vindicat retinendo. sic. C. de Carbo. edic. l. j. Accursius.

z Exceptione. facti forte quo ad hominem: ne ob sit infra de act. & obli. l. obligationum fere. §. fin. vel sit nouatio quo ad effectum, non ipso iure: & ideo dicit ibi quasi. vel hic accepit hominem postquam iam non debebatur: sed pœna tamen debebatur: vnde videtur remississe pœnam supra de eo quod certo loco. l. fi. in fi. Vel dic, si vtrumque petat post diem, in homine videtur repelli ipso iure, in pœna nullo modo: vt in l. cōtraria. vnde si placet reo. non repellat ipso iure in homine: quod est contra se. i. contra actorem quia forte expediebat ei potius habere pœnam quam hominem: quod est contra se. i. reum: sed tamen opponat exceptionem doli, si petatur vtrumque. sed si ante diē petat: in pœna ipso iure repellitur: in homine nullo modo repellitur.

a Possidere. i. petere vt sic possideat. vel proprie.

b Exigere. nam maioris æstimationis fuit homo quam pœna quia iu residuo, scilicet si esset maior pœna, non obstat exceptio: vt. §. dixi. ea. l. §. item. & facit. C. de contrahen. stipula. l. nuda. & s. si quis cau. si duo. & j. de verborū obli. l. ita stipulatus. in fi. Sed cōtra. §. de transac. qui fidem. sed ibi actum fuit. Item facit. §. de act. emp. l. prædia. & j. de stipu. ser. l. j. §. fin.

c Si vniones. id est margaritas pretiosas.

d Culpa tua. fecus si sine culpa: vt insti. qui. mo. re contrahi. obli. §. fin. & C. de pigno. act. l. quæ fortuitis. in fin. Item quomodo fit hæc compensatio quantitatis ad speciem: vt & supra de pigno. actio. si conuenierit: Respon. Hug. re amissa ad quantitatem tenetur debitori creditor: vt. C. de compensa. l. fin. Item cum ipso iure compensatio tollat actionem: quomodo excipitur, vt dicta. l. fin.

o Emptor. contra venditorem.

p Ab emptore. aliàs debitore: & tunc planum est. aliàs ab emptore, scilicet nominis: & tunc dic idem & si sit paratus, secundum quosdā: & sic subaudi maximè: vel secundum Azo. dic quod si paratus esset, noceret doli mali exceptio in eam summā quæ reddatur: non in aliam quā potuisset extorquere emptori à debitore. vel si habes, à debitore acceperit: tunc planum est. Illud certum est debitorem teneri emptori ad mandandum actionem: puta conditionem sine causa ad recipiendum indebitum, quia post transactionem reuocare debuit mandatū ante venditionem.

q Non nocituram. emptori agenti ex stipulatu contra venditorem. Accursius.

r Doli mali. quia non debet locupletari cum aliena iactura.

s Petito. rei vindi. vt. j. patebit.

t Satisfactum. iudi. solui. Accursius.

u Sit. quod faciendum est: vt institur. de offic. iudi. §. j.

x Intra certum diem. puta intra mensem post

Respon. exceptio intentionis hic dicitur doli: quæ loco cuiuslibet datur: vt supra proxi. §. vel verius non compensationis est hæc exceptio: sed quia non seruas fidem restituendo pignus, nec ego tibi seruabo restituendo debitum: vt. C. de pat. l. cum proponas.

a *Nisi alimenta.* & est ratio, quia is qui cõuenitur habet causam possidendi à vindicante: alioquin contra: vt supra de rei vindicatione. l. fin. autem. §. fin. & l. cæterum. & l. quod si. Vel hic in infante: aliud in eo cuius potuit esse aliqua opera, vt ibi. vel distingue inter expensas in docedo: & alædo vt ibi no. & facit. §. de donationib⁹ inter virū & vxorem. si id quod. §. si quis. & supra de minoribus. l. intra. §. fin. & C. de prædiis mino. l. si prædium.

b *Contra voluntatem.* vt quia pœnituit expresse vel tacite, quod dic per exempla supra de aur. & argen. lega. l. scribit. §. item scripsit. & C. de fideicom. l. l. fideicommissaria. & de leg. ij. Lucius. §. fin. & C. de iis quib. vt indig. l. hereditas. & facit. j. de re. iu. l. qui cum alio. §. si. Acc.

c *Repellitur.* à legitimo vel à debitoribus hereditariis.

d *Legatum.* ita relictū vt nō vtrunque, sed alterum perciperet: alioquin contra. §. de leg. j. qui filiabus. §. si. & l. & quidem totum. Azo.

e *Prætulit.* id est magis voluit quàm. cc. tanquam heres.

f *Repelletur.* videtur quod non: quia non adiuit hereditatem. sed certe pretium est pro aditione; vnde legatarius petinde tenetur ac si adisset: vt. C. si quis omis. cau. testamen. l. j. & ij.

g *Vendideris.* tu proprietarius.

h *Noceat.* Contra videbatur, ideo, quia non poterat prohibere eū vendere: & sic sine præiudicio consentire poterit, siue non præiudicabit si consentiat: sed poterit distinguere: sciebat ius suum vbi que durare, vel non. Item si erat aliàs venditurus, vel non, nisi ipse consensisset. Arg. supra qui. mo. pignus vel hypo. soluitur. l. sicut. §. non videtur. & facit supra de euic. l. quidam. & C. de remis. pigno. l. si probaueris.

i *Marcellus.* Forte posset hoc modo intelligi: Aliquis promisit certa die ad iudicium venire: & si non veniret, promisit pœnam. dolo non venit. cum veniret postea ad iudicium: stipulator dolo fecit quod non venit reus. si agat cum eo de pœna, poterit ille obicere exceptio. doli. nam & tu aduersus me fecisti. i. dolum commisit: scilicet quod ego non veni. contra quam exceptionem non replicabitur. Vel aliter: forte actor transiit de negotio cum reo qui incidit in pœnam, quia ad iudicium nō venerat: & postea pœnam petit. obicitur doli exceptio: quia & de pœna transactum videtur: vt supra si quis cau. l. ij. in prin. vel induxit te dolo ad promittendum: postea induxit me dolo ad liberandum. si agam, excipis: & ego non replico. vel da exempla vbi dolo cum dolo cõpensatur: vt supra de eo per quem fa. l. si. §. si. & supra de dolo. l. si duo. & de contrahen. empt. l. domum. in fine. Item vbi delinquit & vnus alium accusat: vt infra eodem si procurator. & supra ne quis eum qui. l. ij. & supra si quis cau. l. si duo. §. j. & supra si quid in frau. patro. l. j. in prin. Accursius.

k *Auctorum.* quæ sunt in. C. & §. ad Macedo. per totū, in illis scilicet casibus in quibus cessat Macedonia. vt si asserat se sui iuris, vel in similibus: vt. C. ad Macedo. l. Zenodorus. & l. j. Accursius.

l *Competat.* potes punctare hic, competat: & quod sequitur, propter doli & c. est de apposito: & secundum hoc erit casus: vt. j. de

verbo. obli. si quis cum aliter. Vel dic, stipulatus fui dolum non committi: vel locaui tibi opus faciendum certa mercede, postea dolura commisit. possum agere contra te ex stipulatione: & excipere de dolo, si agas contra me ad mercedem. & sic not. quod exceptio doli competit cū actione ex stipulatu: vt & infra ea. l. §.

in stipulatione. & facit infra de verb. obli. l. doli. Vel verius cum tecū transigerem, stipulatus fuisti dolum non committi. licet non committam dolum prius: tamen tūc committo cū peto veniendo contra transactionem. nam superiori positione casus non petendo, sed male operando incidi in pœnam.

m *Doli.* veluti si reo stipulanti actor promisit se in tota lite nihil dolo facere. Accursius.

n *Exceptionem.* videbatur doli exceptio in hoc casu non competere, cum ex stipulatu actio propter doli clausulam competit: quod remouet. Accursius.

o *Aduersus ea.* promissa, quæ erant dolum nō committi.

p *Nihil dolo malo.* vt quia à principio putabat sibi deberi, secundum primam positionem. & facit. §. si quis cau. l. ij. & §. cod. l. ij. §. circa. & §. item quæritur.

q *Necessaria.* & actionem ex stipulatu quam primò intendere non potui, vt pote nō commissam: & sic iudicium non potuit esse in pœn-

Doli exceptio cum actione ex stipulatu concurrit.

c *Parentibus & patronis non obicitur exceptio doli, licet ex suo*

dentis: vt. §. de iudi. l. non quemadmodum. Item stipulatio doli est pœnalis respectu conuenti, non agentis. vel etiam dic pœnā promissam si dolo committeretur. & facit argu. contra supra de eo per quem fac. erit. l. j. §. si reus. Accursius.

Aduersus.] CASVS. Nunc dicit quod excep. doli, vel similis vt metus, non potest opponi à liberto vel filio contra patrē vel patronum: sed excep. in fac. loco eius. vnde si pecuniam non numeratam petat pater à filio, vel patronus à liberto: obicitur eis exceptio. nō numeratæ pecu. nec est vis siue pater vel patronus ex suo contractu agat, siue ex alieno: quia semper exceptio. doli non opponitur eis, item nec heredibus eorum. heres autem liberti bene potest hanc exceptio. doli contra patronum defuncti obicere. sed cum exceptio doli contra patronum vel patrem non possit opponi: videtur quod non habeat clausula doli in contractu inter eos inuito opponi, quia superflua. sed falsum est, cum clausula prædicta apposita agatur ex stipula. si dolo committatur: ea non apposita, ageretur de dolo. In hac excep. dicitur quod excep. doli opponi potest domino & patri ex dolo commisso à seruo vel filio, & contra. & da exemplum vt in glo. quæ incipit, patris vel domini. Et quod dixi, dolum serui vel filij nocere domino vel patri, verum est indistincte si in contractu peculiari quem mecum fecerunt, dolum commiserunt quandoque. si autem super re domini causa mecum contraxit seruus domini sui voluntate: si in ipso contractu commisit dolum, nocebit domino, vel si postea commisit. Item ex dolo procuratoris in rem suam cõstituti excipi potest contra dominum, & contra ipsum procuratorem quicumque eorum agit: siue sit commissus dolo ante litem contestatam, siue postea: vt quia fecerat prædictus procurator pactum de non petendo à me quod ei debebam, vsque ad annum, & modo intra annum vult petere. si autem non erat in rem suam procurator, sed simplex: tūc de dolo lite pēdente ab eo commisso, vt quia corruptus iudicem, potest excipi etiam cõtra dominum cuius erat procurator. si autem procurator habet liberam administrata. tunc de dolo quandoque ab eo commisso potest excipi etiam cõ-

tra

Casum ponit.

tra dominum. [MANDAVI.] Mandavi Titio vt stipuletur à re. c. sibi dari pro me. Titius mandauit Seio vt hæc. c. stipuletur à te, & ego vel Seius induximus te dolo vt ista. c. promitteres: & promisti. dicitur quod si Seius ex illa stipu. agat: potest excipi de dolo ab eo Seio commisso, vel à me commisso. [ITEM QUÆRITVR.]

Debitor meus induxit te dolo vt. c. quæ ipse mihi debet, promittas loco eius: & promisti. si ex illa stipu. agam contra te, non potes mihi excipere de dolo debitoris mei, sed contra eum agere potes vt te liberet vel vt tibi reddat quidquid pro eo solueris. Se cundo dicit: mulier induxit te dolo vt ei promitteres. c. & promisti. tandem illa nupsit mihi: & te debitorem delegauit mihi pro dote in illis. c. quæ ei promiseras. si agam contra te ad centum: non potes excipere de dolo mulieris, ne indotata sit. [APVD IVLIA.]

Accepi filiam Titij in vxore: & ipsa dolo induxit patrem suum vt mihi pro ea promitteret dare in dotem mille libras: & sic promisit prædictus pater vxoris meæ, qui est mihi focer. quæritur si mortuo focero meo ab herede eius petam prædicta mille: an obstat mihi exceptio ex dolo vxoris meæ? & dicitur quod sic. Idem si ego commissem prædictum dolum, nam opponeretur mihi exceptio doli. [ILLÆTIAM QUÆSTIO.]

Si cum tutore alicuius contractum traxi, & tutor commisit in hoc contractu dolum, ex quo dolo pupillus est effectus locupletior, dabitur exceptio doli in pupillum volentem agere ex contractu tutoris, in quantum pupillus est locupletior effectus. & da exemplum vt si tutor me induxit dolo vel metu vt rem pupilli eman: in quantum pupillo datur actio ex contractu tutoris, in tantum mihi comperit exceptio doli: nec est vis, prædictus tutor satisfecerit rem pupilli saluam fore, an non: item non est vis sit soluendo prædictus tutor, an non. nã sufficit quod administrat. diuinare enim nõ cogitur qui cum tutore contraxit, de hoc, si tutor satisfecerit, vel non: sit soluendo, vel non. Si autem contrahes cum tutore participauit in ipsa fraude simul cum tutore: dolum eius ei nocet, non pupillo. hoc dicit vsque ad. §. si quis non tutor. Fran. Accursius.

a *Aduersus parentes.* in infinitum: vt. §. de in ius voc. l. ij. §. ij. Et not. hic quod reuerentia & iusta ignorantia tollunt hanc exceptionem vt hic, & §. l. ij. §. & generaliter. & fa. §. de obsequiis. l. licet.

b *Alia quidem.* vt quod metus causa: vt. §. ea. l. §. metus.

c *Conueniatur.* id est propter exceptionem repellatur. arg. §. de excep. l. j. vel dic de actione & replicatione dici. Accursius.

d *Defuncto.* vt heredi: vt. §. ea. l. §. proximi. verfi. libertum.

e *Obiecturum.* aliter in act. de dolo, quæ contra heredem datur, quia de ratione calculi, & non perfidie, agitur: vt supra de dolo. heredibus. Item forte secus in herede parentis: vt infra eadem. l. §. fina. vel dic ibi loqui de exceptione in factum: vel dic de actione in factum. Accursius.

f *Exhiberi.* & est ratio, quia ex vna parte pœna, ex altera fauor est: & fauor extendi & c. vt. §. de libe. & posthu. l. cum quidam. & infra de pœnis. l. interpretatione. Accursius.

g *In stipulatione.* adiunge scilicet illi. §. Labeo. q. d. videtur stipulatio dolum non committi, superflua: quia & ea non interposita agitur de dolo commisso: sed certe tunc agitur actio. de dolo, hic ex stipulatu: vt hic, & §. de dolo. l. & eleganter. §. non solum. vel

verius dic, in hac stipulatione qua promittit patronus libertos: quo casu videbatur non interponi: quia cum non agatur de dolo vel non excipiatur de dolo contra eum: videbatur nec in stipulatione posse venire dolum eorum. sed tamen contra est: vt hic dicit. arg. §. de pactis. l. si vnus. §. illud.

iecte excipere possumus, & de eorum dolo quibus adquiritur. Sed de seruorum & filiorum dolo, si quidem ex peculiari eorum negotio actio interdatur, in infinitum exceptio obicienda est. si autem non ex peculiari causa, tum de eo dumtaxat excipi oportet, qui admissus sit in ipso negotio quod geritur: nõ etiam si postea aliquis dolus interuenisset. Neque enim esse æquum, serui dolum amplius domino nocere, quam in quo opera eius esset usus. Questum est, an de procuratoris dolo, qui ad agendum tantum datus est, excipi possit. Et puto recte defendi, si quidem in rem suam procurator datus sit, etiã de præterito eius dolo, hoc est, si ante acceptum iudicium dolo quid fecerit, esse excipiendum. Si verò non in rem suam: dolum præsentem in exceptione conferendum. Si autem is procurator sit, cui omnium rerum administratio concessa est: tunc de omni dolo eius excipi posse Neratius scribit. Mandavi Titio vt à te stipularetur: deinde Titius Seio: & stipulatus à te Seius est: & iudicium edidit. Ait Labeo excipiendum esse tam de meo quam & Seij dolo.

Si debitor alium induxit dolo

vel in perpetuum, vel etiam ad tempus: vt supra de pactis. l. si autem. Sed contra infra eodem. l. pure. §. actoris. Sol. ibi loquitur eo casu cum habeat administrationem à domino permissam, in qua dolum commisit: hic non: sed ad aliud negotium. & facit supra de eo per quem factum erit. l. ij.

q *Dolus.* id est pactum pariens excep. doli.

r *Excipi possit.* contra dominum vel procuratorem.

f *Dolo.* No. dolum præteritum dici qui ante litem contestatam commissus est: vt. §. de peti. heredi. nec vllam. §. his autem.

t *Excipiendum.* contra dominum vel procuratorem, quis eorum agat. nam & dominus agere potest: licet alium constituerit procuratorem in rem suam: vt. C. de noua. l. iij. & sit exemplum: dolo Titij emi rem suã à Seio: quem Titium postea in rem suam procuratorem facio ad eam petendam actio. ex empto, vel in rem, vel Publiciana, quæ mihi non daretur, vt pote malæ fidei.

u *Præsentem.* vt puta si corrupit iudicem: vt. C. de pœna iudi. l. j. & hoc post lit. contest. non ante: vt infra eodem. l. si procurator. in prin. & §. si post litem. vel etiam da exemplum: vt infra eodem. l. pure. §. actoris. & hoc in iudiciis. Ad contractus autem dic vt infra proximi. §.

x *In exceptione.* etiam contra dominum.

y *Concessa.* id est libera.

z *Posse.* vt & §. de tribu. l. procuratoris. in prin.

a *Est.* dolo inducendo te ad promittendum ipse Seius vel ego. sed nunquid & dolo Titij, si ei actio cedatur? Dicam sic, si in rem suam: vt. §. proximi. §. secus si vt simplex procurator Seij vel meus interueniat: quia tantum de presenti dolo excipitur.

b *Edidit.* petendo id quod erat stipularus.

c *Esse.* contra Seium, & contra me si cessa actione agam, quasi ego videar Seium procuratorem constituisse, cum ipsum constituit procurator meus: vt supra de exerci. l. j. §. magistrum. & ideo excipitur de dolo in stipulando commissio: licet fuerit sim-

h *Serui.* scilicet alieni.

i *Personæ.* vt filij.

k *Iuri nostro.* id est iuri Romanorum. nam de dolo serui mei excipere non possum, sed alius contra me. Item & ego de dolo serui alterius. Accursius.

l *Eorum.* patris vel domini, si ipsi forte fecerunt pactum de non petendo, vel petant pecuniam non numeratam. item pone exemplum de dolo patris & domini vt. §. de contrah. emp. l. sed si seruo.

m *In infinitum.* id est semper: siue tempore contractus, siue postea; dummodo non donet: vt. §. de pactis. l. contra iuris. §. j. siue ergo in contractu, siue postea dolus (id est pactum quod parit excep. doli) committatur, excipitur sicut si liber committeret: vt. §. eo. l. ij. §. circa. & §. item quæritur. Accursius.

n *Non ex peculiari.* sed dominica.

o *Admissus.* i. actum aliquid cuius causa postea fit dolum.

p *Non etiam si postea.* vt si dominicam pecuniã mutuauit: & postea fecit pactum ex intervallo de non petendo:

† Huc spectat quod de libertis pileatis refert Alex. ab Alexan. li. 2. Gen. die ca. 7.

Reuerentia & iusta ignorantia doli exceptionem tollunt.

plex procurator, id est ad vnum negotiū ordinatus. sed vbi ad litem ordinatur, non nocet eius dolus, licet post lit. contest. admitatur, id est recipiatur vt noceat: vt. §. proximi. §. vel dic quod si ego feci pactum de non petendo, nocet Scio. vel si Seius fecit, nocet mihi: argumen. §. eo. l. ij. §. item quæritur. & infra ea. l. §. apud Iulianum. Accursius.

a Circumueniebat. inducendo te dolo vt patiaris te delegari mihi.

b Obstet. mihi. Accur.

c Experiri. vt te liberet: vel si pecuniam soluisi, restituat: & hoc conditione certi vel incerti: vt supra de condic. cau. da. si donaturus. §. si quis indebitam. & supra de noua. si quis delegauerit. & infra e. pure. §. si eum.

d Dolum. ad inducendum debitorem sibi mulieri promittere.

e Indotata. vt & supra de condic. cau. da. si donaturus. §. fin. & infra eodem pure. §. si eum. Sed contra infra proximi. §. in princ. Sol. vt ibi. Accursius.

f De dolo. commissio in stipulando dotem, vel etiam postea paciscendo de non petendo: vt ar. supra eodem. §. mandauit. Sed si maritus pepigit, licet non agat: vt infra proximi. ver. illud non explicat. tenetur tamen mulieri: vt supra de iur. do. si extraneus. & l. cum vir.

g Cui. s. mulieri.

h Adquireretur. si dos sit data. Accursius.

i Obstare. supra proximi. §. sed & si mulier. contra. Solut. ibi loquitur cum nondum erat solutum matrimonium: vnde dos intelligebatur debitum viri. hic cum solutum erat, & statim est peruentura ad mulierem dos: quod colligi potest infra eodem. pure. §. si eum. sic ergo refert, agat vir constante matrimonio, vel eo soluto. vel possumus dicere quod hic loquitur in eo casu in quo maritus fraudem participauit.

k Quæritur. si opponatur exceptio marito: & sic erit indotata: per quod videbatur maritum non repellere: vt. §. proximi. §. sed & si mulier sed tamen contrarium est. Accursius.

l Cum eo. alio modo, vt permutando forte, non donando: vt. C. de admini. tu. l. non omni.

m Factus est. vt si dolo vel metu me induxit vt emerem rem pupilli: in quantum sibi datur actio, in tantum mihi cõpetit exceptio. vel si tutor dolo persuasit alicui vt hereditatem repudiet. pupillo ab intestato obueniẽtẽ. & facit. §. de dol. in prin. & ibi glo. si ex dolo. & de actio. empt. Iulianus. §. sed cum in factio. Accursius. **D**

n Distinguendum esse. quantum ad id in quo locupletatus est pupillus: sed ad id in quo locupletatus non est, habet actionem contra tutorem in id quod ad eum ex suo dolo peruenit, vel distinguere potest: sit tutor soluendo, vel non: alioquin contra: vt supra de admini. tut. l. si. j. respon. & supra de tribu. l. iij. §. si seruus pupilli. & de pecu. l. summa. §. j. item. §. ne vis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. cõtra in fi. & supra quando ex fac. tu. l. j. & iij. Solut. ibi extra cõtractum dolum commissit: hic in contractu. vel ibi non fuit locupletior ex dolo tutoris. Accursius.

o Et. scilicet pupillo.

p An non. cautum sit rem pupilli saluam fore.

q Administret. quia ex qua persona lucrum capit, ex eadem & damnum sentire debet: vt. j. de regu. iur. l. ex qua. Sed videtur e contra indistincte non nocere dolum tutoris pupillo: siue sit soluendo, siue non: vt. j. de regu. iur. l. neque ex interdicto, quæ est contra. Sed ibi loquitur quando tutor aliquid facit vel contrahit in rebus suis, non pupilli.

r Diuinas. sic. §. mandati. l. si fideiussor.

f Cum tutore. & non sit pupillus locupletior.

Se quis non tutor. J C A S V S. Quæritur an dolus protutoris noceat pupillo. & dicitur quod non. & ponitur exemplum. protutor, id est qui se tutorem pupilli credebat, vendidit rem à pupillo possessam, vt noceret in hoc pupillo. emptor eã suscepit, dicitur &

pupillus, petita in integrum restitutione, recuperabit illam rem: & sic dolus protutoris nõ nocet pupillo. secus autem est in dolo veri tutoris. nã eius dolus nocet pupillo: vt sic exceptio doli contra pupillum possit opponi. Itẽ curatoris dolus nocet furioso, itẽ prodigo, itẽ adulto. Itẽ ex dolo minoris xv. an. obiicitur except. doli contra ipsum minorem. itẽ ex dolo pupilli capacis doli, vt quia sit prope pubertatem, obiicitur except. doli in ipsum pupillum: vt si debitorem suum delegauit creditori suo. nã amodo agere vult cõtra debitorem suum delegatum. Idem si furiosus tunc temporis cõ sanã mentis videretur, delegat debitorem suum creditori suo, nam amodo si agat furiosus contra delegatum: obiicitur sibi except. doli. Idem si debitor furiosi soluat furioso quod ei debet: & hanc pecuniam habeat saluã. nã si amodo vult agere cõtra debitorem suum obstat sibi excep. doli. [D E A V

re. Dos enim quam maritus ab herede foci peti intellegitur, inquit, filia acquiri: cum per hoc dotem sit habitura. Illud non explicat Iulianus, an & de dolo mariti excipi possit. Puto autem cum hoc sentire, vt etiam de dolo mariti noceat exceptio: licet videatur nulla dos filia, vt ait, quæri. **k** Illa etiam quæstio ventilata est apud plerosque, an de dolo tutoris exceptio pupillo experienti nocere debeat. Et ego puto vtilius, etsi per eas personas pupillis fauetur: tamen dicendum esse, siue quis emerit à tutore rem pupilli, siue contractum sit cum eo **l** in rem pupilli, siue dolo quid tutor fecerit, & ex eo pupillus locupletior factus est, **m** pupillo nocere debere: nec illud esse **n** distinguendum, cautum sit ei, **o** an non: **p** soluendo sit tutor, an non: dummodo rem administret. **q** Vnde enim diuinas **r** is qui cum tutore contrahit? Planè si mihi proponas collusisse aliquem cum tutore, **f** factum suum ei nocebit.

Si quis non tutor, sed pro tutore negotia gerat: an dolus ip-

C T O R I S.] Dolo induxisti quendam vt venderet tibi quandam rem, puta equum: & vendidit tibi, & tradidit: & non vidisti eum aliquo tempore: & eum mihi vendidisti & tradidisti: & vsucepi eum. nunc desij possidere. volo eum vindicare à possessore, quia eum vsucepi. quæritur an obstet mihi except. doli ex persona auctoris qui eum per dolum habuerat. & distinguitur. si enim equum vsucepi ex meo tempore tantum: tunc dolus auctoris mei non nocet mihi. si autem in vsuca. prædicta vsus sum tempore auctoris mei: tunc nocet mihi except. doli ex dolo auctoris mei. sic ergo patet quod vitium personale auctoris mei. id est dolus, nocet mihi si volo vti accessione sui temporis. aliàs non. secus est in vitio reali: vt quia res sit furtiua quam emi. nam nocet mihi hoc vitium, velim nolim, vt non possim eam rem vsucapere. [S I C V M L E G I T I M A.] Agnatus tuus instituerat me heredem. persuasisti mihi dolo malo vt illam hereditatem repudiem. repudiaui, & sic ab intestato habuisti illam hereditatem, & eam vendidisti Sempronio. Sempronius agit contra me petit. heredit. ex iure cesso ex causa vendit. ad rem hereditariam quam possideo. dicitur quod potest: nec possum ei obiicere dolum ex persona auctoris sui. [S I Q V I S A V T E M.] Titius equum quendam sibi adquisiuit per dolum. eum equum mihi donauit vel legauit: & traditus est mihi: & eum tenui triennio: & desij postea possidere. dicitur quod si volo eum vindicare quasi vsuceperim, obstat mihi exceptio doli ex persona auctoris mei, cum lucratiuam habeam causam. idem si habebam eum in pignus, & desij possidere, & petam eum hypothecaria. nam obstat mihi dolus auctoris mei. nam si possem eum petere, esset reuersus ad dolum. secus autem est in emptore cui dolus auctoris non nocet si vsucepit ex suo tantum tempore non auctoris. Idem in eo qui ex causa permuta. vel in solut. vel ex simili causa habuit à dolo. nam dolus auctoris non nocet prædictis si nolunt vti accessione sui auctoris. secus si ex causa noxæ equum vel seruum habui à dolo. Idem si modico pretio emi rem à dolo. nam nocet mihi dolus auctoris mei si desij possidere prædictam rem, etiam si nolui vti

Dolus tutoris an & quando noceat pupillo.

vti tempore auctoris mei. emptori autem qui emit iusto pretio, vel aliquo dato loco pretij, non nocet dolus auctoris. sed non vult vti accessione auctoris, nisi ipse emptor sit in dolo. nam si dolum commisisset: suus dolus ei noceret. [S I A T I T I O] Emi fundum Sempronij à Titio, & traditus est mihi. postea Titius Sempronio successit: & nunc eundem fundum vendidit Mæuio & tradidit. dicitur quod istum fundum possum petere à Mæuio. nam & si Titius factus dominus predicto modo eum à me peteret, defenderem me per except. in factum; vel doli. Item si Titius inciperet eum possidere: possem ab eo eum petere per Publicianam: non obstante quod dominus erat rei. [M E T V S C A V S A.] De except. metus non est dictum: quasi sufficiat excep. doli vbicunque, cum sit generalis. vtilius tamen est vt dicamus de except. metus. scias enim quod excep. doli. nam exceptio doli obstat tantum ei qui dolum commisit in re quam petit: at exceptio metus obstat cuiunque qui petat illam rem in qua est commissus metus ab aliquo. item excep. metus competit cuiunque passo metum: præterquam si à patre patiatur metum, & hoc viuente patre. post mortem enim patris si filius passus metum à patre absteineat se à patris heredi. potest vti except. metus contra heredes patris, prout alia personæ maiores. xxv. ann. metum passæ. hoc dicit vsque in finem. l. Franciscus Accursius.

- a** Non nocere. vt & supra de Publicia. l. quæcunque. §. fin. Accur.
b Vendiderit. dolo, vt noceret pupillo.
c Vscupta sit. idem & si non vscupta est: vt supra de eo qui pro tuto. l. ij.
d Non nocere. forte, nisi in quantum peruenit ad eum, ne locupletetur cum aliena iactura.
e Suam. quo ad opinionem. si enim sua esset, non vscuperetur: vt supra de acquir. rerum do. l. bonæ fidei.
f Persequenti. per in integrum restit. nam vindicare non posset, cum sit facta illius per vscup.
g Magis. quam eius qui pro tutore gessit. vt electiue ponatur. Tutoris. veri.
h Que in tutore. vero.
i Esse. vt & §. de dolo. l. heredi. in fi. & l. impuber. j. de fur.
k Eius. scilicet pupilli.
l Pubes esse. quasi dicat. agens a modo repellitur, ne, &c. vel lege cum præcedentibus. & facit. §. de dolo. l. quid enim. Accur.
m Consequatur. quod bona fides non patitur: vt infra de re. lur. l. bona fides. & facit ad idem. C. de vscup. pro empt. l. eum.
n Habeat. hic autem inspicitur tempus quo agitur: vt infra de solu. l. in pupillo.
o De auctoris dolo. auctor meus suum venditorē dolo induxit ad vendendum. si ego à possessione cado, & vindico dicens me vscupisse: si quidem ex meo tempore tantum, non nocet mihi dolus auctoris: vt hic & C. de præscrip. lon. tem. l. j. hodie nocet: vt in authen. ibi posita. & sic hic primum respon. corrigitur.
p Auctoris. id est venditoris.
q ff. Nouum.

* Refertur hic sententia Celsi quæ extat. l. 2. de eo qui pro tuto. vbi legitur, nec vscupta: vt hic quoque rectè legi potest.

r Vtitur. id est vti vult. sic ponitur infra de verbo. obligat. l. si stipulatus sum. non enim vitiosa possessio potest adiungi non vitiosæ: vt hic, & supra de acquir. posses. l. Pomponius. §. cum quis. & §. fin. nisi secundum iura noua ad præscript. xxx. vel. xl. anno. vt in authen. vt spon. larg. §. rursus. col. ix. Accursius.

Possessio vitiosa an non vitiosæ possit adiungi.

auctoris vtitur: æquissimum visum est, ei qui ex persona auctoris vtitur accessione, patitur dolum auctoris. Et peræque traditur, rei quidem coherentem exceptionem etiam emptori nocere: eam autem quæ ex delicto personæ oriatur, nocere non oportere. Si cum legitima hereditas Gaij Seij ad te perueniret, & ego essem heres institutus; persuaferis mihi per dolum malum, ne adeam hereditatem: & posteaquam ego repudiaui hereditatem, tu eam Sempronio cesseris pretio accepto, isque à me petat hereditatem: doli mali eius qui ei cessit, non potest pati.

Obstat exceptio auctoris ei qui causam lucretiam habet. idem si quis habeat pignus, & desit possidere: & petat illud hypothecaria. nam obstat dolus auctoris. secus autem est in causa non lucretia, vbi dolus auctoris non nocet. hoc dicit vsque ad §. si à Titio.

c Si quis autem ex causa legati vindicet, aut is cui ex causa donationis res præstita est, vindicet: an de dolo exceptionem patiat ex causa eius in cuius locum successerit? Et magis putat Pomponius summo uendum: & ego puto exceptione

- a** Non oportere. nisi velit vti accessione auctoris. sed & hoc corrigatur: vt in princ. §. dixi.
b Pertineret. ab intestato. Accursius.
c Pretio accepto. igitur fuit venditio.
d Hereditatem. agendo peritione hereditatis ex iure cesso, vel actionibus hereditariis ex iure cesso: cum hereditatem vel rem hereditariam possideam, vel teneam hereditati.
e Exceptionem. ex hoc §. videtur probari quod qui actionem emit à dolo, non debeat summoueri exceptione, licet summoueretur dolosus. posset tamen quis contradicere forte. hic enim nõ actionem sed hereditatem emit: & viles intendit nomine suo: vel directas nomine cedentis: in quibus quærendis pura aduendo hereditatem cedens non adhibuit dolum: sed adhibuit in præcedenti, id est in repudiatione. Item & si dolo me induxit vt traderem, & tradidi possessionem: & tu vendis emptori: non obiicitur doli exceptio: quia rei vindicationem habet ex traditione sibi facta: licet dolus præcesserit in alia traditione. sed vbi me induxisti dolo vt promitterem, & eam actionem vendis emptori: obiicitur doli exceptio: quia eadem actione vtitur in qua dolus est commissus: & quasi adminiculo auctoris vtatur, repellitur secundum Azō. & ita quod primo sub dubio forte dixerat: postea indubitanter dicit. Accursius.
f Non potest. sed de dolo datur contra dolosum: vt supra de dolo. l. si quis affirmauerit. j. respon. & C. de dolo. l. si maior. & facit infra de verbo. signifi. l. lege. & C. de peri. & commo. rei vendit. l. dolum.
g Successerit. prædicto singulari titulo, & dic quod auctor dolo induxerit eum à quo habuerit.

Vtitur. id est vti vult: vt dixi.

Auctoris. agendo in rem quasi vscuperit.

Peræque. aliàs & per hoc æque.

Traditur. quia tunc oportet ipsum vti adminiculo sui auctoris, cum vitium comiteretur rem sicut lepra: vt insti. de vscup. §. furtiua.

Cohærentem exceptionem. vt quia furtiua: vel vi possessa. aliàs aliter accipitur, vt supra de except. l. exceptione. ij. §. rei.

Persona. hic collige vitium personæ vel personale: vt dolus auctoris dans contractui causam: vel incidens. Item mala fides: quia creditur vendentem non habere ius vendendi. Item scientia rei alienæ: vt in commodatario & similibus. Item collige aliud reale, quod dicitur cohærens rei: vt hic dicit: vt si est furtiua, vel vi possessa: vel data præfidi contra legem Iuliam repetundarum. Sunt & alia vitia nec personalia; nec realia: sed quasi realia dicimus: vt res pupillariorum: vt liber homo. quæ omnia dic vt. C. de acquir. poss. l. vitia. & facit ad §. istum. §. de diuer. tempo. præsc. l. an vitium. & l. de accessionibus. & §. quæ in frau. cre. l. quæ à debitore. Accur.

† eum.

* ei pati. i. p. mitti vel licere.

a *Repellendos.* etiam si noluerint uti accessione auctoris. Sed contra supra titu. j. l. an vitium. Solu. mala quidem fides auctorum ex lucratiua causa tradentium successoribus eorum non nocet, nisi eorum velint continuare tempora, & sic eorum uti accessione: ut supra. Dolus autem eorum auctorum semper nocet: ut hic. vel aliter possidenti non nocet, ut ibi; sed non possidenti & agenti sic: ut hic.

b *Ad eum.* scilicet debitorem, qui dolo inducendo suum auctorem habuit rem. Acc.

c *Solo.* hæc dictio, solo, excludit illos tantum qui habent causam lucratiuam: & sic large dicitur, ut & aliàs supra de statuliberis. l. statuliberi. §. Quintus.

d *Emptorum.* in quibus est eadem æquitas: ut & C. de peri. & commo. rei vendi. l. dolum. Accursius.

e *Noxæ.* hic habetur quasi lucratiua causa.

f *Causa.* ut si res digna magno pretio, modico sit empta, secundum Ioan. & facit supra quæ in frau. cred. l. qui autem. §. hoc editum. verficul. simili modo.

g *Caret.* quia etiam ipse sciuit alienam quando emit, vel suum venditorem induxit dolo. Accursius.

h *Suo.* Duobus ergo casibus tantum repellitur successor rei singularis: propter dolum auctoris, scilicet quando vititur adminiculo. Item & quando habet causam lucratiuam vel quasi. Item tertio, pro suo scilicet dolo: ut hic. Accursius.

i *Solutio.* maxime: ut supra de Publici. l. de pretio. vel dic ut supra de rei vindic. si à Titio. Accursius.

k *Tueri.* petendo & defendendo: quia, &c. & est bona ratio: ut infra de regu. iur. l. nemo plus iuris, &c.

l *Si non suus esset.* verba exceptionis.

m *Intelligeret.* præsumptione iuris: cum in ea causa sit ut possit auocari à Titio qui factus est dominus. sic enim dominium habet, ut non sibi sed alij prodesse conseruariq; debeat ab ipsa. argu. C. communia de leg. l. fin. §. sed quia. & facit de verbo ad verbum supra de rei vindic. l. si à Titio. & plene expone ut ibi. Item facit supra de rei vindicatio. l. si à Titio. Sed contra supra de actionibus empt. l. si ea res. §. fin. Sed ibi à diuersis emimus: ut vnus à domino: alius à non domino. hic autem ambo ab vno prius non domino, postea domino. Item est hic casus vbi publi. datur contra dominum. Sunt & alij quos dic ut not. supra de Publi. l. p. pult. & l. fin. Accursius.

n *Proposuerat.* in tractatu suo cum tractaret de hac actione. **o** *Generalis.* ut supra. l. ij. §. & generaliter. **p** *Quod.* id est quia. **q** *Exceptio doli.* prima differentiã. **r** *Complectitur.* scilicet tantum.

eos esse repellendos, cum lucratiuam causam sint nacti. Aliud est enim emere: aliud ex his causis succedere. Idem tractat Pomponius & in eum qui pignori accepit, si Seruiana vel hypothecaria actione experiatur. Nam & hunc putat Pomponius summouendum: quia res ad eum qui dolo fecit, reuersura est.

Auctoris autem dolo, sicut diximus, emptori non obiicitur. sed hoc in emptore solo seruabimus: item in eo qui permittitur, vel in solum accepit: item in similibus qui vicem emptorum continent. **Cæterum si noxæ deditus quis sit, Pomponius putat passurum exceptionem quam ille pateretur qui noxæ dedit. Proinde ex quacunque alia causa quæ propè lucratiuam habet acquisitionem, quæfisse quis videatur: patietur exceptionem doli ex persona eius in cuius locū successit. Sufficit enim si is qui pretium dedit, vel vice pretij, cum sit bona fide emptor, ut non patietur doli exceptionem ex persona auctoris: utique si ipse dolo caret. cæterum si ipse dolo non careat, peruenietur ad doli exceptionem, & patietur de dolo suo exceptionem. Si à Titio fundum emeris, qui Sempronij erat: isque tibi traditus fuerit pretio soluto: deinde Titius Sempronio heres extiterit, & eundem fundum Mæuius venderit & tradiderit: Iulianus ait, æquius esse prætoem te tueri: quia & si ipse Titius fundum à te peteret, exceptione in factum comparata, vel doli mali summoueretur. & si ipse eum possideret, & Publiciana peteres: aduersus excipientem, si non suus esset, replicatione vtereris. ac per hoc intellegeret, eum fundum rursus vendidisse, quem in bonis non haberet.**

Vtilius est singulas res singulis verbis exprimere. Et est differentia inter exceptionem doli, & exceptionem metus: quia prima

complectitur tantum personam eius qui dolo fecit: secunda verò est scripta in rem, & sufficit in aliqua re metum commissum esse ad hoc ut competat. Item secunda non competit filio contra parentem eo viuo: secus eo mortuo. hoc dicit vsque ad l. seq.

Metus causa exceptionem Casfius non proposuerat, contentus doli exceptione, quæ est generalis. sed vtilius visum est etiã de metu opponere exceptionem. etenim distat aliquid à doli exceptione: quòd exceptio doli personam complectitur eius qui dolo fecit. enimvero metus causa exceptio in rem scripta est, si in ea re nihil metus causa factum est: ut non inspiciamus an is qui agit, metus causa fecit aliquid, sed an omnino metus causa factum est in hac re à quocunque, non tantum ab eo qui agit. Et quamuis de dolo auctoris exceptio non obiiciatur: veruntamen hoc iure vitimur, ut de metu non tantum ab auctore, verum à quocunque adhibito exceptio obiici possit. Illud sciendum est, hanc exceptionem de metu cum obiicere debere, qui metum non à parente passus est, in cuius fuit potestate: cæterum parenti licere deteriore conditionem liberorum in rebus peculiariis facere. Sed si se abstinerit hereditate paterna: succurrendum ei erit, ut alioquin succurritur.

Si heres petat id quod sibi pure debetur, & ipse illud idem debeat sub conditione: non summouetur doli exceptione, si paratus est satisfacere de reddendo conditione adueniente: aliàs secus. hoc dicit. Paragraphorum sequentium quidam breues sunt: ideo summant seipfos: quidam casum ponunt in terminis. S. vero, auctoris, glo. ponit casum.

v. PAVLVS libro septuagesimo primo ad Edictum.

P Vrè mihi debes decem. ea tibi sub conditione legauit. interim

beat id habere: ut C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. circa princ. **Alioquin.** id est aliàs. **Succurritur.** maioribus. xxv. an. metum passis: secus in herede patroni: ut s. e. l. §. aduersus. ibi, libertum, &c. vel dic hic dari except. in factum, vel actio. in factum filio contra heredem patris. **Pre.] CASVS.** Decem quæ mihi debebas pure, ea tibi sub conditione legauit. heres meus poterit interim ea petere; dum tamen caueat de. x. dandis legatario veniente condi. si autem non vult

Dolo. ut supra. l. ij. §. item queritur. verfic. & quidem. & §. plane. & §. igitur docere. Accursius.

Causa. & est ratio in promptu: quia cum contra quemlibet detur actio quod metus causa: ut supra quod metus causa. l. si cum. §. in hac. ergo & contra quemlibet datur exceptio: ut infra de reg. iur. l. inuitus. §. si cui. & hoc cum dominus rei per metum tradiderit. si vero tradidit eam non dominus: iniquum esset si diceremus eum habere exceptionem vel etiam actionem contra verum dominum: ut supra de Publi. pen. Intelligitur ergo. l. ista in cæteris personis quæ nullam habent causam ab eo qui metum adhibuit. Accursius.

Et quamuis. secunda differentiã.

Possit. nam & metus habet in se ignorantia: ut supra quod metus causa. si cum. §. in hac. & facit supra uti possi. l. j. in fin. & l. sequen. & de damno infect. l. qui bona. §. cum inter.

Potestate. tunc: sed nunc non est cum conuenitur.

Cæterum. pro quia: vel cæterum pro alio quin: vel cæterum pro sed.

Liberorum. existentium in potestate: si dicas eum conueniri à patre. & facit. C. de annali exceptio. l. j. §. fina.

Peculiaris. profectiis vel aduentitiis: inter quæ non erat differentia iure isto: sed tunc quomodo retinet hoc peculium, si ab hereditate abstinet: ut. C. de col. l. si donatione. in fi? Respon. quia ut bene merito erat ei concessum vel dimissum: vel ut cõferes pater in eum filium supremum iudicium: ut not. d. l. si donatione. hodie in aduentitio planum est: cum mortuo patre filius de-

obtinent.

Successor rei singularis quandoque propter dolum auctoris repellitur.

intellegeretur.

Publiciana contra dominum datur.

vult cauere heres, repellitur à peti. except. doli. [S I C V I.] Legata est tibi via per quendam fundum. legantis heres vitur Falcidia in legatis. dicitur quòd nisi offeras æstimationem quartæ partis viæ: obstat tibi exceptio doli si petas viam. [S I D O N A V I.] Donauit tibi fundum: & antequam traderem eum tibi, ædificasti in eo me sci-

ente, & non contradicente: & sic per hoc desij possidere: & postea cæpi possidere illum fundum cum ædificio. tu petis à me fundum, quia tibi donatum. ego excipio: quia ultra modum fuit donatio: & sic non valet. dicitur quòd tu replicabis de dolo: quia dolo facio cum retineo fundum cum ædificio, nec reddo impensas quas feceras me sciente & patiente.

[A C T O R I S.] Dic casum vt in glossa quæ incipit, feci te actorem, &c. [S I S E R V V S.] Mandato meo vendidisti seruum meum vitiosum pro decem. emptor videt eum vitiosum. reddidit seruum mihi, si procurator meus petat à te pretium: obstat sibi except. doli etiam si de suo soluerat mihi procurator meus: sed repetet à me pretium actio. mandati, vel sine causa. Eadem seruatur si sine mandato gerens negotium meum, seruum meum vendidit: & postea habuerat: & prædicta contigerunt quæ supra. [S I E V M Q V I.] Si cum velles mihi donare mil-

le, delegaui te vt ea promitteres creditori meo, & promisisti: si ab eo conueniaris, non potes obiicere except. doli. petit enim quod sibi deberetur. idem est si mulier eum qui sibi mille donare volebat, delegaui eum mihi vt promitteret mihi illa mille pro ea in dotem. nam tenetur. Idem si dolo induxit Titium vt mihi. c. pro ea promitteret in dotem dare. nam tenetur: nec habet except. doli. poterit tamen agere contra eam vt liberetur ab illa promissione. vel si iam soluit, petat ab ea id quod pro ea soluit. idem in primo casu. nam donans ager contra me delegantem vt faciam eum liberari in eo quod promisit ultra modum: vel si iam soluit, à me repetet. [N O N S I C V T.] Actio de dolo est temporalis. finitur enim hodie biennio. sed exceptio doli est perpetua. & quæ sit ratio diuersitatis, redditur in litera. Franciscus.

a *Summouendus*. vt & s. de libe. le. l. non solum. §. fin. sed contra supra si cer. petat. l. pecuniam. Solu. vt ibi.

b *Conditio*. aliud si omnino est exitura: vt supra de condic. indebi. l. quòd si sub ea.

c *Interponere debet*. scilicet heres promittit legatario de tanta pecunia danda si conditio extiterit: vt & supra vt leg. nom. cau. l. j.

d *Retinere*. scilicet magis quàm, &c. Anto. Aug. lib. 4. c. 8.

e *Quarta partis*. scilicet loci per quem via debebatur, secundum Ir. quia seruitus non habet partes. Tu dic, id est iuris quòd est via: argu. supra si serui. vind. l. loci. in princ. & de lega. ij. l. cum filius. in princ. & supra ad. l. Falcid. lege Falcid. interueniente. Vel dic melius, non oblata quarta parte totius æstimationis meæ: & ita exponitur supra de leg. ij. l. cum filius. in princ.

f *sciente*. & non contradicente, quod pro traditione est: vt. C. de adquiren. pos. l. j. Accur.

g *Modum*. cc. aureorum olim: quingentorum hodie: vt. C. de dona. l. penult.

ff. Nouum.

h *Facta est*. & vtique replicandum. dolo enim, &c. fa. s. de dolo. l. si cum & mihi. Accursius.

i *Actoris*. feci te actorem generalem ad mutuas pecunias exigendas: tuque cum hoc tibi nominatim mandati, transactionem cum Titio fecisti: & ob eam tibi decem promisit: & factum pat-

ctus es vt si contra transactionem feceris, non liceret tibi decem petere. porro contra transactionem fecisti. si ego à Titio decem petiero quæ tibi promisit, repellor: vt supra. l. apud. §. quæsitum. Vel secundum Hug. dic quòd erat generalis procurator & specialis ad causam agendam: & est ei solutum pendente lite: postea ipse vel dominus petit cum forte nõ restituit chirographum: vt. d. §. quæsitum. in fin. & secundum hoc non obstat. §. in hac dicta. l. apud. supra eod. vt ibi dixi. Dic ergo secundum primum casum, actoris, id est administratoris, secundum alium, id est agentis. vel si dicas partem solutam pendente lite, & postea petit, totum amittit, quia petit plus: vt instituit. de actio. §. si quis agens.

k *Dolus*. post transactionem commissus secundum primum casum: vel post solutionem commissus, secundum alium.

l *Ab eo*. procuratore.

m *De pretio*. scilicet contra emptorem.

n *Soluerit*. de suo.

o *Etiã*. hic est. §. secundum quosdam. vel non est, & sic melius legitur: & secundum hoc dic mercis, id est serui: & improprie seruus dicitur merx: vt supra de tributaria. l. j. Accursius.

p *Non tradita*. supra quando tradidit, hic quando non fuit traditus. Accursius.

q *Summouetur*. si petit pretium ab emptore procurator. & facit. s. de pactis. l. si cum emptore. §. si. Accur.

r *Soluit*. de suo. Accursius.

f *Aduersus dominum*. actione mandati: vel dic sine causa, vel indebiti.

t *Nostrum*. sine mandato.

u *Vendidit*. & ratum habuimus.

x *Modum*. quingentorum solidorum hodie.

y *Suum*. id est sibi debitum. q. d. non habet causam lucretiam: aliàs secus: vt infra eo. l. Iulianus. Accursius.

z *Maritus*. cui mulier delegauit volentem sibi donare.

a *Mulieris*. quæ dolo aliquem ad promittendum induxit marito.

b *Accepisset*. vtique non: vt. s. l. apud. §. sed & si mulier.

c *Diuertit*. & nunc petit maritus vt mulier reddat: & sic loquitur supra eo. l. apud. §. apud Iulianum.

d *Conditione*. certi, vel incerti.

e *Debitorem*. in eo quod est ultra legitimum modum. & facit supra mandati. l. si mandato. §. si iudicio. & §. quoriens. Item facit ad totalem. §. infra de noua. l. si quis delegauerit. §. fin. & l. dol. & supra de dol. l. qui id quod. in fi. & l. vt mihi. & C. de noua. l. si pater. & infra titu. j. l. j. §. siue autem. versic. quòd si patronus. & supra de re iudi. l. Nefennius. in princip. & infra de regu. iur. l. nihil dolo. & C. de condic. indebi. l. si citra. & supra de condic. cau. data. l. si donaturus. §. si quis indebitam. & §. fina. & supra eo. l. apud Celsum. §. item quæritur. & supra de iure do. l. cum in fundo. §. si. Accursius.

f *Certo tempore*. anno olim: sed hodie biennio: vt. C. de dolo. l. fin.

Competit. supra de peculio. l. quæsitum. §. in dolo. contra Solu. hic in exceptione: ibi in replicatione. & per hoc est huius. l. ratio. nam actor qui replicat, habet in sua potestate quando agat, & sic quando replicet, secundum Ioan. & Azo. vel ibi in alienato vel manumisso seruo post annum: quod etiam olim erat tempore actionis de dolo:

vnde non competit actio vel replicatio, quæ in idem recidit. vel dic vt ibi. Sed oppo. nonne etiam reus habet in sua potestate: vt. C. de inge. ma. l. diffamari. & C. de remiss. pign. l. si eo? Sed respon. quidquid dicant alij: tene, & c. vt supra de iure dotium. l. cum in fundo. §. quod si mulier. Item oppo. C. de non nume. pecu. l. si intra. & l. si quasi. sed speciale est ibi. & sic est etiam speciale. C. de dote cau. non nume. authen. quod locum. & potest esse ratio, quia releuatur approbando: & sic in hoc grauetur: argu. supra de iureiuran. l. eum qui. In alijs excipientibus non sic: vt supra de except. l. j. & facit. C. de except. l. si pactum.

Conueniatur. & facit. C. de dila. l. si quando. & authen. quod fieri. & de anna. except. l. j. §. si.

I opera.] CASVS. Obtuli tibi decem quæ debebam. tu noluit. illa decem amisi siue perdidit. amodo si petas ea decem à me, obstat tibi doli exceptio. Idem est si creditori tuo solui, & non habes ratum. nam si petas amodo à me: obstat tibi exceptio doli. Franciscus.

Si opera. quia oblatam non recipit: vt. j. de solu. l. qui decem. in principio. quæ scilicet non recipere dicitur opera: vt. C. de ope. lib. l. liberti. & facit supra de fideicom. lib. l. si filius. §. si. & infra de verborum obligatio. l. executione. §. finali.

Idem est. vt debitor habeat exceptionem, licet creditor non habeat ratum: quia cogitur ratum habere: vt supra de nego. gestis. l. Pomponius. & l. soluendo. & l. si liber. & de pignora. actio. l. solutum. §. solutam. ibi, vnde si domum, & c. vbi & de hoc dixi. si vero creditore præsentem & contradicente soluerit creditori eius, non liberaretur: vt. C. de solu. l. inuito. & facit infra de noua. l. si Stichus §. si. & C. de except. l. j. Item si ratum haberet sponte, liberaretur ipso iure: vt infra de solu. l. solutam.

Phanus ait.] CASVS. Credens me tibi debere. cum in veritate non deberem, ea centum promisi Titio pro te, cui donare volebas. si Titius ea. c. à me petat, obstat sibi exceptio doli. Item & condic. sine causa possunt agere contra eum vt me liberet à promissione quæ ei feci. Idem est si ea. c. promisi Titio pro te cui credebam te tantum debere, cum nihil deberes. Fran. Accur.

Donare. sic supra de dona. l. ij. §. cum verò. secus si tuo creditori: vt supra eo. l. pure. §. si eum. Accur.

Condictio. sine causa: vt supra de condictio. sine causa. l. j. §. qui autem. & l. qui. Accur.

Si ei. aliàs. l. & aliàs. §. idem Iulianus.

Promissio. aliud si in veritate deberes: vt supra. l. pure. §. si eum. & facit supra de dona. l. ij. §. item si ei. Accur.

Humanitatem. facit supra. l. j. §. ideo.

Obligatus. sine iusta causa: vt supra de cōdic. sine cau. l. qui sine. & facit supra de pactis. l. si cum.

Dolo facit.] CASVS. Ponitur regula, & est talis: Dolo facit qui petit quod redditurus est. & subiicitur exemplum.

eadem tempore danda est. Nam hæc perpetuò competit, cum actor quidem in sua potestate habeat quando vtatur suo iure: is autem cum quo agitur, non habeat potestatem quando conueniatur. **b**

Damnum quod quis sua culpa sentit, sentire videtur.

V I. GAIVS libro trigensimo ad Edictum provinciale.

Si opera creditoris acciderit, vt debitor pecuniam quam soluturus erat, perderet: exceptione doli mali creditor remouebitur. Idem est & si creditori eius numeratam pecuniam ratam creditor non habeat.

V II. VIPIANVS libro septuagesimo sexto ad Edictum.

Iulianus ait: Si pecuniam quam me tibi debere existimabam, iussu tuo sponderim cui donare volebas, exceptione doli mali potero me tueri: & prætere conditio mihi aduersus stipulatorem competit, vt me liberet. Idem Iulianus ait, si eum quem creditorem tuum putabas, iussu tuo pecuniam quam me tibi debere existimabam, promissero, petentem doli mali exceptione summoueri debere: & amplius agendo cum stipulatore con-

Heres grauatius non petere à debitor hereditario, si petat, obstat ei exceptio doli. Item debitor potest agere ex testamento contra heredem vt liberetur. Fran.

Redditurus est. eidem: secus si alij: vt supra solu. mati. l. si focer. §. j. Item procurator domino. Item hoc verum si clarum & liquidum sit quod debet ei reddi. alioquin non: vt supra quorum legatorum. l. j. §. rediguntur, quæ est contra. Item secus in alio casu: vt. C. qui potio. in pigno. habean. authen. item possessor. quæ est contra. sed illud speciale propter suum mendacium. l. in eodeme natione. §. vt j. de reg. iur.

sequar, vt mihi acceptam faciat stipulationem. & habet hæc sententia Iuliani humanitatem, vt etiam aduersus hunc vtat exceptione & condictione, cui sum obligatus. **k**

V III. PAVLVS libro sexto ad Plautium.

Dolo facit, qui petit quod redditurus est. sic si heres damnatus sit non petere à debitor, potest vti exceptione doli mali debitor, & agere ex testamento.

In pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. hoc dicit.

IX. IDEM libro trigensimo secundo ad Edictum.

Si procurator rei pecunia accepta damnari se passus sit, & cū domino iudicati agatur, tuebitur se doli mali exceptione: nec hoc quod acceperit procurator, auferri ab eo potest. Nam turpiter accepta pecunia iustius penes eum est qui deceptus sit, quam qui decepit.

X. MARCIANVS libro tertio Regularum.

Cum vir aut vxor in area sibi donata aliquid ædificasset: plerisque placet, doli mali exceptione posita rem seruari posse. **u**

Si procurator rei.] **CASVS.** Reus passus est se condemnari pecunia corruptus. si ex hac sententia contra dominum agatur, habet dominus excep. doli: & qui pecuniam dedit procuratori causa corruptelæ, non repetit ab eo cui dedit. Fran.

Iudicati. id est actione in factum de re iudi. Accursius.

Tuebitur. contra supra de dolo. l. & eleganter. §. si dolo. Sol. ibi procurator actoris: hic rei. vnde ibi non coueniebatur dominus, sed agebat: & ideo ibi non datur de dolo, nisi spontanea oblatio proficit: vt supra de ali. iudi. mu. cau. fa. l. ij. in fi. & quia facilius per actionem primam, quam per actionem de dolo, consequitur actor. Item ibi de actione de dolo deneganda: hic de exceptione concedenda. & facit supra de re iudi. l. iij. §. condemnatum.

Ab eo potest. procuratore scilicet per dantem. nam in pari causa potior, & c. vt supra de cōdic. ob turpem cau. l. si ob turpem. & hic subiicit: nam, & c.

Accepta. ab actore.

Iustus. i. minus iniuste. nã neutrum iustum. Et sic not. q. de duobus malis minus malum est eligendum: vt. j. de re. iur. l. quoties nihil. & ibi no. & §. l. apud. §. Marcellus. Sed an dominus cuius procurator est, possit repetere? videtur q. sic: vt supra de pecu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris. de nego. gest. l. si autem. §. item si fundum. & l. liberto. §. j. Et quod subiicit, deceptus est. si procurator. & decipit. s. actor, qui mutuam pecuniam dedit, improprie tamen: vt. C. de transac. l. cum donationis. & j. de reg. iur. l. nemo videtur fraudare. vel vere decipitur qui se corrumpi patitur, & facit ad primum respon. supra si seruo. vin. l. si de communi. Accur.

Deceptus sit. scilicet procurator.

Deceperit. scilicet actor. Accursius.

Cum vir.] CASVS. Donauit vir vxori area: & vxor in ea ædificauit. si vir repetit quod donauit, obstat sibi doli exceptio. F. **Rem seruari posse.** id est impensam: vt & supra de rei vindic. l. fin autem. §. in re petita. & supra de donat. inter virum & vxor. l. sed si vir

l. in eodeme natione. §. vt j. de reg. iur.

Malum minus de duobus eligendum est.

si vir lanam. §. si vir uxori. & hoc si fuit bonæ fidei, credens donationem valere. Quid ergo si credit non valere: & sic est prædo: vt supra de acquiren. posses. l. quod vir? ^a Respon. adhuc idem: licet quidam contra: vt not. supra de dona. inter virum & vxor. l. si vxor filio. in fine. & facit infra eo. l. Paulus.

Procurator.] CASVS.

Dolus procuratoris ad vnā causam constituti, commissus ante litem contestatam, non nocet domino. & da exemplum vt in glos. quæ incipit, ad vnā rem datus, &c. sed si commissit dolum procurator post lit. contest. vt quia iudicem corruptit: hic dolus nocet domino: vt si amodo agat dominus vel procurator, obstat ei exceptio doli. Item tutoris dolus nocet pupillo. In fine dicit regulam: Dolus procuratoris post litē contestatam commissus puniendus est. nocet ergo committenti, id est domino, qui reputatur eadem persona cum procuratore. Franc. Accursius.

* Vulga. Si procurator.

^a Procurator. ad vnā rem datus: secus si esset generalis, & haberet liberam. Item secus si in rem suam: vt supra. l. apud. §. quæsitum. & dic emi rem à Sempronio dolo Titij interueniente, nunc autem constituit Titium procuratorem meum ad rem exequendam: vel suo nomine rem meam, dolose, sciens meam, alienauit: & nunc nomine meo vindicat. non quidē obest ei dolus suus ante litem contesta. cō-

missus. & sic est arg. pro prælato vindicāte rē ecclesiæ quam ipse alienauit: quod non excipiatur de dolo suo: cum agat nunc nomine ecclesiæ. licet posset dici quod & tunc erat prælatus cum vendidit: sed hic non erat procurator. Accursius.

^b *Isque*. scilicet dolus. Accursius.

^c *Res*. id est à re, scilicet quæ petitur.

^d *Alteri*. ad quod supra de acquiren. rerum do. l. per seruum. §. fin. & de regu. iur. l. non debet alteri. j. & supra de procur. l. ignorantis. Accursius.

^e *Feceris*. puta iudicem corruptit: vt. §. l. apud. §. quæsitum.

^f *Res*. id est instantia: vt & C. de procur. l. nulla.

^g *Idem de tutore*. & plus: quia de omni dolo eius pupillus tenetur. quod dic vt. §. l. apud. §. illa etiam quæstio. Accur.

^h *In ea re*. id est in dolo à procuratore commissio.

ⁱ *Dolus*. post litem contestatam commissus.

^k *Non alicui*. scilicet alteri noceat.

^l *Admisit*. scilicet procuratorem, cum duo essent rei credendi vel domini rei quam tertius possidebat: ad quam petendā vnus eorum constituit procuratorem, qui post litem cōtestatam corruptit iudicem, nocet danti: non autem eius socio. vel dic eum. scilicet dolum: ac si dicat, dolus debet nocere committenti. satis autem dominus committere præsumitur, cum eius procurator post litem contesta. committat: cum vnā persona reputentur.

^m *Vi æquitate defensionis*. id est exceptione aliqua: quia omnis venit ex æquitate.

ⁿ *Tutus est*. nisi ratione personarum, &c. vt supra eod. l. apud. §. aduersus. & l. ij. §. & generaliter.

Liberis.] CASVS. Pater exheredauerat filios suos, & extraneum instituit, tandem ruptum est testamentum natiuitate posthumi. dicitur quod filij exheredati & posthumus habebunt ff. Nouum.

bona patris eorum ab intestato: nec potest opponi eis agentibus ad bona, except. doli. & hæc bona transmittent filij ad heredes suos etiam extraneos. Franc.

^o *Qui nihil*. quia vere fuerunt ingrati. sed & si aliquid habuissent iure institutionis ex testamento, rupto testamento perderent.

XII. PAPINIANVS libro tertio Quæstionum.

Qui æquitate defensionis infringere actionem potest: doli exceptione tutus est.

XIII. PAVLVS libro quarto decimo Quæstionum.

Liberis exheredatis qui nihil ^o Lex patris iudicio meruerunt, rupto testamento ^p ius suum conseruandum est: ^q nec opponetur doli mali exceptio. quod non solum in persona eorum, ^r sed in heredibus, ^s in persona liberorum quoque eorum obtinendum est.

XIII. IDEM libro tertio Responsorum.

Paulus respondit, ^t cum qui in alieno solo ædificiū exstruxerit, non aliàs sumptus consequi posse, quàm si possideat, & ab eo dominus soli rem vindicet: scilicet opposita doli mali exceptione.

XV. SCÆVO LA libro quinto Responsorum.

Fideiussor euictionis nomine condemnatus, id prædium quod euictus [†] est, & omnia præstare paratus est quæ iure empti continentur. quæro, an agentem emptorem exceptione ex causa iudicati doli mali summouere potest. Respondit, exceptionem quidem opponi posse: ^u iudicem autem æstimaturum, vt pro damnis ^x emptori satisfiat.

& plene nota. §. de rei vindic. l. in fundo. in glo. finali. Accursius.

Fideiussor.] CASVS. Vendidi fundum, & de euictione promisi: & dedi fideiussorem de hoc. euicto fundo emptori, emptor egit contra fideiussorem quem ei dederam, nomine euictionis: & condemnatus est fideiussor ad interesse. offert fundum emptori: & quidquid plus eius interest. si amodo fideiussor conueniatur ex sententia: habet except. doli. iudex autem æstimabit impensas factas ab emptore in causa euictionis, & in his condemnabit fideiussorem emptori. Franc. Accur.

^u *Posse*. Bul. distinguit an statim post condemnationem offerat fideiussor rem euictam, & totum interesse: an non: vt primo audiatur: secundo non: arg. j. de verb. obli. si ira quis. ij. §. Scia. Sed videretur quod etiā statim restituendo non euiet condemnatione: vt. §. de euictio. l. emptori. quæ est cōtra. Sol. hic petebat interesse quod in condemnatione venerat: & damnatus ei soluebat dando fundum, & quidquid plus interest: ibi solummodo seruum. Item contra in eodem titu. l. habere licere. in fin. Sol. ibi ex stipulatu ad duplum fuit actum: hic ad interesse: quod satis habet si prædium, & quidquid plus interest, ei det. Contra hanc tamen solutionem est in eodem titu. l. euictus. vbi dicit idem in stipulatione duplæ: sed ibi non erat adhuc res restituta actori. & secundum hoc dic fideiussorem damnatum ad interesse ex promissione quam fecit de euictione. sed quidam dixerunt eum condemnatum ad duplum: & tunc dices in. l. emptori. & in. l. habere licere. quod principalis fuit qui offerebat: hic autem fideiussor, qui facilius auditur. & fa. §. de pign. si fundus. §. si plures. & supra mandati. l. si vero non remunerandi. §. fin. Accur.

^x *Pro damnis*. quæ passus est in iudicio. Accur.

Si debitor.] CASVS. Cum. x. debebam cuidam furioso: eo delegante me, cum crederē eum sanæ mentis, creditori eius solui,

Prupto testamento. agnatione posthumi.

^q *Conseruandum est*. vt scilicet ab intestato succedere possint: vt. §. de cōtra tabu. l. filium circa princ. & §. de inoffi. testamen. l. mater.

^r *In persona eorum*. scilicet filiorum.

^s *In heredibus*. id est nō solum ipsis liberis, sed etiam heredibus extraneis ipsorum: & etiam ab intestato venientibus: & in filiis eorū scilicet liberorū obtinet. & quod de extraneis dixi: dic, si prius adierunt liberi ab intestato. aliàs enim non adira non transmittitur, nisi liberis: vt. C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. & supra de acti. empr. l. idēque. Accur.

Paulus.] CASVS.

Qui in alieno solo, credens suum, ædificat: non potest repetere impensas à domino soli, nisi possideat solum. & tunc ope except. doli consequetur impensas à domino soli vindicāte solum. Franc.

^t *Paulus respondit*. facit supra ad Trebel. l. heres. & institu. de rerum diui. §. ex diuerso. & supra communi diui. l. in hoc iudicio. b. §. impendia. & C. de seruit. & aqua. l. ij. & §. de condic. in debiti. l. si in area.

† euictum.

b] iudicium.

* i. sumptus litis.

si amodo curator eius à me petat prædicta. x. habeo excep. doli in eo quod de istis. x. in utilitatem furiosi processit. Franc. Accur.

a Si debitor. furiosi. Azo.

b A furioso. creditore.

c Eius. furiosi scilicet. secus ergo si non creditori, quia nulla esset delegatio: nec in eius re procederet: quod hic dicit fore necesse: licet debitor præterdat iustam ignorantiam: ut in argu. contra infra de solu. l. vero. §. j. & instit. mandati. §. item si adhuc. Accursius.

d Existimabat. debitor delegatus. Accursius.

e Cum eo. scilicet debitor furiosi: & agebat curator furiosi. Accursius.

f Furiosi. facit. §. eo. l. si opera. in fin. Accur.

Pater pro filia. c. A.

S v s. Sempronius maritavit filiam suam Titio, & c. dare in dotem conuenit. fecit tamen pactum cum Titio ut ipse aleret ei filiam, eiusque seruos. postea Sempronius donec dos solueretur, mandauit literas Titio in quibus continebatur se præstaturum vsuras Titio pro tempore dotis non solute. dicitur quod si conueniatur ex ista promissione, habet except. doli: quasi per errorem facta fuerit, ex quo alebat filiam & eius seruos. [A v s.]

Quidam habebat nepotes ex filia: legauit cuilibet eorum. c. & dixit sic: ignoscite mihi quia tantum vobis lego. nam vobis potuissem magis relinquere, nisi quia à patre vestro quindecim quæ sibi mutuauit, non potui recuperare. item quia fere omnem substantiam meam amisi. nunc heredes testatoris petunt quindecim prædicta ab illis nepotibus heredibus debitoris. dicitur quod repelluntur

except. doli: quasi testator videatur remisisse ea per verba quæ dixit in testamento. [EX QUADRANTE.] Cum essem heres cuiusdam in tribus vnciis, & tu in nouem: emi à te illas nouem vncias certo pretio: & promisi tibi quod cuidam creditori hereditario puta Titio soluam ex istis nouem vnciis quod ei delegaui. te postea defuncto Titius accusat de falso testamentum in quo ego & tu eramus instituti: & se debere prædicta bona habere ab intestato dicit: & sic denuntiatum est mihi ne minuam de prædictis bonis pendente quæstione falsi. dicitur quod si interim heredes venditoris petant à me pretium prædictum: habeo excep. doli. [M A R I T O.] Berta ex viro primo habuit filiam, puta Agnesiam. tutelam cuius Agnesiæ gessit pater Bertæ, qui est auus ad Agnesiam pupillam: & male gessit: qui tutor decessit relicta filia sua Berta herede. & quibusdam aliis. tandem Berta habens secundum virum, & ex eo filium, condidit testamentum: in quo instituit virum: & filium quem ex eo habebat, in dimidiam omnium bonorum: filiam suam Agnesiam in alia dimidia sub hac conditione, si Agnesia non conueniat alios heredes Bertæ: quæ Berta successit patri in eo quod pater Bertæ male gessit tutelam eius. reliquit etiam legata prædictæ Agnesiæ. nunc Agnesia repu-

XVI. HERMOGENIANVS
libro sexto Iuris epitomarum.

Si debitor à furioso delugatus, creditori eius soluat, quem compotem mentis esse existimabat: & ita cum eo agatur: exceptione doli in id quod in rem furiosi processit, defenditur.

Alens filiam suam, quam nuptui tradidit: non tenetur ad vsuras dotis tardius solutæ: licet per errorem promiserit. hoc dicit.

XVII. SÆVOLEA libro vicen-
simoseptimo Digestorum.

Pater pro filia dotem promiserat, & pactus erat ut ipse aleret filiam suam, eiusque omnes. Idem homo rusticanus genero scripsit quasi vsuras præteritas ex dotis promissione. h. quæsitum est, cum ipse filiam suam exhibuerit, & maritus nullam impensam fecerit: an ex chirographo ex stipulatu agenti genero exceptio obstare debeat. Respondit, si ut proponatur, pater cum exhiberet, per errorem i promississet: k locum fore doli mali exceptioni.

Verba enuntiatiua in modum causæ prolata, exceptionem inducunt. Bartolus.

Auus nepotibus ex filia legauit singulis centena: & adiecit hæc verba: Ignoscite: nam potueram vobis amplius relinquere, nisi me Fronta pater vester male accepisset, cui dederam mutua quindecim, quæ ab eo recipere non potui. postremo hostes, qui mihi fere omnem substantiam abstulerunt. Quæsitum est, an si aui heres ab his nepotibus patris sui heredibus petat quindecim, contra voluntatem defuncti facere videatur, & doli mali exceptione

lendario defuncti. & secundum hoc concordat inferior glos. Accursius.

diat hereditatē. Bertæ: & vult habere legata, & agere actio. tutela contra heredes Bertæ. dicitur quod non potest: quia & legata sub prædicta condi. relicta finguntur: vnde obstat excep. doli. Fr.

g Pater. scilicet rusticus.

h Promissione. scilicet se præstaturum. & ad hoc facit supra mandat. l. creditor. §. si inter. & de iure dot. l. cum post. §. vsuras. & supra solu. matri. l. in insulam §. vsuras.

Pendente lite de re empta, non potest cogi emptor ad pretium soluendum. Barto.

Ex quadrante heres scriptus, à coherede ex dodrante instituto emit portionem certa quantitate: ex qua aliquam summam in nominibus ex calendario uti daret, stipulanti spondit. defuncto venditore hereditatis, falsum testamentum Septicius accusare cepit, & hereditatem ab emptore petiit: & ne quid ex ea minueret, impetrauit. quæsitum est, cognitione falsi pendente, an heredes ex stipulatu petentes, doli exceptione summoueatur. Respondit, heredes venditoris, si ante euentum cognitionis pergant petere, exceptione doli mali posse summoueri.

Conditio apposita in institutione, in legatis & fideicommissis intelligitur repetita. Bartolus.

Marito & filio communi ex parte dimidia scriptis heredibus, filiam suam ex priore matrimonio, ita heredem instituit: *Mævia filia mea ex sex vnciis heres mihi esto, si cum coheredibus tuis parem rationem feceris pro mea portione in diem mortis meæ eius actus qui pendet ex tutela tua, quam Titius pater meus auus tuus administravit.* quæsitum est, an quia sub conditione instituta filia esset, si ommitteret hereditatem, uti saluam tutelæ actionem haberet, legata quoque sibi à matre data consequi possit. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, contra

lendario defuncti. & secundum hoc concordat inferior glos. Accursius.

f Defuncto. hoc si contingit.

t Impetrauit. quod faciendum fuit: ut supra de petit. heredi. l. diuus. Accursius.

u Heredes. scilicet venditoris. Accursius.

x Petentes. scilicet pretium. Accursius.

y Summoueri. nisi dent fideiussores de euietione: vt. §. de pericu. & commo. rei vend. l. pen. §. j. & C. de euiet. l. si post. hic enim nõ dabat: & idēo emptor non debet nomina cedere. sed certe neque potuit: quia impetratum fuit vt non deminueret aliquid ex hereditate. & hoc secundum tertiam expositionem superiorem.

z Dimidia. id est sex vnciis. Accursius.

a Rationem. id est, eos non conuenias act. tutelæ pro parte qua heredes sunt. nam pro tua parte extinguatur actio: vt. C. de here. actio. l. si adulta. Accursius.

b Portione. fuerunt enim & alij heredes aui præter hanc, quorum partes non curauit liberari. Accursius.

c Mortis. id est cum fuero mortua. Accursius.

d Mens. cuius heres sum. Accursius.

Voluntatem.

† Ludo Roman. in suis fin. fo. 19. fin. 519. d. cit. hic casum esse singulare ad hoc quod si legatū sit factū filio debitoris cum his verbis, & plus tibi reliquisse si pater tuus mihi soluisset id i quo mihi tenetur: hoc inducitur liberatio debiti patris ipso ei existente herede ad quem nostrū textū est tamē aduertēdū doli gē er prout aliquādo videre poteris hic in interpreta Bolo.

a *Voluntate*. quia etiā in legato videtur reperita cōditio: & sic nō obstat. s. de leg. j. l. qui filiabus. quæ est cōtra. & pro hoc. s. de cōdit. & demon. l. auia. Item eadē ratione non ob. s. de leg. j. l. filio.

b *Exceptionem*. sed videtur quōd cōditione defecta, ipso iure deficit actio. sed hoc vbi est expressa cōditio: secus si tacita. vel forte vtrobiq; eadē est ratio: & hic dic. exceptio-

ne, scilicet doli de facto. vel refert inter cōditiones negatiue positas, in quibus Mutiana cautio, scilicet de restituendo legato si cōtra conditionem fecerit, solebat interponi, vt etiā interposita cautio obstat exceptio petenti, si velit contra conditionem venire: vt hic. talis enim erat hæc cōditio, si non egeris actione tutelæ. qualiacunq; igitur verba fuerint: hic consonant. & facit supra de condi. & demon. l. si cui.

QVAVM RERUM actio nō datur.

Quandoque à princ. non nascitur actio, vt in turpibus: vt. j. de verb. obli. l. generaliter. & l. seq. quādoq; nascitur, sed inefficax: vt cum dolus vel metus interuenit: vt. C. de inutilibus stipulatio. l. dolo. quādoq; efficax, sed postea fit inefficax, vt per pactū, vel simile causam: vt. s. tit. i. & .2. & .3. & .4. nō ergo de omnibus hic titulus dicit: sed de quibusdā, et inordinatē.

Sub hoc titulo permittuntur propositæ fuerunt exceptiones varia. namque nō dari dicitur actio quæ exceptione eliditur vt in S. C. Macedoniano. & proponitur nunc exceptio iusiurandi, & exceptio Quod libertatis oneranda causa petitur, & exceptio Quod in alea gestum sit, omittuntur quæ iam superioribus titulis vel libris explicata sunt innumera.

Iusiurandum. CASVS. Iusiurandum habet similitudinem cum sententiā. nam qui defert iusiurandū aduersario, facit eum iudicem in causa sua. Secundo dicit: pupillus detulit iusiurandū aduersario: & iurauit se non debere. si agat pupillus tutore auctore ad illa decē, non obstat ei exceptio iusiurandi, nisi illud iusiurandū detulisset tutore auctore. Tertio dicit: cum peterem à te fundū quem possides, & dicis te emisse à Titio domino fundi: & tale pactum tecū feci quōd discedam à petitione fundi si Titius iuret suum fundum tibi vendidisse & tradidisse: si hoc iurat Titius, & petā amodo à te fundum, opponitur mihi exceptio. Quarto dicit: aut fideiussor meus de se tantū iurauit se nō esse obligatum, id est non fideiussisse: & hoc non prodest mihi. si autem iurauit pecuniam non fuisse numeratam, vel iurauit solutam fuisse: tunc prodest mihi: & dabitur mihi exceptio ex iuramento eius. [SI MANVMISERO.] Stichus seruus meus gessit negotia mea, & male. eum manumisi. postea stipulatus sum ab eo mihi dari tantū in quantum teneretur si liber existens gessisset bona mea prædicto modo. dicitur quōd ex hac promissione tenetur: nec videor causa libertatis onerandæ prædicta stipulatus, cum velim eum lucrari de meo. [QVÆ ONERANDÆ.] Quæ stipulatur patronus à liberto causa libertatis onerandæ, non potest petere: vt si promisit libertus patrono dare. x. pro qualibet vice qua eum offendet, & sic propter hoc libertus semper sit in metu, & quicquid mali facit sibi patronus, sustineat libertus. & hoc est verū quando iuxta manumissionem patronus stipulatur prædicta, vel similia pacta fiant. si autē ex interuallo. id est dudū post manumissionē prædicta stipuletur patronus à liberto, bene tenetur libertus: cum sponte videatur promississe, nisi nimia patroni reuerentia ductus vel metu hoc promisit. nam & hoc casu habet libertus exceptionē. [SI ONERANDÆ.] Cum manumitterē Stichum, feci secū tale pactū stipula. vallatū: vt quādoq; ipse libertus offenderet in aliquo me patronū: sim socius eius in bonis suis, id est bona sua sint mihi & sibi cōmunia. dicitur quōd fit. Nouum.

voluntatem a petere: & ideo exceptionem b doli obstatutam.

QVAVM RERUM actio non datur: *

TITVLVS V.

I. VLP IANVS libro septuagesimo sexto ad Edictum.

Iusiurandum vicem rei iudicatæ c obtinet: non immeritō: cum ipse quis iudicē d aduersariū suum de causa sua fecerit, deferendo ei iusiurandum. Si pupillus sine tutoris auctoritate detulerit iusiurandum, dicemus non obstat e exceptio- nem istā, f nisi tutore auctore in iudicio b delatio facta sit. Si petitor fundi iusiurandum detulerit aduersario, vt si auctor eius iurasset suum fundū se tradidisse, ab ea controuersia discessurum se: h exceptio possessori i fundi dabitur.

Pro se tantum iurans, sibi tantum parit exceptionem: secus si in rem iuret. hoc dicit.

Si fideiussor iurauit: si quidem de sua persona tantū iurauit, quasi se non esse obligatum: k nihil reo

si agam contra eum ex prædicta conuentione ad bona sua comunicanda: habet except. Secūdo dicit: exceptio quæ datur liberto de eo quod promisit onerandæ libertatis causa: competit & eius fideiussori. item ei qui pro liberto se principaliter obligauit. item defensori liberti. item heredi eius. nec est vis siue fuerit promissum patrono, siue alij voluntate patroni. si autem patronus delegauit libertum creditori suo in eo quod libertus debebat ex promissione libertatis causa facta: tūc debitor delegatus tenetur cum effectu: sed libertus per condict. hoc repetet à patrono. Vltimo dicit: hæc except. de eo quod libertatis onerandæ causa promissum est, competit liberto. item eius heredi. item competit contra patronum, & eius heredem. Franc.

Dominus seruus qui negotia sua gessit manumittens, potest à libero facto stipulari quæ sibi debet ipse seruus de negotiis gestis.

Si manumifero eum seruū qui negotia mea gesserat in seruitute: deinde stipulat^r ab eo fuero quōd negotia mea gesserat, quidquid ob eam rem, m si tunc n liber fuisset, eum mihi dare oporteret, id dari: deinde ex stipulatu agam: nō sum moueri me exceptione. neq; enim oneratum se hoc nomine potest quæri libertus, si lucrum abruptum o ex re patroni non faciat.

Imposita à patrono liberto causa onerandæ libertatis, peti non possunt, siue statim, siue ex interuallo imposita sunt: & declarat dictum suum dilucidè vsque ad finem legis per diuersos casus: & in. §. si seruus. in. l. seq.

Quæ onerandæ † libertatis causa stipulatus sum à liberto, exigere non possum. P Onerandæ autem libertatis causa facta bellifimè q ita definiuntur, quæ ita

facit supra de pactis. l. contra iuris. in princip. Accursius.

f *Istam*. scilicet iusiurandi.

g *In iudicio*. idem si extra: vt supra de iureiuran. l. tutor. & argu. supra de administra. tutor. l. quotiens. §. nec utique. & argu. supra manda. l. idēque. §. fideiussores.

h *Discessurum se*. fuit ergo pactum de non agendo sub conditione si talis iurauerit, quod valet existente conditione: vt supra de iureiuran. l. si quis cum debitore. & sic non obstat arg. contra supra de diuer. & tempo. præscript. l. pe. §. pe.

i *Possessori*. dubitatio erat an idem in reali actione quod in personali, vt possit iusiurandū deferri: vel an iusiuran. alterius alteri proferat: sed & pacti dari potest: vt. s. de pact. l. si tibi. §. pactum.

k *Non esse obligatum*. id est se non fideiussisse. Accursius.

l *In rem*. f. pecuniam non esse numeratā, vel solutam fuisse: cum sic ei defertur: vt. s. de iureiuran. l. duobus. §. ij. & l. fina. §. si fideiussor. secus si pactū sit fideiussori: quia tunc demū reo prodest, si hoc agatur: vt. s. de pact. l. fideiussoris. & l. videlicet. Sed quid in dubio? Respon. de toto iurasse videtur: vt. s. de iureiuran. l. si. circa principiū. cum locum solutionis obtineat: vt eo. tit. l. duobus.

m *Ob eam rem*. id est ob gestionem.

n *Si tunc*. scilicet cum gereret.

o *Abruptum*. id est subreptum à liberto ipsi patrono, vel ecōtra ipsi liberto ereptū per stip. patroni. & ad hoc. s. quæ in frau. cre. l. quæ autē. §. simili. & l. fin. circa princ. Item idem intelligo secundum Azo. si non fieret lucrum: sed male administrauit dolo vel culpa: arg. s. de neg. gest. l. eum actū. & l. at qui. & fa. s. de manu. testa. l. seruus. & C. de lib. cau. l. fi. & C. an seruus ex suo facto. l. promissæ. Sed quæ erat dubitatio? Respon. secundum Io. & quia causa onerandæ libertatis, & quia sicut de neg. gest. non tenetur, ita nec de stip. super eo interposita. venit ergo in hanc stipulationem quantum eum ex bona fide præstare oportet. & hoc videtur promittere: vt & aliās. s. loca. l. quæro. circa princ.

p *Non possum*. vt & C. de ope. liber. l. si quam. in fin. Accur.

q *Bellifimè*. id est pulchre. & bene differētia assignatur: sed certe imò. non bene aperit. dic ergo: aut stipulatur aliquid simpliciter patronus incontinenti, vel ex interuallo, annum vel mēstruum vel semel præstandum: & tunc potest peti quasi donum, vel munus, vel opera. Si autem non simpliciter, nec animo exigendi

a J al lex, em. p. r. e. s. qui autem verfi. ibidem.

b Alioquin iniquū est. Not. sic. s. de act. emp. l. ex empto. §. 2. ibidē. & s. de cōdic. cau. da. l. si pecuniā. §. quod si distracturus. Accur.

c Non exigit pure, & non expectata cōditione: vt hic fuit. & facit. s. eo. l. j. §. quæ onerandæ. & quod ibi not.

DE LITIGIOSIS.

Quia & hac est exceptio: ideo iste titulus hic ponitur post alias exceptiones.

Subiicitur adhuc tamen specialis exceptio rei litigiosæ. nam alienatio vel pignoratō rei litigiosa, valet ipso iure. l. 17. in prin. l. 18. De rei vind. sed emptori vel creditori obstat exceptio litigiosa. Cui.

† i. exceptio- ne litigiosi. coniūge No uell. 112.

Litigiosam.] CASVS. eo ipso q̄ denū- tio Titio ne Stichum seruū quē possidet vendat: licet postea vēdat, nō fit res illa litigiosa. Secūdo dicit, primus petebat à secundo Stichū seruū, & lis est de hoc contestata. emi istū Stichū à quodam Titio. c. est mihi traditus: & postea eum desij possidere: nūc eū petere volo à possessore. Dicitur q̄ nō obstat mihi exceptio litigiosi. & redditur ratio in litera. Tertio dicit: emi Stichū ab eo cū cuius tutore vel curatore vel procuratore agebatur ad illū Stichū: & est mihi traditus ille Stichus: & postea desij possidere eū. dicitur q̄ si volo petere illum Stichū, repellar except. litigiosi, si sciens litigiosum eum emi. Fran.

* ad eum.

Denūciatio an inducat malā fidem.

c Denūciatio facta fuit venditori: vt hic, & Co. eo. l. j. in fi. idem si emptori: vt C. de rescind. vendi. l. si maior. Sed an inducat malā fidem? Respon. sic, si cōperit habere malā fidem, aliās non: vt. s. de mino. l. tutor. & s. quod fal. tut. auēto. l. si id inquit. & secundum hoc intelligitur. C. de rei vind. l. si fundū. In casu forte præsumitur mala fides: vt. s. quæ in frau. credi. l. ait prætor. §. ita demum.

d Sit lis contestata. hodie nō est opus contestatione: vt in auth. de liti. in prin. col. viij. nisi in personali actione forte: vt C. eo. l. ij.

e Exceptioni. exceptionem patitur qui rem litigiosam emit: quia si cecidit à possessione, & petit eam ab aliquo: obstat exceptio rei litigiosæ. & fa. s. quæ res pig. ob. poss. l. j. §. eam rem.

f Quod. aliās quia.

g Iungant. forte etiam simulatē. argu. s. de transactio. l. cum hi. §. transactio. nisi. verfi. si cum lis. Accur.

Litigiosi vitium rē non afficit.

h Non poterant. i. difficile erat. Et nota hic quod vitium litigiosi non afficit rem. aliās noceret cui libet, vt furti vitium. Accur.

i Cum ipso. minore, vel domino, vel furioso. Accur.

k Pertinere. emi ergo ab eo cū cuius tutore vel curatore vel p. cu. agebat. repellar exceptione si sciēs emi rē litigiosam: vt. j. l. pxi. & agā nūc cōtra aliquē possidentē: & sic est in rem ex parte oppo- nētis hęc exceptio: sicut exceptio doli: vt. s. de dol. excep. l. ij. §. j.

Si seruus.] CASVS. Seruus meus emit rem litigiosam: & ipse sciēbat rem litigiosam, ego non: vel econtra. dicitur quod scientia serui inspiciatur: non mea domini: vt si sciuit, noceat mihi vitium litigiosi. & hęc sunt vera quando sine meo mandato emit. si autem meo mandato emit: hoc casu inspiciatur mea scientia vel ignorantia, non serui. Fran. Accur.

l Cum emerit. rem litigiosam, & nomine peculiari, vel dominico sine mandato domini. Accur.

m Pœna litigiosi. i. repellitur exceptione qui emit, si à possessione cadat, & vindicet. non enim erat illa pœna statuta per leges istas: sed hodie statuitur: vt C. eo. l. fi. & facit supra de publi. l. eū qui. §.

in hac. in fin. & supra de contrahen. emp. l. in huiusmodi. & supra de vsucap. l. sequitur. §. Labeo.

n Si mandat. imò & si mandatum interuenit, debet inspici serui scientia: vt supra de ædil. edict. l. cum mancipium. ibi, & certum incertūmve. quæ est contra. Solu. hic de certo emendo manda-

Ad hoc vt res fiat litigiosa: inspici- tur sciētia siue ignorātia eius qui emit, & nō eius cui acquiritur.

II. IDEM libro sexto Fideicom- missorum.

Si seruus cū emerit scit, igno- ratur autē dominus, vel cōtra: videndū est, cuius potius spectāda sit scientia. Et magis est vt scientia inspiciēda sit eius qui cōparauit, non eius cui acquireretur: & ideo pœna litigiosi cōpetit: sic tamē, si nō mādatu domini emit. nam si mādatu etiā si scit seruus, domi- nus autem ignorauit, scientia non nocet. & ita Iulianus in re litigiosa scribit.

Partitur pœnam dupli, qui rem litigiosam consecrat, vel dedicari facit. Itē æquum est eum commo- dum percipere pœnæ commissæ, qui damnum sustinuit. h. d.

III. GAIUS libro sexto ad legem duodecim tabularum.

Rem de qua controuersia est, prohibemur † in sacrum de- dicare: alioquin dupli pœnā o pa- timur: nec immeritō: p̄ ne liceat eo modo duriorē aduersarij cōdi- tionem facere. q̄ Sed duplū vtrū fisco, an aduersario præstandū sit, nihil exprimitur. Fortassis autem magis aduersario: vt id veluti so- latium habeat pro eo quod potē- tiori aduersario traditus est. r

vt institut. de rerum diui. §. religiosam.

q Facere. fit deterior si fiat religiosa, vel si fiat sacra, quantum in eo est: si etiam adiungeretur ædibus, cum esset tignum: vt. s. de rei vind. l. in rem. j. §. tignum. Item si fiat alienatio in potētiorem, argu. s. si ex noxa. cau. l. j. §. j. non tamen hic dupli pœna locū ha- bet, nisi in casu quem hęc lex ponit. Accur.

r Traditus est. scilicet actor. Accur.

DE OBLIGATIONIBVS ET actionibus.

Hic titulus talis est ac si ita esset conceptus, communia de obligationibus et actionibus. nam pleraque in eo proponuntur quæ sunt communia immāni illi numero actionum vel quasi actionum, quem à libri quinti tit. 2. executus est in hunc vsque locum, & simul de quibus ita sparsim egit proponitur cōsum- mata & breuis quadam enumeratio, earum potissimum quæ ex obligati- onibus nascuntur. nam vindicationum facilior comprehensio est: & ob id obli- gationum origines & causæ quoad eius fieri potest hoc titulo diligenter ex- plicantur & quæ in eo traditur definitio actionis, ad actionē in personā pro- prie pertinet non ad actionē in rem. est enim actio, si perspicue vtrāque com- plecti velis, ius rem suā vel sibi debitam iudicio persequendi, vel executio ius- ris sui, vel apud iudicem iuris sui persequēdi formula. Obligatio vinculu ius- ris quo obstringimur necessario ad dandum aliquid vel faciendum. & elegā- ter. l. in videntis. C. de contr. emp. nullā esse obligationē quæ nō obstringit ne- cessitate. Communia quæ dixi proponi, planē notātur passim in hoc titulo his verbis, ex omnibus causis, in omnibus negotiis, in omnibus rebus, in quibus- cumque negotiis, ex contractibus venientes actiones, omnes panales actiones, & aliis similibus plerisque. Cuiacius.

Obligaciones.] CASVS. Obligaciones quædam nascun- tur ex contractu: quædam ex maleficio: quædam ex variis figuris causarum: quod vltimū expone vt in glo. hic posi- ta quæ incipit, quæri consuevit &c. Secundo dicit q̄ obliga. quæ nascuntur ex contractu, quædam fiunt re: quædam verbis: quæ- dam literis: quædam consensu. De obliga. quæ fiunt re, dat qua-

uit, puta Sticho: quo casu ipse dominus vi- detur emisse. ibi man- dauit in genere, puta emas quendam talem seruum ad tale opus fa- ciendum. Alij dicunt, hic domino præsentē: ibi absente. & facit su- pra de iuris & facti i- gno. l. iniquissimum. & supra quodvi aut clam. l. si opus. §. j. & supra de tributo. ac. l. fed & si ser- uus. in princip. & §. j. & supra de lib. cau. l. imò. Accursus.

Rem de qua.] CA- SVS. Si de re a- liquā est tibi mota lis à me, & tu eam dedices, teneris in duplum. nam iniquum esset per te fie- ri duriorē mihi ad- uersarium sine pœna. & hoc mihi duplum dabitur. & redditur ra- tio. Fran. Accur.

o Pœnam. non inuenio in alio casu pœnam sta- tutam, nisi quæ statui- tur hodie. C. eo. l. fi. quæ est contra.

p Nec immerito. scilicet statuimus pœnam du- pli: vt sic terreantur homines à talibus. Sed quæritur, an fiat reli- giosa? Respond. non. si aliena erat: & hoc innuit in fine huius le- gis, sicut nec religiosam facit quis rem alienam:

† per leg. 12. tab. vt docet hæc inscri- ptio. Photi⁹ in Nomoc. tit. 2. c. 1. ra- tionem red- dit, quia tūc rē tradimus aduersario potēntiori, nempe Deo aut religio- ni.

tuor exempla, scilicet in mutuo, item in commodato, item in deposito, item in pignore quod datur creditori: nam est obligatus ad rem reddendam soluto debito. Sequitur de obliga. quæ fit verbis: & primo qualiter fiat. nã fit ex interrogatione & responsione, cum quid dari fieri nobis stipulamur: & quandoque quis obligatur suo nomine quãdoq; alieno, & iste vocatur fideiussor. Postea dicit quod cū stipulor aliquid dari quod dari non potest, vt liberum hominem, vel rem sacram: non valet stipulatio. Itẽ si rem meam stipulor mihi dari, idem si sub impossibili cõdit. stipulor: nam non valet stipulatio. Item furiosus non potest stipulari vel promittere. item puer qui est talis ætatis vt non intelligat quid agat: non potest stipulari vel promittere, nisi sit talis ætatis vt possit loqui, & habeat aliquẽ intellectum. item mutus, itẽ surdus non possunt stipulari vel promittere. & redditur ratio in litera. Sequitur de oblig. quæ fiunt cõsensu: vt est venditio, locatio, & similes: & ideo dicuntur consensu, quia non est opus scriptura, neque literis, neque verbis. hinc est q̄ inter absentes possunt fieri. item in eis veniunt ea de quibus non est actum: vt vsura ex mora: & alia de quibus dicitur in gloss. & h. d. hæc. l. & seq. Fran. Accur.

DE OBLIGATIONIBUS & ACTIONIBUS. †
TITVLVS VII.
Hæc lex multum artificialiter procedit per diuisiones obligationum. & diuiditur cū duabus. ll. sequent. & principio quartæ in sex partes. In prima ponit primam diuisionem obligationum. In secunda subdiuisionem. In tertia declarat quomodo contrahitur obligatio re. In quarta quomodo contrahitur verbis. Quinto quomodo consensu. Sexto ponit & declarat quomodo contrahitur obligatio ex maleficiis. secunda ibi, obligationes. tertia ibi, re contrahitur. quarta ibi, verbis autem. quinta in. l. seq. sexta in princip. l. quartæ vsque ad. S. si quis absentis. & textus est planus.

I. GAIVS libro secundo Auroorum.

Obligations aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio, aut proprio quodam iure ex variis causarum figuris. **b** Obligations ex contractu, **c** aut re contrahuntur, aut verbis, aut consensu. **d** Re contrahitur **e** obligatio, mutui datione. Mutui autem datio consistit in his rebus quæ potest dari, numero mensuræ **f** constant: veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata: quas res in hoc damus, **g** vt fiant accipientis, postea aliàs recepturi eiusdem generis & qualitatis. Is quoque cui rem aliquam comodamus, re nobis obligatur: sed is de ea ipsa re **h**

hoc sunt tantum tria membra. Alij dicunt, vt H. hoc esse dictum propter conditionem furtiuam, quæ habet insignia contractuum & maleficiorum, non tamen est ex maleficio, quia datur in heredem: vt insti. de obli. quæ ex delic. in fin. Item non ex contractu quia non daretur in quantum est locupletatum peculium tantum, sed in solidum quatenus peculium in solidum pateretur: vt. s. de pecu. l. iij. §. ex furtiua causa. & secundum H. dic. s. ex contractu, scilicet vel quasi. Item ex maleficio, supple vel quasi: vt sit argumentatio à sufficienti partium enumeratione: & secundum hoc sunt quinque membra. Vel intelligendum est de obligationibus quæ non sunt iure. s. ordinario: sed magis proprio quodam iure, id est extraordinario separato à contractu vel quasi, & maleficio vel quasi: vt actiones quæ dantur loco interdictorum: vt in interdicto quod vi aut clam: & eo casu cum datur contra eum qui non fecit, sed ratum habet. vel de noxa. quibus conuenitur dominus ex delicto serui: vel de pauperie: vel de act. quod me. cau. quæ datur contra bonæ fidei possessorem, & in similibus. de vtilibus autẽ dico per prætores dari, non oriri ex contractu ex quo directa, vel alio facto ex quo datur directa: vt ex albo prætoris corrupto. nam cum quis vendit actionem suam: emptori datur utilis, non nascitur. vel dic. datur utilis non ex illa venditione, sed

potius ex ipso veteri contractu: not. C. de leg. l. ex legato. De act. in rem dic quod non nascitur ex obligatione: vt insti. de act. §. j. vnde nec proprie dicitur actio: vt. j. eod. l. actio. Item stipulationes prætoris & interdicta non sunt proprie actiones: vt. j. eod. l. actionis verbo. De actionibus quæ oriuntur ex pactis incontinenti appositis: dicuntur quidam quod sunt ex variis figuris causarum: sed possunt dici ex contractu, cum sint obligatoria talia pacta vel conuentiones. Nam **a** & ipsum pactum est contractus. Accur.

c Obligations ex contractu. improprie ponitur: vt. j. de verb. signi. l. Labeo. Accur. **d** Consensu. quartum membrum, scilicet literis, non ponitur: quia iure ciuili fuit introductus, & sic per has leges incognit: vel quia non est frequens. vel dic q̄ sub hoc verbo, scilicet verbis, continetur. nam verborum obligatio aliàs enuntiationum, id est sine literis: aliàs in scriptis. sed insti. eo. ponitur hoc membrum. Accur. **e** Re contrahitur. hæc & sequentia expone vt insti. quib. mo. re contrahi. obl. per totum. & caue tibi: quia hic non ponit de indebito inter obligationes ex contractu: licet in insti. ponat: sed inter eas quæ sunt ex quasi contractu: vt. j. eo. l. ex maleficiis. §. is quoque. Accur. **f** Mensuræ. de his dixi. s. si certum petatur. l. ij. §. j. Accur. **g** Damus. ex proposito. tamen sæpe eadem res recipimus etiam ignorantes. Accur. **h** Ipsa re. in hoc differt à mutuo: & dic vt insti. eo. §. ij. Accur. **i** Et ille. secunda differentia. **k** Permanet. vt & C. si certum petat. l. incidium. Insti. de ver. obli. Insti. de fideiuss. in princ. verbis mutatis.

præterquam traiecitia: vt. s. de nau. fœ. l. in nautica. sed hoc non est ex natura mutui, sed pacti: vt. s. de nauti. fœ. l. j. Item excipe. s. titu. iij. l. si opera. Accur.

l Si maiore casu. id est fortuito. Accur.

m Diligentiam. hoc distingue: vt. s. commo. l. si vt certo. §. interdum. & facit lex, in rebus.

n In maioribus. scilicet fortuitis. Accur.

o Interveniat. scilicet casus.

p Is quoque. dic vt insti. eo. §. præterea.

q Tenetur. nisi ita posita sit, vt certa quantitas reddatur: tunc egreditur suos terminos: vt. s. de positi. l. Lucius.

r Queri. i. sibi imputare debet: vt insti. eo. §. penul. Accur.

s Negligentiam. i. latam culpam: vt. s. de positi. l. quod Nerua. & facit. s. ad Trib. l. mulier. §. sed enim. & s. de susce. tu. l. impuberib. §. j. & j. de verb. signi. l. magna. sed in casibus tenetur de fortuito casu, quod dic vt. s. de positi. l. j. §. sæpe euenit. Accur.

t Tenetur. quo ad pignora: sed quo ad hypothecaria secus. nam illa contrahitur solo consensu: vt. s. de pign. act. l. j. & de hoc dic vt not. insti. qui. mo. re contrahi. obli. §. fin. Accur.

u Verbis. hucusque de his quæ re contrahuntur: nunc de his quæ verbis. quod dic vt insti. de ver. oblig. in prin.

quam acceperit, restituenda tenetur. & ille **i** quidem qui mutuum accepit: si quolibet casu quod accepit amiserit, nihilo minus obligatus permanet. **k** Is verò qui vtendum accepit: si maiore casu, **l** cui humana infirmitas resistere non potest, veluti incendio, ruina, naufragio, rem quam accepit amiserit: securus est. aliàs tamen exactissimam diligentiam **m** custodiendæ rei præstare compellitur: nec sufficit ei eandem diligentiam adhibere, quam suis rebus adhibet, si alius diligentior custodire poterit. Sed & in maioribus **n** casibus si culpa eius interueniat, **o** tenetur: veluti si quasi amicos ad coenam inuitaturus, argentum quod in eam rem vtendum acceperit, peregre proficiscens secum portare voluerit, & id aut naufragio, aut prædonum hostiumve incursum amiserit. Is quoque **p** apud quem rem aliquam deponimus, re nobis tenetur: **q** qui & ipse de ea re quæ accepit, restituenda tenetur. Sed is etiam si neglegenter rem custoditam amiserit, securus est. Quia enim non sua gratia accipit, sed eius à quo accipit: in eo solo tenetur, si quid dolo perierit: neglegentiæ verò nomine ideo non tenetur, quia qui neglegenti amico rem custodiendam committit, de se queri **r** debet. magnam tamen neglegentiam **s** placuit in doli crimine cadere. Creditor quoque qui pignus accepit, re tenetur: **t** qui & ipse de ea ipsa re quam accepit, restituenda tenetur, Verbis **u** obligatio contrahitur ex interrogatione

a Ista gloss. est sing. secū dū Bal. in. c. quintanalis. extra de iur. iuran. ad hoc quod pactum nudum est contractus inno minatus. eã etiam dicit singu. Pau. in. l. legem. C. de pact. de quo etiã vide P. in consi. 44. vbi dicit q̄ appellatione pacti nõ venit cõtractus nominatus ex cõmuni vsu loquendi.

† Rectè sic Flor. perperam in vul. edit. & manus. De act. & obli. Ant. Aug. li. 3. ca. 9. Inst. de oblig. §. i. quibuidam mutatis.

Inst. quib. mod. re cõtrah. oblig.

Quæ sunt obligationes quæ oriuntur ex variis figuris causarum.

a Vocatur largissime acceptus, etiam pro expromissore quando liberatur reus, accipitur: quia fidem suam ponit pro alio. stricte aliter: vt institui. de fideiuss. & dic vt ibi. Accur.

b Obligatione. quantum ad rem quae vna est: & quia vna solutio vtraque tollit, alia est tamen vnus, & alia est alterius obligatio: & sic quo ad formam diuersae sunt, vt in duobus reis promittendi: vt. j. de duobus reis. l. iij. §. fina. Accur.

c Stipulemur. alias stipuletur, passiuè.

Inst. de inu- til. stipul.

d Non possit. vel quia non est, nec esse potest: vt chimæra. vel quia stipulator non habet commercium propter religionis diuersitatem, vt Iudæus mancipij Christiani. vel ratione delicti, vt hæreticus: quibus casibus inutilis est stipulatio. aliter si promissor non habet rei commercium, stipulator habet: vt. j. titu. j. l. multum.

e Inutilem esse. indiget enim stipulatio naturali & ciuili ratione.

f Ignorauerint. per quod videbatur valere: sicut emptio liberi hominis valet inter ignorantes: vt. s. de contrahē. empr. l. qui officij. §. j. & l. liberi. & l. domum. & j. tit. j. l. nemo. & instit. de inuti. stipu. §. si impossibilis. Accur.

g Conditione. natura scilicet vel iure. quod dic vt institui. de inuti. stipu. §. si impossibilis. Accursius.

h Natura. quia cōsentire impeditur.

i Intellegat. scilicet plenissime. Accur.

k Quod. id est quantum. Accursius.

l Creditur. dummodo aliquē sensum habeat: & non sit infans: vt infra tit. j. l. j. & l. mulier. nisi in casu: vt. j. rem pup. fal. fo. l. seruum. & de his duobus dixi institui. de inuti. stip. §. furiosus. & §. pupillus. & facit. s. quib. ex cau. in posses. ea. l. Fulcinius. §. plane interdū. & j. titu. j. l. fin. §. j. Accur.

m Possē. tutore, auctore, vt opus est. Accur.

n Mutum. de hoc dic vt insti. de inuti. stip. §. mutum. Accur.

o Quj etiam. scilicet surdus.

p Possit. quod quandoque contingit, quādoque non: vt Co. qui test. face. pos. l. discretis.

q Cōsensu. dic vt institui. de obli. ex consensu. Accur.

r Ideo autem. prima ratio.

s Proprietas. id est qualitas. Accur.

t Consentire. id est simul & præsentialiter sentire. secus si dicam vellem rem meam vendere ei qui est absens. quo audito ille dicat quod vellet emere vel velit. nam semper cum dicit lex inter absentes contrahi: subiicit, per nuntium vel epistolam. Item qd dicit obligationem verbis contrahi: non ideo dicit, quod non exigatur consensus: sed quia nō sufficit. at in his quae consensu contrahuntur: sufficit, & non exigitur verborum solennitas: vt. j. l. proxi. §. pe. & §. fin. Item not. a distinctionem ex vi nominis. nam

a] Ita glo.

vbi distincta sunt nomina, vt empror & venditor, nascuntur duae actiones, & vtraque directa. Idem est vbi idem nomen est, vt socius. porro vbi nomen à nomine descendit, vt mandatarius à mandatore: duae sunt actiones: vna directa, & alia contraria.

u Item in his contractibus. secunda ratio. Accur.

dit: sed qui omnino non exaudit.

II. IDEM libro tertio Institutionum.

Consensu q fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, societatibus, mandatis. Ideo autem r istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum neque scripturae vlla proprietas desideratur: sed sufficit eos qui negotia gerunt, consentire. Vnde inter absentes quoque talia negotia contrahuntur: veluti per epistolam, vel per nuntium. Item in his contractibus u alter alteri obligatur de eo quod praestare oportet. x

III. PAVLVS libro secundo Institutionum.

Obligationum substantia y non in eo consistit, vt aliquod corpus nostrum, aut seruitutem nostram faciat: sed vt alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum, vel praestandum. Non satis autem est dantis esse nummos, & fieri accipientis, vt obligatio nascatur: 2 sed etiam hoc animo dari & accipi, * vt obligatio constituitur. Itaque si quis pecuniam suam donandi causa dederit mihi: quanquam & donantis fuerit, & mea fiat, tamen non obligabor b ei: quia non hoc inter nos actum est. c Verborum quoque obligatio constat, si inter contrahentes id agatur. d Nec enim si per iocum + puta, vel demonstrandi intellectus o causa ego tibi dixerō, spondes? & tu responderis, spondeo: * nascetur obligatio.

b obligabor ei. ciuilitè, sed naturaliter ad antidora: vt. s. de peti. here. l. sed & si lege. §. consuluit. Accur.

c Actum est. vt. s. si certum pet. l. non omnis. & l. si ego. Accur.

d Id agatur. facit ad hoc & superius. s. de contrahen. emptio. l. nuda. & j. de accepti. l. an inutilis. & j. de iniur. l. illud. & supra de pactis. l. j. §. fi. & de alie. iu. l. quia redhibito. & s. de arbi. diem. §. penul. & supra de praescriptis verb. l. si tibi rem. & j. de furtis. l. si quid fur. Accur.

e Intellectus. id est si velim demonstrare quomodo fiat verborū obligatio: & ideo dicam hæc verba. Accur.

Ex maleficiis.] CASVS. Sequitur videre de obli. ex maleficio: & certe oriuntur ex furto, ex rapina, ex iniuria, & ex similibus. [SI QVIS ABSENTIS.] Nunc vult dicere de obli. ex quasi contractu. & ecce, si gessi negotia aliena: si quidem cum mandato, oritur obligatio ex contractu. ex quo nascitur actio mandati. si sine mandato: oritur obligatio ex quasi con-

est no. & fin gu. not. qd aliquando actiones directae nascuntur ex vtraque parte. Bolo.

Inst. de obli. ex consensu

x Praestare oportet. non de eo solo quod dictū est: vt ecce de vsuris ex mora: & circa partus & fructus. sed in stipu. aliud est: vt institui. de obli. ex consensu. in fin. Accur.

Obligationum.] CASVS. Natura obligationum ex contractu vel quasi descendentiū non est vt aliquid fiat nostrum: sed vt aliquis obligetur dare vel facere vel praestare. Secundo dicit: ad hoc vt aliquis obligetur mihi ex mutuo, non sufficit vt de meo suū fiat: sed vt eo animo dem, & ipse accipiat, vt obligetur tantūdem reddere. Pone enim quod do tibi. x. animo donadi. certe non obligaris. Tertio dicit: ex stipu. tunc oritur obligatio, quando id agitur inter contrahentes. quid enim si per iocū vel causa docendi magister discipulo pmittat. x. vt cum discipulus quæreret à magistro, quomodo mihi fieret stipulatio: certe nō orit obligatio. Frā.

y Obligationum substantia. id est esse & natura proficiscens ex contractu vel quasi: nisi stipulatio sit inita cum ecclesia: quo casu trāsferitur dominiū ex obligatione: vt C. de sacrosan. eccle. l. fin. secus si obligatio oriatur ex maleficio: vt. s. de publica. l. commissa. Idem est in tacitis fideicommissis, id est tacite relictis non capacibus: vt. j. de iure fisc. l. imperator. & facit C. de pactis. l. traditionibus. Accur.

z Nascatur. ex mutuo. Accursius.

a Accipi. supple oportet. Accur.

+ vel etiam pacificendi rātum' causa. l. 7. §. qd ferē supra de pact. * Id etiam colligit Varro ex etymologia verb. spondeo enim à sponte i. voluntate.

† vel etiam colligit Varro ex etymologia verb. spondeo enim à sponte i. voluntate.

† vel etiam colligit Varro ex etymologia verb. spondeo enim à sponte i. voluntate.

tractu, ex quo nascitur actio nego. gesto. & redditur ratio in litera. Item actio tutelae est ex quasi contractu: & competit pupillo contra tutorem in eo quod de suo tutor soluerat. Item heres dicitur obligatus ex quasi contractu ad soluenda legata legatariis. Item is qui indebitum accepit, dicitur obligatus ex quasi contractu ad reddendum ea act. puta certi condict.

generali qua tenet accipiens mutuum. [s i i v d e x .] Nunc dicit de obligat. ex quasi maleficio. item is ex cuius conaculo, siue suo, siue conducto, siue gratis habitauerit, est deiectum vel effusum aliquid, ita quod alicui transeunti nocuit: tenetur ex quasi maleficio. Item is qui habet aliquid positum supra locum qua vulgo iter fit, quod si caderet, posset alicui nocere: tenetur ex quasi maleficio. hinc est quod si filius seorsum a patre habitauerit: & ex domo in qua habitauerit, aliquid est deiectum, vel aliquid teneat appensum cuius casus posset nocere: tenetur ipse filius ex quasi maleficio: non pater eius. Itē exercitor navis, aut caupona, aut stabuli, tenetur ex quasi maleficio de damno quod dederunt in mercibus mercatorum & hospitantium nautae, vel alij quorum opera vtitur in naui, caupona, vel stabulo, & redditur ratio in litera. Fran.

a Ex maleficiis. de contractibus ad maleficia transit.

b Ex damno. nisi per imperitiā damnū fiat: vt cum medicus malefecit per imperitiā: quia tunc est obligatio ex quasi maleficio: sed certe dicas nasci ex maleficio, vt hic: secus in iudice qui per imprudentiam male iudicauit: quia tūc est obligatio ex quasi maleficio: vt. j. ea. l. §. si iudex. Ac.

c Consistunt. Sed non iniuria fit verbis & literis: vt. j. de iniur. l. j. §. j. Respond. licet literis vel verbis maleficiū committatur: nihilo minus re contrahi dicitur. sed si fiat contractus verbis, non tamen fit re: & sic de ceteris. & facit instit. de oblig. ex deli. in prin. & dic vt ibi. Accur.

d Maleficio. quod quatuor modis committitur: scilicet facto, dicto, consilio, & scriptura: & ista quatuor genera septem modis distinguuntur: scilicet causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu: vt. j. de pœnis. l. aut facta. Accur.

e Si quis absentis. transit nunc ad quasi contractus. & dic vt instit. de obli. quae ex quasi contra. nascun. Accur.

f Placuit. scilicet prudentibus.

g Quibus. scilicet actionibus.

h De eo quod. scilicet natura huius actionis inspecta. Accur.

i Neque ex maleficio. supple vel quasi: alioquin ab insufficienti

IIII. GAIUS libro tertio Rerum cotidianarum siue Aureorum.

EX maleficio^a nascuntur obligationes: veluti ex furto, ex damno, ^b ex rapina, ex iniuria: quae omnia vnus generis sunt. nam haec re tantum consistunt, ^c id est ipso maleficio: ^d cum alioquin ex contractu obligationes non tantum re consistant, sed etiam verbis, & consensu.

Hic incipit iurisconsultus mixtim tractare de generibus omnium obligationum. & iste. §. tractat de actione negotiorum gestorum: sequens autem de actione tutelae. §. is quoque. de conditione indebiti. §. si iudex. de contractibus ex quasi maleficio, vsque ad finem. l. hoc dicit.

Vide §. sequenti. In iur. & obligationibus. V. IDEM libro tertio Aureorum.

SI quis absentis^e negotia gesserit: si quidem ex mandato, palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati, quibus inuicem experiri possunt de eo quod alterum alteri ex bona fide prestare oportet. Si vero sine mandato, placuit ^f quidem sane eos inuicem obligari: eoque nomine proditae sunt actiones quas appellamus negotiorum gestorū: quibus ^g aequè inuicem experiri possunt de eo quod ^h ex bona fide alterum alteri prestare oportet: sed neque ex contractu, neque ex maleficio ⁱ actiones nascuntur. Neque enim is qui gessit, cum absente creditur ante contraxisse: neque vllum maleficium ^k est, sine mandato suscipere negotiorum administrationem. Longè magis ^l is cuius negotia gesta sunt, ignorans ^l aut contraxisse, aut deliquisse intellegi potest: sed vtilitatis causa receptum est inuicem eos obliga-

ti partium enumeratione male argumentaretur. ^k Neque vllum maleficium. imo videtur quod sic: vt. j. de reg. iu. l. culpa. ij. sed ibi in alio casu loquitur: puta in eo quo loquitur constitutio, cum quarebatur.

^l Ignorans. Not. ignorantem non obligari: vt Co. de tabula. l. generali. lib. x. Item ex eo quod subiicit, no. quod ignorans non delinquit: quod intellige, nihil omnino a se gesto. & ira nulla est oppositio: alioquin contra: vt. j. ad legem Cor. de fisa. l. iij. §. j. & l. iij. & §. de le. & senatus. l. j. in prin. ^m Disperire. i. ius constitui ita vt dispareat. & facit. §. de contra. act. tut. l. j. in prin. ⁿ Qui inuasisset. aliàs inuasisset: aliàs iuuasset. ^o Posset. per hoc ergo quod agere potest, feruatur ne pereat quae negligenter administrata perirent. non autem dico quod per hoc quod agere potest, inuitetur aliquis ad gerendum, sed terretur. & facit supra de nego. gest. l. ij. Accur. sicut.

Tutelae quoque iudicio qui tenentur: non proprie ex contractu obligati intelleguntur. Nullum enim negotium inter tutorem & pupillum contrahitur: sed quia sane non ex maleficio ^p tenentur, quasi ex contractu teneri videntur. & hoc autem casu mutuae sunt actiones. Non tantum enim pupillus cum tutore, sed & contra tutor cum pupillo habet actionem, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus, aut rem suam ^q creditori eius ^r obligauerit. ^s Heres quoque qui legatum debet: neque ex contractu, neque ex maleficio ^t obligatus esse intellegitur. ^u Nam neque cum defuncto, neque cum herede contraxisse quicquam legatarius intellegitur. ^x maleficiū autem nullum in ea re esse, plus quam manifestum est. Is quoque qui non debitum accipit per errorem soluentis, ^y obligatur quidem quasi ex mutui datione: & eadem actione tenetur qua debitores creditoribus: sed non potest intellegi is qui ex ea causa tenetur, ^z ex contractu obligatus esse. Qui enim soluit per errorem: magis distrahendae ^a obligationis animo, quam contrahendae dare videtur. Si iudex ^b litem suam fecerit, non proprie ^c

facit instit. eo. §. heres. & quod ibi not. Accur. ^x Intellegitur. hic est contra. §. quibus ex cau. in pos. ea. l. apud Iulianum. in fin. Sol. ibi videtur contrahere: sed non contrahit. Ac. ^y soluentibus. datiuus: vel subaudi à, & est ablatiuus. ^z Tenetur. in genere, scilicet conditione: vna tamen denominatur ex mutuo: alia indebiti. vel dic ea, scilicet certi conditione generali, quae ad omnia certa datur. ^a Distrahenda. sed tamen tacita obligatio inter eos nascitur extra id quod agitur: vt. §. commoda. l. si is qui. §. si liberto. Et adde quod not. instit. quibus mo. re contrahi. obli. §. j. & de oblig. ex quasi contractu. §. fina. ^b Si iudex. incipit de his quae sunt ex quasi maleficio. Accur. ^c Non proprie. non est enim tale rei vitium. Accur.

Ignorans non obligatur.

Actio ex testamento quandoque datur in duplum.

l. vt. j. de ex traord. cog. instit. de obligat. ex quasi delicto.

In quib. manusc. & Hal est. §. legis superioris. Inst. de obli. ex quasi contract.

* haec actiones.

Medicus ob imperitiā ex maleficio obligatur. T minus.

Maleficio quatuor modis committitur.

Imperitia culpæ annu-meratur.

a Neque ex contractu, vel quasi.

b Peccasse, aliàs deliquisse, vere peccauit: quia imperitia culpæ annu-meratur. quare ergo non ex maleficio tenetur, vt in Aquilia? Respondeo speciale in iudice: aliud in Aquilia. Accur.

c Teneri, in quantū maiori iudici equum videtur, si dolo, tunc in solidū: vt instit. de obli.

ex quasi deli. in prin. & ibi no. & facit. §. de iud. l. si fili. & §. de extraor. cogni. l. si. & C. de pac. l. si. Sed contra. C. de arbi. authen. decernit ius. Solu. ibi speciale: quia ibi fuit iuratum, quod lex non vult. Item facit. C. de pœna iu. l. j. & ij.

d Vel conducto, facit supra de his qui deie. vel effu. §. pe. & inst. de obl. ex quasi delict. §. pen. & quod ibi no.

e Quod potest, facile: nō aliàs secundum Io.

f Si filius famul. quia est quasi maleficio: & sic nō cōtractus vel quasi.

g Neque de peculio, quia non est cōtractus vel quasi: vt supra de his qui deie. l. j. §. cū seruus. & dic vt ibi. Accur.

h Dandam esse, quia sic nulla nomine filij datur: vt inst. de noxa. §. fi.

i Agendum, & eo dāno tenet pater actione in factū de peculio: vt §. de noxa. l. quoties. & l. seq. in seruo autē seorsum habitante dic vt. d. §. cum seruus. Et notant hic quidā tria specialia quæ in vero maleficio locum non habent. Primū, quod præstat vnus quasi maleficorū, liberat aliū: vt. §. de his qui deie. l. iij. Itē quod agit vnus quasi maleficorū soluēs, cōtra eū qui vere deliquit: vt. §. de his qui deie. l. si vero. §. cum autem. Tertium, quia nō datur noxaliter: quod est falsum: vt supra de his qui deie. l. j. §. si seruus. & de hoc dixi in. §. cum seruus. & facit supra de his qui deie. l. si vero. §. prætor ait.

k Item exercitor, hoc expone vt supra de exerci. l. j. §. exercitorem.

l Quorum opera nauem. Not. duplicē actionē nasci ex illo edicto, nauæ, caupo. Ita vna in simplū: qua petitur ab exercitore res data, & in nauī deposita: hæc heredi & in heredē datur. secūda in duplū cū quis cōqueritur de dāno dato in rebus ab aliis, vel furto: & de hac hic loquitur. & facit instit. eo. §. pe. & quod ibi not. Accur.

m Neque ex contractu, vel quasi. & facit supra nau. caupo. stabu. l. debet. & l. & ita. Accursius.

n In omnibus. Actionibus, scilicet personalibus.

o Obligationē, nec ipso iure, nec per exceptionem: sed eo finito finit per exceptionē, non ipso iure: vt. §. c. l. obligationū fere. §. placet. Sed cōtra. §. de vsucapio. l. in vsucapionibus. & §. de diuer. temp. præscrip. l. pe. in prin. Sol. hic in redhibitoria & quanto minoris in factū vel similibus paruo tēpore duraturis. Vel verius dic vt ibi secundū Io. Vel potest dici q̄ vltimus dies completur: vt intelligamus cōpletū quando inchoatus est: sicut in vsucapionibus dicitur. & sic erit idē quod in vsucapio. quod non placet. Sed secundū hoc quod dicimus q̄ debebit hic cōpleri vltimus dies, sic opponitur: dies à media nocte incipit: vt. §. de feriis. l. more. Sed pone præscriptionem temporalem incepisse tertia hora diei naturalis: nunquid eadem hora erit cōpleta præscriptio? Respon. non: sed diem illum totum cōpleri oportet. Sed secundum hoc quāto minoris plus anno durat: & idem in aliis? Respon. sic. minus enim durare nō possunt: plus sic. anno ergo durat, quando recte in capite diei naturalis fuit cōtractum. Vel dic non sic accipi vltimum

Specialia tria quæ in vero maleficio locū nō habent.

Actio duplex nascitur ex edicto, nau. cau. Ita.

diem: sed ex horis. xxiiij. & sic quacunque hora fiat cōtractus, sufficit in eandē horam reduci: vt in ætate: vt supra de minori. l. denique. §. minorem. & facit infra de verbo. signifi. l. anniculus. Accur.

p Actiones, præstari, id est competere. Vel dic præstari. i. cedi ab aliquo. hoc autē fallit in castrēsi vel quasi pectio: vt. §. de iud. l. lis nulla. & dic vt ibi. Item in casu: vt. §. ad Trebelli. l. imperator. & in auth. vt liceat ma. & auia. in princ. colla. j. & nisi in hereditate fratris & sororis. Accur.

q Dum in potestate eius, sed si fuerit emancipatus, venia petita agit: vt C. de in ius voc. l. si. Ac. S. Vb hac.] CASVS. Pro-misi tibi. x. dare si volam. nō teneor, nec heres, meus. Fran. Accur. r Si volam. ego stipulator, secundum quod dā. vel dic, ego promissor: & sic bene consonat litera quæ sequitur: licet sit mutatio personarum.

s Non possis, facit. §. de verbo. sign. l. debitor. t Nam nec. dixi in persona promissoris: idem est i herede eius. & hoc subiicit, nam, & c. secundum B. sed secundum hoc innuitur quod promissor aliquādo voluit antequam decederet, q̄ heres eius teneatur: vt dicimus in illa, cum volueris: vt. §. tit. j. l. si quis stipulatus, quod nō placet: cū nullo modo valeat hæc, si volam, vel si voles, per legē istā. Tu ergo dic sicut dictū est in illa, si volam: q̄ nec promissor nec eius heres teneatur. nā idē est in illa, cum volueris. l. q̄ non teneatur heres promissoris mortui, si decessit antequam constituisset se velle dare: & hoc est, nam, & c. Si velis tueri Bul. dicas quod non sequitur quod si heres eius qui nunquam voluit, non teneatur: ergo si voluit defunctus, teneatur heres: quia non semper valet arg. à contrario sensu: & sic in idem recidit, quod non valeat. Item cum non sit differentia si veneris, & cum veneris: & in ista, si morieris: & cum morieris: vt infra tit. j. l. quodcunque. §. non solum. quare sit differentia inter has, cum voluero: & si voluero: vt infra de verb. oblig. l. centesimis. §. si: Respon. quia lex interpretatur hanc, cum voluero, sic scilicet cū constituo me velle. & est similis expositio supra de leg. j. l. si mihi & tibi. §. j. Item quæritur an hæc cōditio cum voluero, sit perpetua, an temporalis: propter id quod dicitur supra de condic. inde. l. sufficit. & l. in diem. & l. sub cōditione. Respon. est temporalis, ex eo q̄ statim solutione facta impleta est cōditio. & facit infra tit. j. l. stipulatio non valet. & l. centesimis. §. pen. & fin. & C. de cōtrahi. emp. l. in vendentis. & supra de cōtrahen. emp. l. quod sæpe. §. j. Itē contra. C. vt actio. ab here. & contra heredem. l. j. Solu. non ideo denegatur actio in heredem, quod non possit incipere contra heredes: sed quia non extitit cōditio stipulationis secundum Io. sed hoc non sufficit: quia quælibet cōditionalis etiam apud heredes committitur, & contra heredes, si cōditio extat, & spes est debitū iri: vt instit. de verb. oblig. §. ex cōditionali. sed dicas quod hic nō potest impleri: quia in persona sua posuit. Accur.

Actio temporalis non extinguitur nisi finito toto vltimo die. Frāciscus.

VI PAVLVS libro quarto ad Sabinum. In omnibus tēporalibus actionibus, nisi nouissimus totus dies compleatur, non finit obligationem.

Filius dum est in potestate, non potest agere contra patrem. Fran. Accursius.

VII. POMPONIUS libro quintodecimo ad Sabinum.

Actiones aduersus patrem filio præstari non possunt, dum in potestate eius est filius.

VIII. IDEM libro sextodecimo ad Sabinum.

S Vb hac cōditione, si volam, nulla fit obligatio. Pro non dicto enim est, quod dare nisi velis, cogi non possis. Nam nec heres promissoris eius qui nūquam dare voluerit, tenetur: quia hæc cōditio in ipsum promissorem nunquam extitit.

Filiofam. nulla competit actio, nisi quatuor quæ sunt in litera. Fr.

IX. PAVLVS libro nono ad Sabinum.

Filius familias suo nomine nullam actionē habet, nisi iniuriarum, & quod vi aut clam.

decessit antequam constituisset se velle dare: & hoc est, nam, & c. Si velis tueri Bul. dicas quod non sequitur quod si heres eius qui nunquam voluit, non teneatur: ergo si voluit defunctus, teneatur heres: quia non semper valet arg. à contrario sensu: & sic in idem recidit, quod non valeat. Item cum non sit differentia si veneris, & cum veneris: & in ista, si morieris: & cum morieris: vt infra tit. j. l. quodcunque. §. non solum. quare sit differentia inter has, cum voluero: & si voluero: vt infra de verb. oblig. l. centesimis. §. si: Respon. quia lex interpretatur hanc, cum voluero, sic scilicet cū constituo me velle. & est similis expositio supra de leg. j. l. si mihi & tibi. §. j. Item quæritur an hæc cōditio cum voluero, sit perpetua, an temporalis: propter id quod dicitur supra de condic. inde. l. sufficit. & l. in diem. & l. sub cōditione. Respon. est temporalis, ex eo q̄ statim solutione facta impleta est cōditio. & facit infra tit. j. l. stipulatio non valet. & l. centesimis. §. pen. & fin. & C. de cōtrahi. emp. l. in vendentis. & supra de cōtrahen. emp. l. quod sæpe. §. j. Itē contra. C. vt actio. ab here. & contra heredem. l. j. Solu. non ideo denegatur actio in heredem, quod non possit incipere contra heredes: sed quia non extitit cōditio stipulationis secundum Io. sed hoc non sufficit: quia quælibet cōditionalis etiam apud heredes committitur, & contra heredes, si cōditio extat, & spes est debitū iri: vt instit. de verb. oblig. §. ex cōditionali. sed dicas quod hic nō potest impleri: quia in persona sua posuit. Accur.

u Nunquam extitit, nec amodo potest extare. & sic non obstat instit. de verb. oblig. §. ex cōditionali. Accursius.

x Filius familias suo nomine. & sic directo: vilem autem quādoque habet: vt supra de iudi. l. si longius. §. j.

y Quod vi aut clam, supra quod vi aut clam. l. denique. §. j. contra. Solu. vt ibi.

Si enī innocentes, vt inquit Cic. act. 4. in Verrem, haberi volumus: non solum nos abstinētes sed etiā nostros comites p̄stare debe m̄ Idē & epist. ad Quint. Frat.

Cōditio, est voluero, an sit temporalis vel perpetua.

a *Depositi. vt & supra depositi. l. Iulianus. Accursius.*

b *Putat. imò & querelâ: vt supra de inoffic. testa. l. filius. quæ est contra. Item acti. popularem. Item alias, vt dixi. s. de iudi. l. si longius. §. j. & facit. j. de iniur. l. sed si vnus. §. filio. & s. de pactis. l. in personam. Item hoc in castrensi vel quasi: vt. s. de iudi. l. lis. in aduentitio autem non ex-*

ercet: vt. C. de anna. exceptio. l. j. in fine. & de bo. mat. l. j. nisi sit exemptus à patria potestate.

N *Aturales.] CASVS. Naturalis obligatio cognoscitur non solum cum actio inde oritur, quod contingit cum nudo pacto conueni tibi dare decem ex causa donat. sed si actio non nascatur: si tamē soluatur, non potest repeti: quod cōtingit in pacto nudo excepta donat. & da exempla vt in glos. Frāciscus Accursius.*

c *Competit. vt ex pacto nudo donationis: vt. C. de dona. l. si quis argentum. §. pen. nec tamen tūc dico nasci ex naturali obligatione actionem, sed ob eam dari. Accursius.*

d *Non possit. facit infra de fideiuss. l. fideiussor. j. §. j.*

Q *vacunq. Inanem actum nostrū. ita intelligitur hæc lex, quòd non possum ex meo actu alij aliquā obligationem acquire: nisi mea interfit: sed tunc non ille agit, sed ego ad interesse meum: vt infra tit. j. l. liber homo. §. fin. & hoc si mihi*

stipulor vt illi des, vel etiam illi extraneo. nam semper ago si mea interest. si autem mea non interest, & volo quòd valeat: tunc mihi & suo nomine stipulor: & sic mihi directa sibi cedenda, & sibi utilis quæritur: licet M. semper dederit ex alterius stipulatione, quia hoc in casibus multis inueniebat: vt instit. de inuti. stipu. §. ei vero qui diximus. Item nota quòd dicit, alter: quia seruus domino, filius patri bene quærit. Item in casibus etiam cum alij stipulor, valet. quod dic vt insti. d. §. ei vero qui. & facit infra tit. j. l. stipulatio ista. ij. §. alteri. & C. de iur. do. si genero. & de inuti. stipu. l. j. & iij. & C. si quis alteri vel sibi. l. multum. Accur.

f *Recte. id est directe, & suo nomine.*

E *x depositi. Negotiorum gestorum. idem ex quolibet contractu vel quasi: vt. j. e. l. ex cōtractibus. sed fallit in casibus, quos dicit vt. s. depositi. l. si hominem. §. datur. In maleficiis est secus: vel vbi extra cōtractum committitur dolus. nam nō tenetur nisi lite contesta. vel in id quod ad eum peruenit: vt. C. ne ex delic. defun. l. j. & dicto. §. datur. & supra de dolo. l. in heredem. & facit infra de regu. iur. l. ad ea. §. si. sed insti. de perpe. act. §. pe. contra. sed ibi dolus dederat causam contractui: vnde ex eo agi non potest, cū ipso iure sit nullus: hic incidit secundum quosdam. Accur.*

h *Ob dolum. & latam culpam.*

i *Tenetur. hoc sine distinctione aliqua, siue lis sit cum defuncto contestata, vel quid ad eos peruenit. certe imò & si non sit contestata, tēnētur in solidum ex dolo vel lata culpa, sed de leui nō nisi lis contestata sit, vel quid ad eum peruenit: vt. C. de here. tut. l. j. & supra de fideiuss. & nominato. & here. tuto. l. si. Accur.*

Actiois in factum quætor sunt genera.

I *n factum. Cum quatuor sint genera actionis in factum: Primum quod æquiualeat actioni præscript. verb. Secundum ex omni edicto & interdicto ex quo nō datur alia actio. Tertium subsidiaria Aquil. Quartum, generalis: vt instit. de interdic. §. fin. de qua loquitur hic: Respondent quidam, de generali, de qua dicitur. C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. contra quos est supra de in ius vocand. l. si libertus. vbi in illa quæ est ex edicto, dicit habere*

& depositi, & commodati: vt Iulianus putat.

x. *IDEM libro quadragesimo septimo ad Sabinum.*

N *aturales obligationes nō eo solo æstimantur, si actio aliqua earum nomine competit: verum etiam eo, si soluta pecunia repeti non possit.*

x i. *IDEM libro duodecimo ad Sabinum.*

Q *vacunq. gerimus: cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona obligationis initium sumant, inanē actum nostrum efficiūt: & ideo neque stipulari, neq; emere, vendere, contrahere, vt alter suo nomine recte agat, possumus.*

Q *uandocūque dolus purgatur per actionē descendentem ex contractu vel quasi: tenetur heres sicut defunctus. Bartolus.*

x ii. *POMPONIUS libro vicesimo nono ad Sabinum.*

E *x depositi, & commodati, & mandati, & tutelæ, & negotiorum gestorum ob dolum malum defuncti heres in solidum tenetur.*

x iii. *VLPIANVS libro primo Disputationum.*

I *n factum actiones etiam filii familiarū possunt exercere.*

locum legem istam, & facit pro eis. s. eo. l. filiusfa. vbi datur quod vi aut clam: quasi non dentur alia interdicta vel edicta vel actiones ex eis: quia nihil obest interdictum aliud non dari, & tamen in factum eorum loco redditam dari. Nā de dolo non datur contra quasdam personas: sed in factum sic, & ad idem supra de dolo.

Serui criminaliter & naturaliter obligantur: ciuilitè autem nequam.

x iii i. *IDEM libro septimo Disputationum.*

S *erui ex delictis quidem obligantur: & si manumittantur, obligati remanent: ex cōtractibus autē ciuilitè quidē non obligantur, sed naturaliter & obligantur & obligant. Denique si seruo qui mihi mutuam pecuniā dederat, manumisso solua, liberor.*

Licet creditor aut legatarius agentes repulsi fuerint per heredē exceptione, eo quòd emancipatus sperabatur petere bono. pos. contra tabu. si tamen emancipatus omitteret bono. pos. poterunt iterum agere creditor & legatarius.

x v. *IVLIANVS libro quarto Digestorum.*

Q *vi cum herede egit, exceptione summotus est, Ac si non in ea causa tabula testamenti sint, vt contra eas emancipato bonorum possessio dari possit. Emancipato omittere bonorum possessionem, non iniquè postulat creditor restitui sibi actionem aduersus scriptum heredem. nam quamdiu bonorum possessio contra tabulas filio dari potest, heres quodammodo debitor non est.*

mutuum à seruo, & eidem manumisso soluit, liberatur. Frāciscus Accursius.

m *obligantur. aliis, non dominis: vt infra de fur. l. serui. §. si.*

n *Remanent. directo: quod non cōtingeret nisi ab initio nata fuisset: vt. j. eo. l. obligamur. in fin. & s. ad Sil. l. si exheredatus. in fi. & supra quod cum eo. l. sed si. §. interdum. versi. quanquam. Accur.*

o *Non obligantur. nisi in pecunia pro libertate promissa: vt. C. an seruus ex suo facto. l. iij. & l. licet. & j. de reg. iur. l. in personam. & infra si quis testa. li. esse ius. fu. l. j. in princ. Accursius.*

p *Liberor. vt & j. de solu. l. si quis seruo. & l. quod seruus. & supra si. cer. peta. l. eius qui. in princ. Accursius.*

Q *vi cum herede.] CASVS. Legatarius vel creditor hereditarius petebat ab herede scripto legatum vel debitum. repulsus est: quia sperabatur filium testatoris præteritum velle agere contra tabulas. postea filius præteritus omisit prædictam bono. possess. contra tabulas. dicitur quòd legatarius vel creditor qui fuit repulsus, agit iterum non obstante prædicta absolutione. Franciscus Accursius.*

q *Qui cum herede egit. s. legatarius vel alius creditor. Accur.*

r *Restitui sibi. qui amisit, ex noua causa agit. & sic non obstat exceptio rei iudi. vt supra de excep. rei iudi. l. mater. §. eandem.*

f *Debitor non est. nam vere debitor est: sed non potest conueniri ac si non esset heres in stipu. in diem: vt infra titu. j. l. eum qui kalendis. §. quotiens. sed hodie tenetur: vt. C. de pet. here. l. fi. & per omnia hic dic vt not. in alia quæ est quasi de verbo ad verbum. s. de except. rei iud. l. qui cum herede. & facit infra de verb. signifi. l. creditor. Accursius.*

Q *vi à seruo.] CASVS. Seruus hereditarius mutuauit tibi decem & tu quendam fundum hereditarium quem possidebas, obligasti ei: & tradidisti: & eundem fundum precario habuisti ab illo seruo. dicitur quòd hic debitor possidet fundū precario: & ideo cessat præscriptio. nam sicut seruus acquirere potest dominia rerum hereditati: ita & vsucap. contra hereditatem currentem*

l. non debet. Ioan. dixit hic loqui de his quæ semper in factum sunt, vt populares, id est quæ aliud nomen nunquam habuerunt: vt de albo: & de deiectis: & aliæ multæ. & secundum hoc etiam illæ quæ sunt ex edictis ex quibus non fuit vnquam alia actio, sed sola in factum, idem erit: vt. s. de eo per quæ fac. erit. l. fi. & alia infirma. & hoc satis dici potest: vt de popularibus secundum Ioan. item de aliis quæ semper hoc nomen habuerunt, habeat locū & hoc, per. l. si libertus. s. alleg. s. de in ius vocā. & s. man. si vero nō remu. §. si filio. non autem illa quæ est subsidiaria Aquilæ: vel æquiualeat actio in præscript. ver. cum principalis non detur filio de Aquilia, nec accessoria, vt in factū. argu supra si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. Accur.

S *erui.] CASVS. Serui si delinquant, tenentur etiam facti liberi. Item ex cōtractibus serui naturaliter obligantur, non ciuilitè: & obligant alios sibi. hinc est quòd qui accepit*

l. 2. s. de excep. rei iudic. Vlpianus hanc Iuliani sent. ad ver. recitat.

Cum quis.] CASVS. Promisisti mihi dare decem corbes olei Mutinæ vsque ad carnispriuium. & de hoc dedisti fideiussorem, qui similiter promisit. dicitur quod æstimatio olei inspiciatur quantum valeat in die carnispriuij. Fran.

a Acceperit. vt solueretur. & sic est plana secundum Azo. nec est contra. j. tit. j. l. quoties in diem. & s. de condic. tritica. l. si res. in fin. & supra de re iudi. l. si kalendis. & s. si cert. peta. l. vinum. quæ sunt contra. vel hic fideiussor cõtrarius. in contrariis reus. prima lacet.

TRAIECTITIA.] CASVS. Mutuati. c. cuidam mercatori ultra mare eunti: & misi secum seruum meum Stichum ad recipiendam istam pecuniam, quam ei soluere debebat in paschate, prout mecum conuenit: & si non solueret illa die: pro qualibet die qua differret, promisit mihi. xx. solidos loco pænæ ob operas serui mei, quas amitto. Tandem seruus veniente paschate non habuit pecuniã: & cepit seruus eam petere à mercatore: & parte pecuniæ accepta, reliquã distulit petere: & elapso aliquo tẽpore cepit petere à mercatore residuam pecuniã. Dicitur quod incidit mercator in pænã etiã pro illis in quibus seruus cessauerat in petendo: imò & si nunquam seruus petiisset, in pænã incidisset mercator: & tunc demum non incidere in pænã, cum per eum non staret quominus solueret: vt si obtulisset. si autem diceret non committi pænã sine interpellatione, eueniret quoddam absurdum: vt si cepisset seruus petere, & valetudine impeditus cessaret à petendo, non incidere mercator in pænã: quod absurdum. Postea dicit, quod paschate veniente incidit in pænã mercator si non soluit, licet non sit interpellatus: licet postea offerat. & bene dixi non committi pænã si per debitorem non stat, nam & si arbiter aliquem condemnat dare. x. certa die, & per condemnatum non stat, quia ipse obtulit die statuta: non incidit in pænã. sed si non adiecit diem: tunc intra modicum tẽpus debet soluere: aliã incidit in pænã. Ultimo dicit: emi ego Franciscus rem à te pro. x. vt si ea. x. non soluam vsque ad pascha, sit res inempta. nam si veniente paschate non soluam pretium prædictum: inempta sit res. Fran. Accur.

b Pænã. hæc est pænã respectu solventis: non accipientis: quia interim operas serui perdebat.

c Vti. puta quinque solidos quolibet die pro opera serui.

d Ob operas. serui missi ad repetendam pecuniam ad locum contractus, vbi debet fieri solutio: ad quod. s. de nau. feno. l. Serui. & l. nihil.

e Petebat. cum non esset soluta ad diem.

f Desiderat. sed non remisit residuum.

g Interposito. id est aliquibus diebus elapsis. Accur.

h Interpellare. pro residuo.

i Consuluit. f. ego auctori huius. l. i. interrogatus super hoc.

k Eius quoque. id est dicere, non solum pro illo tẽpore petet pænã expensarum quo interpellauit eum, sed & eius &c. Accur.

XXII. AFRICANVS libro tertio
Questionum.

Cum quis in diem mercem stipulat, fideiussorem accepit: eius temporis æstimatio spectanda est, quo satis acceperit.

XXIII. IDEM libro septimo
Questionum.

TRAIECTITIA. pecuniæ nomine, si ad diem soluta non esset, pænã, vt ad solet, ob operas eius qui eam pecuniam peteret, in stipulationem erat deducta, is qui eam pecuniam peterat: deinde interposito tẽpore interpellare instituerat. Consultus respondi, eius quoque tẽporis quo interpellatus non esset, pænã peti posse. amplius etiã si omnino interpellatus non esset: nec aliter non committi stipulationem, quã si per debitorem non steterat quo minus solueret. alioquin dicitur est, si is qui interpellare cepisset, valetudine impeditus interpellare desisset, pænã non committi. De illo sanè potest dubitari, si interpellatus ipse moram fecerit: an quamuis pecuniam postea offerat, nihilo minus pænã committatur. Et hoc rectius dicitur. Nam & si arbiter ex cõpromisso pecuniam certo die dare iusserit, neque per eum qui dare iussus sit, steterit: non committi pænã respondit: adeo vt & illud Seruius rectissime existimauerit, si quando dies qua pecunia daretur, sententia arbitri comprehensa non esset,

I Interpellatus non esset, quia dies interpellat, vt hic, & Co. de contrahen. & committen. stipul. l. magnam. Accur.

m Pænã. expensarum quas fecit seruus ad istam pecuniam petendam præpositus. Accur.

n Non steterat. pecunia scilicet oblata.

modicum spatium datum videri. Hoc idem dicendum & cum quideam lege venierit, vt nisi ad diem pretium solutum fuerit, inempta res fiat.

Vbi non requiritur cõsensus tacitus vel expressus, furiosus potest obligari: & obligatio sibi quæri, sicut homini sanæ mentis. Bar.

XXIII. POMPONIVS libro singulari Regularum.

SI à furioso, cum eum cõpotem mentis esse putarem, pecuniam quasi mutuam acceperim, eãque in rem meam versa fuerit: condicatio furioso adquiritur. Nam ex quibus causis ignorantibus nobis actiones adquiruntur, ex hisdem etiam furiosi nomine incipit agi posse: veluti cum seruus eius stipulatur, cum furtum ei sit, aut damnum ei dando in legem Aquiliam committitur: aut si fortè cum creditor fuerat, fraudandi eius causa debitor alicui rem tradiderit. Idemque erit si legatur ei, vel fideicommissum ei relinquatur. Item si is qui seruo alieno crediderat, furere ceperit: deinde seruus in rem domini id quod mutuam acceperat, vertit: furioso condicatio adquiritur.

Item si alienam pecuniam credendi causa quis dederit, deinde cõpos mentis esse deserit, postea consumpta ea furioso condicatio adquiritur: & qui negotia furiosi gesserit, negotiorum gestor ei obligatur.

Posita supra diuisione obligationum, nunc ponit diuisionem

y Res fiat. vt ad diem non soluta pecunia sit res inempta sine vlla interpellatione: vt. s. de in diem addic. l. vbi. §. sed & Marcellus. & si non steterit per eum, non sit inempta: vt. s. de lege commiss. l. fin. Accur.

SI à furioso.] CASVS. Hæc lex ponit plures casus quibus actio furioso adquiritur. Primus, quando accepi pecuniam mutuo à furioso, credens eum sanæ mentis: & eam in rem meam conuertam. nam adquiritur certi condicatio generalis furioso. ex quibus enim causis ignorantibus adquiritur, ex eisdem & furioso adquiritur: vt si seruus furiosi stipuletur ab aliquo aliquid. Item cum datur damnum in bonis furiosi. Item si legetur furioso. Idem in similibus casibus qui ponuntur in littera. Fran. Accur.

z Si à furioso. hæc lex ponit multos casus quibus etiam adquiritur actio furioso: vt hic, & s. de lega. ij. cum pater. §. furdo. & s. si cer. peta. si à furioso. & quod ibi no. & j. co. furiosus. item & iniuriarum: vt. j. de iniur. l. illud. Accur.

a Condicatio. certi generalis, vel sine causa: vt. s. si cer. pe. l. si à me. b) si & me.

b Stipulatur. nam adquiritur actio ex stipulatu furioso.

c Furerat. scilicet furiosus.

d Ei. scilicet furioso.

e Condicatio. certi generalis, vel sine causa. Accur.

f Condicatio. de qua supra dictum est.

g Adquiritur. ratione consumptionis magis quàm consensu: vt hic, & s. si certum peta. si à furioso. & l. non omnis. §. si pupillus. Actonum.

o Alioquin. sequitur hoc absurdum si dicas sine interpellatione non committi: quia dicendum est &c.

p Qui. scilicet seruus cõstitutus ad istam pecuniam petendam.

q Pænã non committi. quod non est verum. & facit. s. de vsur. l. mora. Accur.

r Interpellatus. à seruo. Accur.

s Et hoc rectius dicitur. scilicet vt pænã committatur non obstante quo nullus admonuit post obligationem: vt. d. l. magnam. & s. proxi.

t Nam & si. hoc refertur. s. nec aliter non committi &c. & quod ibi dixit, probat per simile in contrario casu: hoc modo: bene dixi. s. quod tunc non committitur, cum per promissorem non steterit. nã &c: vel refertur ad proximum aliquo sub audito. Accur.

u Adeo. & bene dico, committitur pænã vbi dies est statuta: quia & committitur si non sit expressim statuta. Acc.

x Datur videri. vt etiam si per promissorem steterit, purget moram: vt supra de arbitr. l. si cum dies. §. fin. siue ergo arbiter apponat certum diem vel non: sed lex quadrimestre tempus: elapso tẽpore committitur pænã. sed altero casu potest purgari, altero non: vt hic, & d. l. si cum dies. §. fina. & l. seq. Accur.

Casus i qui b) queritur actio furioso.

b) si & me.

Actionum genera. Duo. imò tria: quia mixtæ: vt instit. de act. §. quædam. sed illæ sub his comprehenduntur: & hic dic vt not. instit. de actio. §. j. Accur.

b Quæ conditio. large accipe pro omni personali: vt institut. eo. §. appellamus.

c Rem nostram. vel quasi nostram: vt per Publi. vel hypothecariam: & aliæ quæ enumerantur instit. de act. j. & ij. col. Vel dic quòd gratia exempli dicit de ista.

d Possidetur. vel quasi possidetur.

e Possidet. vel dolo fecit quo minus possideret. & facit. §. de rei vin. sin autem. §. j. & C. de alie. iudi. l. j. Itē sunt quædam personales quæ contra possidentē dantur: vt noxales; quæ cū capite ambulant. Item quod vi aut clam, & aquæ pluuiæ arcend. sed aliæ personales non: vt ex empto contra venditorem: siue possideat, siue non.

f Eundem. & aduersus heredem eius.

g Actionū autem. hanc diuisionem non multū approbat Io.

h Lucri causa. sui maxime. Accur.

i Aliquo. scilicet liberto. Accur.

k Ex facto. ex maleficio cognito iure ciuili, vnde propria sit actio.

l In factum. quæ pro eo facto datur quod in speciale nomen maleficij non cadit. Azo.

m Vocatus est. vt. §. de in ius voc. l. si libertus. & l. pe. & l. fin.

n Aut ciuiles. large accipe introductas à quolibet parte iuris præterquam ex edicto prætoris. nam illæ honorariæ sunt, & quæ veniūt ex iure prætoris: & illas large similiter accipe, vt ædilitiæ continentur: vt. §. titu. j. stipulationum aliæ. ij. §. prætoriar. & dic plene vt instit. de actio. §. sed istæ. sed dubitatur de quibusdā: quod dic vt ibi notau. Item not. q̄ licet obligationes sint de iure gen. actiones tamen de iure ciuili sunt: vt supra de origin. iuris. l. ij. §. deinde. Accur.

o Mnes pœnales actiones post litem inchoatam & ad heredes^o transeunt.

p Obligationes. aliàs actiones: aliàs obligationes. ff. Nouum.

o Mnes pœnales. Et ad heredes. id est heredibus & in heredes: nisi incasū: vt supra ne de sta. defunct. l. j. §. sed interdum: & in alio: vt. §. de ope. liber. l. si operarum. & in alio: vt Co. de rei vx. act. l. j. §. & hoc ex rei. & plene not. C. ex delic. defunct. l. j. & facit. §. eo. sciendum est. & j. de reg. iur. l. pœnalia. & instit. de perpe. & temp. actio. §. ij.

o Obligationes. J. CASVS. Obligatio quæ non consistit ex sua propria virtute, vt promissio de homicidio faciendo, vel furto, & similes, non confirmantur officio iudicis, vel prætoris imperio, vel legis potestate. Fran.

p Obligationes. aliàs actiones: aliàs obligationes. ff. Nouum.

o Mnes pœnales. Et ad heredes. id est heredibus & in heredes: nisi incasū: vt supra ne de sta. defunct. l. j. §. sed interdum: & in alio: vt. §. de ope. liber. l. si operarum. & in alio: vt Co. de rei vx. act. l. j. §. & hoc ex rei. & plene not. C. ex delic. defunct. l. j. & facit. §. eo. sciendum est. & j. de reg. iur. l. pœnalia. & instit. de perpe. & temp. actio. §. ij.

o Obligationes. J. CASVS. Obligatio quæ non consistit ex sua propria virtute, vt promissio de homicidio faciendo, vel furto, & similes, non confirmantur officio iudicis, vel prætoris imperio, vel legis potestate. Fran.

p Obligationes. aliàs actiones: aliàs obligationes. ff. Nouum.

o Mnes pœnales. Et ad heredes. id est heredibus & in heredes: nisi incasū: vt supra ne de sta. defunct. l. j. §. sed interdum: & in alio: vt. §. de ope. liber. l. si operarum. & in alio: vt Co. de rei vx. act. l. j. §. & hoc ex rei. & plene not. C. ex delic. defunct. l. j. & facit. §. eo. sciendum est. & j. de reg. iur. l. pœnalia. & instit. de perpe. & temp. actio. §. ij.

p Obligationes. aliàs actiones: aliàs obligationes. ff. Nouum.

p Obligationes. aliàs actiones: aliàs obligationes. ff. Nouum.

q Viribus. vt de homicidio faciendo, vel furto: & impossibiles: & sic reprobata: alioquin si non sunt reprobata, confirmantur officio iudicis: vt. §. de act. emp. l. qui per collusionem. Itē prætoris imperio: vt. §. de consti. pecu. l. j. Item legis potestate: vt Co. de rei vx. actio. l. j. in prin. & facit. §. de reg. iur. quod in initio. Accur.

Obligationes quæ non propriis viribus consistunt: neque officio iudicis, neque prætoris imperio, neque legis potestate confirmantur.

xxviii. IDEM libro primo Definitionum.

Actio in personam infertur, petitio in rem, persecutio in rem vel in personam, rei persecutendæ gratia.

Actio iudicati non tollitur propter mutuam pecuniam eidem debitori postea datam: licet de actione iudicati non sit facta mētio in secunda obligatione. h. d.

xxix. PAVLVS libro quarto Responsorum.

Lucio Titio cum ex causa iudicati pecunia deberetur, & eidem debitori aliam pecuniam crederet: in cautione pecuniæ creditæ non adiecit, præter eam pecuniam debitam sibi ex causa iudicati. quæro an integre sint vtræque Lucio Titio petitiones. Paulus respondit, nihil proponi cur nō sint integre.

xxx. SÆVOLVA libro primo Responsorum.

Seruus effectus, non idcirco quòd postea indulgentia principali libertatem consecutus est, redisse dicitur in obligationē creditorum.

Impossibilis conditio vitiat omnem contractum: quia hoc tacite videtur agi inter contrahentes, vt non valeat: cū impossibilis conditio contractui apponitur. hoc dicit.

xxxi. MÆCIANVS libro secundo Fideicommissorum.

Non solum stipulationes impossibili conditioni applicatæ, nullius momenti sunt, sed etiam cæteri quoque contractus, veluti emptiones, locationes, impossibili conditione interposita, æquè nullius momenti sunt: quia in ea re quæ ex duorum pluriūve consensu agitur,

l. insulam. vel quotam partē bonorū, non dico rem singularem vel res singulares: vt C. de sen. pa. l. iij. & inst. de fidei. here. §. si quis vna. Sed quid de eo qui à morte suscitatur? forte aliud, quia recuperat bona: vt no. §. de leg. & sena. consul. l. ex his. Accur.

Non solum. J. CASVS. Stipulatio sub impossibili conditione facta non tenet. idem in omni alio contractu: vt emptione, locatione, & similibus contractibus. Fran.

Z Conditions. in faciendo appositæ: aliàs secus si in non faciendo: vt infra titu. j. l. impossibilis. & l. stipulatio hoc modo. & l. in illa. j. in fine. & facit instit. de inuti. stipula. §. si impossibilis. & supra si cer. pet. certi conditio. §. item quæri. & infra de regu. iur. l. impossibilium. & supra eo. l. j. §. si id. & supra de statulibe. l. cum heres. §. non est. sed contra. C. de condit. ob cau. l. si militem.

Actio in personam. Actiois nomen tripliciter sumitur. stricte: vt hic. largius. §. eo. actionū. largissime: vt. §. eod. actionis verbo. Accur.

In rem vel in personam. vt quamlibet persecutoriam vel mixtam comprehendat: vel extraordinaria petitio vt fideicommissaria olim vt instit. de fideicō. here. in prin. item petitio salarij aduocati; & mercedis doctorum, & nutricia nutricum, & philanthropiæ proxenetaurum dicuntur perfectiores: vt infra de var. cog. l. j. per totum. & j. de verb. signifi. l. pecuniæ. §. actionis. Accur.

Lucio Titio. J. CASVS. Condemnatus est mihi Titius in centum, eidem Titio mutuauit alia. c. & ea pmissit reddere: nec est habita mētio pecuniæ in qua fuit condemnatus. Dicitur q̄ ius meum integrum durat cōtra Titium in illis aliis centum. Fran.

Praeter eam. quā nunc dabat. Accur.

Seruus. J. CASVS. Quidā propter delictum est damnatus in metallum, & sic amisit omnia bona sua, & est effectus seruus pœnæ, & per consequens est liberatus à creditoribus suis, cum nihil habeat. postea habuit indulgentiam à principe: & sic reuersus est in ciuitatē:

non autem bona recuperauit. Dicitur quòd nec creditoribus suis tenetur. Fran.

Seruus: vel hominis per ingratitudinem, vel supplicij: quod verius est: & hoc nisi recuperauerit bona, vel per eū steterit: vt C. de senten. pa. si deportationis. & non dico rem singularem vel res singulares: vt C. de sen. pa. l. iij. & inst. de fidei. here. §. si quis vna. Sed quid de eo qui à morte suscitatur? forte aliud, quia recuperat bona: vt no. §. de leg. & sena. consul. l. ex his. Accur.

Z Conditions. in faciendo appositæ: aliàs secus si in non faciendo: vt infra titu. j. l. impossibilis. & l. stipulatio hoc modo. & l. in illa. j. in fine. & facit instit. de inuti. stipula. §. si impossibilis. & supra si cer. pet. certi conditio. §. item quæri. & infra de regu. iur. l. impossibilium. & supra eo. l. j. §. si id. & supra de statulibe. l. cum heres. §. non est. sed contra. C. de condit. ob cau. l. si militem.

† Iac. in. §. actio autē. instit. de act. in prin. dicit hic esse tex. mirabilem, ad hoc quòd actio personalis ex eo personalis dicitur, quia nūquā egreditur personā obligati, sed semp̄ aduersus eū locū habet. vnde vulgo dicim⁹ q̄ tales personales sequuntur personā rei, sicut lepra sequitur leprosum: vt ibi per eū.

Obligationes licet sint de iure genitū, actiones tamen sunt de iure ciuili.

† Vulgo biē additur, qui condēnatus fuerat. * Fl. adiecit sibi.

† Ista lex est notabilior quæ sit in iure, ad id quòd dicitur in sumario; Bolog. Et ad te quid dicendū de istis conditio nib impossibilib⁹ appositis matrimonio, vide plene in ca. vi. de condi. appo. extra. & in can. sō let. 2. q. 2.

vbi ex donatione facta sub impossibili condi. scilicet vt miles sit procurator, datur actio siue repetitio: sed ibi re fuit obligatio: hic consensu. vel dic vt ibi. Item contra instit. de heredib. instit. §. impossibilis. sed ibi fauor vltimæ voluntatis, vt valeat remota cōditio: nisi cōditio impossibilis legati apponatur in persona heredis: vt insti. de leg. §. fin.

a Cogitatio est. præsumptione iuris: sed & hac ratione cessante idem est: vtputa quia vellet aliquid agi. arg. j. titu. j. l. generaliter. & l. sequi. itē non refert, quia credebant forte conditionem esse possibilem, quæ erat impossibilis: qui errant in iure naturali. dic ergo hic maxime. Acc.

Cum ex vno.] **CAVS.** Cum ex vno delicto plures act. descendunt: omnibus potest agi. quod intelligas in eo quod plus est in vna quam in altera. & da exemplum in arboribus furtim cæsis, ex quo delicto plures act. oriuntur: vt. j. arb. furt. cæsa. l. j. Fran.

b Cum ex vno. aliud si ex diuersis: quia tunc in solidum qualibet agitur: vt. j. de priuat. delict. l. nunquā. & dic plene vt no. s. nau. cau. stabu. l. idem. §. fi. Accur.

c Casa dicuntur. vt j. ar. fur. cæsa. l. j. & l. faciendā. & l. sed si de arboribus.

d Obiunxit. ad id quod min⁹ in vna q̄ in altera continetur: vt. j. vi bo. rap. l. j. & arg. j. arborū fur. cæsa. l. j. & sic non obstat. j. e. l. pe. & facit j. de priua. delict. l. pe. **Constitutionibus.**

e Quasi. expressiuū est veritatis. & sic plana est hæc lex: nec obstat s. de eo per quem fact. est. l. fi. quæ est contra. & facit. s. eod. l. omnes. vel dic q̄ nō perpetuatur cōuentio sola, sed transire facit ad heredes: & sic non obstat dictū cōtrariū. vel dic, loquitur in annali & prætoria: & libellus est principi datus: vt C. quando lib. prin. da. l. j. & ij. vel dic vt. s. si quis cau. si eum. §. iniuriarum. ibi, si nō & c. & facit supra de inoffi. testa. l. posthumus. in fi. & l. sequen.

Quia quod ei rupisti brachium. Dicitur quod teneris iniuriarum act. & Aquil. & vtraq; potest intentari contra re. sed alij dicunt quod vna electa, alia tollitur. Alij dicunt quod si agatur Aquil. tollitur act. iniuriarum, aut econtra. verius autem est quod & si agatur vna, altera possit intentari in id quod plus sit in ea. [SI IS CVI.] Commodauit scholari librum: & eum cōtrectat ad alium vsu. Dicitur quod tenetur commodati: item condict. furtiua: & vna intentata, altera tollitur. Secundo dicit: colonus subtraxit arbores fundi mei, vel aliquid aliud. Dicitur q̄ tenetur condict. furtiua. item act. furti. itē ex locato. & si agatur vna istarum, non tollitur act. furti, sed inter se bene tolluntur. Itē Aquil. tollitur per act. locati in hoc casu. Tertio dicit: Commodauit tibi vestimenta, & tu ea fregisti. teneris cōmodati act. item Aquil. & si agatur Aquil. tollitur act. commodati. secus econtra: nam in eo quod vltra est in Aquil. remanet post act. commoda. Fran.

f Iniuriose. ita quod rumpit brachium. Accur.

g Consumi. dicunt quidam, & male.

h Et hac. non solum alix superiores.

i Sententia. quod teneatur Aquilia primò cōuentus iniuriarum.

omnium voluntas spectatur: quorum proculdubio in huiusmodi actu talis cogitatio est, vt nihil agi existiment adposita ea conditione quam sciant esse impossibilem.

XXXII. HERMOGENIANVS
libro secundo Iuris Epitomarum.

Cum ex vno delicto plures nascuntur actiones, sicut euenit cum arbores furtim cæsa dicuntur: omnibus experiri permitti, post magnas varietates obtinuit. **d**

Actiones pœnales transeunt in heredes lite contestata cum defuncto: aliàs non.

XXXIII. PAVLVS *libro tertio*
Decretorum.

Constitutionibus quibus ostenditur heredes pœna non teneri, placuit, si viuus conuentus fuerat, etiam pœnæ persecutionem transmissam videri: quasi lite contestata cum mortuo. *****

Propter seruum cæsum competunt duæ actiones: iniuriarum scilicet, & Aquilia: & si actum fuerit vna, agatur altera in id quod plus est in ea. **h. d.**

XXXIII. IDEM *libro singulari de*
Concurrentibus actionibus.

Qui seruum alienum iniuriose verberat: ex vno facto incidit & in Aquilia, & actionem iniuriarum. Iniuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa: & ideo possunt vtræque competere.

k *Rationabilius.* nunc soluit.

l *Exercere.* Sed nonne ad aliud & aliud dantur, cum vna ad contumeliam, alia ad damnum datur? ergo vna alteram tollere non debet: cum nec possit in vna venire quod in altera continetur: vt. s. ad. l. Aquil. sed & si. §. j. & j. de iniur. itē apud. §. si quis seruo

verberato? Respōdeo, imò potest. Nam agendo iniuriarum, & iurando pro quanto nollet & c. potest etiam damni rationem petere, ar. supra de vi & vi ar. l. j. §. illud vtique. & §. plane. sed & lex expressa est: quia venit in iniuriarum actione & damnum: vt Co. de iniur. l. dominum. sed aliud in actione de peculio & tribut. quia tolluntur electione, non considerato quātum per aliam exegit: vt supra de tribut. quod in herede. §. eligere. cum ibi ex contractu. hic ex maleficio loquatur. & facit. s. locat. si vulneraueris. & s. commo. vnde quæritur. in fin. Item not. hic quod alteram nō exercet nisi in id quod excedit: vt supra de actio. empt. prædia. Sed contra. j. de priuat. delict. l. pe. Sol. hic loquitur cū ex vno facto plures procedunt actiones: ibi ex diuersis: vt ibi diximus. **m** *Subripuerit.* vtendo ad alium vsu. **n** *Condiçione.* furtiua: vt. s. de cōdic. fur. l. qui furtum. Accur. **o** *Hinc.* id est ex supra dicto responso. **p** *Condiçione.* furtiua. **q** *Non confunditur.* id est nō tollitur: vt. s. pro socio. l. rei communis. Sed contra. j. de fur. l. si is cui. Sol. vt ibi. Accur. **r** *Miscetur.* i. vna per alterā tollitur: & sic intelligitur. d. l. is cuius.

f *Aquila.* vt tollatur per locati: & econtra: vt. s. locati. si vuulneraueris.

t *Vtraque.* commodati & Aquil. Accur.

u *Remanere.* aliàs sine non: & aliàs nō remanere. si habes sine nō, nil est cōtra. & tūc quod subiicit, simplō subducto, locum nō habet, scilicet petitio simpli, sed huius actionis sic. & sic est ar. quod iure actio. veniat. arg. C. de iudi. l. j. si vero habeas cū nō, quasi dicat, nō remanet petitio simpli: tunc bene stat litera sequens: & inuit peri offi. iud. pro quo est etiā. C. de posi. l. iij. sed tunc est cōtra. s. commo. vnde quæritur. in fi. Solu. hic de stricto iure, ibi de æquitate, quæ præualet: vt C. de iud. placuit. Item contra. s. ad. l. Aquil. item Mela. §. si plures. in fi. Sol. vt ibi. Accur.

x *Accedit.* repetitio triginta dierum.

y *N honorariis.*] **CASVS.** Actiones honorariæ, item prætorix quæ habent rei persecut. competunt & post annum, ceteræ intra annum. & da exemplū vt in glo. hic posita. Secundo dicit: act. prætorix quæ post annum nō datur, nec in heredē dantur, nisi vt lucrum si quod est, ab herede extorqueatur: vt est in act. de dolo, & in interdico vnde vi, & in similibus. Tertio dicit: illæ act. continent rei persecut. quibus persequimur quod ex patrimonio nobis abest. & da exemplū vt in glo. Acc. quæ incipit: vt & c. Quarto dicit q̄ act. rescissoria, id est antiqua act. in rem vel in personam, quæ redditur ope restit. vsucap. rescissa anno finitur: quia contra ius ciuile cōpetit. Quinto dicit: cū duumiri accipiūt pecuniam mutuo nomine ciuitatis, & nox est versa in vtilitatem ciuitatis: tenentur

Respondeo, imò potest. Nam agendo iniuriarum, & iurando pro quanto nollet & c. potest etiam damni rationem petere, ar. supra de vi & vi ar. l. j. §. illud vtique. & §. plane. sed & lex expressa est: quia venit in iniuriarum actione & damnum: vt Co. de iniur. l. dominum. sed aliud in actione de peculio & tribut. quia tolluntur electione, non considerado quātum per aliam exegit: vt supra de tribut. quod in herede. §. eligere. cum ibi ex contractu. hic ex maleficio loquatur. & facit. s. locat. si vulneraueris. & s. commo. vnde quæritur. in fin. Item not. hic quod alteram nō exercet nisi in id quod excedit: vt supra de actio. empt. prædia. Sed contra. j. de priuat. delict. l. pe. Sol. hic loquitur cū ex vno facto plures procedunt actiones: ibi ex diuersis: vt ibi diximus. **m** *Subripuerit.* vtendo ad alium vsu. **n** *Condiçione.* furtiua: vt. s. de cōdic. fur. l. qui furtum. Accur. **o** *Hinc.* id est ex supra dicto responso. **p** *Condiçione.* furtiua. **q** *Non confunditur.* id est nō tollitur: vt. s. pro socio. l. rei communis. Sed contra. j. de fur. l. si is cui. Sol. vt ibi. Accur. **r** *Miscetur.* i. vna per alterā tollitur: & sic intelligitur. d. l. is cuius.

† al. non remanere, vt not. Accur. malè. Anto. Aug. lib. i. c. 3. sed & Bart. ait se libros antiquos inspicisse, nec reperisse negationē ad l. si vt certo. commod. in 13. opposito.

Aequitas quandoque rigori præualet.

a] Et ita. **e** id est eo mortuo post litem contestatā, ex ca. 25. s. eo. titu. Anto. Augu. lib. i. emen. ca. 2.

† vtræ.

Actiones pretorie rei persecutorie regulariter sunt perpetue: pœnales vero annales sunt.

tenentur ipsi duumviri etiam post annum. si autem esset versa pecunia in vtilitatem ciuitatis: tunc tenetur ciuitas etiam post annum ad illam pecuniam reddendam. Franc.

a In honorariis . id est in prætoriis. Hic not. duas regulas. Prima quod prætorie rei persecutorie sunt perpetue : vt quorum bonorum : Publi. & similes : vt infra ead. l. §. ille autem. sed hoc fallit in ædilitiis, vt redhibito. quæ sex mensibus: & quanto mi. quæ anno durat: vt supra de ædili. edict. sciendum est. §. fin. & l. si venditor. & l. quod si nolit. §. si quis. sed illud ideo, quia contra ius ciuile dantur. Item eodem modo responderetur infra ea. l. §. sed cum rescissa. item fallit hæc regula supra quod fal. tu. aucto. l. huius actiois. §. has actiones. sed respondeo: illa in dolo concipitur, quod est delictum: & sic patet quod illa regula habet locum in illis persecutoris tantum que non sunt ex maleficio. Item eodem modo responderi potest supra quæ in frau. credito. l. qui autem. §. fin. & l. ait prætor. §. annus. licet alij respondeant quod illud in eo quod non peruenit: per. l. eadem, ait prætor. §. pen. Item fallit. C. de dolo. l. fin. sed ibi est delictum. Item fallit supra de eo per quem fac. erit. l. j. §. pe. Sol. vt ibi. Itē fallit. C. vnde vi. l. vi. pulsos. & s. de vi & vi arm. l. j. in prin. sed & ibi est delictum. Item fallit. §. de alie. iud. mu. cau. fac. non solum. §. fin. sed ibi vertitur delictum. sic & fallit in omnibus aliis persecutoris prætoriis quibus vertitur delictum: sic que regula remanet in his in quibus delictum nō vertitur: vt in prædictis legibus patet, & infra ea. l. §. illæ. Secunda regula est, quod cæteræ prætorie, id est pœnales, vel etiam non pœnales, dummodo ex delicto, sint annales, quia & tantum durabat prætoris imperium: vt hic, & instit. de perp. act. in princ. & sunt exempla in albo corrupto: vt. §. de iurisd. om. iudi. l. si quis id. item. §. de in ius voc. l. penul. item. §. de popu. act. l. fin. & §. de his qui deiec. vel effu. si vero. §. prætor. & §. fin. sed & hoc fallit: vt in act. furti manifesti: quia licet sit prætorie, non tamen tollitur anno: sed perpetuo durat de eo quod peruenit: quia absurdum, & e. vt instit. de perpe. & temp. actio. circa princip. & est forte ratio frequentia furtorum: vt argu. §. de pœnis. aut facta. §. fina. Adicitur tertia regula, quia illa quæ sub secunda regula continentur, non dantur in heredem: vt eisdem exemplis probatur: nisi ad heredem peruenit: vt exemplificat in actio. de dolo: vt hic, & §. de dolo. itaque. & in interdico vnde vi: vt hic, & d. l. vi. pulsos. sunt enim turpia lucra heredibus extorquenda: vt supra de calum. l. in heredem. Item quod subiicit de similibus, da exemplum ex edicto de calum. vt supra de calum. l. j. & l. in heredē. & alia multa quæ magis laboriosum quam subtile est inuenire. in casu tamen ad heredem peruenit: & tamen non tenetur: vt infra vi bo. rap. l. ij. §. fin. item in alio: vt supra de calum. hæc actio.

b Post annum. vt in actio. de neg. gest. & de peculio. Accur. cæteræ. prætorie. Accursius. c Non dantur. vt pœnales. Accursius. d Ei. id est ab herede. e Ex patrimonio. vt quia promisit mihi decem defunctus cui succedit aliquis de iure prætorio. nam rei persecutionem continet, non pœnæ, secundum Ioan. Sed quid ad rhombum, cum de prætoriis hic dicat? Respon. Ioan. quia qualitas actionis variatur ex variatione debitoris: vt supra de noxa. electio. §. his consequens. verfi. item si ex pluribus. Item quid de actio. iniuriarum? videtur non pœnalis: quia nec in duplum vel in triplum vel quadruplum ff. Nouum.

Actio iniuriarum au sit pœnalis.

datur. vel dic dupliciter dici pœnalē: primo, quia tibi non adest; secundo, quia mihi non adest ex patrimonio. Accursius.

g publiciana. ista prætorie, & rei persecutorie. h Vindicationis datur. vt supra de Publi. l. eum. §. Publiciana. i Redditur. actio in rem, vel personalis: prout erat prius, quæ dicitur rescissoria: de qua dicitur instit. de actio. §. sed istæ. & C. ex quibus cau. ma. l. si. melius dixisset; de peti. in integ. restituit. quàm de actio. rescissoria. sed & hoc admitto: quia statim post reuersionē habeat ipsam: sed inefficacem, nisi petat in integ. restit. intra annum. si vero petierit, anno finitur. vel dic quod habeat eam petita restit. sed nisi lis super ea cōtēstetur, tollitur anno, & hodie quadriennio: vt. C. de temp. in integ. restit. l. fin.

quæ ad exemplum vindicationis datur. h Sed cum rescissa vsucapione redditur, i anno finitur: quia contra ius ciuile datur. In duumuiros k & rempublica etiā post annū actio datur ex cōtractu magistratuum municipalium.

xxxvi. VLPIANVS libro secundo ad Edictum.

Essat ignominia l in conditionibus, quamuis ex famosis causis pendeant. m

xxxvii. IDEM libro quarto ad Edictum prætoris.

Actiois verbo n * continetur in rem, in personam, directa, o vtilis, p præiudicium: q sicut ait Pomponius: stipulationes etiam quæ prætorie sunt: quia actionum instar obtinent: r vt dampni infecti, legatorū, & si quæ similes sunt. s Interdicta t quoque actionis verbo continentur. Mixtæ u sunt actiones, in quibus vterque actor est: vt puta finium regundorum, familie erciscundæ, communi diuidendo, interdictum vti possidetis, vtrubi.

xxxviii. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

tutor: vt in auth. de defen. ciui. §. pe. col. iij. Est tamen arg. contra, quod etiam finito officio teneatur: vt. §. de adm. re. ad ciui. perti. l. iij. §. in eum. sed ex eodē, §. in fin. dico cōtra. & ibi in prin. animo nouandi promiserat, & animo liberandi ciuitatē. item impropriè ponitur respubli. vt. §. de verb. signifi. l. eum qui vectigal. & §. ex quibus cau. ma. sed & si per prætorem. §. item inquit. nam de alia quàm Romana habes necesse dicere per id quod dicit duumuiros.

Essat. CASVS. Condemnatus in condico. furtiua, vel simili, non infamatur. Franc. Accursius.

l Cessat ignominia. id est infamia. m Pendeant. vt condico furtiua: sed tamē grauatur eius opinio: vt §. de obsequiis. l. honori. & facit. §. de vi & vi ar. l. neq; vnde vi. & nota q omnes sunt personales: vt instit. de actio. §. appellamus.

Actiois verbo. CASVS. Hoc vocabulum actio, largissime acceptum, comprehendit act. in rem, item act. in personam directas & vtilis & preiudiciales. item stipulationes prætorias, vt dampni infecti. item stipul. legatorum, & similes. item interdicta. Secundo dicit: quædam act. sunt mixtæ, in quibus quilibet est actor & reus: vt actio finium regundorum, & similes. Franc.

Actiones famose, personales sunt.

n Actiois verbo, largissime accepto, sic. §. de dolo. l. & elegantē, in princ. & §. de verb. signifi. pecuniæ. §. actionis. & facit. §. eod. l. actio. coniunge. l. j. de eden. & l. j. de except.

o Directa. quæ ex mente & verbis legis: vtilis, quæ ex mente tantum: vt. §. si qua. pau. fe. di. l. j. in prin. & l. fin. item exemplum. C. de here. ven. l. emptor.

p Vtilis. actio. q Præiudicium. id est præiudicialis actio: vt instit. de actio. §. præiudicialis.

r Obtinent. & sic nota q nihil est id, cui idipsum simile est: vt. §. rem ra. habe. non solum. in glo. j. & §. de præto. stipul. l. j. §. j.

s Similes sunt. vt de dupla: vt. §. de euct. l. ij. t Interdicta. quæ nō sunt actiones, sed vim actionū habēt: & dicuntur interdicta. i. inter duos reddita: vt. §. vti possi. l. j. Accur.

u Mixtæ. aliàs dicuntur mixtæ, id est in rem, & in personam: vt institut. eo. §. mixtæ. & facit ad. §. §. famil. erciscun. inter cohæres. & supra de interdic. l. interdictorum. & supra de iudi. l. in tribus. & supra vti possi. si duo. §. j.

FF ij

Non figura. De obligatione literarum dicit hæc lex, vt ipsa contrahatur non figura, scilicet sola: nam & figura & oratio quam exprimit figura literarum, inducit hanc obligationem: imò magis ibi operatur figura, cum ex ea dicatur obligatio literarum. Alij dicunt quòd figura nil operatur, quòd non placet: quia eadem ratione habent necesse dicere quòd verba nõ obligent, sed intellectus verborum tantum: quòd nõ est verum. nam quòd ibi, scilicet in stipulatione, verba: hic scriptura debet operari.

b Sed oratione. nec oratione sola sine literis. hæc enim duo faciunt eam efficacem.

c Quatenus. id est quia.

d Quòd. lapsò biennio: vt instit. de lit. oblig.

e Scriptura. regulariter, vel quantum ad officium.

f Vocibus. quibus fit stipulatio. Accursius.

Filiusfamilias.] **CASVS.** Filiusfamilias obligatur ex omnibus contractibus tanquam homo sui iuris: & ob id cum eo potest agi. Franciscus.

g Ex omnibus. descendentes ex contractibus vel ex maleficio vel quasi.

h Obligatur. in solidum.

i Ob id agi. vt supra de noxa. quotiens. & l. seq. & supra de iudi. l. tam ex. & de ededo. prætor.

§. sed & si filius. & supra de peculio. si quis cum filio. & l. & ideo. sed fallit infra de polli. si quis rem. §. voto. Item supra ad Maced. per totum: quæ sunt contra. sed hodie ad exercitium patri competit: vt. C. de bonis mater. l. j. & de bonis quæ lib. l. fin.

k Cum paterfamilias. vtputa in solidum viuente patre.

l Potest. an econtra agat, dic vt supra eo. filius.

Hereditarium.] **CASVS.** Legatarij dicuntur creditores hereditarij: & act. eis competentes hereditariæ dicuntur. Franc.

m Hereditarium. hereditariam vocat qua tenetur hereditas.

n Loco. legatarij ergo & fideicommissa. creditores dici possunt hereditarij, si inter eos controuersia sit de legatis soluendis sibi, si autem inter creditores & eos, potiores sunt creditores: vt supra de separa. l. creditoribus. & l. quotiens. & C. de iure delib. l. fin. §. sed & si legatam. ver. fed & si legatarij.

o Et legata. pura, non conditionalia: vt infra si cui.

p Cæperint. hoc faciebat dubium: sed vtrobique heres ex causa hereditatis tenetur.

q **Q**uotiens. Exemplum: Si quis à non domino emerit bona fide: & per traditionem accepit, & nondum sit vsuaptum: si cadat à possessione, habet Publi. Aliud exemplum: Ait prætor: si quid dolo malo factum esse dicitur: si alia actio non sit, de dolo dabo. sed illud vbi lex inducit noua, & non remouet veterem: vtraq; agi potest: vt. C. de peti. here. l. fin. in fine. Accur.

r Lex. siue verus, siue noua.

f Ea. de qua in lege continetur.

t **A**ctione. quam introduxit: vt patet in constituta reiecta receptitia: vt. C. de constit. pecu. l. ij. item in actio. ex stipulatu. reiecta rei vxo. act. vt. C. de rei vxo. act. l. j. in prin. item obtinet hoc quòd ex vno facto: vt supra eo. l. cum ex vno.

u **V**eteres. si tale sit negotium vbi & veteres competunt: vt. C. de sepul. vio. l. qui sepulchra. in fi. ibi, quæ pœna prisca seuer. & c. & infra de reg. iur. quotiens duplici. & supra de condict. ex le. l. j. Item est exemplum de condict. ex. l. noua & antiqua & hypothecaria, quæ datur creditoribus ad reuocandas res datas in solutum ab herede: vt. C. de iure delib. l. fin. §. licetia. Item exemplum est. C. de petit. here. l. fin. vbi est nego. gest. & ex. l. condictio. Item de act. arb. fur. cas. noua in locum Aquil. antiqua.

x **A**ctiones competere. dicebant.

y *Si ex eodem facto. id est delicto.*

z *Competant. veluti Aquil. & iniur. vt supra eod. cum ex vno. & l. qui seruum.*

a *Postea. Quàm vna sit actum, cum iam alia esset actum: vel postea in sequenti iudicio.*

ferat. si tantundem, aut minus, e id *consequatur. d

XLII. VLPPIANVS libro vicesimo primo ad Edictum.

Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione non est creditor: sed tunc, cum extiterit conditio: quamuis eum qui stipulatus est sub conditione, placet etiam pendente conditione creditorem esse. e Creditores eos accipere debemus, qui aliquam actionem f vel civilem habent: sic tamen, ne exceptione submo- ueantur: vel honorariam actio- nem, vel in factum. g

XLIII. PAVLVVS libro septuagesimo secundo ad Edictum.

Obligari potest paterfam- ilias, h suæ potestatis pubes, compos mentis. pupillus sine tu- toris auctoritate non obligatur i iure civili. seruus autem ex con- tractibus non obligatur. k

Ponit quatuor modos obliga- torios. Primum declarat ibi, circa diem. Secundum ibi, conditio ve- ro. Tertium ibi, modus autem. Quartum ibi, accessio verò.

C Item quo ad hoc vt spem transmittat: vt instit. de verbo. obli. §. ex conditionali. In legato secus: vt. C. de cad. tollen. §. sin autem. nisi in persona liberorum a vt. §. in nouissimo. eo. tit. C. de cadu. tollend. Accursius.

f *Actionem. scilicet habeant.*

g *Vel in factum. extraordinariam: vt. C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. & facit infra de verbo. signifi. creditores. & l. creditorum. & l. si cui. Accursius.*

Obligari.] **CASVS.** Paterfami. suæ potestatis pubes potest obli- gari. pupillus autem sine tutoris auctoritate nõ potest obli- gari. seruus non obligatur ex contractibus. Franc.

h *Obligari potest paterfamilias. naturaliter & ciuilitur.*

i *Non obligatur. ciuilitur, sed naturaliter: vt instit. de fideiussor. in prin. & §. eo. serui. nisi in casu: vt. C. an seruus ex suo facto. l. ij. & facit. j. eo. pupillus. & §. eo. l. j. §. furiosum. & j. tit. j. l. puberes. & j. de noua. si pupillus. & l. j. §. j. & §. de neg. gest. ait prætor. §. pu- pill. & §. de pecu. l. nec seruus. & instit. de inuti. stipul. §. furiosus.*

k *Non obligatur. sed ex delictis sic: vt. §. eo. l. serui. Accursius.*

Obligatum.] **CASVS.** Obligationum. id est conuentionum ex quibus oritur obligatio, quatuor sunt causæ. aut enim dies imponitur in eis: aut conditio: aut modus: aut accessio: & de his per ordinem exempla dat. tunc circa diem, quandoq; enim ponitur dies, vt obligatio ex die incipiat: vt promittis. x. ex kalendis Martij. nam ante kalendas non possum exigere. quandoq; ponitur dies vt vsq; ad eam debeas: vt si promissisti. x. vsq; ad kalendas Martij. & hoc casu elapsis kalendis adhuc teneris. idem in legato. tamen si agam, opponis mihi except. vel pacti, vel doli. sic & cum trado solū sine superficie. nam superficies ipso iure sequitur solum, & sic ad tē venit: tamē ope excep. retineo superficiem. Sequitur de condi. videre. & conditio ponitur quandoque ante- quam sit completus contractus: vt promissisti mihi. x. si nauis veniat ex Asia. & hoc casu ante condit. non possum agere. quando- que apponitur conditio finito contractu: vt si promisseras mihi. c. pure: & hoc pacto facto apposita fuit conditio quòd tenearis si nauis venerit ex Asia. nam ante condi. possum agere cum effectu. sed postquam aduenit condit. si agam: obstat mihi excep. Sequitur videre de modo. & modus apponitur obligationi hoc modo: promittis mihi. x. aut Stichum. nam vno de his soluto, promif- fio

b *Potius. scilicet quàm contrarium.*

c *Minus est. in poste- riori. Azo.*

d *Consequatur. scilicet quòd tantum venit in priori. & facit infra vi bo. rap. l. j. Accursius.*

Is cui.] **CASVS.** Le- gatarius conditiona- lis nõ dicitur creditor, nisi prius existat conditio: sed ille qui stipu- latur sibi. x. dari sub cõ- dit. creditor dicitur etiã interim. Vltimo dicit: Creditor ille dicitur, qui habet aliquam act. saltem ciuilem, quæ excep- pt. non possit tolli: vel honorariam: vel in factum extraordina- riam, de qua habes. C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. Franc.

e *Creditorem esse. quan- tum ad hoc creditoris locum obtinet, vt in possessionem mittatur: itē vt ei caueatur: item vt in Falcidia ratione debitum deducatur: vt supra ex qui. cau. in pos. ea. l. in possessionem. & de iudi. in omnibus. & supra ad leg. Falcid. in quantitate. §. magna.*

* Forte legē dum, nil. L. R. Lug. edi- tione.

a] Alex in. l. cum ex filio de vul. & pu pil. sub. §. in. 2. col. & in. l. cū quidam C. de impu. & aliis sub- stit. hæc glō. extollit pro sing. ad hoc quòd licet legatū conditio- nale a- lias nõ trās- mittatur ad heredes mor- tuo legata- rio ante mortem te- statoris, vel euentū con- ditionis, ta- men hoc fal- lit in legato facto liberis Bolog.

† Iste tex. est singu. & v- nicus in iu- re, ad hoc qd hereditas vi detur graua ri quādo he res grauatut sub nomine appellatio: vnde omnis succedēs in hereditate videtur ex hoc graua- tus. Bolog.

fio alterius tollitur: nec vnum tantum de his possum petere, sed est in electione tua quod vis soluere donec vtrūque extat. Sequitur de accessione videre. & certe accessio quandoq; fit rei. quandoque personæ. personæ hoc modo: promittis mihi. x. aut Titio dare. vel hoc modo: promittis mihi. x. aut Stichum seruum Titio dare. & homine scilicet Sticho soluto Titio, liberaris à me ope excepti. [S I I T A.] Si nō dederis mihi talem fundum: promissisti mihi. c. dare. Dicitur quod centum possum & debeo petere: liberaris tamen dādo fundum. Secundo dicit: promissisti mihi te facturum nauem mihi. & si non feceris: promissisti mihi. c. dare. Dicitur quod prima obligatio videtur nouata per secundam: & sic ad. c. agam. & hoc intelligas cum tantum tempus præterit quo nauis potuerit fieri, & non fuit facta. Fran.

a Obligationum. id est conuentionum ex quibus oritur obligatio.
b Fere. philosophicū tēperamentum. vel dic propter locum qui etiā apponi potest: vt instit. de verbo. oblig. §. loca. item propter purā obligationem. Item & duæ de his possunt aggregari. f. dies & modus.
c Aut modus. vt illud aut illud.
d Accessio. vt si stipulor mihi aut Titio. Acc.
e Non exigatur. vt instit. de verbo. oblig. §. omnis. & §. manda. l. si mandato Titij. §. Paulus.
f Dare spondes. vt postea non tenearis: vt. §. titu. j. l. eum qui. ij. §. qui ita. & §. manda. l. si fideiussor. in fin.
g Placet. his verbis, promitto tibi libram ceræ vsque ad decem annos: vel lego tibi tale quid dandum vsque ad. x. ann. abinde in antea nolo teneri. Et not. quod stipulatio non potest ita contrahi vsque ad tempus: puta. x. annos: vt post tempus desinat ipso iure teneri. Item in legato: vt in exēplo supra posito: & est ratio: quia obligationes debent esse perpetuæ: vt. §. de seruit. l. iij. & ita non ipso iure post tempus tolluntur, sed exceptione: quia tempus nō est modus & c. sed solutione, pacto, nouatione tolluntur: in casibus nudo pacto: vt iniuriarum & furti.
g Placet. No. diligenter differentias inter has obligationes: quia ex die etiam ante diem tenetur, licet non cum effectu: ad diem etiam postea tenetur, licet sine effectu.
h Non posse. f. vt ipso iure desinat teneri post tempus: sed per excepti. vt sequitur. aliās contradiceret superioribus: & quod aliās dicitur præscrip. xx. an. tolli actionem, intellige per excepti. remanet enim naturalis, & ciuili tollitur.
i Quam legatum. sed in vsu fructu. ad tempus legato dubitari potest: vt. §. de vsu fructu. leg. l. iij. licet secus esset in alia seruitute: vt supra de serui. l. iij. sed & ibidem respond. quod licet ad tempus constituatur, tamen etiam post tempus daret: sed exceptione repellatur actor. & sic etiam intellige. §. vsu fructu. quemadmo. ca. l. si vsu fructu. mihi. §. plane. item contra. C. de leg. l. si. Solu. vt ibi. item facit. §. de leg. j. l. nemo potest.
k Deberi. inter quos non est dies vel tempus. sunt autem illi modi insti. qui. mo. tol. obli. per totum.
l Deberi. f. nouatione, solutione, & pacto.
m Sic & in tradendo. talis est similitudo: sicut naturale est obligationis vt non regatur tēpore, & sic impossibile vt eo regatur, nec de tēpore curemus: sic naturale est huius traditionis soli vt non curetur de pacto superficies quasi impossibili, nec eo regatur: sed sic vt in obligatione exceptio habet locum: sic & in hac traditione exceptio locū habet, vt concedatur huic qui excipit, habitare exceptione opposita: vt argu. §. de le. j. l. si fundū sub cūditione. §. ff. Nouum.

X L I I I I. I D E M *libro septuagesimo quarto ad Edictum Prætoris.*

Obligationum^a ferè^b quatuor causæ sunt. aut enim dies in his est, aut conditio, aut modus,^c aut accessio.^d Circa diem duplex inspectio est. nam vel ex die incipit obligatio: aut confertur in diem. Ex die: veluti, *Kalendis Martiis dare spondes?* cuius natura hæc est, vt ante diem non exigatur.^e Ad diē autem, *vsque ad Kalendas dare spondes?* ^f Placet^g autem ad tempus obligationem constitui non posse,^h non magis quam legatum.ⁱ nam quod alicui deberi^k cœpit: certis modis desinit deberi.^l Planè post tempus stipulator vel pacti conuenti vel doli mali exceptione summoueri poterit. Sic & in tradendo^m si quis dixerit se solum sine superficie tradere: nihil proficitⁿ quo minus & superficies^o transeat, quæ natura^p solo cohæret. Conditio vero efficax est, quæ in constituenda obligatione inferitur, non quæ post per-

qui fundū. & est hic argu. optimū in quæstione sabbatina: si excipi arborē cum vendebā fundum, & eandem excidi, & postea radices eius stolos vel stolones emiserunt quos mihi vindicare volo, quia nomine arboris radices continentur: vt. §. arb. fur. ca. l. vitem. & solo cohærent, vt hic. ergo quod ex re mea superest, iure

vindico, vt supra de rei vin. l. non solum. §. j. vt sequatur matris conditione: vt C. de rei vind. l. partum. vel vicē primæ arboris in cuius locum natura eius posuit. arg. §. de iud. l. pponebatur. Item vt superficies non separatur à solo, sic nec arbor à radicibus: vt hic dicitur. e. cōtra de præsentī arborē videtur cogitatum, arg. §. de auro & argenti. leg. si ita. Item licet nomine arboris contineatur radices: non tamen continentur nisi propter arborē tunc stantē. sed illa desinit esse: ergo & hoc desinit cōpetere quod inerat tacite: vt lego vsu fructu. & inest in legato iter, perit vsu fructu. nemo dicit remanere iter: licet aliās non periret iter capitis deminutione. Solu. potest distingui, nascantur hi stolones viuentē prima arborē, an non. argu. §. vnde cogn. l. j. §. si quis. vel an nascantur super terram super truncum primæ arboris, an sub terra, argu. infra arbo. fur. ca. l. antepe.

Arboris nomine radices continentur.

aliās aliter aliās alterū.

n Nihil proficit. de rigore iuris: secus de æquitate.

o Et superficies transeat. hic est contra. §. de superfi. l. j. §. j. Solu. speciale ibi. vel dic vt ibi dixi.

p Natura superficies.

q Veluti exemplum secundi casus. duos ergo casus ponit: quia si sub conditione, nec cessit nec venit dies: vnde ipso iure peti nō potest: sic non est necessaria exceptio: vt. §. de verb. sign. l. cedere. Secundus, quando pura fuit, sed postea utroque consentiēte apposita est conditio: quo casu statim potest agi ex pura: sed exceptio conditione non existente opponitur.

r Sed & hoc casu. scilicet secundo cum postponitur conditio utroque volente, sic: illum excommunico nisi satisfecerit intra. x. dies. nam interim est excommunicatus, vt quidam dicunt, secus si proponatur condi. sed his aperte contrarium est quod dicitur. §. de condi. & demō. l. quibus. §. quidam. sed illud in legatis habet locum: vt & infra de adi. leg. l. si legatum. item contrarium his. §. de in diem addic. l. ij. Sol. vt ibi plene dixi. Accur.

s Peti potest. solum vel præcise: vt. §. de sol. l. qui hominē. §. stipulatus. & §. de re iudic. l. miles. §. j. nisi alterum desit: vt hic, & §. de eo quod cer. lo. l. iij. §. qui Stichum. & §. de contr. emp. l. si in emptione. §. pe. vel si alterum factum sit stipulatoris: vt. §. titu. j. l. si Stichum. sed si alter præsens sit, alter absens: tunc vel præsentis debatur vel absentis æstimatio, nisi fuerit in mora promissor: vt §. de lega. j. l. cum res. §. sed si Stichus.

t Rei, cum. Exemplum accessionis rei & personæ. Accur.

u Soluto Titio. & determinatur quod nō ipso iure, sed per excepti. §. tit. j. l. si. §. cū mihi. licet Azo & Huc. hic scripserint contrariū. sed prima quæstio huius. §. est insti. de inuti. stip. §. si quis alij. & §. tit. j. l. eum qui. ij. §. qui ita. & hæc est secunda pars permixta accessio rei & personæ. sic. §. de eo quod cer. lo. l. ij. §. proinde mixta.

x Non dederit. quæ cum incipit à cōditione, committitur quando desit posse dari fundus. quod dic vt. §. tit. j. l. ita stipulatus. facit §. ad legem falc. l. j. §. item si ita. & §. manda. l. si quis pro eo. & §. de penu. leg. l. j.

y Exolutione. quia cœpit à conditione. non à pactione.

z Pura. vt nauem fieri.

a Quod magis verum est. vt fiat nouatio, & prima in secundam

sequitur quis aliquid: sed persecutus defendit: licet in probatione sustineat partes actoris: vt. §. de excep. l. j. sed quæritur, an bonorū possessio sit actio: quod videtur ex definitione eius. sic. §. de bon. poss. l. iij. §. bonorū igitur. sed dicā quod non: & illa definitio datur ibi per causam, id est bonorum possessio est causa quare quis consequitur ius perfequendi retinendiq; &c. vt ibi. cætera dic vt in sti. eo. in prin.

Bonorū pos. an sit actio.

Obligamur.] **CASVS.** Quandoque quis obligatur re, quādoque verbis, quādoq; simul interueniente vtroque, id est re & verbis, quandoque consensu, quandoq; lege, quādoque iure honorario siue prætorio, quandoque ex necessitate, quādoque ex facto. & de omnibus dat exēpla per ordinē. In fine legis dicit quod nudo consensu fiunt obliga. quādoque. & da exemplum in veditio. & in similibus cōtractibus, quæ & verbis fieri possunt. Itē & nutu quandoque fiunt obligat. & da exemplū vt in glo. Fran.

a Obligamur. hoc obligamur, generaliter accipe hic. s. cum subiicimur necessitati faciēdi aliquid aut non faciēdi: siue ex contractu, siue ex delicto, siue extra delictum: vt patet per exempla inferiora.

b Vtroque. id est verbis, interueniente re, vt statim dicam.

c Intercedit. da exemplum. §. eod. l. j. §. j. & ij. Accursius.

d Responsio. vt. §. eo. l. j. §. verbis.

e Re & verbis. i. verbis tantum, interueniente tamen re. sic. §. si cer. pe. l. certi cōdictio. §. quoniam. & erit exēplū huius. l. j. de noua. l. cum enim. eo casu non re sed verbis tantū contrahitur. nā numeratio nō ad obligandū, sed causa implēdæ stipulationis fit. substantia ergo contractus impletur ex re: non autem actio nascitur. Sic & pignus dicitur contrahi re, non q̄ res exigatur (consensu enim solo contrahitur) sed quia etiam traditio interuenit: sed quidā dicunt re & verbis: vt promitto tibi decem vt des mihi Stichum: nam dante te Stichum, obligor re & verbis. quod nihil est. nā interueniente re: nō ex re, sed ex promissione mea teneor: vt arg. C. de rerū permu. l. ex placito. sicut si promittam. x. si naus venerit ex Asia. nam naue veniente, non ex nauis aduentu, sed ex mea promissione oritur obligatio.

a] Alexā. hic in apostil. ad Bar. post Nico. de Neapo. in rubri. fo. mat. §. dicit hanc glo. sing. alij Bal. Rom. Imo. & Alex. in. l. r. d. titul. ad hoc q̄ pater tenetur omnino dotare filiam suam etiā iam nuptam, de iure cano. simili est i. can. hoc sanctū. 31. q. 2. in canon. de rap. 36. q. 1. etiā si inuito patre sit nupta. per gl. in d. can. de rap. Bol.

Ponit aliam diuisionem obligationum quam prosequitur per exempla dilucida.

LII. MODESTINVS libro secundo Regularum.

Obligamur aut re, aut verbis, aut simul vtroque, aut consensu, aut lege, aut iure honorario, aut necessitate, aut ex peccato. Re obligamur, cum res ipsa intercedit. Verbis, cum præcedit interrogatio, & sequitur congruens responsio. Re & verbis pariter obligamur, cum & res interrogationi intercedit. Consentientes in aliquam rem, ex consensu obligari necessariō ex voluntate nostra videmur. Lege obligamur, cum obtemperantes legibus, aliquid secundum præceptum legis aut contra facimus. Iure honorario obligamur ex his quæ edicto perpetuo, vel magistratu fieri præcipiuntur, vel fieri prohibentur. Necessitate obligantur, quibus non licet aliud facere quā quod præceptum est: quod euenit in necessario herede. Ex peccato obligamur, cum in facto quæstionis summa constitit. Etiam nudus consensus sufficit obligationi: quamuis verbis hoc ex-

ff. Nouum.

k In necessario herede. vt institu. de here. quali. & dif. §. j. Accur.
l Ex peccato. veluti ex maleficio: vt. §. e. l. actionū. §. actioes. b. Azo.
m In facto. id est maleficio. Accur.
n Summa. id est definitio, vel sententia. Azo.
o Etiam nudus. nudus est, cum ex vna parte tantum fiūt verba: &

a] actionum autē quædā.

primi possit. Sed & nutu solo ple-
raque consistunt.

LIII. IDEM libro tertio Regularum.

Plura delicta in vna re plures admittunt actiones: sed non posse omnibus vti, probatum est. Nam si ex vna obligatione plures actiones nascantur, vna tantummodo, non omnibus vtendum est. Cum generaliter adiicimus, ei ve ad quem ea res pertinet: & adrogati, & eorum qui iure nobis succedunt, personas comprehendimus.

LIIII. IDEM libro quinto Regularum.

Contractus imaginarij etiam in emptionibus iuris vinculum non obtinent: cum fides facti simulatur non intercedente veritate.

LV. IAVOLENVS libro duodecimo Epistularum.

In omnibus rebus quæ dominium transferunt, concurrat oportet affectus ex vtraque parte contrahentium. Nam siue ea veditio, siue donatio, siue cōductio, siue quælibet alia causa contrahendi fuit: nisi animus vtriusque cōsentit, perducere ad effectum id quod inchoatur, non potest.

Item contra infra de priua. delict. l. nunquam. Solu. ibi ex diuersis factis, hic ex vno.

f Ex vna obligatione. quæ fit ex contractu vel quasi: vt ex mandato: quia mandati est actio, & certi conditio: vt. §. de regu. iur. l. nemo ex iis. §. j. & §. de exceptio. rei iudi. l. singulis. Si vero dubitet quæ sibi competat. vtranque sub alternatione proponere potest: vt. §. quorum lega. l. j. §. quod ait.

t Cum generaliter. exemplū. §. de verbo. signi. l. sciendum. §. pe.

u Et eorum. parentum ac liberorum.

x Comprehendimus. quia illa est successio per vniuersitatem, quæ per adrogationem fit: vt instit. per quas perso. no. adqui. §. fi.

Contractus.] **CASVS.** Si fingo vendere librum, cum donem: non valet iste contractus venditionis imaginarius siue fictitijs. Fran.

y Contractus imaginarij. aliàs dicitur imaginaria emptio, quia paruo tempore sit duratura penes emptorem: vt. §. de manu. l. iij. §. si ab ignoto. sed sic vt hic accipitur. §. de contrahen. emptio. l. nuda. & in authen. quomodo opor. epi. §. neque enim idiota. & facit C. plus valere quod agitur. per totum, & §. de donatio. inter virū & vxorem. l. quod autem. §. si vxor.

In omnibus.] **CASVS.** In contractibus qui fiunt causa dominij alicuius rei transferendi, vt in vendit. & similibus, oportet & vendentem habere animum tradendi dominium, & emptorē adquirendi. & nisi hunc animum habeant, non perducetur ad effectum ille contractus. Fran.

z In omnibus rebus. i. in contractibus. vel dominium pro obligatione ponit: quod non placet.

a Contrahendū. secus in quasi cōtractu, vbi ignorās quis obligat.

b Inchoatur. vt & §. loca. l. si decē. & de cōtrahen. empt. l. in venditionib. & §. de reg. iur. l. in totū. aliàs, vbi nō voce. & §. de pact. l. j. in fi. in gl. pe. & §. de accep. l. pluribus. & §. eo. l. in omnibus.

Qvacunque.] **CASVS.** Omnis actio quæ est mihi quæ sita nomine serui mei, vt Aquil. item actio iniuriarum pro iniu-

FF iij

* Flor. in quod.

ria facta seruo meo, item furti, vel similis, durat mihi etiam si ille seruus desit esse meus: vt quia vendidi eum, vel manumisi eum. Item condictio furtiua quæ sita mihi nomine serui mei subrepti, durat mihi etiam si desit seruum habere: dum tamen non rediit in meam potestatem. Franciscus.

a *Nomine*. id est nomine maleficii commissi in seruum meum: & sic non obstant contraria: vt ar. supra de euc. l. si seruus. & l. eucta. j. §. fin. & de ædil. edic. si hominem. & s. v. usufr. quemadmodum. ca. l. iij. in fi. quia in contractibus loquuntur. & facit ad l. supra de seruo cor. l. doli. §. fi. & s. de positi. l. j. §. nō solū. verfi. si seruus deposuit. & j. arbo. fur. ca. l. fin. & j. de fur. l. inter omnes. in prin. & s. ad legē Aquil. sciētiam. §. si meū. aliās est. l. quamuis. & s. cōmuni diui. in hoc iudicio. & s. ad leg. Aquil. huic scripturæ. §. si seruus. & s. de act. empr. l. seruus quem. vt si eum castrasti: vel forte furto manifesto eum subtraxisti. Itē Aquil. quia eū vulnerasti. vel iniuriarum, quia eum verberasti: vel furto manifesto eū subtraxisti: & sic est prætoria: ad quæ supra ad leg. Aquil. si seruus seruum. §. & si puerum. & instit. de noxa. §. j. & de perpe. & temp. actio. §. j. Accur.

b *Alienauero*. imò & si non alienauero, nec manumifero. satis enim est quod possessi. rei habeo: vt. s. de condic. fur. l. siue manifestus. ij. respon. Item & secundum Io. alienare sponte sufficit vt desinat condictio competere: vt in eadem. l. siue manifestus. §. fin. qualiter autem alienare vel manumittere possit, vt possessio non redeat ad me, no. in dicto titu. de condi. fur. l. & ideo. Accur.

c *In omnibus*. CASVS. In omni contractu, siue sit bonæ fidei, siue stricti iuris: si contrahentes errarunt, vnum sentiens vnus, aliud alius: non valet quod fit. & idem est in societate. Franc.

d *Bona fide*. id est bonæ fidei sunt.

e *Non sint*. sed stricti iuris.

f *Error*. vt in corpore, vel qualitate, vel in contractu: secus si in nomine, vel similibus. quod plene no. supra de cōtrahen. empr. l. in venditionibus.

g *Qui conduxit*. quandoque valet licet interueniat error: vt. s. de actio. empr. si sterilis. §. quāuis. Item in accessione: vt. s. de cōtrahen. empr. l. si in emptione. in princ. & idem est in iudicio similiter cum quis Stichum promisit: vt infra de verbo. obliga. l. inter stipulantem. §. ij. Item in alio casu, vt eo. titu. si mihi & Titio. §. j. si autem in pensione dissentiant, cum locator putat locare minoris, conductor putat conducere maioris: tenet locatio: vt supra loca. si decem. & facit infra tit. j. l. continuus. §. j. & supra pro socio. l. vt sit. & infra de acceptil. l. pluribus. & supra si certum peti. l. si ego. & supra de acquiren. re. domi. l. cum in corpus.

h *Consistit*. id est consistere debet: vel forte dicit hoc ad differentiam illius societatis quæ re tantum interdecente fit, quæ non

LVI. POMPONIVS libro vicesimo ad Quintum Mucium.

Quæcunq; actiones serui mei nomine a mihi cœperunt competere vel ex duodecim tabulis, vel ex lege Aquilia, vel iniuriarum, vel furti: eadem durant etiam si seruus postea vel manumissus, vel alienatus, vel mortuus fuerit. Sed & condictio ex furtiua causa competit, nisi si nactus possessionem serui, aut alienauero aut manumifero eum.

LVII. IDEM libro trigensimo sexto ad Quintum Mucium.

In omnibus negotiis cōtrahendis, siue bona fide sint, siue nō sint, si error aliquis interuenit, vt aliud sentiat puta qui emit, aut qui cōducit, aliud qui cum his cōtrahit: nihil valet quod actū sit. & idem in societate quoque cōeunda respondendum est: vt si dissentiant, aliud alio existimāte: nihil valet ea societas quæ in consensu consistit.

LVIII. CALLISTRATVS libro primo Edicti monitorij.

Sciendū est, ex omnibus causis lites cōtestatas & in heredem similesque personas transire.

LIX. LICINNIVS RVFINVS libro octauo Regularum.

Pupillus mutuam pecuniam accipiēdo, nec quidē iure naturali obligatur.

proprie societas appellatur: veluti cum duobus res donatur vel venditur: vt institui. de obliga. ex quasi contractu. §. item si inter. aliās est, non consistit.

h *Sciendum*. Transire. vt. j. de reg. iur. l. non solet. & l. seq. & j. de nouatio. l. aliam. nisi in casibus: vt dixi supra eo. l. omnes.

LX. VLPIANVS libro septimodecimo ad Edictum.

Nunquam actiones pœnales de eadem pecunia cōcurrentes alia aliam consumit.

Confessio procuratoris extra iudicium facta, non obligat dominum. hoc dicit.

LXI. SCAEVOLA libro vicesimo octauo Digestorum.

Procurator Seij admisit subscriptionem ad argentarium vascularium in verba infra scripta: *Λέκιος Καλάνδιος ἐπέγνω καθὼς παρὰ γέγραπται, ἐστὶν λοιπὰ παρ' ἡμῖν ὀφειλόμενα τῷ δέυνι τόσα.* Quæro an Caium Seium obligare potuit. Respondit: Seium, si alioquin obligatus non esset, non propter quod ea scriptura quæ proponeretur, interposita sit, obligatum esse. Seia cum salariū constituere vellet, ita epistulā emisit: *Lucio Titio salutem. Si in eodē animo, eadem affectione circa me es. qui semper fuisti: ex continenti acceptis literis meis, distraeta re tua veni. hoc tibi, quandiu viuam, præstabo, annuos decē. scio enim quia valde me bene ames.* Quæro, cum & rem suā distraxerit Lucius Titius, & ad eam profectus sit, & ex eo cum ea sit: an ei ex his epistulis salariū annuū debeatur. Respondit, ex personis causisque eū cuius notio sit, æstimaturum an actio danda sit.

tentur ratione cōtinationis: vt infra de fur. l. ei qui. & adde quod no. institui. si qua paupe. fe. di. §. fi.

Procurator. CASVS. In hac prima parte. l. dic casum vt in glo. quæ incipit, hic est Græcum, &c. [S I A.] Seia epistolam mādauit Lucio Titio in hæc verba: Si ita diligis me vt consueuisti: incontinenti visis literis meis vendas rem tuā quam ibi habes, & veni huc ad me: & omni anno dabo tibi. x. vel alia verba erant in epistola, in quibus non est vis. Dicitur quod ex hac epistola tenetur Seia illi Lucio Titio si ille vedita re sua venit: cum ista forte indigeat eum in procuratorem habere. secus si sit mala suspicio: vt quia ista causa luxuriæ volebat eum, nam hoc casu non teneretur ex dicta epistola ad. x. annua. Franc.

m *Infrascripta*. hic est Græcum, cuius interpretatio est hæc: Scias quod ego exigam à debitoribus Seij argentum, & mittam tibi ad faciendū vasa. & non plus est in epistola. debebat enim Seius mittere vasculario argentum ad faciendum vasa communia futura. vnde quærebatur an ex tali epistola à procuratore suo facta Seius debebat obligari vasculario. & dicit quod non.

n *Ex eo*. scilicet tempore.

o *Ex personis*. præsumendo secundum qualitatem personarum an turpis posset ibi esse suspicio: vt quia meretrix, & causa luxuriæ: & non tenetur. si autem quia gerebat negotia sua, tenetur.

p *An actio*. vt sic saltem detur utilis in factum vbi nulla inerat causa turpis: vt supra de pact. do. l. inter socerum. §. conuenit.

i *Pupillus*. CASVS.

Pupillus accipiēs mutuū sine tut ore, non tenet etiā naturaliter, & loquit de infante. Fr. **k** *Ne quidem iure naturali*. imò naturaliter saltem tenetur: vt infra de noua. l. j. in fin. & s. quando dies vsusfruct. le. ce. l. cum illud. §. heredes. & j. de sol. l. in numerationibus. §. fi. & s. de iureiuran. l. fin. & s. commo. l. sed mihi. quæ sunt contra. Sol. hic de infante. vel hic quando promisit ipsi tutori: cetera dic vt. d. l. j. de nouationibus.

n *Unquam*. CASVS.

Pone casum vt in vi bo. rap. l. j. & vt. s. eo. qui seruum. & l. cum ex vna. & dic de hoc vt in glo. hic posita quæ incipit, id est re, & c. Franc.

l *Pecunia*. id est re: vt

infra de verbo. sig. l. iij. siue ex eodē facto cōpetant, non tollit vna aliā nisi in exactione, & tūc in quantum potest plus exigi per secundam, in tātum dabitur: vt infra vi bo. rap. l. j. & supra. e. l. qui seruum. & l. cum ex vno. aut diuersis factis competunt: & tunc nec exactione nec petitione vna alterā tollit: vt infra de priua. deli. l. nunquam. licet diuersa facta pro vno computentur.

b] Adde qd notau i n. l. pupillus in apostil. in e. ver. posito super glof. in ver. j. de regu. iur. misu.

ti. Lucio Kalandius recognoui que admodum supra scriptum est reliqua à nobis debetur tali Vide A. le. li. dispan. i. c. 25.

*qua.

a] Iudicium.

Locatio an valeat si interueniat error.

- a Si quis simpliciter. id est pure.
- b Responderit. scilicet hæc.
- c Non obligari eum. nisi diuersitas, &c. vt infra proxi. §.
- d [Aut & hic est diuersitas in qualitate.]
- e Aequè nõ obligatur. nisi & hæc diuersitas placuerit, cum animo dissentienti factum est.

a] Includa defunt.

f vt interrogatus. debet enim cõgruere interrogatio & responsio.

g Responderit pure. dissentienti animo. & hoc expresse. f. pure promitto. aliàs videtur ad interrogatũ respõdisse: vt insti. de inuti. stipu. §. præterea. Accur.

h Cum adiicit. & generaliter dico cum adiicit, &c. Accur.

i Aliquid. quod constat in qualitate, secus in quãtitate, secũdum Io. & Azo. vt statim plene distinguã. sed Hug. b intelligebat hũc. §. quãdo in quãtitate est diuersitas, ppter hoc quod dicit. j. nisi diuersitas, &c. quod in summis intelligebat: nõ autem quãdo diuersitas est in qualitate. de quibus summis dicit sequens. §. si stipulãti. itẽ facit. §. de cõstitu. pe. l. j. §. cum qui.

b] & etiã Iacobus vt refert Bar. hic. Cont.

Diuersitas stipulationis aut quãdo vitiet obligationem.

k Vitiãta. cum diuersitas stipulationis consistat in qualitate: veluti pure vel sub cõditione promittat. B. [& Io.] si autẽ diuersitas stipulationis cõsistat in rebus quẽ cõtinẽtur in stipulatione, distingue, sit pecunia, an species. si pecunia, & detrahitur, valet indistincte in eo quod responderit. si adiiciatur, indistincte valet in eo in quo cõsonant, in adiecto non, nisi diuersitas, &c. in summis autẽ

c] Includa defunt recte Cont.

alternatiue positis dic vt. j. eo. l. inter stipulãtẽ. §. si stipulãte. licet secũdũ Io. hæc materia cõfute sit scripta. Azo. si autẽ species: & tũc si interrogo de vna, & respõdeat de alia, nõ valet: vt insti. de inuti. stipu. §. si de alia. si autẽ de pluribus interrogo, & ille de vna respõdeat: tunc aut copulatiue: & valet in ea in qua respõdit: vt. j. proxi. §. sed si mihi. [& j. eo. inter cõ stipulãtẽ. §. si stipulãte. in fi.] aut alternatiue: & tũc nulla valet: vt. j. eo. l. inter stipulãtẽ. §. si stipulãte. in prin. sed si simpliciter respõdeat, ad omnia videtur respõdisse: vt insti. de inuti. stip. §. præterea. ratio differẽtiã in summa, & in speciebus: quia quot species, tot stipulationes: sed i summis vna. sed quid si stipuler omnes seruos tuos: tu omnes præter vnũ promittis: rñ. Io. nõ valere, nisi diuersitas, &c. sed si legas omnes, non possum alios accipere, alios dimittere: quasi vnũ sit legatũ: secus si legas duos: vt. §. de leg. j. l. legatarius. & de lega. ij. l. si duobus.

Includa defunt.

l Illico. i. statim. sic. j. de solu. l. j. & j. tit. j. l. duos.

m Alia. f. quã prima. & hoc est præsumptione huius iuris: at veritate inspecta non valet secunda, cum non præcesserit interrogatio talis qualem responsio declarat.

d] Ange. & Franc. Aret. hic reputant istã gl. sing. ad hoc qd v-

n [Si stipulãti. hic est diuersitas in quantitate.]

o Nisi in decem. nisi diuersitas, &c. Ioan.

p Non erit contracta. in decem: ergo contrahitur non attento placuerit diuersitas vel non: quia qui. xx. stipulatur, & x. stipulatur, vt subiicit. & sic semper videtur placere, secundum Azo. Sed contra insti. de inuti. stipu. §. præterea. in prin. Solu. ibi nolebat stipulator valere d nisi in maiori summa. alij & hic subaudiunt, si placeat diuersitas. Item facit. §. eo. l. inter stipulãntem. §. si stipulãte. ij. respon. Item contra. §. loca. si decem. Solue. vt ibi.

q Cõgruere. vt eadẽ in respõsione q in stipulatiõe cõsistat. [Azo.]

- r Et decem. sic. §. de arbi. l. diẽ. §. si plures. ver. inde quæritur, apud Iulianum si ex tribus. & de in lit. iur. in. l. antepe. & de here. insti. l. quotiens. §. sed si maiorem. Azo.
- f Et Stichum. copulatiue. Accursius.
- t Stichi. de Pamphilo tamen valet stipulatio. Irn.

bicõstat de volũtate partũ, vt in maiori quantitate nõ infit minor, non continetur nec habet locũ regu. no. stri tex. Bcl.

stipulationes, vna utilis, y alia inutilis: z neque vitatur utilis per hanc inutilem. a

Diuersitas linguæ non vitiat stipulationem: dummodo contractantes se intelligant per se, vel per interpretes. Bartolus.

Eadẽ, an alia lingua respondeatur, nihil interest. Proinde si quis Latinẽ interrogauerit, respondeatur ei Græcẽ: dũmodo congruenter respõdeatur, obligatio cõstituta est: idem per cõtrariũ. Sed vtrũ hoc vsque ad Græcũ sermonẽ tantũ protrahimus, an verò & ad alium, Pœnum b fortẽ vel Assyriũ, vel cuius alterius linguẽ, dubitari potest, & scriptura Sabini, c sed & verũ patitur d vt omnis sermo contineat verborũ obligationem: ita tamen, vt vterque e alterius linguam intellegat, siue per se, siue per verum interpretem.

Qualibet stipulatio vel cõtinet aliquid dari, vel cõtinet aliquid fieri Paulus.

II. PAVLVVS libro duodecimo ad Sabinum.

S Tipulationum f quædam in dando, g quædam in faciẽdo consistunt.

Stipulatio dãdi est diuidua natura & effectu: sed stipulatio seruitutis est simpliciter indiuidua: & stipulatio generis & alternatiua est diuidua natura, & indiuidua effectu. Bartolus.

Et harum h omnium quædam

quædam sunt stipulationes quæ tendunt ad dãdum, sicut est: promitto tibi. x. quædam tendunt ad faciẽdum: vt promittere scribere librum, & similia. & primo expedit illam partem quæ consistit in dando, & eam subdiuidit: dicens quod quædam recipiunt diuisionem: vt cum promitto decem. possum enim quinque dando creditori, ipso tamen volente recipere partem solutionis, in parte illa liberari. quædam vero non recipiunt diuisionem: vt cum homo promittitur in genere, vel vas. nam etiam si pars illius hominis vel vasis solvatur, non liberatur debitor in illa parte soluta. Item si promitto viam vel actum: non potest ista stipulatio diuidi scilicet partem soluendo. idem in stipulatione alternatiua specierum. & hoc vsque ad. §. ex his igitur. Franciscus.

f Stipulationũ. dictũ est. §. inter quos, & quomodo, & quib⁹ f verbis, & qualiter vitietur, & qua lingua cõtrahatur stipulatio: nunc ponit diuisionem stipulationum. dicit ergo, stipulationum, &c.

g In dando. i. promissione dandi. & est hæc diuisio bimẽbris. potest [&] tertium membrũ addi, vt mixta ex dãdo & faciẽdo, vt reddere rationẽ. sed sub simplicibus mixtã comprehendit legislator. §. Item sub faciẽdo cõprehenditur non facere: h vt insti. de nup. §. si vxor. ibi, se abstinerunt, &c. [secunda diuisio est trimembris.]

h Et harũ. ergo & earũ quẽ sunt in faciẽdo: quia & factũ quoddã diuiduũ dicitur: i. vt. j. e. l. eadẽ. §. Cato. & l. in stipulationibus. §. operarũ. & §. de ope. lib. l. siquãdo. Item vsufr. k vt. §. de vsuf. l. v. nec obstat l quod dicitur in eo. ti. de oper. lib. l. libertus. §. j. & j. e. l. stipulationes. quia pro parte nõ soluitur stipulatori. f. inuito: sed volenti sic. vel dic non stipulatori vni: sed vbi pluribus debetur, cuique pro parte soluitur, item earum quæ in dando, quædam recipiunt diuisionem: quædam non: vt statim ponit exemplũ.

c] Reprehenditur p omnes, sed exp. ne, inter Latinos. i. intelligibilibiter.

f] hæc glos. deest in vet. glosis.

g] Istã glos. sequuntur doc.

h] Sequitur Bar. & Ale. & vide lat⁹ Ia. in. §. fin. j. eod.

i] Dãnatur per Bar. per Are. Alex. & Iaf. perperã. Cont.

k] perperam vsufructũ, inter exẽpla factorum diuiduorũ refertur cum vsufructus sit ius, non factum Contius.

l] Duplicit cõmun. ter scriben.

Præstationem.

a] recte nec au diendus est Alciatus qui contrariam sententiam defendit in l. qui dam existi. §. si cer. pe. tar. Contius. b] Et ius secundū Bar. Ang. Ludo. Ro. Imo. A. lex. & Ia. cō. trariam opinionem tenent Pe. de bella perti. Christo. Pe. de bello visu, & omnes citramonta. vt ait Bart. & recte. Cō.

a] *Præstationem*. id est vt quis pro parte dando, liberetur pro parte: quod accipe, volente stipulatore recipere: vt. §. de vsur. l. tutor. §. Lucius. a] Item recipit præstationem partis, vt & heredes promissoris teneantur pro hereditariis portionibus.

b] *Cum decem dari*. vt si quinque soluantur, liberatio in parte stipulationis contingat.

[Accursius.]

c] *Via*. qui viā stipulatur vel iter, stipulatur factū. b] nā patientiā, quæ pro traditione est: vt supra de serui. l. quotiens. ij. & pati. est facere: vt infra eo. l. vbi autem. §. qui id quod. Item no. q. natura communis earū quæ sunt in faciēdo, est vt non diuidatur: vt hic dicit: quia si promissor soluat pro parte, non liberatur etiam pro parte: & heredes promissoris singuli in solidū tenerentur: sed fallit vt modo dixi. Item econtra natura earum quæ sunt in dando. est vt diuidantur: sed illa fallit: vt subiicit. & infra eo. l. in executione. §. pro parte. Sunt & alia exempla de factis. §. eo. l. stipulationes. concord. & facit. §. de accepti. l. & per iusiurandū. §. j. & §. si quid in frau. patro. l. iij. c] §. pe. & si serui. vin. l. loci. §. si fundus. & §. de solu. l. qui hominem. in princip. & §. de condit. & demon. l. in facto. si autem quia non est actum, velit quis agere ad interesse: hæc actio quæ proponitur ad interesse, recipit diuisionem: vt infra eo. l. stipulationes non diuiduntur.

d] *Non fit*. nec pro parte quidem.

e] *Lancem*. in genere.

f] *Soluta fit*. ab eo qui in genere hominem promissit.

g] *In vlla parte*. d] id est in aliqua, nec etiam in ea quæ est soluta, inspecto futuro. Accursius.

h] *Liberatio nata est*. aliis in diuersis hominibus recte partes soluerentur: quod esset absurdum. ad quod facit. §. de optio. leg. l. seruo. & §. e. l. in executione. §. pro parte. & de lega. j. l. si ex toto. §. si. & l. si quando. §. si. & de leg. ij. l. si quis duobus. Accursius.

i] *Repeti potest*. condic. ob causam, secundum quosdam. & hoc de rigore iuris.

k] *In pendenti*. ex æquitate quæ præualet: vt. §. de condic. indebi. l. si non sortem. §. si decem.

l] *Detur*. homo, vel reliqua pars in eodem. & sic posterior solutio, & c. vt. d. §. si decem. Sed obiicitur: aut soluta pars pro parte liberat: & sic non pendet: aut in nihilum, & sic in solidum remanet, obligatio ergo nō pendet, sed statim vt indebitum potest repeti. Respon. nec obligatus est, nec liberatur pro ea parte. & si obiicitur: fuit obligatus, & non liberatur: ergo obligatus permanet in solutione? Respon. non sequitur: quia est quoddam mediū inter obligationem & liberationem, scilicet cessatio obligationis [ad tempus] nec esse extinctam: vt. §. de sol. l. qui res. §. aream. Item [nota] ex prædictis f] [& §. dicens] quod si hominem certum debeam, liberor soluēdo partem. si decedam, vnusquisque heredum pro parte tenetur, & pro parte soluendo liberatur: vt. §. de sol. l. si stipulatus sum mihi aut Stichō. §. j. Si in genere: tenetur quidem quisque [heredum] pro parte tantum: & tamen soluendo partem quam tantummodo debet, non liberatur, quod mirabile est, sed hoc ideo, quia non soluant vt debent. Quid ergo, dices: liberatur, vel non? Respon. quantum ad præsens tempus in parte liberati sunt: vt infra de accep. l. qui hominem. sed propter futuri temporis fictionem, in pendenti est donec alij consoluant: vt. §. de condic. indebi. l. si non sortem. §. si decem. & hinc futuro inspecto, dicit hic, etiam in parte soluta non cōtingere liberationem. si ergo soluant, in eodem intelligitur fuisse liberatus: si non, in precium hominis cōdemnabuntur. ille tamen qui impediuit, tenetur cæteris: vt supra fami. erciscundæ. l. heredes. §. si incerto. secundū Azo. sed viderur quod pro parte hominis in genere promissi soluta, in parte contingat liberatio: vt infra ea. l. §. si tamen. quæ est contra. Sola. ibi volenti stipulatore: hic inuito. Vel verius, ibi in specie debebatur. Vel ibi, sequentes soluant in eodem homine: & ideo à principio viderur bene soluta alia pars: vt. l. si non sortem. §. si decem. §. de condic. indebi. Accur. **ADDITIO.** Ista glo. reprobatur hic in omnibus tribus solutionibus, secundum Ia. ideo dic secundum Bar. & omnes scrib. in. d. §. si tamen. quod ibi loquitur in solutione ficta: hic in solutione vera.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

e] *legendum* est. l. j. Cont.

d] *Accur. legebat* in nulla perperam Cont.

e] *Immo*. in obligatione generica, secundū Bar. Ale. Aret. & Iaf.

f] *Istā partē sequuntur* Barto. & Alexan.

m] [Pamphilum. & soluetur pars Stichi. Accursius.]

Ex his igitur. CASVS. Dicitur est in proxi. §. quædam stipulationes esse indiuisibiles, & ideo non posse promissorem liberari partem soluendo. Quid erit in heredibus promissoris: nūquid isti poterunt liberari soluendo partem rei deductæ in stipulatione indiuisibili? Respondet iuriscōsultus quod nō, & rationem ponit: quia natura obligationis nō mutatur propter heredum personas. & ideo si res deducta in stipulationem, nō recipit diuisionem: heredes tenentur quilibet in solidum: tamen si vnus soluit totū, potest ab aliis repetere act. famil. erciscun. [EX QVO.] Sicut §. dictum est promissoris heredes in solidū teneri: ita verū est stipulatore heredes quilibet in solidū habere actionem. licet aliqui dixerint hoc casu quādo stipulator qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extinguatur obligatione: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea q̄ res indiuisibilis difficile soluitur. [S I T A M E N.] Supra dictum est quod quædam sunt stipulationes indiuisibiles: & q̄ heredes promissoris rei indiuisibilis possunt cōueniri in solidum. hic quæritur. Titius promissit mihi hominem in genere. moritur antequā mihi soluat, relictis duobus vel pluribus heredibus. certum est quod tenetur mihi quilibet in solidū: conueni tamen vnū heredem: & ipse soluit mihi partem hominis promissi: nūquid habeo actionē contra alios pro reliqua parte hominis? Respo. quod sic. Idem est si vnū heredē liberaui pro parte: & idem in ipso promissore, & eius fideiussoribus. [I T E M S I.] Expedito illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ consistit in dando, ponit aliud membrum quod consistit in faciendo. Et ponitur sic casus vsque ad l. eadem. Duo erant, scilicet Titius & Mæuius. Titius stipulatus est à Mæuiō hoc modo: Promittis mihi Mæui, neque per te neque per heredem tuum fieri quo minus mihi liceat ire per fundum tuū? Respo. dicit Mæuius, promitto. post hoc moritur Mæuius promissor relictis duobus vel pluribus heredibus. vnus heredum Mæuij venit contra promissionem Mæuij: nunquid alij heredes tenentur de hoc Titio? Respo. quod sic indistincte, siue cum pœna, siue sine pœna facta sit promissio. Sed ponamus econtra, scilicet quod stipulator Titius moritur relictis pluribus heredibus. vnus heredum suorum prohibetur ire. tunc est differentia an facta sit stipulatio cū pœna, vel sine pœna. nam si pœna est adiecta stipulationi, puta centum, certe committetur ista pœna ad omnes heredes stipulatore in solidum: tamen alij qui non sunt prohibiti, si petant pœnam, poterit ipsis obiici exceptio doli mali. Si vero nulla est adiecta pœna, ille heres qui prohibitus est, petet tantum interesse pro parte sua. Idem dicendum est in illa stipulatione: promittis mihi per te non fieri quo minus mihi & heredi meo habere liceat: quia si cum pœna promittatur, committitur pœna omnibus heredibus stipulatore. si vero sine pœna: poterit tantum agere ille heres qui prohibitus est. Et ratio istorum est, scilicet quādo pœna adicitur vel non, quia vbi nulla pœna adicitur, nihil interest eius qui non est prohibitus: ergo non potest agere. sed vbi pœna est adiecta: non quæritur vtrum omnium intersit, vel vnus tantum: sed solum an commissa sit pœna, vel non, & in solidum omnibus heredibus committitur. Item promissoris heredes omnes tenentur, licet vnus prohibuit. ratio: quia interest prohibiti vt à nullo penitus prohibeatur. Franciscus.

n] *Ex his igitur*. quia talis est natura obligationis in genere, & alternatiue: vt. §. dictū est, igitur & c. licet pro parte tantū tenetur, nec nisi pars possit à singulis peti. Az. & sic de vltimis tantū duabus dicit, [vt quādo homo in genere vel sub alternatione promittitur.]

o] *Nec heredes*. scilicet promissoris, non solum ipsi promissores.

p] *Soluendo liberari*. licet non possit peti nisi pars: Azo. vt. §. eo. l. in executione. §. pro parte.

q] *Possunt*. obiicitur, solutioni eius quod debetur, & c. vt in sti. qui mo. tol. ob. in princ. respon. hoc ideo, quia nec defunctus fit soluendo liberaretur, & c. vt supra proxi. §. & infra eo. l. in executione. §. pro parte. & ipsi sunt loco vnus.

r] *Non eandem rem*. totam. Azo.

s] *Dederint*. & vltima solutio comprobabit, & c. vt. d. §. si decem. l.

t] *Ex his igitur*. n] stipulationibus nec heredes o] quidem pro parte soluendo liberari p] possunt, q] quādiu non eandem rem r] omnes dederint. f] Non enim ex per-

ulator qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extinguatur obligatione: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea q̄ res indiuisibilis difficile soluitur. [S I T A M E N.] Supra dictum est quod quædam sunt stipulationes indiuisibiles: & q̄ heredes promissoris rei indiuisibilis possunt cōueniri in solidum. hic quæritur. Titius promissit mihi hominem in genere. moritur antequā mihi soluat, relictis duobus vel pluribus heredibus. certum est quod tenetur mihi quilibet in solidū: conueni tamen vnū heredem: & ipse soluit mihi partem hominis promissi: nūquid habeo actionē contra alios pro reliqua parte hominis? Respo. quod sic. Idem est si vnū heredē liberaui pro parte: & idem in ipso promissore, & eius fideiussoribus. [I T E M S I.] Expedito illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ consistit in dando, ponit aliud membrum quod consistit in faciendo. Et ponitur sic casus vsque ad l. eadem. Duo erant, scilicet Titius & Mæuius. Titius stipulatus est à Mæuiō hoc modo: Promittis mihi Mæui, neque per te neque per heredem tuum fieri quo minus mihi liceat ire per fundum tuū? Respo. dicit Mæuius, promitto. post hoc moritur Mæuius promissor relictis duobus vel pluribus heredibus. vnus heredum Mæuij venit contra promissionem Mæuij: nunquid alij heredes tenentur de hoc Titio? Respo. quod sic indistincte, siue cum pœna, siue sine pœna facta sit promissio. Sed ponamus econtra, scilicet quod stipulator Titius moritur relictis pluribus heredibus. vnus heredum suorum prohibetur ire. tunc est differentia an facta sit stipulatio cū pœna, vel sine pœna. nam si pœna est adiecta stipulationi, puta centum, certe committetur ista pœna ad omnes heredes stipulatore in solidum: tamen alij qui non sunt prohibiti, si petant pœnam, poterit ipsis obiici exceptio doli mali. Si vero nulla est adiecta pœna, ille heres qui prohibitus est, petet tantum interesse pro parte sua. Idem dicendum est in illa stipulatione: promittis mihi per te non fieri quo minus mihi & heredi meo habere liceat: quia si cum pœna promittatur, committitur pœna omnibus heredibus stipulatore. si vero sine pœna: poterit tantum agere ille heres qui prohibitus est. Et ratio istorum est, scilicet quādo pœna adicitur vel non, quia vbi nulla pœna adicitur, nihil interest eius qui non est prohibitus: ergo non potest agere. sed vbi pœna est adiecta: non quæritur vtrum omnium intersit, vel vnus tantum: sed solum an commissa sit pœna, vel non, & in solidum omnibus heredibus committitur. Item promissoris heredes omnes tenentur, licet vnus prohibuit. ratio: quia interest prohibiti vt à nullo penitus prohibeatur. Franciscus.

n] *Ex his igitur*. quia talis est natura obligationis in genere, & alternatiue: vt. §. dictū est, igitur & c. licet pro parte tantū tenetur, nec nisi pars possit à singulis peti. Az. & sic de vltimis tantū duabus dicit, [vt quādo homo in genere vel sub alternatione promittitur.]

o] *Nec heredes*. scilicet promissoris, non solum ipsi promissores.

p] *Soluendo liberari*. licet non possit peti nisi pars: Azo. vt. §. eo. l. in executione. §. pro parte.

q] *Possunt*. obiicitur, solutioni eius quod debetur, & c. vt in sti. qui mo. tol. ob. in princ. respon. hoc ideo, quia nec defunctus fit soluendo liberaretur, & c. vt supra proxi. §. & infra eo. l. in executione. §. pro parte. & ipsi sunt loco vnus.

r] *Non eandem rem*. totam. Azo.

s] *Dederint*. & vltima solutio comprobabit, & c. vt. d. §. si decem. l.

t] *Ex his igitur*. n] stipulationibus nec heredes o] quidem pro parte soluendo liberari p] possunt, q] quādiu non eandem rem r] omnes dederint. f] Non enim ex per-

ulator qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extinguatur obligatione: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea q̄ res indiuisibilis difficile soluitur. [S I T A M E N.] Supra dictum est quod quædam sunt stipulationes indiuisibiles: & q̄ heredes promissoris rei indiuisibilis possunt cōueniri in solidum. hic quæritur. Titius promissit mihi hominem in genere. moritur antequā mihi soluat, relictis duobus vel pluribus heredibus. certum est quod tenetur mihi quilibet in solidū: conueni tamen vnū heredem: & ipse soluit mihi partem hominis promissi: nūquid habeo actionē contra alios pro reliqua parte hominis? Respo. quod sic. Idem est si vnū heredē liberaui pro parte: & idem in ipso promissore, & eius fideiussoribus. [I T E M S I.] Expedito illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ consistit in dando, ponit aliud membrum quod consistit in faciendo. Et ponitur sic casus vsque ad l. eadem. Duo erant, scilicet Titius & Mæuius. Titius stipulatus est à Mæuiō hoc modo: Promittis mihi Mæui, neque per te neque per heredem tuum fieri quo minus mihi liceat ire per fundum tuū? Respo. dicit Mæuius, promitto. post hoc moritur Mæuius promissor relictis duobus vel pluribus heredibus. vnus heredum Mæuij venit contra promissionem Mæuij: nunquid alij heredes tenentur de hoc Titio? Respo. quod sic indistincte, siue cum pœna, siue sine pœna facta sit promissio. Sed ponamus econtra, scilicet quod stipulator Titius moritur relictis pluribus heredibus. vnus heredum suorum prohibetur ire. tunc est differentia an facta sit stipulatio cū pœna, vel sine pœna. nam si pœna est adiecta stipulationi, puta centum, certe committetur ista pœna ad omnes heredes stipulatore in solidum: tamen alij qui non sunt prohibiti, si petant pœnam, poterit ipsis obiici exceptio doli mali. Si vero nulla est adiecta pœna, ille heres qui prohibitus est, petet tantum interesse pro parte sua. Idem dicendum est in illa stipulatione: promittis mihi per te non fieri quo minus mihi & heredi meo habere liceat: quia si cum pœna promittatur, committitur pœna omnibus heredibus stipulatore. si vero sine pœna: poterit tantum agere ille heres qui prohibitus est. Et ratio istorum est, scilicet quādo pœna adicitur vel non, quia vbi nulla pœna adicitur, nihil interest eius qui non est prohibitus: ergo non potest agere. sed vbi pœna est adiecta: non quæritur vtrum omnium intersit, vel vnus tantum: sed solum an commissa sit pœna, vel non, & in solidum omnibus heredibus committitur. Item promissoris heredes omnes tenentur, licet vnus prohibuit. ratio: quia interest prohibiti vt à nullo penitus prohibeatur. Franciscus.

n] *Ex his igitur*. quia talis est natura obligationis in genere, & alternatiue: vt. §. dictū est, igitur & c. licet pro parte tantū tenetur, nec nisi pars possit à singulis peti. Az. & sic de vltimis tantū duabus dicit, [vt quādo homo in genere vel sub alternatione promittitur.]

o] *Nec heredes*. scilicet promissoris, non solum ipsi promissores.

p] *Soluendo liberari*. licet non possit peti nisi pars: Azo. vt. §. eo. l. in executione. §. pro parte.

q] *Possunt*. obiicitur, solutioni eius quod debetur, & c. vt in sti. qui mo. tol. ob. in princ. respon. hoc ideo, quia nec defunctus fit soluendo liberaretur, & c. vt supra proxi. §. & infra eo. l. in executione. §. pro parte. & ipsi sunt loco vnus.

r] *Non eandem rem*. totam. Azo.

s] *Dederint*. & vltima solutio comprobabit, & c. vt. d. §. si decem. l.

t] *Ex his igitur*. n] stipulationibus nec heredes o] quidem pro parte soluendo liberari p] possunt, q] quādiu non eandem rem r] omnes dederint. f] Non enim ex per-

ulator qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extinguatur obligatione: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea q̄ res indiuisibilis difficile soluitur. [S I T A M E N.] Supra dictum est quod quædam sunt stipulationes indiuisibiles: & q̄ heredes promissoris rei indiuisibilis possunt cōueniri in solidum. hic quæritur. Titius promissit mihi hominem in genere. moritur antequā mihi soluat, relictis duobus vel pluribus heredibus. certum est quod tenetur mihi quilibet in solidū: conueni tamen vnū heredem: & ipse soluit mihi partem hominis promissi: nūquid habeo actionē contra alios pro reliqua parte hominis? Respo. quod sic. Idem est si vnū heredē liberaui pro parte: & idem in ipso promissore, & eius fideiussoribus. [I T E M S I.] Expedito illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ consistit in dando, ponit aliud membrum quod consistit in faciendo. Et ponitur sic casus vsque ad l. eadem. Duo erant, scilicet Titius & Mæuius. Titius stipulatus est à Mæuiō hoc modo: Promittis mihi Mæui, neque per te neque per heredem tuum fieri quo minus mihi liceat ire per fundum tuū? Respo. dicit Mæuius, promitto. post hoc moritur Mæuius promissor relictis duobus vel pluribus heredibus. vnus heredum Mæuij venit contra promissionem Mæuij: nunquid alij heredes tenentur de hoc Titio? Respo. quod sic indistincte, siue cum pœna, siue sine pœna facta sit promissio. Sed ponamus econtra, scilicet quod stipulator Titius moritur relictis pluribus heredibus. vnus heredum suorum prohibetur ire. tunc est differentia an facta sit stipulatio cū pœna, vel sine pœna. nam si pœna est adiecta stipulationi, puta centum, certe committetur ista pœna ad omnes heredes stipulatore in solidum: tamen alij qui non sunt prohibiti, si petant pœnam, poterit ipsis obiici exceptio doli mali. Si vero nulla est adiecta pœna, ille heres qui prohibitus est, petet tantum interesse pro parte sua. Idem dicendum est in illa stipulatione: promittis mihi per te non fieri quo minus mihi & heredi meo habere liceat: quia si cum pœna promittatur, committitur pœna omnibus heredibus stipulatore. si vero sine pœna: poterit tantum agere ille heres qui prohibitus est. Et ratio istorum est, scilicet quādo pœna adicitur vel non, quia vbi nulla pœna adicitur, nihil interest eius qui non est prohibitus: ergo non potest agere. sed vbi pœna est adiecta: non quæritur vtrum omnium intersit, vel vnus tantum: sed solum an commissa sit pœna, vel non, & in solidum omnibus heredibus committitur. Item promissoris heredes omnes tenentur, licet vnus prohibuit. ratio: quia interest prohibiti vt à nullo penitus prohibeatur. Franciscus.

n] *Ex his igitur*. quia talis est natura obligationis in genere, & alternatiue: vt. §. dictū est, igitur & c. licet pro parte tantū tenetur, nec nisi pars possit à singulis peti. Az. & sic de vltimis tantū duabus dicit, [vt quādo homo in genere vel sub alternatione promittitur.]

o] *Nec heredes*. scilicet promissoris, non solum ipsi promissores.

p] *Soluendo liberari*. licet non possit peti nisi pars: Azo. vt. §. eo. l. in executione. §. pro parte.

q] *Possunt*. obiicitur, solutioni eius quod debetur, & c. vt in sti. qui mo. tol. ob. in princ. respon. hoc ideo, quia nec defunctus fit soluendo liberaretur, & c. vt supra proxi. §. & infra eo. l. in executione. §. pro parte. & ipsi sunt loco vnus.

r] *Non eandem rem*. totam. Azo.

s] *Dederint*. & vltima solutio comprobabit, & c. vt. d. §. si decem. l.

t] *Ex his igitur*. n] stipulationibus nec heredes o] quidem pro parte soluendo liberari p] possunt, q] quādiu non eandem rem r] omnes dederint. f] Non enim ex per-

ulator qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extinguatur obligatione: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea q̄ res indiuisibilis difficile soluitur. [S I T A M E N.] Supra dictum est quod quædam sunt stipulationes indiuisibiles: & q̄ heredes promissoris rei indiuisibilis possunt cōueniri in solidum. hic quæritur. Titius promissit mihi hominem in genere. moritur antequā mihi soluat, relictis duobus vel pluribus heredibus. certum est quod tenetur mihi quilibet in solidū: conueni tamen vnū

si non fortem supra de condic. in debi.

a *Immutatur.* vt. j. de prae. stipu. l. prae. j. §. incertam. & s. A
de condit. & demō. l. cui fundus. Sed obiicitur de marito & vxore:
vt. [C. de pri. a. do. l. vnica.] Respō. cōditio non mutatur, sed con-
demnatio moderatur, [vt aliter fiat personae mulieris cū suo pri-

uilegio cōtra maritū, &
aliter heredibus eius.]

b *Item oppo. de lega. j. l.*
legatarius. sed hic passi-
ue, ibi actiue. Item op-
po. j. eo. l. eadem. §. fin.
[sed ibi dices.] Itē quid
si vnus de heredib⁹ dif-
ferentiat? Respon. statur
maiori parti. vel verius
tenetur aliis: vt. s. fami.
erciscund. l. heredes. §. si
incerto.

c *Nō recipit.* sui natura.

d *Veluti via.* vt & infra
de accep. l. & per iustu-
randum. §. j. & supra eo.
in princip. huius. l. & su-
pra de serui. l. via. & de
lega. iij. l. fideicommissa.
§. pen.

e *Tenentur.* vt & infra
de regu. iur. l. ea quae in
partes.

f *[Sed quo. b quod est in*
omnib⁹ praedictis. Ac.]

g *solidum.* quod sui na-
tura non recipit diui-
sionem, vt via, vel etiā
debitum in genere vel
alternatiue. & facit su-
pra famil. erciscun. l. in-
ter coheredes. §. quod
ex facto.

h *Indicio.* quia pro par-
te expediri non potuit.

i *In solidum.* nō solum
heredes promissoris in
solidum tenentur.

j *Actionem.* contra. s. famil. ercisc. l. heredes. §. an ea in fi. §. Solu.
ibi ventum erat ad aestimationem: quia non praestabatur via: sed
ad ipsam seruitutē in solidum agunt, licet peruenerit ad eam cau-
sam, & c. vt. j. eo. l. pluribus. §. fi. & j. proxi. & j. eo. l. existimo. Sed
& si partem fundi cui viam stipulatus est, alienet: corrumpitur sti-
pulatio: vt. s. de serui. l. pro parte, ratio est, quia stipulatio ad here-
dem, non ad emptorem transit: vt supra de vsuf. l. sed & si quis. c.
§. si operas. Item contra. s. de ser. rusti. praedi. l. si vnus. §. si. secundū
vnam literam. Solu. vt ibi. [Accursius.]

k *Hoc casu.* id est stipulatore itineris decedente, vt ratio sequens
probat. Azo.

l *Putant.* sed male. videbatur enim quod sicut vnus ex pluribus
dominis pro parte seruitutem acquirere non potest: vt. s. de serui.
l. pro parte, ita & stipulatio [facta per defunctum, non transit ad
heredes] quod falsum est: imō singulis acquiritur.

m *Per singulos.* id est per quosdam sine aliis, vel dic facile, vt statim
dicam.

n *Non potest.* facile diuersis temporibus. hoc enim vix contingit:
contingere tamen potest: vt supra cōmunia praedi. l. fi. & de serui.
rusti. praedi. l. si vnus. in prin. l. & j. eo. l. pluribus. §. & fi. & hoc idē
in impositione seruitutis in re communi faciendae: vt ibidem dicitur.
sed hęc difficultas non impedit praestationē seruitutis, vt sta-
tim subiicit: ergo nec acquisitionem. Azo.

o *Sed non facit.* valet enim stipulatio: & singuli in solidum pete-
re possunt: sed difficile est vt idem pluribus solui d possit. Azo. c
sed hęc difficultas non impedit quo minus in solidum agatur. ha-
bebit ergo vnus coheredum partem alterius, ex quo in solidum
agit, secundum quosdam. & secundum hoc qui primo agit, obti-
net, & vtitur seruitute. Sed Io. non refert ad proximum dictum,
sed in genere dicit. q. d. impossibilitas vitiat, non difficultas: vt. j.
l. continuus. §. illud. nam si pauper centum marchas mihi promit-
tat, tenetur. licet ergo sit difficultas, poterit tamen fieri per partes
successiue: vt. s. communia praedio. l. fi. & secundum hoc qui pri-
mo agit, obtinet: sed non vtitur seruitute, nisi quando omnes ege-
rint. argu. d. l. receptum. s. communia praedio. & facit. s. de actio.
empt. l. fin. si vero non praestetur via, agit ad interesse quod diui-

ditur: vt supra fami. erciscun. l. heredes. §. an ea.

p *Praestationis.* i. acquisitionis, vel praestationis per partes successi-
ue: vt. d. l. receptum. Accursius.

q *Si tamen.* licet pars Stichi soluta non praestet liberationem, cum
in genere promissus est. & secundum hoc dic hominem, scilicet

certū, secundum P. Alij
dicunt in genere: vt &
supra locutus est.

r *[Hominem. s. dictum*
est quod stipulationum
quaedam consistunt in
dando, quaedam in facien-
do: & quaedam recipiūt
partis praestationem sui
natura, & liberationē:
quaedam non. circa pra-
dictam materiam poni-
tur talis casus: si tamen,
& c.]

s *Egero.* & partem ac-
cepero. Azo. **ADDIT.**

t *Dico quod imō expo-*
nitur egero, id est suc-
cubero, secundum Bar-
to. hic.

u *Exolui possit.* quo fa-
cto priori liberatio cō-
tingit: alioquin ceteris
nō soluētibus manet in
suspenso, f & hoc prout
dicit deberi in genere.

v *Ex heredibus.* promis-
soris. Accursius:

x *Accepto latum sit.* vt
liberatio contingat ei
[quādo in specie:] s vel
vsquequo ab aliis solu-
uatur, in suspenso sit
[quando in genere] sed
videtur quod ipse & a-
lij omnes statim libe-
rētur: vt infra de accep.
l. si ex pluribus. j. respō.

quae est contra. Sol. ibi in rem: hic in personam. Vel ibi duo erant
rei debendi in solidum. merito ergo acceptatione ibi liberatur:
hic non. Vel hic diuisionem recipit, h ibi non. porro si debitori
generis accepto feratur etiam in vna specie generis, statim libera-
tur: vt infra de accep. l. & per iusturandum. §. si is qui hominem.
[Accursius.]

y *Idēque est.* f. vt si promissor partē soluerit, vel in partem ac-
cepto latum ei sit, vt in residuo teneatur fideiussor: & sic acceptila-
tio pro parte fiet [l. quando in specie] licet in pendenti sit donec
reliqua pars soluatur [quando in genere.] Accursius.

z *Item si in facto.* sequitur de his quae sunt in faciendo. Sed quid
est tunc in obligatione si promittis facere domum: an factum [ci-
licet praecise] vel interesse? Arg. q. factum. s. de aqua plu. ar. l. si ter-
tius. §. officium. in fi. Itē an [teneatur] praecise ad factum? Respon.
post moram etiam ad interesse. Vel dic etiam i ad factum agēdo
potest actor interesse consequi, [maxime si petiit fieri: & si nō fa-
ceret, petiit interesse,] argu. j. eo. l. si seruum. §. fin. & supra de con-
stit. pecu. l. promissor. & s. de ope. liber. l. qui libertinos. k in fin.

a *Coheredes eius.* quilibet pro portione hereditaria: licet propter
alienum factum. Mart.

b *Probant.* vt. & supra fami. erciscun. l. inter. §. quod ex facto. & l.
heredes. §. in illa. [Accursius.]

c *Interesse dicemus.* in modo stipulandi. Accursius.

d *Committatur.* pœnalis singulis, & in hoc mero iure. Martinus.

e *Si pœna.* certa.

f *Committetur.* vt stricto iure omnes coheredes pœnam petere
possint: quia non quaeritur cuius intersit.

certū, secundum P. Alij
dicunt in genere: vt &
supra locutus est.

r *[Hominem. s. dictum*
est quod stipulationum
quaedam consistunt in
dando, quaedam in facien-
do: & quaedam recipiūt
partis praestationem sui
natura, & liberationē:
quaedam non. circa pra-
dictam materiam poni-
tur talis casus: si tamen,
& c.]

s *Egero.* & partem ac-
cepero. Azo. **ADDIT.**
Dico quod imō expo-
nitur egero, id est suc-
cubero, secundum Bar-
to. hic.

t *Exolui possit.* quo fa-
cto priori liberatio cō-
tingit: alioquin ceteris
nō soluētibus manet in
suspenso, f & hoc prout
dicit deberi in genere.

u *Ex heredibus.* promis-
soris. Accursius:

x *Accepto latum sit.* vt
liberatio contingat ei
[quādo in specie:] s vel
vsquequo ab aliis solu-
uatur, in suspenso sit
[quando in genere] sed
videtur quod ipse & a-
lij omnes statim libe-
rētur: vt infra de accep.
l. si ex pluribus. j. respō.

Hęc glosa
deest in vet.
manuf. Cōt.

f] Imō im-
mediatē lata
sententia vel
interposita
acceptilatio-
ne liberatur.
Bart. P. & est
de mente a-
liorum.
g] Imō in ge-
nere: sed hic
contingit li-
beratio in so-
lutiōe ficta,
ibi in solu-
tione vera,
secūdū Bar.

h] Obligati-
one, nō ef-
fectu. Iaf.

i] Hanc gl.
tāquā menti-
tenēdam ad
hoc nota q
actio ad fa-
ctū & etiam
ad interesse
possunt si-
mul agitari
& intentari
in eodem li-
bello Bolo.
& per istam
gl. nō adhuc
quod libell⁹
procedit in
quo petitur
vnum vel a-
liud promi-
sum: & si i. b
fiat, petitur
interesse.
Bolog.
k] libertinus

a] p. inclus.
in manu. est
l. non tantū
de re iudica.
Id est qua-
litas obliga-
tionis indi-
uiduae quo
ad libertatē,
secundum
Bal.

b] deest hęc
glosa in vet.
f] Alciat. lib.
Paradox. i.
ca. 8.

* vt exsolui
possit.

Stipulatio
ad heredem
transit.
c] aliās. l. ad-
huc. in ma-
nuf. scr.

Idē an pos-
sit pluribus
solui.
d] soluere.
ver.
e] M. i. Mar-
tinus, scri-
ptū repertū
manuf. Cōt.

Sed qui.

a Sed qui, licet autem in solidum committatur.
b Prohibiti. & ideo eorum non interest.
c Exceptione, quæ semper nititur æquitate: vt supra de except. do. l. j. & sic ille qui agit, petit pro parte sua tantum interesse & pœnam: vt infra eod. l. eadem. §. Cato. & facit supra si quis cau. si seruus. §. fin. Item supra de manu. testa. si ita.

d Tunc pro parte, quia naturalis causa nulla est quare eis non prohibitis cum effectu debeatur. & fa. supra si quis cau. l. si seruus. §. fin.

e Stipulatio, quia tantum eius interest: sed coheredum non. Martinus.

f Dem iuris, id est [eadem] pœnæ distinctio: vt & hic pœna adiecta committatur in solidum petitio heredibus stipulatoris, prohibito vno: pœna non adiecta pro parte prohibiti. Roger.

g In illa, quod in illa, per te non fieri.

h Licere, miranda nouitas: subtilis subtilitas: quis eam ruminabit? P. sed hæc verba expone vt infra eod. l. stipulatio ista.

i Sed hæc differentia, scilicet pœnæ adiectæ, vel non adiectæ. Vel ita vt

† Hoc caput eleganter explicat Lælius Taurellus, & Ang. Politianus li. epistolarum illustr. viro. r. ii. episto. vltima.

hic stipulatio quæritur illi soli qui prohibetur, non etiam coheredi, nisi forte pœnam stipulatus sit. promissoris autem heredes omnes omnino tenentur vno prohibente. [Acc.]

k Ex heredibus, stipulatoris.

l Committatur, stricto iure: aliud per doli exceptionem vt dictum est. [Accursius.] **ADDITIONE.** Istud non est verum in omnibus stipulationibus pœnalibus, scilicet quod in effectu stipulatio pœnalis non committatur si alicuius non interest, vt colligitur hic ex doctrina Bart. & Ia. qui ponit sex limitationes ex isto tex.

m Quia hic, in stipulatione pœnali.

n Non quarimus, quo ad committendam: vt infra eo. stipulatio ista habere. §. alteri.

o Heredibus, promissoris. Accursius.

E Adem dicemus. CASVS. Principium huius, l. nihil aliud dicit nisi quod idem est dicendum in hac stipulatione, promittis quod nullum dolum committes contra me, neque tu neque heres: quàm quod dictum est supra in. §. item si in facto. scilicet quod si stipulator relinquat plures heredes, & contra vnum committatur dolum: ille solus agere poterit, quando sine pœna promissum est: secus quando cum pœna: vt supra dictum est. [C A T O LIBRO QVINTODECIMO.] In hoc. §. ponitur ita casus: Titius promisit mihi aliquid. moritur relictis pluribus heredibus. quæritur si contra promissionem factum fuerit, qualiter heredes teneantur? Et respondetur distinguendo: aut factum quod est deductum in stipulationem, est diuiduum, vel indiuiduum. Si factum est indiuiduum, veluti facere iter, & vnus heredum facit contra stipulationem: omnes tenentur. & rationem subdit ibi, quia quod, &c. Si vero factum deductum in stipulationem est diuiduum, sicuti quando promittitur amplius non petere: tunc si vnus heredum venit contra stipulationem, ipse solus tenetur, non alij. & rationem subdit ibi, differentia hanc, &c. quia quando factum est indiuiduum, non potest veniri nisi contra totam stipulationem. sed quando est diuisibile: potest veniri contra eam in parte. [S E D V I D E A M V S.] Pone casum vt in glos. nam nullibi melius ponitur. [S I I S Q V I D V P L A M.] Titius emit fundum à Mæuio valentem. ccc. aureos, & est stipulatus à venditore duplum precij si fundus euincatur. moritur Mæuius venditor relictis tribus heredibus. postea fundus euincitur. quæritur, quomodo agent isti heredes Mæuij contra Titium? Respon. quod agent quilibet pro parte sua: & sic quilibet pro ceterum. Item ego habebam vsumfructum, in fundo tuo. caui tibi me vsumfructum

boni viri: & restitutum fundum finito vsumfructu. tu decedis relictis pluribus heredibus. nunquid ipsi habebunt actionem contra me quilibet pro parte sua? Respon. quod sic. Idem est dicendum in stipulatione ex noui operis nuntiatione, & damni infecti: vt eodem modo ponas casum sicut positus est in fructuario. Sed

videbatur contra in stipulatione damni infecti: quia opus non potest destrui pro parte: sed oportet totum destrui. sed hoc non obstat: quia vt agi possit pro parte, est introductum in vtilitatem stipulatorum, quare, &c. Quid autem in promissore damni infecti vel duplæ euictionis? Dicendum est quod heredes promissoris non possunt liberari satisfaciendo pro parte: sed oportet quemlibet conueniri in solidum. Franc.

Pœna adiecta facto indiuiduo, si contra fiat per vnum ex heredibus promissoris, pro parte hereditaria committitur contra omnes. in facto vero indiuiduo, pro parte contra facientis tantummodo: sed aduersus ipsum promissorem in solidum. Barr.

Cato libro quintodecimo scribit: Pœna certæ pecuniæ promissa, si quid aliter factum sit: mortuo promissore, si ex pluribus heredibus vnus contra quam cautum sit, fecerit: aut ab omnibus heredibus pœnam committi pro portione hereditaria, aut ab vno pro portione sua. Ab omnibus, si id factum de quo cautum est, indiuiduum sit, veluti iter fieri: quia quod in partes diuidi non potest, ab omnibus quodammodo factum videretur. At si de eo cautum sit, quod diuisionem recipiat, veluti, amplius non agi: tum eum heredem qui aduersus ea fecit, pro portione sua solum pœnam committere.

heredes, cadat contra faciens in. v. & alij nullo modo.

z Ab vno, scilicet tantum.

a Pro portione sua, etiam vno solo faciente contra promissionem.

b Ab omnibus, committitur. s. pœna pro portione hereditaria.

c Fieri, vel non fieri, scilicet cum promissi per me non fieri quominus per fundum meum tibi agere liceat. R. & secundum hoc supplebis non fieri, scilicet per me, &c. sed hoc exemplum non videtur bonum: quia inter hoc quod hic exigitur, & illud quod modo specificasti, scilicet per me non fieri, &c. fit. j. contraria similitudo ibi, differentia, &c. vsq; illuc: sed videamus, &c. sed potest tueri vt dicas qd ibi sit similitudo, scilicet inter primū. scilicet iter fieri: & hoc secundū, per te non fieri: quod satis placet. Vel dic non fieri. s. aliquid aliud per quod impediatur meum iter, at illa, per te non fieri quo minus mihi agere liceat, est ergo generalior, prima placet. Sed quæ est differentia inter hanc stipulationem iter fieri, & hanc secundā, per te non fieri, &c. Respon. prima vt fiat & præstetur, secunda vt præstitum non impediatur. & forte alius præstiterat: non ille qui modo promittit non impediturum.

d Factum videretur, sed ille tenetur familiaræ exercundæ coheredibus. & facit. s. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. si plurium.

e At si de eo, scilicet facto, secus autem in dato promisso, id est in promissione dandi: vt. j. l. proximi. §. fina. Rog.

f [Quod, id est quia.]

g Diuisionem, speciale in hoc facto quod sit diuiduum, sed sui natura omnia facta sunt indiuidua: vt. s. eo. l. ij. in princ.

h Non agi, conditione certi, quæ ex mutuo vel ex stipulatu descendit. R. vel alia etiam actione. [Accursius.]

i Solum pœnam, j. l. proximi. §. si contra. sol. cū aliquid fieri vel non fieri promittitur: hæc distinctio [diuidui & indiuidui] est adhibenda: ibi cum aliquid dari promissum est, secundū Io. id est [secundū] Ir. per hæc verba distinctio diuidui & indiuidui ad factum pertinet, non ad dationem, &c. ratio est: quia quod ab vno dari debet, melius potest per alium dari, q̄ vnus factum per alterum explicari: & ideo non imputatur coheredi si non adimpleat factum alterius [cū est diuiduum] nec [etiā] potest facere coheredem habere ratum, sicut potest pro eo soluere, vel, hic & ibi committitur, sed non quantum ad exactiorem. & dic plenius vt no. s. si quis cau. l. si seruus. §. si. [Accursius.]

k Committere, quia actiones hereditariæ ipso iure inter heredes diuisæ sunt. Rog.

videbatur contra in stipulatione damni infecti: quia opus non potest destrui pro parte: sed oportet totum destrui. sed hoc non obstat: quia vt agi possit pro parte, est introductum in vtilitatem stipulatorum, quare, &c. Quid autem in promissore damni infecti vel duplæ euictionis? Dicendum est quod heredes promissoris non possunt liberari satisfaciendo pro parte: sed oportet quemlibet conueniri in solidum. Franc.

P Eadem, quæ dicta sunt in illa per te non fieri: & alia proximi. Acc.

Q Certa, i. certa pœna.

R Aliter factum sit, quàm promissum est.

S Pluribus heredibus, promissoris.

T Fecerit, & sic obligatio inceperit ab heredibus.

U Aut, i. aliquando.

X Hereditaria, scilicet tantum.

Y Aut, id est aliquando, &c. Accursius.

Z Ab vno, vt si pœna erat in. xx. &. iij. erant

* Vide hunc §. commentarios Vdalrici Zalsij.

a] Id est exprimitur. s. iter fieri.

b] al. alijum.

Inclusa
desunt Flor.
recte.
a] Hinc li-
quet quam
temere vete-
res hi glos-
sographi af-
firmarunt ef-
se in Pisano
exemplari
quod nō e-
rat nā editio
Florētia cō-
traria lectio
nē indicat.
paulō tamē
pōst rectē di-
citur Pisis le-
gi, ne nōn
idē.&c.Cōt.
b] Id est ali-
bi, legitur.
Et Paulus re-
spondit esse
idem.hoc vo-
luit Accurs.
sed nec ne-
gatiuē nec
affirmatiuē
extāt illa ver-
ba (& Paulus
respondit
&c) in exē-
plari Floren-
tino, nec e-
tiam in anti-
quiorib. ma-
nuseri. ante
Accursij tē-
pora scri-
ptis & meri-
to absunt, &
abesse debēt.
quāuis enim
in dubiū re-
uocauerit
Paulus poste-
riorē partē
distinctionis
Catonianā
quā simpli-
ter adstru-
xerat Sabinus,
tamen con-
tinuo subie-
cit, sed ma-
gis idē &c.
fatis ostēdit
se in senten-
tiā Catonis
& Sabinī ma-
gis inclina-
re, & hęc ve-
ra est huius
loci explica-
tio, nōdum
à quoquam
quod legeri,
aut meminē-
rim prestita.
nā quā Tau-
relli in hūc
locū pdidit,
falsā & com-
mētia sūt,
& pro non
scriptis habe-
ri debēt. Nā
si intelliga-
mus verba
Sabinī quib.
Sabinus dixe-
rat, in poste-
riore hoc ca-
su (id est in
AMPLIUS
non agi) nō
idē esse, fuit
se ideo à Pau-
lo amputa-
ta, quia ea in
dubiū reuo-
care volebat,
& qā fuisse
pueillis re-
petitio hęc.

a Quod. id est quia.
b Peccari. aliās spectari, & aliās peccari id est prohiberi, & aliās praestari.
c Non fieri. quam habes supra eo. l. ij. §. fin.
d Sed videamus. hanc scrupulosam literam sic intellige: Fecerat supra comparisonem inter casum illum, iter fieri: & illum, non fieri quo minus agere ire liceat. nunc autē obiicit contra hanc similitudinem dicendo, ne, id est an in hoc casu iter fieri, qui est primus huius. §. nō sit idem quod in hoc sequenti casu, ire agere licere, ad quē eum comparasti? sed magis idem quod in hoc sequenti de rato: hoc est dicere, an non sit indiuiduum, sed magis diuiduum: vel dicēdo, vt verbum hoc non referas ad iter fieri, sicut supra: sed ad iter non fieri: & sic ecōtra. & certe dicit Paulus non esse idem, scilicet hoc casu iter fieri, quod est in isto de rato. nam illic de rato est diuiduum factum: vt subicit. at hic iter fieri vel ire agere licere, est indiuiduum, vt dictum est: & hoc si habeas, Paul. respōn. nōn esse idem. & sic Pisis. * sed alibi deest b nōn. & tunc dic: nec hīc, cum nōn amplius agi stipulor: non sit idem quod est cum stipuler per te non fieri, &c. & vtique non idem est, sed magis idem quod in illa Titium heredemque, &c. & vere idem est hīc. nam hac stipulatione, Titium heredemque, &c. solus teneretur qui non habuit ratum, & solus ex stipulatione ager, & sic vbi factum est diuiduum, non differit inter heredes stipulatoris & promissoris.

ADDITIO. Posterior interpretatio recta est, excepto, quod illa verba & Paulus respondit, abesse debent. Contius.

e Magis idem. scilicet sit. [Ir.]
f In illa stipulatione. videri potest.
g Habiturum. vbi stipulatio diuidi potest.
h Non idem esse. Pisis est non. sed aliās deest non.
i Et solus. ex heredibus promissoris.
k Tenebitur. nomine pœnæ.
l Solus ager. ex heredibus stipulatoris. Accursius.
m Non potest. imō potest: vt infra rem ra. ha. si procurator. ij. respōn. Solu. vt ibi. Item facit supra ad l. Fal. l. pœnales. §. Iulianus. & infra de præt. stipul. l. prætoria. §. incertam. & supra fami. ercif. inter coheredes. §. si quis. [Accursius.]

n Fructuaria. vt si stipulatus sum te vsurum & fruiturum arbitrio boni viri, & finito vsufruct. restitutum: de qua habes supra vsufruct. quemdam. ca. l. j.

o Et damni infecti. Stipulatio damni infecti diuiditur inter heredes stipulantis: vt hic, & infra de præt. stipula. l. prætoria. §. incertam. Idem in actione in factum qua agitur vt destruat quod factum est post nuntiationem: vt subicit. sed licet vnus agat de heredibus stipulantis, vel contra vnum de heredibus promissoris, totum opus restitui vel destrui debet: aliās non liberatur conuentus, vt subicit: vt. d. l. prætoria. in princ. & supra de ope. no. nun. l. antepe. §. quæsitum.

p Restitui. quamuis dixerimus vnumquemque heredum agere pro parte, non tamen restitutio, id est destructio noui operis, fit pro parte.

q Hęc. vt pro parte agere possint heredes stipulatoris.
r Neque restitutio. id est destructio noui operis. & hęc pro eo quod est factum facta nuntiatione. Ioan. & quod subicit, neque defensio, scilicet nomine cædium pro dam. infec. lo. quia aut pro toto est cauedum, aut in totam d possessionem fit missio: vt. s. de dam. infec. l. in stipulatione. Sed contra. s. de nego. gest. l. si communes. e sed ibi est sol. sed. [Ir. f] hic exemplificauit quod si quis promiserit se defensurum: pro parte defendendo non liberatur.

Differentiæ hanc esse rationem, quod in priore casu omnes commisisse videntur, quod nisi in solidum peccari non poterit, illam stipulationem, Per te non fieri quo minus mihi ire agere liceat? Sed videamus, d ne non idem hic sit, sed magis idem e quod in illa stipulatione, f Titium heredemque eius ratum habiturum? g [Et * Paulus respondit non idem esse. h] Nam hac stipulatione & solus i tenebitur k qui non habuerit ratum: & solus ager, l à quo fuerit petitum: idq; & Marcello videtur: quamuis ipse dominus pro parte ratum habere nō potest. m

Stipulatio dupli, fructuaria, damni infecti, & de operis noui nuntiatione. si ad interesse committitur, inter heredes stipulatoris diuiditur: secus si ad factum. Bartolus.

Si is qui duplam stipulatus est, decesserit pluribus heredibus relictis: vnusquisque ob euictionem

Vel tertio dic defensio in causa euictionis de qua primo dixerat. nam nec venditor nec alter eius heredum potest particulariter defendere emptorem in causa euictio. vt infra eo. in executione. §. in solidum. & l. cum ex causa. Item heredes promissoris de damni infecti. pro partibus tenentur: vt infra de præt. stipul. l. ij. §. incertam. Apparet ergo ex predictis quod heredes vendentis & ædificantis post prohibitionem non possunt liberari particulariter satisfaciendo; nec à principali; nec à pœna si fuerit promissa. Idem de defensore: vt in fin. [§. not. h] modo, sed secus in heredibus fructuarij, cum diuisionem recipiat vsufruct. restitutio. Et idē in damno dato post satisfactionem de damno infecto, vt dictum est. Ac.

Stipulationum.] c A S V S. In hac. l. ponitur diuisio stipulationum: quia aliæ sunt iudiciales, aliæ sunt prætoria, aliæ conuentionales, aliæ communes tā prætoria quam iudiciales. & prosequitur per ordinem declarando: dicens quod iudiciales sunt quæ proficiuntur à mero iudicis officio: vt est cautio de dolo. Exemplum: Creditor cum sibi solum est, debet reddere pignus debitori, & cum hoc iudicis officio compellitur cauere quod pignus illud nulli alteri vendit: vel si sit res immobilis, quod nullam seruitutem illi rei pignoratæ imposuit. Prætoria vero stipulationes sunt, quas prætore introduxit: vt est stipulatio damni infecti: & cum his etiam continentur ædilitiæ stipulationes: quia ædiles prætore erant. Conuentionales stipulationes sunt quæ fiunt inter contrahentes: vt si vendo tibi librum certo pretio, & cum hoc stipulor à te quod vadas pro me Romam: quia hęc stipulatio est conuentionalis. Communes stipulationes sunt, quæ proficiuntur à iudicis officio, & à prætoris iurisdictione: sicut est rem pu. fal. fo. nam aliquando hoc fieri præcipit iudex: aliquando ipse prætore. Item duplæ stipulatio pro aliqua re vendita venit à iudice: & pro animali forte morbofo venit ab ædilitio edicto. [s t i p v l a t i o.] Nunc post diuisionem stipulationum ponit definitionem stipulationum: dicens quod stipulatio est verborum conceptio, qua ille qui promittit, interrogatus promittit se facturum id quod ab eo petitur. Satis acceptio autem est stipulatio quæ continet & secum trahit fideiussorem, vel pignorum dationem. & ponit similitudinem: quia sicut satisfacere, est soluere quod debemus: ita satis accipere est dare fideiussorem vel pignora quibus quis contentus esse debet: qui fideiussores vel pignora obligabuntur sicut principalis promissor. [s t i s o r t e m] Titius promisit mihi. c. soluenda in festo Paschæ: & si non solueret, tunc promisit pœnam. l. aureorum. moritur Titius relictis duobus heredibus, vnus heredum soluit medietatem fortis, scilicet. l. termino adueniente: alter heres nihil soluit. quæritur an nihilo minus pœna. l. committatur in solidum? Et respon. quod sic contra ambos heredes, sed ille qui moram fecit in soluendo, debet seruare coheredem suum indemnem. Idem est si arbiter ex compromisso facto sub pœna, tulit sententiam. nam si vnus heredum paruit sententiæ, alter non: nihilo minus committitur pœna in solidum. nam in huiusmodi stipulationibus nō potest aliter constitui, quin fiat iniuria stipulatori. Franciscus.

Prætoria & iudiciales. simul. Ioan. Sed certe non quatuor, imō tres species tantum videntur, scilicet iudiciales, conuentionales, & communes: vt infra de præt. stipul. l. j. in princ. quæ est contra. Solu. vt ibi. i Item facit instit. de diui. stipul. & plene dicit vt ibi. Accursius.

Iudiciales. scilicet stipulationes. Accursius.]

in posteriori re verò hoc casu nō idē esse. Sed videamus ne non idē hic sit, facile patu li mentē intelligem⁹, & eas difficultates quæ ceteros cogebant nouas querere interpretationes, facile remouebim⁹. Contius.

c] Ista non placet Bartolo.

d] totarum manuscriptor. e] Ibi loquitur quando res est pluris temporis cautionis, Bartolus.

f] pro incluso, in manuscriptor. est. H.

g] Intelligit quod particularis solutio nō impedit committi sed ea commissa quilibet pro parte tenetur. Barto.

h] pro incluso, est in manuscriptor. no.